

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ERMENİ ALFABELİ KIPÇAKÇA TÖRE BİTİĞİNDE YABANCI UNSURLAR

TAGHİ SALAHSHOUR HASANKOHAL

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2017

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ERMENİ ALFABELİ KIPÇAKÇA TÖRE BİTİĞİNDE YABANCI UNSURLAR

Yüksek Lisans Tezi

TAGHİ SALAHSHOR HASANKOHAL

Danışman: Prof. Dr. Ceval Kaya

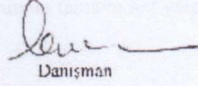
Ardahan, 2017

KABUL VE ONAY

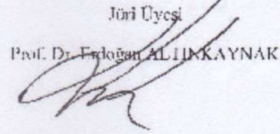
Taghi SALAISHOUR, tarafından hazırlanan "**Ermeni Alfabetli Kıpçakça Töre Bütüğü'nde Yabancı Unsurlar**" başlıklı bu çalışmaya, 21.07.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Güler GÜLSEVİN

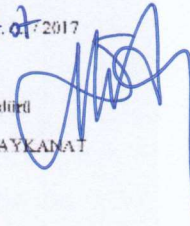

Danışman

Prof. Dr. Ceval KAYA

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Erdoğan ALIINKAYNAK

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylıyorum. 21.07.2017

Enstitü Müdürü
Yrd. Doç. Dr. Zafar AYYANAT

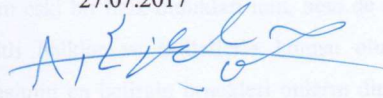
BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporum sadece Ardahan Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

TAGHİ SALAHSHOR HASANKOHAL

27.07.2017

ÖNSÖZ

Batı Ukrayna’da yaşadıkları belli olan Gregoryen mezhepli Kıpçak Türkleri, bir dini ve mezhebi topluluk olarak, kendi hukuki sorunları ve gündelik yaşamda yüzleştikleri meseleleri çözmek için bir kanunlar toplusunun oluşturulmasının gerekliliğini fark etmişlerdi. Bunun için eski töreleri ve Gregoryen mezhebinin hukuki öğelerini bir araya getirerek “Töre Bitik” mecmuasını oluşturmuşlardı. Elbette bu oluşumun ilk örneği ve kaynağı olan, Kafkaslı ve Albanlı (Azerbaycanlı) atalarının mirası, “Mixitar Qoşun” 12. Yüzyılda Alban Piskoposu “Sdepanus’un” isteği esasında yazmış olduğu “Töre Bitiği” onların tarihi hafızasında olduğu için ve kesinlikle bu eserin nüshalarından ellerinde bulunduğundan, bu işte çok da zorlanmış olmamaları gerekir. Nitekim 16. Yüzyılda yenilenerek yazıya geçirilmiş olan “Töre Bitiği” nüshalarında “Vartabed Mikail” (Mixitar Qoş)’un adı Töre Bitiği’nin ilk örneğinin yazarı gibi geçmektedir.

16. Yüzyılda Gregoryen Kıpçakların hukuki sorunlarını gidermek için yeniden gündeme gelen “Töre Bitiği” (yasalar toplusu) Aksent oğlu Xaçeres tarafından yenilenerek Krakov şehrinde bir kurultayda, Polonya kralı Zigmunt’un onayına sunulmuştur. Gregoryen Kıpçakları hem eski bir halk oldukları için, hem de çok geniş topraklara hakim oldukları için çeşitli halklar ve milletlerle komşu olup, kültür alışverişinde bulunmuşlardır. Bu etkileşimin en belirgin örnekleri onların dini inaçları ve dillerinde kendini göstermektedir. Diğer halkaların diline çok sayıda söz ödünç verdikleri gibi, başka halkların dilinden de söz ödünç aldıkları olmuştur. Bu etkileşimde dindaşlık ve mezhep söz konusu olduğu için alıntıların fazla olması, dilin normal ve doğal kurallarını da bozguna uğratmıştır.

Bu etkileşimin (hatta kötü etkileşimin) en belirgin örneği Osmanlı döneminde, dilimizin Arapça ve Farsça unsurlarla doldurulması, Türkçenin genel halkın anlayamayacağı bir duruma gelmesi herkesçe bilinmektedir. Gregoryen Kıpçakların dili, hem “Hay” (Ermeni) dindaşları dilinden, hem de bir arada yaşadıkları Slav dilli halklardan aldıkları sözcüklerle normal Kıpçak Türkeçesinden farklılaşmıştır. Günümüzde bu dili anlamak için eski Türkçe sözcüklerin yanında Rus, Ukrayn, Leh,

Ermeni, Arap ve Fars dillerinden alınan sözcüklerin anlamlarını da bilmemiz gerekmektedir.

Ayrıca söz konusu bir kanunlar ve yasalar mecmuası olunca, metindeki sözlerin hukuki bağlamdaki anlamlarının göz önünde bulundurulması şarttır. Nitekim bu metinlerde kullanılan ve bize çok basit görünen bir söz, tamamı ile başka bir hukuki anlam taşımaktadır. Bu açıdan da “Töre Bitiği”nin Kıpçak Türkçesinin elimizde olan ilk hukuki belgesi olması konumuzun önemini daha da arttırmaktadır. Alıntı sözlerin tespiti, anlamlandırılması ve hukuki bağlamdaki kullanımlarının anlamını içeren bu çalışmanın gelecek çalışmalara da kaynaklık etmesi amaçlanmıştır.

Çalışma sırasında Slav dillerinden alınma sözlerin, metindeki anlamını bilmediğimde Ardahan Üniversitesi Rus Dili bölümünde görev yapmakta olan Ukraynalı hocalara vardığımda, bu sözlerin hukuki anlamlarını genelde kolaylıkla çözemedikleri ile karşılaştım ve bu sözlerin hukuki bağlamdaki anlamlarını çok zor bulabildim.

ÖZET

Çalışmada, Gregoryen Kıpçakların XVI-XVII. yüzyılda yazıya geçirdikleri manevi mirasları olan Töre Bitiği ve diğer yazılı belgeler ele alınmıştır. Giriş bölümünde Töre Bitiği ve onun günümüze kadar hangi evrelerden geçtiği ve nasıl bir toplumda yazıldığından söz edilmiştir. Birinci bölümde Gregoryen Kıpçakların kökeni, yaşadıkları topraklar, kullandıkları alfabe, Gregoryen Kıpçakların dili, kullandıkları dil ve alfabenin kökeni ile adı, Gregoryen Kıpçakça metinler üzerindeki çalışmalar, bu dilde yazılmış eserler ve onların bulunduğu ülke ve müzeler, eserlerin konuları ve sınıflandırılması ele alınmıştır. İkinci bölümde ise, konularına göre örnekler verilmiştir. Üçüncü bölümde mahkeme tutanakları ve yasa kitapları, Töre Bitiği'nin tanıtımı, ilk kaynağı, adı ve yazarı, yürürlüğe girmesi, nüshaları, üzerindeki çalışmalar, Töre ve Bitik sözlerinin anlamları, içeriği, önemi, söz varlığı ve Töre Bitiği'nden örnekler sunulmuştur. Dördüncü bölümde ise tespit edilmiş yabancı unsurların sözlüğü verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Gregoryen, Kıpçak, Ermeni, Töre Bitiği.

ABSTRACT

The given work is on Gregorian Kipchaks' spiritual heritage called Tore Bitigi which was written in XVI-XVII. centuries and other written documents. In the Introduction part, it is mentioned about Tore Bitigi and what stages it passes through the day-to-day and how it is written in a society. The first part is about the origin of Gregorian Kipchaks, the places of their living, the alphabet, their mothertongue, the language that they use and the origin of the alphabet, studies on Gregorian Kipchak texts, the works written on this language and their location, museums, subjects of the works and their classification. In the second part, there are examples that are given according to the subjects. In the third part it is discussed on court minutes and law books, the meaning of Tore Bitigi, the first source, the name and the author of the enactment, the entry into force, variants, studies on it, the meanings of the words Tore and Bitik, the content, importance, vocabulary and examples of Tore Bitik. In the fourth part, a dictionary of identified foreign elements is given.

Key Words: Gregorian, Kipchak, Armenians, Tore Bitigi

KISALTMALAR

Al	: Almanca
Ar	: Arapça
Er	: Ermenice
Fa	: Farsça
Gı	: Gıbtı (eski mısır dili)
İb	: İbranice
İt	: İtalyanca
La	: Latince
Mo	: Mğolca
Po	: Polonyakça (lehçe)
Ru	: Rusça
Sü	: Sümerce
Tr	: Türkçe
Uk	: Ukraynca
Ua	: Uluslar arası
Yu	: Yunanca

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	İ
ÖZET	İİİ
ABSTRACT	İV
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM:

GREGORYEN KIPÇAKLAR HAKKINDA	4
1.1. Gregoryen Kıpçakların Kökeni	4
1.2. Gregoryen Kıpçakların Yaşadıkları Topraklar	8
1.3. Ermeni Alfabetesi.....	9
1.4. Gregoryen Kıpçakların Dili	11
1.5. Gregoryen Kıpçakça Metinleri Üzerinde Çalışmalar	15
1.6. Gregoryen Kıpçakça Eserler.....	16

2. BÖLÜM:

GREGORYAN KIPÇAK METİN ÖRNEKLERİ.....	19
2.1. Dini Metin	19
2.2. Dua Metni	19
2.3. Vaazlar	20
2.4. Vakayinameler.....	20
2.5. Doğa Bilimi	20
2.6. Burçlarla İlgili Örnek	21
2.7. Sözlük.....	22
2.8. Dil Bilim: Avedik'in Soru Yanıt Şeklinde, Felsefe, İlahiyat İçerikli Gramer Eseri	23
2.9. Edebi Ürünler (Uslu Xigarnın Sözü Esi Axılı).....	24

3. BÖLÜM:

GREGORYEN KIPÇAKLARIN HUKUKİ BELGELERİ.....	26
3.1. Mahkeme Tutanakları ve Yasa Kitapları	26
3.2. Mahkeme Tutanakları	26
3.3. Töre Bitiği	27

3.3.1. Töre Bitiği'nin Kaynağı	28
3.3.2. Töre Bitiğinin Nüshaları Ve Üzerlerindeki Çalışmalar:	30
3.3.3. Töre ve Bitik Sözleri	31
3.3.4. Töre Bitiğin İçeriği.....	32
3.3.5. Töre Bitiği'nin Önemi.....	36
3.3.6. Töre Bitiği'nin Söz Varlığı	37
3.3.7. Töre Bitiği'nden Örnekler.....	37
DİZİN - SÖZLÜK.....	43
SONUÇ	334
KAYNAKÇA.....	335
ÖZGEÇMİŞ	338

GİRİŞ

Ukrayna’da Ermeni alfabesi ile oluşturulan Kıpçakça eserler, XVI-XVII. yüzyıla ait Kıpçak yazı dilinin önemli örneklerindendirler. Çeşitli konuları içeren bu eserlerin en değerli belgesi “**Töre Bitiği**” olarak kabul edilebilir. Zira günümüzde belli olan, Kıpçak dilinin ilk geniş hukuk belgesidir. “Töre Bitiği” bir kanunlar toplusu kitabıdır. Kanun ise devletçilik geleneği ve kanun idareciliği geleneğinin var olduğu demektir. Bu belgenin önemi sadece hukuk dili ve hukuk terminolojisi açısından değil, aynı zamanda Kıpçakların o dönemdeki hukuk anlayışını göstermek açısından da önemlidir. Töre Bitiği sadece vatandaşların kendi aralarındaki güncel sorun ve ihtilafların çözecek bir kanun kitabı değil, onların genel hukuklarını, salahiyet ve yetkilerini de düzenleyen bir hukuk belgesi idi.

Çocukların eğitimi ve ya mesleğe verilmesi, kadınların konumu ve hakları, kölelerin hakları ve ya durumu, kral, han ve beylerin konumu, kiliselerin ve kiliseye bağlı olanların hak ve yetkileri, hayvanların ve sahiplerinin hak ve sorumlulukları, meslek sahiplerinin konumu ve haklarının çerçevesi, kamu kuruluşları ve kamu kuruluşlarının durumu, miras, evlilik, nesep, emval, malikiyet konularını düzenleyen bir belge olan Töre Bitiği, döneminin durum ve şartlarını, toplumun düzenini anlatma açısından da çok değerli bilgiler içermektedir. Ancak bu bilgiler o iki asrın ürünü olarak düşünülmemelidir. Zira o iki asırda uygulanan ve yürürlükte olan kanun ve yasalar yüzyıllar boyunca denenmiş, asırların süzgecinden geçmiş, dedelerin hukuk anlayışının kuşaktan kuşağa aktarılması ile günümüze kadar ulaşan ve toplumsal bağları çekip çevren ve düzenleyen kanunlar mecmuasıdır. Bu tespiti de onaylayan Töre Bitiğinin ilk örneğinin yazarı olan, 12. Yüzyılda yaşamış Alban hukukçusu (Azerbaycan) ve din adamı Mixitar Qoş’un eseri ve aynı adı taşıyan “Töre Bitiği” eserinde geçen bazı sözler kanıtlamaktadır. Nitekim Mixitar Qoş kendisi bile o eserin daha önceki törelerden ve başka milletlerden aldığı alıntılardan oluşturduğunu yazmıştır.

Ancak bu eserin ilk örneği yenilenerek ve başka dillere çevrilerek, orijinal içeriğini yitirmiştir. Ayrıca bu eserin Gregoryen Kıpçak toplumunun kanun kitabı olması nedeni ile, dini öğelerle karışıp yoğrulması da bir nebze, şeriat niteliği almış gibi gözükmektedir. Bu açıdan da sadece Töre bitiği değil, tüm Ermeni alfabesi ile yazılmış

Kıpçakça belgelerin kimilerine göre Kıpçaklaşan Ermenilerin eserleri olduğu düşüncesi ortaya atılmıştır. Bu konuyu birazda olsa irdelemek adına ve bu görüşün ne kadar doğru olup olmadığını göstermek için Gregoryen Kıpçakların kökenleri ile bağlı bazı bilgilerin paylaşılması uygun görülmüştür. Ancak ondan önce bu belgede kullanılan dil ve bu dili anlamak için bazı açıklamaların burada verilmesinin şart olduğu kanısındayız. Bu eserin dilinde kullanılan Slav (Leh, Ukrayna, Rus), Ermeni, Arap, Fars ve Latin dillerinden alınan kelimelerin tespiti, manaları ve hukuki bağlamdaki anlamlandırılması yanı sıra, bu metnin kullandığı alfabe ve transkripsiyon esnasındaki oluşan hata ve yanlışlıkları da tespit etmek bilimsel açıdan yararlı olabilir.

Ermeni alfabesi ile yazılan bu metinde ya yazıya alınma sırasında, ya da transkripsiyon yapılma aşamasında, bazı sözcüklerin farklı şekillerde yazılışı ve böyle çeşitli şekilde yazılan kelimelerin neden standart şekilde yazılmadığının birkaç sebebi olabildi:

1. Bu kelimelerin yabancı dillerden alındığı için, telaffuz sıkıntısından dolayı, metnin ayrı ayrı yerlerinde ve ya ayrı ayrı nüshalardan olduğu için, ya da müstensihlerin farklı kişiler olduğu için farklı şekilde yazılmıştır.
2. Yabancı dilden alınan kelimelerin ses değerlerinin tam karşılığı Kıpçak Türkçesinde olmadığı için, yazıya hatalı şekilde yansımıştır.
3. Transkripsiyon aşamasında, aktaran kişinin Ermeni alfabesindeki ses değerlerini tam yakalaya bilmediği nedeni ile bu hatalar olmuştur.

Bu farklı ve yanlış yazılış formları genelde yakın harf ve sesleri içermektedir.

Aşağıda bu harfler ve seslerden örnekler verilmektedir:

1. Ä ve E (E, É)	arakel, arakél, arakäl
2. E, İ	adenahas, adinahas
3. İa, iya	apelatsia, apelatsiya
4. Aw, Jov, O	awhanes, jovhanes, ovhanes
5. H, Ğ	bağa, baha
6. Ünlünün düşmesi	gıvalt, gvalt
7. E, Je	epesos, jepesos, erusahem, jerusahem
8. A, J	agop, jagop
9. İa, İja	diatik, dijatik
10. J, U	uta, juta
11. O, J	jovsep, ovsep

Ünsüzlerde

1. N, M	pambas, panbas
2. P, B	panpas, pampas

3. K, Q	peşekarlıq, peşekarlik
4. D, T	dijatik, tijatik
5. N, D	yarğuçınıq, yarğuçunuq
6. K, X	peşekarlıx, peşekarlik
7. X, Q	layıx, layıq
8. J, Z	podejreni, podezreni
9. H, v	cuhut, cuvut
10. Ç, C	çuhut, cuhut
11. S, TS	polskiy, poltskiy
12. Ğ, X	mağta, maxta
13. G, K	magedontskij, makedontskij

Bu örnekleri çoğaltabiliriz, ancak sözlük bölümünde hepsi verildiği için bu kadarla yetindi.

Ermeni alfabesinde ö, u, ü ünlüleri olmadığı için bu ünlülerin karıştırılması bazen de normal görünebilir. Ayrıca J sesi, Y sesi ile karıştırılmaması adına ve aynı zamanda J harfi metinde bazı kelimelerde ya sesi verdiği için, hem de metinde J harfi yerine ž işareti kullanıldığı için çalışmada ž işareti yerine J işareti kullanılmıştır. Aynı zamanda Açık Ä yerine E işareti ve Kapalı E işareti yerine É işareti kullanılmıştır.

1.BÖLÜM:

GREGORYEN KIPÇAKLAR HAKKINDA

1.1. Gregoryen Kıpçakların Kökeni

Bu konuya geçmeden önce tarihte ilk kez Hıristiyanlığın hangi Türk boyları arasında ve hangi Türk topraklarında yayılmaya başladığını ve hangi kaynaklara dayandığını tespit etmek, konunun anlaşılması açısından yararlı olacaktır. Tarihi kaynaklar Orta Asya’da Türk Hıristiyanlığın M.S. II. yüzyıldan başladığını göstermektedir. Yakup Aygıl, Turanlı Hıristiyanlar eserinde konuyla ilgili şunları belirtir: “Hıristiyanlık inancı Orta Asya’da II. yüzyıldan itibaren yayılmaya başlamıştır. Hıristiyanlığın Batı kilisesinin babalarından olan ve kutsal kitabı Latinceye çeviren, Eren Jerom (4. yy) kendisinin kaleme aldığı “Latin Patrolojisi’nin 12. cilt, 870. Sayfasında yer alan 107. mektubunda şöyle demektedir” :

“Hunlar (Türkler) Zebur’u öğrenerek, Schythiade’nin kırağılarını inancın sıcaklığıyla eritiyorlar”. Yakup Aygıl, Jerom’a dayanarak Schythiade’nin günümüzde Azerbaycan yöresi ve nüfusunun da Türkler olduğunu yazar. (Aygıl, 2003: 12).

Hıristiyanlığın ilk yayılmaya başladığı yerlerden birini Hazar Denizi kıyıları ve Azerbaycan toprakları olduğu ve tarihi Albaniya ülkesi Yani Töre Bitiği’nin ilk örneğinin yazarı Mxitar Qoş’un ülkesi ile örtüşmesi ilginçtir. V.-VI. yüzyıl tarihli “*Havariler Felsefesi*” adlı esere istinaden II. yüzyılın başlarından, yaklaşık 120-140 yıllarında, Gilanilarle, *Gog* ve *Magog* ülkesinde Hıristiyanlık etkinliklerinin olduğu bellidir. Tevrat ve İncil’de geçen *Gog* ve *Magog*, Kuran’da *Ye’cuc* ve *Me’cuc* şeklinde geçer. XII. yüzyılda yaşamış Süryani rahip Yakubi, Türklerin soyunun *Yafes* ve *Magog*’tan geldiğini söyler. Ayrıca Teberi, Bağdadi, Belhi, Beyzavi, Nesefi-i Nüveyri, İbnü’l-Esir gibi Arap kökenli ve Asım Efendi, Ahteri Efendi gibi Türk kökenli tarihçiler, *Ye’cuc* ve *Me’cucun* Türklerin ataları olduklarını yazmışlardır (Aygıl, 2003: 12). Bu konuyu kanıtlayan başka bir belge de Alban tarihçisi Moisey Kalankatlı’nın, Albanya Tarihi adlı eserinin 38. faslında yer almaktadır;

“*Hunların başçısı Alp İlituer sayısız hesapsız ordusunu, Ye’cuc ülkesinden gelmiş cesur adamlar, bayrakları ile birlikte silahlı komutanlarını, ok atan ve*

kalkan taşıyan destelerini, zırhlı ve Aşuklu atlılarını toplayarak Cevanşir'in kanını almak niyeti ile Kafkas dağları eteklerinde yerleşen vilayetleri ve Kabele vilayetinin köylerini talan etti” (Bünyadov, Kalankatlı, Moisey, 2006: 161).

Türklerin hem Orta Asya'da heme de Kafkas'larda genellikle İslam'ı kabul etmeleri Hıristiyan soydaşlarını onlardan uzaklaştırdığı için, Hıristiyan Türklerin daha çok dindaşları ile kaynaşıp karışmalarına sebep oldu. Bu nedenle onların tarihî miraslarına göz diken ve bölgede tarihî kök arayan dindaşlarına fırsat yaratılmıştır. “Ermeniler (Hay'lar) Gregoryen kilisesinin ilk kurucusu ve Kafkasya da Hıristiyanlığın ilk banisi olan Türkistan menşe'li bir halk olan Albanların kültür mirasını sahiplenmek istemişlerdi” (Kalafat, 2012: 9). Ayrıca Ermenilerin Hıristiyanlaştırılması da Part kökenli, Turanlı Surena tarafından Ermeni kralı Arsak kökenli Tridat'ın Hıristiyan edilmesi ile gerçekleşmiştir (Küçük, 2015: 13).

Albanlardan başka Türk boylarının da Hıristiyan oldukları bilinir. Bu boylardan Avrupa Hunları, Eftalitler (Ak Hunlar) Kafkasya Hunları arasında Hıristiyanlığın yayıldığı tespit edilmiştir. “Albanlarla birlikte Eftalitler (Ak Hunlar) ve Kıpçak Türklerinden olan Gargarların Hıristiyan olmaları da aynı dönemde olmuşlardır” (Kalafat, 2012: 13).

Avrupa Hun'larının arasında Hıristiyanlığın yayılması ise V. Yüzyıldan başlar. “Agustiniyus'un Öğrencisi Orosiyus da V. yüzyılda Hunların Hıristiyan olamaya başladıklarını ve kiliseleri doldurdukları yönünde ifadeler kullanmaktadır” (Kaçar, Turhan, 2012:388). Hayların Hıristiyan olmaları, Albanlardan yaklaşık 300 yıl sonradır. “Ermeniler Hıristiyanlığı Roma takviminin 43.yılında kabul etmişlerdi. Albanlar ise Hıristiyanlığı onlardan 270 yıl önce kabullenmişlerdi (Attar, 2007: 3).

Oğuz boylarından Gagavuzların X-XI. yüzyıllarda Hıristiyan oldukları da bellidir. Bulgarların ise IX. yüzyılda *Birinci Boris'in* Hıristiyan olması ile Hıristiyanlığa geçtikleri ve Greklere bağlanmaları da tarihte bilinmektedir. Oğuzlarda Hıristiyanlıkla ilgili bazı bilgilerde İslamî kaynaklarda geçmektedir. Bu konu ile ilgili Halife Ömer döneminde, yani Selçuklardan daha çok öncelerde, Doğu Anadolu'da Van Gölü çevresinde, Hıristiyan oğuzların Müslüman olması *Mahmut Vakidi'*ye mensup edilen bilgi şu şekilde geçer;

“Muhammet Vakidi (740-823) Halife Ömer zamanında, 638-639 yıllarında Arap ordusunun Van Gölü ve etrafında Ermeni Yerleşim yerlerini fethi döneminde

Erciş(Van) Gölü yakınlarında yaşayan Hıristiyan oğuzlardan, onların melikesi Turunç Hatun'dan ve onun İslamiyeti kabul etmesinden Bahsetmektedir. Aynı hadise Enveri'nin Paris Milli Kütüphanesinde tek nüshası bulunan Düsturname'sinde de geçmektedir. Enveri o zaman bu bölgede yaşayan Oğuz'lardan ve onların Oğuz Tuman adlı liderlerinden de bahsetmektedir” (Tuncay, Çataloluk, 2014: 6).

Bu bilgi hem Oğuzlarda Hıristiyanlık açısından hem de oğuzların Selçuk'lardan çok daha önce Anadolu'daki varlıkları açısından önemlidir. Azerbaycan'la ilgili benzer bir bilgi de Yaşar Kalafatın *Gregoryen Türklerde Halk inançları* adlı kitabında geçer; “V.yy.da Azerbaycan gelen Gor ve Gazan adlı iki Türk hanı halkı ile birlikte Hıristiyanlığı kabul etmişlerdir” (Kalafat, 2012: 13).

Bu bilgiler Ermenilerin Türkleştiğini değil, tam tersine Gregoryen Türklerin Haylaştığını göstermektedir. Yukarıda bahsi geçen Turunç Hatun, Oğuz Tuman, Gor ve Gazan adlı Oğuz Hatun ve hanları ile halklarının yaşadıkları topraklar da Oğuz Türklerinin yurdu, Anadolu ve Azerbaycan'dır. Ancak günümüzde gündemden düşmeyen sözde Ermeni soykırımını resmileştirmeye çalışan kesimler bunun tam tersini yaymayı başarmışlardır. Gregoryen Türklerin Haylaşma tehlikesinin farkına varan Osmanlı yetkilileri bu konuyla ilgili yerli yöneticilere uyarıda bulunmuşlarsa da yeterli tedbir alamadıkları, son yüzyılın olaylarından belli olmaktadır. “Osmanlı yönetimi Ankara ve Kayseri sancak beylerine hitaben yazdıkları fermanlarla, Anadolu'daki Gregoryen Türk ailelerinin çocuklarının gregoryen kilisesindeki Ermeni papazlarca manastırlarda Ermenileştirmeye karşı uyarılmışlardı” (Kalafat, 2012: 16).

Ayrıca Kafkaslarda Azerbaycan ve günümüz Ermenistan'ı dışında Gürcistan'da yaşayan Kıpçakların da bir kısmının Hıristiyanlaşması görülür. 1116 yılında Ermeni asıllı eşinden boşanan Gürcü Kralı II. David, Kıpçak beyi Şaraga'nın oğlu Atraka'nın kızıyla evlenmiştir. Bu tarihten sonra Kral David tarafından 1118-1123 yılları arasında 40,000 ve ya 50,000 Kıpçak ailesi Gürcistan'a yerleştirilmiştir (Alasania, 2013: 130-132).

Gürcistan'a ikinci Kıpçak göç dalgası 1195 yılında Kıpçak beyi Sevinç Han önderliğinde Gürcü Kraliçesi Tamara'nın yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu göçte gelen Kıpçak sayısı yaklaşık 220,000'dir (Kırzioğlu, 2011: 16).

Sadece iki göç dalgasıyla aynı yüzyılda Gürcistan'a gelen Kıpçakların sayısı 400,000-500,000 arasındadır. Dönemin koşullarında bu büyüklükte bir göç, bölgedeki nüfusun siyasi ve askeri dengelerini tamamıyla değiştirmiştir. Ancak uzun zaman içerisinde onların bir kısmı Hıristiyanlaşarak Gürcülerin arasında, bir kısmı da Anadolu'da Gregoryenler Arasında Haylaştılar. Bir Çoğu da Anadolu'ya geldikten sonra Türk soydaşlarına karışarak varlıklarını devam ettirmişlerdir.

Ermeni gezgini, Simeon; Anadolu Ermenilerinin büyük bir kısmının, anadillerinin Türkçe olması, Anadolu'dan üç nesil önce göç eden Ürdün Gregoryenlerin Türkçeyi anadillerinden daha iyi kullanmaları ve gündelik hayatta Türkçeyi tercih etmeleri, bugün Ermeni bildiğimiz toplumun çoğunun Haylaşan Gregoryen Türkler olduğunu bildirmektedir (Kalafat: 13, 39).

Burada açıklanması gereken bir konuda Albanların ve Ermenilerin kilise birliklerinin ne zaman ortaya çıktığı konusudur. Alban ve Ermeni kilisesinin birleşme tarihi kesin olmasa da konuyla ilgili tahmini bilgiyi Moisey Kalankatlı'nın eserinden öğreniyoruz. Moisey Kalankatlı Albaniya Tarihinin üçüncü kitap, üçüncü fasılda Ermeni Katalikosu İlyan'ın, Emevi Halifesi Abdulmelike yazdığı mektubu ve Halifenin ona cevabını 4. Fasılda vermiştir. Emevi Halifesi Abdulmelik ise 7. Asırda yaşamıştır.

(Bünyadov, 2006: 291).

Yukarıda sözünü ettiğimiz Kıpçakların bir kısmı Ukrayna ve Polonya'da yaşayan Kuman-Kıpçakların yaşadıkları topraklara göç edip soydaşlarıyla birlikte Oradaki Gregoryen Kıpçak cemaatini oluşturmuş, günümüze bıraktıkları yazılı mirasın yaratıcıları olmuşlardır.

1.2. Gregoryen Kıpçakların Yaşadıkları Topraklar

Gürcü kökenli olan Bagratlı devletinin yıkılmasıyla Gregoryenler (Hay ve Kıpçaklar) kuzey Kafkaslara göç edip, Kırım'a yerleşmişlerdi. XIII. yüzyılda Ani, Moğol ordularının eline geçince, ikinci göç dalgası başladı. Buradan göç eden Gregoryenler Kırım'daki soydaşlarının yanına yerleşip, Kırım'daki Gregoryen nüfusun artmasına sebep olmuşlardı. Ayrıca Altın Orda idaresi altında olan bölgelerden de Kırım'a göç eden Ermeniler (Gregoryenler) olmuştur. Bu göçlerin yerleşmesi ile kırımda Ermeni(Gregoryen) kolonisi oluşmuştur. XIV. yüzyılda Emir Timur'un akınları bu göç dalgasının devamına sebep olmuş, kırımdaki koloniye daha da güç katmıştır (Kasapoğlu, 2012: 20).

XII. yüzyılda Kıpçakça Kırım'da ortak din ve konuşma dili konumundaydı. Kırım'da; Sorhat, İnkerman, Akmescit, kefe, Sudak, Karsubazar, közlev Gregoryen kolonilerin yoğun yaşadıkları yerlerdir. Batı Ukrayna'da VIII-XII. yüzyılları arasında kaçaklar, göçenler ve tüccar ile esnaflar vasıtasıyla bir cemiyetin oluşması, Kırımın Osmanlılar tarafında fethinden II. Katerina dönemine kadar ve ondan sonraki dönem Gregoryenlerin, Rusya ve Ukrayna'ya göçleri, Selçukların Anadolu'nu fethettikten sonra Kırım'a göç edenlerin, XIII. yüzyılda Ukrayna'ya yerleşmeleri ve XIV. yüzyılda ilk Gregoryen kilisesinin kurulduğu bilinmektedir (Altınkaynak, 2014: 744).

Ukrayna'nın başka bölgelerinden Kiyev, Kamanets merkezlerinden başka Lutsk, Vladmir, Suçav, Serete, Suçava, Balta, Baga, Belza, Bereyar, Baroka, Buçaç, Çernoctsi, Gorodenko, Kutav, Stanislav, Vara gibi yerlerine dağılmış Gregoryenler Ukrayna'nın 70 yerleşim merkezinde bulunurlar. Ukrayna Gregoryenlerinin merkezleri ise Kamanets- Podolsk olmuştur (Altınkaynak, 2014: 746).

1.3. Ermeni Alfabeti

Günümüzde Ermeni alfabeti, kimi tanınan alfabe aslında iki farklı dil için icat edilmiş alfabledir. Milattan sonra 405 yılında, *Mesrop Maştots* tarafından *Ablanlar* ve *Ermeniler* için ve dinî metinleri kendi dillerinde yazıp öğrenmeleri için icat edilmiştir. Dünyada icat edeni belli olan yegâne alfabe niteliğini taşıyan bu alfabe 7'si ünlü ve 31'i ünsüz olmakla soldan sağa doğru yazılmaktadır. /a/ ve /ä/ ünlüsü (U,u) tek işaretle gösterilmiştir. O sesi için (O, o-Ռ, n) iki işaret kullanılmıştır. Bu ses (O, o-Ռ, n) kelime başında vo sesini ve kelime ortasında o sesini verir. U sesi için o ve Hiyun telaffuz ettikleri w seslerini birlikte kullanarak şu işaretle (ո) göstermişler. Ö ve ü ünlülerinin bu alfabede karşılığı olmadığı için Türkçe (Kıpçak kökenli) sözlerin okumasında sıkıntılı durumlar ortaya çıkmıştır. Dilciler bu alfabenin Kıpçakçanın özellikle de ünlüler sistemine tam olarak uygun olmadığını belirtir.

İsim (Doğu/Batı)	<u>küçük harf</u>	<u>büyük harf</u>	<u>Latin karşılığı</u>
Ayb/Ayp	ա	Ա	a
Ben/Pen	բ	Բ	b
Gim/Kim	գ	Գ	g
Da/Ta	դ	Դ	d
Yeç	ե	Ե	e
Za	զ	Զ	z
E	է	Է	ē
It	ը	Ը	ə
To	թ	Թ	t'
Je	ժ	Ժ	ž

İni	ɪ	ɪ̃	i
Liun/Lün	l	l̃	l
Xe	ɣ	ɣ̃	x
Tsa/Dza	ɬ	ɬ̃	c
Ken/Gen	ɕ	ɕ̃	k
Ho	h	ɦ	h
Dza/Tsa	ɗ	ɗ̃	j
Ĝat/Ĝad	ŋ	ŋ̃	ŋ
Çe/Ce	ʃ	ʃ̃	ç
Men	ɱ	ɱ̃	m
Hi	ɰ	ɰ̃	y
Nu	ɯ	ɯ̃	n
Şa	ʂ	ʂ̃	ş
Vo	ɹ	ɹ̃	o
Ça	ʐ	ʐ̃	ç'
Pe/Be	ɸ	ɸ̃	p
Ce/Çe	ɹ	ɹ̃	ç
Rra	ɻ	ɻ̃	ı
Se	u	ũ	s
Vev	ɸ	ɸ̃	v
Tiun/Dün	ɯ	ɯ̃	t
Re	ɹ	ɹ̃	r
Tso	g	g̃	ç

Hiun/Hün	ւ	Ի	w
Piur/Pür	փ	Փ	p'
Qe	ք	Ք	k'
O	օ	Օ	ō
Fe	ֆ	Ֆ	f

1.4. Gregoryen Kıpçakların Dili

Gregoryen Kıpçak dili, Ermeni alfabesi ile yazılmış esrelerin dilidir. Bu dili başka Kıpçak dillerinden ayıran özellik, Slav ve Ermeni dillerinden alıntıların olmasıdır. Bu dilde yazılmış eserler genellikle dinî ve hukuki metinlerden oluşmaktadır. Araştırmacılar bu dili oluşturanların Ukrayna'ya göç eden Gregoryen'ler olduğunu belirtmektedirler. Ancak bu eserlerden bazılarının konuları çok daha eskilere dayandığı için farklı düşünceler uyandırabilmektedir.

Örneğin; IX. yüzyılda Albanya'nın *Arranşahlar* sülalesine mensup, *Sehl ibn-i Sumbat*'ın torunu, *Grigori Hamama*'nın, Trakyalı *Diyonisi*'nin gramatikasının tercümesinden, günümüze ulaşan bir parçası, elimizdeki *Töre Bitiğin*'in ilk örneğinin yazarı, Albanyalı *Mxitar Qoş* olması ve en önemlisi, "*Uslu Xigarnın Sözü Esi Axılı*" adlı hikâyenin konusunun, milattan önce 7. yüzyıl, Asur kralı Sinahrib'in dönemi ile bağlı olması, bu edebiyatın dilinin başka bir ortamda oluştuğuna işaret etmektedir.

Dil uzmanları Gregoryen Kıpçakçasının menşesini, Kırım muhitinin Kıpçak Kuman dillerinden birinin teşkil ettiğini, yapı özellikleri bakımından Karayımcı'nın Trakya ağızına, Kıpçak Urum ağızına ve Kırım Tatarca'sının dağlık bölgeleri ağızına benzediğini belirtmektedirler (Aynakulova, 2007: 27).

Gregoryen Kıpçak dilli belgelerden daha çok Ermenice metinlerin olması, Kıpçakların dillerini unutmuş ve Kıpçakça konuşan Ermeniler olmadıklarını gösteriyor. Gregoryen Kıpçaklar Ermeni alfabesi ile yazdıkları dil için bizim dil ifadesini kullanmışlardır. Bu durum, anadilleri Ermenice olsaydı bu ifadeyi kullanmayacaklarını gösterir. Aynı durumu onların selefleri olan Albanlarda da görüyoruz. Nitekim Albanyalı *Mxitar Qoş* ve Alban tarihçisi Genceli Kirakos, kendi ülkelerini bizim

Albaniya ülkesi ve yöneticilerini bizim hükümdarlarımız adlandırmışlardı (Tuncay, Bakı 2010: 22-23).

Ayrıca Dede Korkut boylarında adı geçen Hıristiyan karakterler ve yer adlarının Türk (Kıpçak) kökenli olması ve bölgenin de Gregoryenlerin yaşadıkları bölgeler olması, onların menşeinin de Kıpçak olabileceği kuşkusunu uyandırmaktadır. Aşağıda Dede Korkut'un Dresden nüshasında geçen Hıristiyan kişi ve yer adlarından bazı örnekler, sayfa numaralarıyla sunulmuştur;

Ağ melik s. 33a

Arşunoğlu Direk Tekür s. 106a

Demür Yaylı Kıpçak melik s.32a

Kara Tekür s. 62 a

Kara Arslan melik s. 62 a

Kara Çegür s. 92a

Kutlu Melik s. 34

Kara Tüken Melik s. 34a

Karana Keşiş (Yeğneğin lakabı) s. 20

Boğacık Melik s. 78a

Şöklü Melik s. 21a

Yayhan Keşişoğlu s. 31a

Sofi Sandal Melik s. 33a

Ağca Kale sürmeli s. 78

Ak Saka Kalesi s. 65

Bayburd Hisarı s. 47

Dizmard Kalesi s.103a

Demir Kapı Derbend s. 32a

Kara Dervend s. 61

Onk Kalesi s. 37a

Tuman Kalesi s. 138a

Mardin Kalesi s. 32a

Burada bir başka noktayı da hatırlatmakta fayda var; Dede Korkut'ta kafirler Kazanın oğlu Uruz beye Tatar oğlu diyorlar. Bu da Gregoryen Kıpçakların kendi dillerine Tatar dili demeleriyle örtüşmektedir. Ermeniler kendi dillerini unutup Kıpçak dilini almış olsalardı, Ermeni dilindeki belgeleri nasıl Kıpçak diline çevirdiler? Ayrıca Albanlar'dan ve Gargar'lardan söz ederken onların Türk kökenli olduğu ile ilgili bilgi verilmiştir. Ermeni tarihçi Moisey Horenatsi ve Alban tarihçi Musa Kalankatlı, Mesrop Maşots, Alban dili için alfabe oluştururken, bu alfabeyi Ak Hazarların diline benzeyen Gargar dili esasına göre oluşturduğunu söyler. Ünlü dil bilgini Firidun Celiloğlu, Ermenilerin bu konu ile ilgili cümleyi yanlış çevirdiklerini yazar ve Ermeni dilinde olan bu cümlelerin doğru tercümesini de verir. Ancak daha doğru bir tercümeyi Bahtiyar Tuncay aşağıdaki şekilde vermiştir. Hem Ermenice cümle hem de Bahtiyar Tuncay'ın çevrisinin doğruluğu, Ardahan Üniversitesi'nde görev yapan Gürcü Dili Bölümü hocası ve Ermenice bilen Roin Kavrelişvili tarafından onaylanmıştır;

**“steğes-nşangirs-kokardaxos-Akxazur-xjakan-xetsbekazunin-aynorik-Qarqartsvots-
lezuni”**

**“yarattı-harfleri-boğazda danışan-Ak hazar-yabani-bozuk-benzer-Gagar'ların-
dili”**

“Ak Hazarların boğaz sesleri ile zengin, yabani ve bozuk diline benzer Gargarların dili için harfler yarattı” (Tuncay, 2012: 4). Albanlı Gargarların dilinin Ak hazar diline benzemesi, Gargar dilinin Türk dilinin lehçelerinden biri olduğunu gösteriyor. İlginç olan günümüze ulaşan Gregoryen Kıpçakçası ve Karayca (Hazarca) metinlerinin dili de birbirine benzemektedir. X. yüzyıla ait olan Karayca dua metinleri, ilk kez Aleksandr Garkavets, Karayların Kazzanı Viktor (David) Zxaraoviç Tiriyaki tarafından düzeltildikten sonra 2004 yılında yayınlamıştır.

Kasapoğlu, Clauson'un Kıpçakların bilinmeyen bir zamanda Gregoryen dinini kabul ettiklerini ve dillerini ise din gereği Ermeni alfabesi ile kaydettiklerini, dilin temel söz varlığı ve biçim bilgisinin Kıpçakça olduğuna dikkat çekerek Slav kökenli kelimelerin ve Ermenice söz varlığının Kıpçakçaya göre daha az olduğunu ifade ettiğini bildirir (Kasapoğlu, 2012: 22).

VIII-XII. yüzyıllarda batı Ukrayna’da cemiyetleri olan ve XII. yüzyıldaki göçlerle güçlenen Gregoryen toplumu, yaranmış ortamda 500 yüzyıllık zaman dilimi içinde, Kıpçak Türkçesini Gregoryenler için din, hukuk ve sosyal yazı dili durumuna getirmişlerdir. Bu yeterli süreç içerisinde Kıpçak Türkçesi, Gregoryen toplumun mahkeme, sicil ve kilise sorunlarını gündeme taşıyıp çözmek için bir araç olmuş ve XVI-XVII. yüzyıllar arasında yazıya alınmış önemli belgeleri ve dil mirasını günümüze kadar taşıması için olanak sağlamıştır.

Kasapoğlu, Gregoryen Kıpçak dilinin tarihî gelişiminin üç evreden oluştuğunu yazmıştır:

1. Sözlü dil dönemi (XIII. yüzyılın sonu-XV. yüzyıl)
2. Yazı dili dönemi (XVI. yüzyıl-XVII. yüzyılın ilk yarısı. 1524-1669)
3. Dilin kaybolduğu dönem (XVIII. yüzyılın ikinci yarısı)

(Kasapoğlu, 2012: 23)

Bu üç evrenin zamanlamasında bir yanlışlık olmalıdır. Çünkü bir dilin resmi yazı aşamasına geçmesi için, önce bir süreçten geçmesi gerekir ve bir anda bu dilin hukuk ve kanun dili olması için başka yazı şekillerinin olması gerekmektedir. Günümüzde bile çağımızın teknolojisi gereği her hangi bir dilin teknoloji dili düzeyine çıkması için, teknolojiye uygun terimleri yaratabilecek kapasite ve dilbilimcilerinin olması gerektirmektedir. Bu durum da gelişimin sağlanabileceği bir zaman dilimini gerekli kılar. Ayrıca Töre Bitiği’nin Viyana nüshasında 124. maddenin sonunda, Töre Bitiği’nin Kral Zgmont’a sunumu ile ilgili bölümün girişinde, bu sunumun 1519 yılında gerçekleştiği yazılmıştır. “K’risdosnung toğganından 1519-una Xanlaxımızga bizim 13. yılına” (Garkavets, 2003: 164).

1519 yılında bir kurultayda Kral Zgmont’a sunulan kanun ve hukuk kitabının, daha önceden yazı dili geleneğine sahip bir dil ile yazılmış olma niteliğini taşıması gerekirdi. Bu nedenle evre’nin düzeltilmesi için de, daha ayrıntılı araştırmaların yapılması kaçınılmazdır.

Bu dilin adı ilk başlarda Ermeni-Kuman, Ermeni-Kıpçak ve Ermeni-Polovets dili gibi resmi edebiyata geçer. Türkiye’de ise Ermeni Kıpçakçası, Ermeni alfabeli Kıpçakça ve son dönemlerde Gregoryen Kıpçakçası gibi adlandırılmaktadır. Bu dilde yazılmış eserlerin yazarları bu dili, “Bizim Til”, “Xıpçax Tili” ve Tatarca olarak adlandırmışlardır. Hiçbir zaman da kendi dillerini Ermeni Kıpçakçası, Gregoryen

Kıpçakçası veya Ermeni Tatarca'sı olarak adlandırmamışlardır. “Ermeni Tili”, Ermenice karşılığında “Bizim Til”, “Xıpçax Tili” ve “Tatar tili” tanımları, kendilerini Ermenilerden ayırt etmek için kullandıkları ifadelerdir.

Bu tanımlamalar Töre Bitiği'nde aşağıda belirtilen sayfalarda geçer;

Ermeni tili: s. 75 Ermenice: s. 166-197

Tatarca: s. 166-197 Bizim Til: s. 74

1.5. Gregoryen Kıpçakça Metinleri Üzerinde Çalışmalar

Bu metinlerden ilk olarak Avusturyalı Türkolog Friedrich von Kraelitze Greifenhorst 1912 yılında söz etmişse de, daha çok Agatangel Kırımskiy'nin “Türkler, Onların Dilleri ve Edebiyatları” adlı eseriyle bilinmektedir. Kıpçak kökenli Kırımskiy bu metinleri incelemek için 1884 yılında Kamanets-Podolsk bölgesine gitmiş, onları inceledikten sonra Türkçe olduğunu belirtmiştir. Kırımskiy'den sonra onun öğrencisi Timofey Grunin bu metinlerin üzerinde çalışmış, 1963'te “Kamanets-Podolsk Ermenilerinin Mahkeme Kitapları” adlı eserini yayınlamıştır. Onlardan başka bu eserler üzerinde; Jean Deny, Lewick Kohnova, V.V. Bartold, Sir Gerard Clauson, Yaroslav Daşkeviç, İ. A. Abdulin, Omeljan Pritsak, Edmond Schütz, S.Koloncan, W. Bang, Edward Triyarski, K.K.Yudahim, Von Gabain, T.Kowalski, Alaksandr Garkavets gibi Türkologlar çalışmışlardır.

Bu metinler üzerinde en kapsamlı çalışmaları Aleksand Garkavets yapmıştır. “Kıpçakskiy Yazıki” adlı eserini 1987'de, “Armenian Kıpçak psalter 1575/1580” adlı eserini de 2001 yılında, “Kıpçakskoye pisemennoye Naslediye I” 2002'de, “Töre Bitiği, Armiyano Kıpçakskiy Sudebnik 1519-1594” 2003 yılında, “Kıpçakskoye pisemennoye Naslediye II” adlı eserini 2007 yılında, Kıpçakskoye pisemennoye Naslediye III” 2010 yılında yayınlamıştır. Bu yayınlar yaklaşık 5000 sayfayı bulmaktadır.

Türkiye'de ise ilk olarak Nadjda Çirli, “Algış Bitiği” (Dua kitabı) adlı eser üzerinde doktora tez çalışması yapmıştır. Erdoğan Altınkaynak, 2006 yılında tanıtım amaçlı “Gregoryen Kıpçak Dil Yadiğârları” adlı eserini bu metinlerden örneklerle yayınlamak, Türkiye'de bu metinler hakkında ilk geniş bilgiyi de vermiştir. 2007-2012 yılları arasında Hülya Kasapoğlu, bu metinler üzerinde birkaç makale ve uluslararası

sunum yapmıştır. Ayrıca kendi danışmanlığında, “Tarihi Kıpçak Metinlerinde Dinî Terminoloji” adlı yüksek lisans tezi yaptırmıştır.

1.6. Gregoryen Kıpçakça Eserler

Hukuk kitapları, mahkeme tutanakları, dua kitapları, azizlerin hikâyeleri, vakayinameler, vaazlar ve dilbilim eserlerini içeren 112 eser; yaklaşık 25-30 bin sayfadan oluşan Gregoryen Kıpçak metinleri, çeşitli müze ve kütüphanelerde saklanılmaktadır.

Bu kütüphane ve müzeler şunlardır:

1. Paris Milli Kütüphanesi
2. Wroslaw Ossolineum Kütüphanesi
3. Leyden Üniversitesi Kütüphanesi
4. Erivan Matenadaran Kütüphanesi
5. Venedik Mekhitarist Kütüphanesi
6. Viyana Milli Kütüphanesi
7. Viyana Mekhitarist Manastırı
8. Krakov Chartorysky Müzesi

Bu metinlerin içerikleri de şöyledir; Kiev’de 28 hukuk defteri, Livov’da 1 sözlük ve 26 müstakil belge, Erivan’da dil ile ilgili ve kiliseye ait 9 el yazması; St. Peterzburg’da 1 sözlük, velilerin hayatına ait 1 kitap ve 1 Zebur; Viyana’da 3 sözlük, Hıristiyanlık ve mahkeme ile ilgili 13 hukuk defteri, Zeburlar, dua kitapları, Vartabed Anton’un 3 vaaz kitabı; Venedik’te 10 el yazması, Zeburlar, dua kitapları, vakayinameler, mahkeme defterleri; Karakov, Varşova ve Wroslaw’da 11 el yazması, 1 Zebur, 1 dua kitabı, 1528-1606 yıllarına ait bir mahkeme tutanağı; Paris’te 4 el yazması, Zebur, mahkeme tutanağı, takvim, 1 vakayiname ve Uslu Xigarhakkında mankibeler; Leyden’de 1 basma dua kitabı.

Zeburlar

1. Krakow, Czartorysky Müzesi, 3546/III 262 y. / 524 s.
2. Viyana, Avusturya Ulusal Kütüphanesi, Cod. Arm. 13 212 y. / 424 s.

3. Venedik, Mekh. Kütüphanesi, 11 316 y. / 632 s.
4. Venedik, Mekh. Kütüphanesi, 81 ? / ?
5. Venedik, Mekh. Kütüphanesi, 359 316 y. / 632 s.
6. Venedik, Mekh. Kütüphanesi, 1817 354 y. / 708 s.
7. Paris Ulusal Kütüphanesi, Arm. 5 202 y. / 404 s.
8. Gerla, Romanya, Bölgesel Müzesi, ms. 6 ? / ?
9. Erivan, Matenadaran, 2267, A Bölümü 10 y. / 20 s.

Dua Kitapları

1. Krakow, Chartorysky Müzesi, 2412 / 426 s.
2. Venedik, Mekh. Kütüphanesi, 143 283 y. / 566 s.
3. Venedik, Mekh. Kütüphanesi, 525 200 y. / 400 s.
4. Leiden, Üniversite Kütüphanesi / 168 s.
5. Erivan, Matenadaran, 2267 2 y. / 3 s.
6. Erivan, Matenadaran, 2403 211y. / 422s.

Velilerin Yaşamları

1. Venedik, Mekh. Kütüphanesi, 536 127 y. / 254 s.
2. Venedik, Mekh. Kütüphanesi, 468, A Bölümü 32 y. / 64 s.
3. Paris, Ulusal Kütüphanesi, Arm. 194, A Bölümü 41 y. / 82s.

Vaazlar

1. Varşova, Şarkiyat Enstitüsü, 6 101 y. / 202 s.
2. Viyana, Mekh. Kütüphanesi, 479 216 y. / 432 s.
3. Viyana, Mekh. Kütüphanesi, 480 239 y. / 478 s.
4. Viyana, Mekh. Kütüphanesi, 481 152 y. / 304 s.12

Aziz Paul'ün Mektupları

1. Venedik, Mekh. Kütüphanesi, 446 143 y. / 286 s.

Yasa Kitapları

1. Paris, Ulusal Kütüphanesi, Arm. 176 113 y. / 226 s.
2. Viyana, Mekh. Kütüphanesi, 468, A Bölümü 98 y. / 196 s.

3. Wroclaw, Ossolineum Kütüphanesi, 1916 343 y. / 686 s.

Vakayinameler

1. Paris, Ulusal Kütüphanesi, Arm. 194, A Bölümü 17 y. / 34 s.+9

2. Viyana, Mekh. Kütüphanesi, 1700 / 169 s.

2. BÖLÜM:

GREGORYAN KIPÇAK METİN ÖRNEKLERİ

2.1. Dini Metin

META İNCİLİNDEN ÖRNEK

(Matenadaran, M.Maştots El Yazmalar Enstitüsü, Erivan, ed.xp.2403,

(Garkavets, Aleksandr, 2002: 280)

Atamız bizim ki köktesen, ari bolsun atıng sening, kelsin xanlının sening, bolsun, Biy, erking sening, neçik kökte, alay yerde, ötmekimizni bizim kündelik ber bizge, boşat bizge borçumuznu bizim, neçik ki biz boşatırbiz bizim borçlarımızga, berme bizni sinamaxlıxka, evet xutxar bizni yamandan, zera seningdir xanlıx da xuvat, da sanga haybat mengi mengilij, amen.

2.2. Dua Metni

Algış Bitiği, 9. Dua(Çirli, Nadejda, 2005: 24)

İşitti manga tağından ari kendining. Men çırım ettim da yuxladım, oyandım, da biy boluşuçum menimdir. Xorxmandır men tuman çeruvundan alarning, ki çöp çövray dolaşıp xapsap saxlı edile meni. Kel, biy, da xutxar meni, tengrim benim, zera sen urdun barçasın,

Türkçe: Kutsal dağında beni duydu, derin dalıp uyudum, uyandım, Tanrı benim yardımcımdır. Çevremi sarıp, kuşatan beni saklayan, binlerce askerlerinden korkmadım. Gel, beyim, kurtar beni, Tanrım benim, çünkü sen hepsini vurdun.

2.3. Vaazlar

Viyana, Mehitarist kngratsiyonu Kütüphanesi, No:479(Garkavets, Aleksandr, 2002: 210)

Xaçan ki Movses kördü taneclerni ki oyniy edir juhutlar altun bızov çövresine, saldı ol taxtalarını, xaysın keltiriy edi sina tağından, xayısı edi yazılğan üsne on buyruxu Tengrinin, yüreklenip balvoxvalstvo üsne, saldı ol taxtalarını da sındırdı anı tah tibine.

Türkçe: Musa toplumunu gördüğünde, Yahudiler ki Altın Buzağının çevresinde oynuyorlardı, Sina Dağından getirdiği elindeki tahtaları yere attı. O tahtaların üzerinde Tanrının buyrukları yazılıydı. Onların putperestliğine kızıp tahtaları dağın dibinde sındırdı (kırdı).

2.4. Vakayinameler

Kamanets vakayinamesi, Viyana, Ermeni Mhitarist kongregasyonu, No:1270(Garkavets, Aleksandr, 2002: 535)

Tv 1062 (1613) nojemper 18, yıxkün. xotin pırkalabının oğlun, domnaning xardaşın ložiniskiyni öldürdü xaniskiy.

Tv 1062 (1613), nojemper 10. Seym başlandı Varşovada.

2.5. Doğa Bilimi

Matenadaran Mesrop Maşots El Yazmalar İnstitutü, Erivan, No:2267 (Garkavets, Aleksandr, 2002: 272)

Safra için

1. Muşkat	1 lot
2. Faramfil	1 lot
3. üRovanta	1 lot
4. Uzunbürc	1 lot
5.Xarğa otu	1 lot
6. Çitvar	1 lot

7. Galgan	1 lot
8. Egir	1 lot
9. Zincibil	1 lot
10. Zafran	1 lot
11. Cengelu gasen nemiçnag	1 lot
12. Reum ponskegtiptu	1 lot
13. Zlinbovig yontrek	1 lot
14. Şeker	2 funt ya 1
15. Kağçr payd	1 lot
16. Kvit	1 lot
Barçası ki beraber bolgay otları	

2.6. Burçlarla İlgili Örnek

Eğer ki kiläsän bilmägä, ki Güneş xaysı ketxojadadır, tut ävälbahardan, ki mardnıng 20-sidir, 2 kün eksik, ber her ketxojaga 30-ar xojndan başlar. xayda ki toxtasa, ol ketxojadadır. Zera ki martnıng 22-sine Güneş xojnga kirir. egär kilesen bilmäg, ki Güneş xaysı bulargan yolduzdadır, tut ävälbahardan eki kün eksik, ber här yolduzga 70-er-70-er ya 10-er-10-er. Başla Hraddan. Xaysı ki toxtasa,ol yolduzdadır.

Da budur yulduzlar: Hrad (simgesi), xoyaş (simgesi), lusajper (simgesi) pajladzu (simgesi), lusing (simgesi), Erevag (simgesi), lusntak (simgesi).

Güneşin hangi burçta (menzil) olduğunu bilmek istesen, Martın 22-sinden ki ilkbahardır iki gün eksik tut. Her burça 30-er ver koçta başlar. Nerede dursa ol burçtadır. Çünkü Martın 22-sinde güneş koç burcuna girer. Güneşin hangi dolaşan? Yıldızda olduğunu bilmek istesen, evel bahardan iki gün eksik tut. Her yıldızda 70-er-70er ya 10-er-10-er ver. Mars'tan başla. Nerede dayansa oradadır.

Ve yıldızlar bunlardır: Mars (simgesi), Xoyaş (simgesi), Venüs (simgesi), Merkür (simgesi), Ay (simgesi), Satırn (simgesi), Jupiter (simgesi).

2.7. Sözlük

Rusya, Sankt-Peterzburg, Saltikov-Şadrina adına Devlet Genel Kütüphanesi, Elyazmalar Şubesi, No: Arma. 8 (Garkavets, Aleksandr, 2002: 868)

A	xorxudan kimse çahırsa	korkudan çığırıp a demek
Abba	atanıng alğışı	papazın duası
Abana	atalarıng atası, sarkııda	babaların babası, başrahip
Korebisgobos	arxıdyakon	başpapaz, başrahip
Korem	xaşıyırmen	kaşıyorum
Korkel	ferahlanma	sevinme, içi açılma
Megnutıwın	ayırma ya açmax	ayırmaq, açmaq
Keragan	gramatika ya xırmax, Eğrisini, toğrutma, yalnışnı çıxarma ya körksizni körklü etmexi	gramer, kırmak eğrisini düzeltmek yanlışın düzeltmek kötü görünüşünü iyileştirme
Ki atnı, da söznü, da avaznı nemege oxşatma		adının ve sözünün de sesini de her neye benzetmek
verdzanutıwın	sarnamax	şarkı söylemek, kitap
interçoğutıwın		okumak
ner gur	asrı sıx	fazla sıkı
ısd gur	sıxlıxka köre	sıklığa göre
gox	basa-basa ya basılğan	basılan, basarak
girt	övrenge	öğrenen, eğitimli bilim adamı
varž	çınıxmax bile övrenge	pratikte öğrenme
ısdnergojs	içinde bolğanına göre xayı	içinde bulunduğın duruma göre, gerek
Ki keregenge	köre sözlegesin	gereğince konuşur, ya da şarkı
da sarnagsın		söylersin
hemdutiwın	övrenmex bile bilmex	öğrenmekle bilmek
dzanotutiwın	xol xoldan	kol koldan, kolun gücü

arçern	tanişlıx	tanişlık
paçadrutiwn	džuvap berme, viložit etme da	cevap verme, açıklama
tadumn	körgüzme ya çxarı berme	göstermek, dışarı vurmak
indrutiwn	yarğuni	mahkemeni, kararı, hükmü

2.8. Dil Bilim: Avedik'in Soru Yanıt Şeklinde, Felsefe, İlahiyat İçerikli Gramer Eseri

Erivan, Matenadaran El yazmalar Şubesi, No:3522 (Garkavets, 2007, Aleksandr, s. 895)

Bu eser, Avedik adlı bir şahsın diyalog şeklinde olan yazısıdır. Ancak onunla ilgili Garkavets'in eserinden hiçbir bilgi elde edilememiştir. Bu konu ile ilgili Bahtiyar Tuncay'ın bir yazısından alınan bilgiler, Wikipedia'dan elde edilen bilgiler ve Moisey Kalankatlı'nın "Albaniya Tarihi" adlı kitabının 19. faslından elde edilen bilgi burada aktarılmıştır (Tuncay, 2012: 3).

Albaniya'nın ilk hükümdarlar sülalesi, "Aranşahlar nesline mensup "Grigori Hamama" 866. yılında Araplar tarafından, babası Sehl İbn-i sumbatın hâkimliğine verilen topraklarda, kendini Arran (Albaniya) Hanı ilan etmiş bir bey idi. Kendi hanlığında Hıristiyan Albanlar için okullar yaptırıp, kendisi de bu okullarda okuyan çocuklar için, Alban dilinin gramer kitabını yazmıştır. Öz kardeşini öldürdüğü için kendisini suçlu hissederek kiliseler yaptırmış ve yoksullara ter türlü yardımda bulunmuştur. Onun, felsefe, ilahiyat içerikli gramer kitabı aslında, Frigyalı Diyonisi'nin gramer kitabının tercümesidir. Gegargunik'te bulunan bir kitabede o kendini Grigor Atarnersexiyan olarak adlandırmıştır. Bunun nedeni de babasının adının Atarnersex olmasıdır. Bu bilgiler, Grigori Hamama'nın eserinin, XVII. yüzyılda Avedik adlı şahıs tarafından yeniden tertip edildiğini göstermektedir.

Ne ata aytmax bilə belgilidir?

-Ki, oğlu bar

-Kimning neməsisen sen?

-Atanınq.

-Kimning neməsimen?

Ne diyerek atanı belli etmək olur

ki oğul var

Kimin neyisin?

Atanın

Ben kimin neyiyim?

-Atanınq.	Atanın
-Kimning neməsidir ol?	Kimin neyidir?
-Atanınq.	Atanın
-Kimning neməsidir bu?	Bu kimin neyidir?
-Atanınq.	Atanın
-Kimning neməsidirlər bular?	Bunlar kimin neyidirlər?
-Atanınq.	Atanın
-Kimlərinq nemələridirlər alar?	Onlar kimlərin neyidirlər?
-Atanınq.	Atanın
-Xayda etting sen?	Nerede yaptın sen? (Nerede yapıldın belki de?)
-Tenqridə. Tanrıya	Tanrıya
-Kimgə umsandıq sen?	Kime umut ettin? Kime güvəndin?
-Tenqrigə.	Tanrıya
-Kimning bilə yeberding sen?	Sen, kimlə göndərdin? Kim seni göndərdi?
Sen, kimlə göndərdin?	
Tenqri bilə yeberdim men.	Tanrıyla, tanrı göndərdi
-Kim bilə yeberdi bu?	Bu, kimlə göndərdi?

2.9. Edebi Ürünler (Uslu Xigarının Sözü Esi Axılı)

Viyana, Ermeni kongregaatsiyonukütüphanesi, No:468, (Garkavets,Aleksandr, 2002:175)

“Uslu Xigarının Sözü Esi Axılı” adlı hikâyesinden örnek vermeden önce bu hikâyenin karakterleri, çağı ve mekânı ile ilgili kısa bir bilgi aktarılmıştır. Bu hikâyenin zamanı M.Ö. 701 yılında dünyanın en güçlü imparatorluğunu kurmuş Asur Devleti karalı Sinaxrib dönemi ile örtüşmektedir. Bu hikâyenin tek nüshası da yalnız Gregoryen Kıpçak dilindedir. Bu hikâyenin dilinin daha saf ve öz Kıpçakça ve yabancı alıntılardan yoksun olması, bu eserin de Hay olmayan bir toplum içerisinde yaranıp, zaman süzgecinden geçerek günümüze ulaşması, Ermeni alfabeli eserlerin yaratıcılarının

kökenleri ile ilgili, kuşkulara yer bırakmayacak nitelikte olduğuna dair hiç şüphe bırakmamaktadır.

Aytkanı da ögütü, ögütlengeyler adam oğullar, da ata oğluna ögüt bergey, da esine algaylar.

Eski Töre da Xanlar vaxtına Senekarim atlı xan bar edi Ninowe kermannıg da Asoresdanning. Men Xigar Uslu, 60 yaşına boldum, Xatun aldım, oğul xız bolmadı manga, Bardım Tengrim alnına da köp türlü xurban ettim, xaytıp çöktüm allarına da ayıttım.

-Ey benim Eyelerim da Tengrilerim!(1-ning atı Pilşim edi,v2-incisinin atı Şilim edi,3-üncüsünün atı Şahmiledi). Buyurunguz da manga er oğul beringiz, ki oşta Xigar tirile ölmeyir, ne aytkaylar adam oğlanları, ki Xigar uslu džardar(üstad, bilge) öldi, da oğul bolmadı, ki anı kömgey edi da malın mengargay(sahiplenmek, varis olmak) edi. Oğul bolgay edi da künde 10 xantar altın tas etkiy edi, ki 2 xolu bile üstüme toprax salgay edi, tek manga 1 oğul jişadag(hediye, hatıra) bolgay edi!

Ol sahat manga avaz boldu tengrilerimden de ayıttılar:

-Xigar, buyurgandır ki sanga oğul bolgay. Sen xardaşning oğlun al sanga oğul,saxlagay da ösdürgeysen anı senden songra seniñ ornuna.

3. BÖLÜM:

GREGORYEN KIPÇAKLARIN HUKUKİ BELGELERİ

3.1. Mahkeme Tutanakları ve Yasa Kitapları

Gregoryen Kıpçakların mahkeme işlemleri, sicil belgeleri ve yasa kitaplarını içeren pek çok belge bulunmaktadır. Mahkeme tutanakları ve sicil belgelerinin çoğu Ukrayna'da bulunsa da, yasa kitapları (Töre Bitiği)'nin nüshaları, Varşova, Viyana ve Paris'te bulunmaktadır.

3.2. Mahkeme Tutanakları

Mahkeme tutanakları ve hukuk belgeleri Gregoryen Kıpçak yazmaları arasında, sosyal gündelik hayatı düzenlediği için önem taşımaktadır. Bu belgeler Gregoryen Kıpçakların ticaret, borç, kira, alışveriş, tapu, ant, anlaşma, vasiyet, tanıklık, nikâh, rehin, bağış, beyan, ifade, vergi ve kefaleti belgelendirerek sorunlarını çözmek için kanuna dayalı işlemleri yürürlüğe sokan hukuki mecradır. Yaklaşık 18000 sayfa olan bu belgeler, esasen Ukrayna'da Kiev ve Livov şehirlerinin çeşitli arşivlerinde bulunmaktadır. Bu belgelerin bir kısmı 1800'li yıllardan 1991 yılına kadar Kiev arşivlerinde korunmuş, başka bir kısmı ise, 1700'li yılların sonlarından 1991'e dek Livov arşivlerinde yerleştirilmiştir. Bu belgeler ile ilgili ilk çalışma; Kırımskiy'nin öğrencisi Grunin tarafından 1944 yılında "Kıpçak Dili, Onun Orta Asya Türk Dillerindeki Yeri" adıyla yapılan doktora tez çalışmasıdır. 1967 yılında "XVI. Yüzyıl Kıpçak Belgelenin Dili" adlı çalışması ile de II. Dünya Savaşı sırasında yandığı düşünülen 298 tutanağı, Grunin yayınlamıştır. Ayrıca 1929 yılında Andriyaşev, 1964'e Grigoryan, 1964' Daşkeviç, 1993'te de Garkavets bu belgelerin üzerinde çalışmışlardır.

Mahkeme Tutanaklarından Örnek:

Tavit Çıraxçı Xatunu Yük, Eyesi Üçün

Men Holub voyt aldım bu defterni tavganning 1038 abrilning 10-una varşovada 3-ünçi Zigmont patşah zamanına da 2-inçi etken seyminde suma kırk hrş.

Türkçe: Ben Hekem Holub, tavağanın 1038’de (1588) 10 Nisanda Varşova’da, Padişah 3. Zigmont zamanında, yaptığı 2. Kurultayında, bu defteri nakit 40 gruş (gümüş para) miktarına aldım.

3.3. Töre Bitiği

Töre Bitiği, Gregoryen Kıpçakların mahkeme kanunları kitabıdır. Bu kanunlar kitabı Gregoryen vatandaşların, birbirlerine, devlet erklerine ve kiliseye yönelik, Töre karşısında hak ve sorumluluklarının sınırlarını belirleyen kanun maddeleri bütünüdür. Bu kanunlar bütünü vatandaşların birbirleri ile ve genel kurumlarla gündelik ilişkilerini, görev ve sorumluluklarını, yetki ve salahiyetlerin kanuni müstevide çizerek, hukuk çerçevesinde sorunların çıkmasını engeller veya çıkan sorunları hukuki yöntem ve kanun mecrasında çözüme kavuştururdu.

Töre Bitiği 1518-1519 yıllarında, Polonya kralı Zigmont’un emri ile Latinceye ve Lehçeye ve sonra 1523’te Kıpçakçaya çevrilerek kendisine kurultayda (seymde) sunulur. Kurultayda kralın onayına sunulduktan sonra yürürlüğe geçer. Töre Bitiği üç bölümden oluşmuştur: Giriş, kanun maddeleri ve yargılama usulü kanun maddeleri. Bu kanunların kaynağı Mxitar Qoşun mukaddimesinde verilmiştir ki yerinde bu konu ile ilgili bilgiler verilecektir. Töre Bitiği’nin Giriş bölümü ve ilk 98 madesi, Armiyanskiy Sudebnik’le aynıdır. Ancak Kıpçak Versiyonu’nda 25 farklı madde vardır. Bazılarına göre yerli hukuk anlayışını içeren bu 25 madde, tercüme edilirken orijinal esere (tercümenin kaynağı, Ermeni kanunnamesine) eklenmiştir. Orijinal kanunnamesi, 130 maddeden oluşmaktadır. Ancak Kıpçak versiyonu yargılama usulü ek maddeleriyle sayı bakımından daha fazladır.

25 maddenin dışında, Pretsessualnıy Kodeks adıyla ve her madde başı *dopolnitelnaya statya* başlığı ile verilen mahkeme usulü kanunları (mahkeme süreci

kanunları) ek bölümü, Kıpçak hukuk anlayışının yansımasıdır. Bu ek bölüm Wroslaw nüshasında 94, Paris ve Viyana nüshalarında 41 madde içermektedir.

3.3.1. Töre Bitiği'nin Kaynağı

Töre Bitiği'nin ilk örneğinin yazarı, Albaniyalı din adamı Mxitar Qoş olmuştur. Mxitar Qoş, 1120 ve 1130 yılında kendisinin dediği gibi, şehirlerin anası olan, Albaniya'nın (Azerbaycan) Gence şehrinde doğmuştur. O İldenizliler Atabeyliği döneminde Azerbaycan'ın büyük şairleri, Nizami ve Xaqani-i Şirvani ile çağdaş olmuştur. Çok ilginç olan nokta Gence'li Nizami, "Hüsrev ü Şirin" eserini yazdığı sırada, Genceli Mxitar Qoş'ta, çok farklı bir içerik taşıyan, "Gence'li Hüsrev'in Azaplı Hayatı" adlı eserini yazmıştır. Mxitar Qoş'un başka bir eseri de "Alban Salnamesi" olmuştur. Qoş, hukuki eserini Alban Katalikosu Stepanosun isteği ile yazmıştır. **"Haybetli ari vartabedning Mikajelning yasaganı bu Töre bitikini xoltxasından Sdepanos gatoğigosnuş"** (Töre Bitiği: 18). Mxitar Qoş, Töre Bitiği'nin Gregoryen Kıpçak versiyonlarında, Ya Vartabed Mikail, ya da sadece Haybatlı Ari Vartabed olarak anılır. Ancak Aleksandr Garkavets'in yayınladığı Töre Bitiği'nin Kazakça önsözünde ve sözde Ermenice orijinalinde (!) Töre Bitiği'nin Qoş'un eseri olduğu ve 1184-1213 yılları arasında yazıldığı da geçmektedir (Töre Bitiği: 9). Ancak Ermenilerin iddialarına göre Mxitar Qoş bu seri Ermeni dilinde yazmıştır. Lakin orijinal nüsha günümüze kadar ulaşmamıştır. Ve onun en eski istinsahının 1295 yılına ait olduğunu ve 488 numara ile Matenadaran el yazmalar arşivinde muhafaza edildiği iddia edilir. Bu iddia doğru bile olsa, Mxitar Qoş'un eserinden 100 yıl sonra yapılmış bir istinsahıdır (Töre Bitiği: 343). Bu eski istinsahı, V. Bastamiyan Rusçaya çevirmiştir. Rusça çevride yanlış bilgilendirme ile eserin adına hayots (Ermeni) sözünü ekleyerek Ermenice olarak **Datastangirk Hayots** gibi göstermiştir. Bu yanlış Azerbaycanlı bilgin Ziya Bünyadov fark etmiş ve onunla ilgili bir yazı yazmıştır. Ermeni sahtekârlığının temel dayanağı ise, Mxitar Qoştan 1 asır sonra yaşamış Kilikyalı Smbat Sparapetini kanunnamesi olmuştur (Bahtiyar 2010: 27). Ermeni ilk örneği gibi gösterilen 1295 tarihli ve 488 numaralı Matenadaran el yazması ile bağlı bilgiler Töre Bitiği'nin 343. sayfasında Rusça verilmiştir. Burada Garkavets, Bastamiyanın nüshası ve Papoviyanın tercümesini kullandığını ve onun bazı uydurmalarının da düzelttiğini yazmıştır. Eski Ermeni

kanunnamesinin Latin varyantında, ciddi ve göze çarpan değişiklikler yapıldıktan sonra 1518-1519'da Polonya Kralı I.Zgmunt tarafından, Petrkov meclisinde onaylandığı nüshalarımızda bellidir. Latince'den Lehçeye çevrili de 1523'te muhtemelen Kıpçakça çevrili ile aynı zamanda olmuştur (Garkavets, 2003: 15).

Töre Bitiği'nin yayınında da Ermenice orijinalinin transkripsiyonu değil, Rusça tercümesinin Latin alfabesine aktarımı verilmektedir. Ayrıca Töre Bitiği'nin önce Latinceye, sonra Kıpçakçaya çevrildiği yazılmıştır. Ancak Töre Bitiği'nin 2003 yayını sayfa 197'de ve "Kıpçakskoye Pismennoye Naslediye" I, sayfa 1041'de "**Da andan sonra ne türlü özgü millätniñ säbüpläindän boldu, alay xanlıxtan buyruş, ki törelerni Ermeniçädän Tatarcaga köçürüldi, songra Latinga**" ifadesi yer almaktadır. Birde bu tercümenin, Tvaganın 971 (1523'te) yapıldığı tüm kayıtlarda yazılmıştır. Ancak Töre Bitiği'nin 2003 yayını, Wroslaw nüshasında, sayfa 166'da "yazıldı Tvaganın772-sine" ibaresi aynı şekilde, "Kıpçaskoye Pismennoye Naslediye" I, sayfa 753'te tekrar edilmiştir. Bu tarihin basım hatası olduğu umulmaktadır. Bir de aktarıldığına göre; Ermenice orijinalinden Kıpçakçaya çeviri yapılırken Kıpçak hukuku anlayışlı 94 ek madde Ermenice orijinaline eklenmiştir. Bu iddialar, eserin Ermenice orijinalinin varlığının gerçekliğine gölge düşürmektedir. Orijinal Kıpçak yazmasının kaybı bu şüphe gölgesini daha da koyulaştırmaktadır. Günümüze ulaşan nüshalar ise, Wroslaw nüshası 1575-1594, Paris nüshası 1568 ve Viyana nüshası 1575 tarihlidir.

Bu eserin dili her üç nüshada, BİZİM TİL ifadesi ile verilmiştir: "**Tilindän Ermeniniñ Latingä çıxargandır, Latindän Pol'skigä, a Pol'skidän bizim tilgä, xaysı ki başlanıyr bu sözlär bile**" (Töre Bitiği, Wroslaw nüshası, s. 74- Paris nüshası, s. 248- Viyan nüshası, s. 249)

Töre Bitiği'nin XVI. Asır Kıpçak versiyonu yazar ve ya çevirmeni Oksent oğlu Xaçeres adlı şahıstır ve kitabın adı da Töre Bitiği'dir.

Xaytıb yazdırdı bu bitinki, xaysı ki anlanır Statut,
Pan Krikor, xaysı ki oğludur pan Sarkis Tamğaçınıñ,
Mejärmäxinä kensi boyunıñ da jışdag, xaysı ki teñri bersä kensi potomoklarına,
Xaysı ki biy krisdos bergäy kensi şağavatı üsnä da saxlagay barça türlü yamandan

Da džan düşmanıñ sınamaxından. Ammen

Xaytıp yazıldı bu ganunk xolu bile yazıxlı dai keräksiz xulnuş teşrinş
Xaçersniş,

Xaysı ki oğludur der Oksentniş.

Tüzük adlanan bu kitabı, yazdırdı,

Serkis Tamğaçı Efendinin oğlu, Krikor Efendi,

Kendi ailesinin mirası ve anısı, hele Tanrı verse de torunlarına,

Kısmet olurda İsa kendi keremi yüzünden tüm kötülüklerden

Daha da can düşmanının imtihanından korur. Âmin

Bu kanun tanrının değersiz ve suçlu kulu, Oksent oğlu,

Xaçers'in eli ile. (Töre Bitiği: 199)

Ayrıca Mxitar Qoş, başka milletlerin törelerinden ve yasalarından yararlandığını da yazmıştır; “anınğ üçün yığdıq barça milletten u uluslardan, da yazıp ta berkittik oxşaş eski u yänği törelerge”(Töre Bitiği: 22).

3.3.2. Töre Bitiğinin Nüshaları Ve Üzerlerindeki Çalışmalar:

1. Wroslaw Ossolinskiy Milli Kütüphanesi, Wroslaw Nüshası, No:1916/II (1523)

Wroslaw nüshası üzerinde 1927'de Macler, 1957'de Lewicki, 1966'da Sloszkiewicz, 2002'de Aleksandr Garkavets/Sapargaliyev çalışmaları yapılmıştır.

2. Paris Milli Kütüphanesi, No:176 (1568)

Bu nüsha üzerinde, 1908'de Macler, 1957'de Deny ve 2002 yılında Aleksandr Garkavets çalışmıştır.

3. Viyana Mxitarist Kongregasyonu Kütüphanesi, No:468, (1568)

Viyana nüshası üzerinde, 1895'te Daşıyan, 1954'te Anasiyan, 1957'de Deny, 1964'te Triyarski, 1990'da Kudasov (transliterasyon), 2002 yılında Aleksandr Garkavets çalışmıştır.

3.3.3. Töre ve Bitik Sözlere

Bu iki sözcüğün sözlük anlamları, (Töre=yasa, kanun, örf, adet/Bitik=yazı, mektup, kitap) günümüzde birçok kişi tarafından bilinse de, konu hukuki içerikli metinler olunca, sözlerin hukuki boyutunu göz önünde bulundurmalı ve sözlerin birde hukuki metinlerde hangi incelik ve anlamlarda kullanıldığını ayırt etmek için çaba göstermek gerekir. Bu ince noktadan yola çıkan, Töre ve Bitik sözleri üzerinde geniş incelemelerde bulunan *Hülya Kasapoğlu*, çeşitli kaynakları tarayıp bu sözlerin anlamlarını ayrıntılarıyla vermiştir. (Kasapoğlu, 2007: 79-85).

Töre sözü:

1. Gök Türkçede; Törü=sözlü yasalar, gelenekler, görenekler, tören, merasim
2. Uygurcada; Törü= kanun, kural, örfi hukuk, hak, şer', düzen, usul, adet
3. Kutadgu Bilig'te; Törü=töre, kanun, nizam, merkez, adet, kaide, tarz, kanun, kılık, huy, tavır, usul, düzen,
4. Divan-i Lügati'-Türk'te; kanun, kaide, hukuki nizam, (bir yerde el töre)
5. Codex Cumanicus; Töre=gelenek, görenek, örf, töre
6. Memluk Kıpçakçası; Töre'nin farklı fonetik varyantlarda, türe=adet/düre=kanun, töre/tura=din, , adet, görenek
7. Gregoryen Kıpçak metinlerde; tora, toray, t'ora=yargı, mahkeme, kanun, hüküm, hak, hukuk, oturma, celse, duruşma/töre etmek=yargılamak, hüküm vermek/töreci=yargıç, hâkim, jüri üyesi
8. Modern Kıpçak diyalektlerinde; tora, t'ora, t'óra, törä, töre fonetik varyantlarıyla=hak, hukuk, hüküm, mahkeme, yargılamak, hüküm vermek, yargıç, hâkim, kanun, dava, mahkeme işi, mahkeme kararı

Ayrıca bu anlamların dışında, "töre= bilgili muntazam kişi" (Radloff)/polis müdürü, eyalet başkanı (Garkavets), çarlık dönemi Kırgız edebiyatında=bürokrat, patron/eski Kazakçada Cengiz hanın soyundan gelen/Başkurtçada= resmi bir yerin başkanı, müdürü/Altaycada=bölge ve şehri idare eden kişi anlamlarını da vermiştir. (Kasapoğlu, 2007: 79-85).

Azerbaycan Türkçesinde hala töreli ifadesi hem insanlar için hem hayvan ve eşyalar için “törelî adam=doğru, düzgün adam/törelî hayvan= sağlam, yararlı hayvan/ törelî iş= düzenli, yasal, temiz iş ve başka anlamlarda da kullanılmaktadır.

Bitik sözü:

1. Clauson'da; yazıt, anıt, kitap, mektup, belge,
2. Uygurca'da; yazı, kitap, belge, vesika, vasiyetname, harfler, senet,
3. Divan-i Lügati'-Türk'te; yazı, belge, mektup, kitap, vesika, muska, üfürük
4. Kutadgu Bilig'te; bitig: mektup ve bitigçi=kâtip anlamları dizinde verilmişse de “İlig yarlıkamış bitig birle” sözünde'de ferman ve buyruk anlamı aydındır.
5. Codex Cumanicus; Bitik, bitiv, bitiv varyantları=yazı, kitap, tüzük, sicil defteri
6. Memluk Kıpçakçası; bitig, bitik ve biti Codex Cumanicus'taki anlamları taşımaktadır.
7. Osmanlıca ve Çağatayca'da; mektup, belge, vesika
8. Gregoryen Kıpçakça metinlerde; yazı, belge, kitap, kâğıt, vesika, defter, senet/bitikçi=okur-yazar
9. Modern Kıpçakçada; belge, muska, yazı, kitap, mektup (*kasapoğlu, 2007, s. 88-91*).
10. Azerbaycan Türkçesinde; yazı, dua, muska, kitap, belge, mektup, kâğıt, gizli saklı belge

3.3.4. Töre Bitiğın İçeriğı

Töre Bitiğının Kıpçakça yazmaları; giriş bölümü, 124 madde, Wroslaw yazmasında 94 ek madde, Paris ve Viyana yazmalarında 41 ek maddeden oluşmaktadır. Bu yazmaların içeriğini belirlemek için önce eserin içindeki töreler sınıflandırılmalıdır. Bu bakımdan Töre Bitiğı'nin içeriğı şu şekilde sınıflandırılabilir;

1. Genel hukuk (devlet ve vatandaşların karşılıklı hak ve sorumlulukları, yargının kuruluşu, görev ve yetkileri)

2. Ceza hukuku
3. Medeni hukuk
4. Yargılama usulü (ek maddeler ve bazen de ceza ve medeni bölümlerde ara sıra geçen maddeler)

3.3.4.1. Genel Hukuk

Bu konu ile bağılı bir takım bilgileri giriş bölümünde bir kısmını da maddelerin sırasını da ek maddelerde görüyoruz. Genel hukuk aşağıdaki konuları içermektedir:

1. hanın yetkileri
2. beylerin konumu
3. ülkenin idaresi
4. tahtın vasiyet ve miras yoluyla aktarılması
5. hanın yargının en tepesinde olması
6. hanlığın yabancılara verilmemesi
7. para basma
8. şehir, köy, yol, kervansaray, ormanlar
9. mahkemeler karşı açılan davalar
10. mahkemelerin kuruluşu ve işleyişi
11. yargıç ve hâkimlerin bilgi güncelliği
12. yargının kimlere emanet edilebileceği
13. mahkeme ve yargıya saygı
14. tanıkların yaş, konum ve cinsiyeti
15. kilise ve rahip ve papazlara saygı
16. kilise gününde başka işlerin tatil edilmesi
17. kölelik sistemi
18. devlet hazinesi
19. toplum katları
20. vergi
21. ganimet ve yağmaların paylaşımı
22. çocukların eğitim ve ya mesleğe verilmesi
23. giyim, kuşam

- 24. yeni evlerin yapılması
- 25. esirlerin durumu

3.3.4.2. Ceza Hukuku

Ceza konulu hukuk bölümleri kamuya karşı işlenen suçlar ve vatandaşların birbirine karşı yaptıkları eylem ve davranışları ve onların mülkiyetinde olan köle ve hayvanların davranışlarını ihtiva etmektedir. Ayrıca bu suç teşkil eden eylem ve davranışların cezaları ya mal ile ya da fiziki eylem olarak gerçekleştirilir.

Suç içeren konular:

1. han ve beylere saygısızlık
2. kilse ve mahkemeye karşı saygısızlık
3. yalancı tanıklık
4. kasten ve sehven adam öldürme
5. kölelerin eylem ve davranışları
6. borç ve rehin
7. yaralama ve nakıs etme
9. tarla ve bahçeler zarar verme
10. hırsızlık ve korsanlık
12. kadınları taciz etme
13. insanları rehin almak
14. anne babaya karşı işlenen saygısızlık ve suçlar
15. hayvanları vurmak
16. hayvanların insanlara saldırısı
17. hayvanları insanlara saldırısı
18. hamile kadınlar karşı eylemler
19. kölelere karşı eylemler
20. mezarları açma
21. zorla birini bir yere ve ya bir işe gönderme

3.3.4.3. Medeni Hukuk

Medeni konulu hukuk vatandaşların bir birleri ve kamu kurumları ile ilgili eylem ve davranışlarını içermektedir.

1. vergi
2. ganimet
3. esirler
4. köle ve bey ilişkileri
5. ticaret ve meslek işleri
6. alış veriş
6. alış verirdaki bey'ane
7. kira
8. kefalet
9. vasiyet
10. miras ve veraset
11. borç
12. rehin
13. emanet
14. taşınmazlar
15. kira
16. işçilik
17. çobanlık
18. tanıklık
16. yemin
17. gömü
18. evlenme
20. çocukları eğitim ve ya mesleğe vermek
21. ordu ve onunla ilgili olanlar
22. gemiler
23. bakım ve huzur evleri
23. yeni ev bina etmek
24. zümreler ve katlar

25. meslek ve zanaatlar
26. sözleşmeler
27. konuk evleri
28. öksüzler
29. nakıs doğan çocuklar
30. kilisede çalışmak
31. diyet
32. töreleri uygulama
33. töreye ihzar
34. mahkemelerden resmi mühürlü belge almak
35. kayıt makbuzu almak
36. mahkemelerden süre istemek
37. tarla ve bahçe işleri

Bazen bu konular bir birleri ile iç içe görüne bilirler, ancak bu hukuki eylemlerin kaç yönlü olduğundan kaynaklanmaktadır.

3.3.5. Töre Bitiği'nin Önemi

Kanun ve hukuk mecmuaları sadece o toplumun hukuk sistemi ve mahkeme kuruluşu değil, o toplumun siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısını da belirlemede çok büyük rol oynamaktadır. Töre bitiği görünürde Gregoryen Kıpçak toplumunun XVI. yüzyıldaki durumunu gösterse de, daha çok geniş bir evre'nin sonucu olduğu açıktır. Zira bir toplumda hukuk sisteminin oluşması için yüz yıllar boyu bir zaman aşamasının geçilmesi ve devlet geleneğinin varlığı da gerekli olan unsurlardandır. Töre Bitiği, bize Gregoryen Kıpçak toplumundaki devlet, din, ordu, ekonomi, mahkeme sisteminin nasıl işlediğinin yanı sıra, o toplumda kadının ve erkeğin yeri, çocuk ve yaşlıların konumu, eğitim sistemi ve toplum katlarının düzenini de göstermektedir. Örnek olarak, bu toplumda kadının tanıklık hakkının olup olmaması, mirastan payı, anne babalara karşı tutumun niteliği, çocukların kendi başına bırakılmayacağı, köle ve ağa ilişkisinin çizgileri, ekincilik ve ticaretle bağlı yasalar, kilisenin konumu, hayvanlarla bağlı maddelerin varlığı bu toplumun sosyal mühendislik yapısını gözler önüne sermektedir. Ayrıca hukuki bir mecmua aynı zamanda geçmişten günümüze bir

halkın dil hazinesini de taşımaktadır. Bir kanun toplusunun siyaset, sosyoloji, teoloji ekonomi ve dilcilik bilimine malzeme olacak nitelikte ise onun ne derece de önemli olduğunu da göstermektedir.

3.3.6. Töre Bitiği'nin Söz Varlığı

Gregoryen Kıpçakların çeşitli eserlerinde yeterince dil malzemesi bulunmaktadır. Ancak Töre Bitiği'nde sadece dil malzemesi değil hukuk dili bakımından da Türkçeye kazandırabilecek çok sayıda sözcük bulunmaktadır. Aynı zamanda XVI. yüzyıl Gregoryen Kıpçakçasında kullanılan Türkçe hukuk terminolojisi ile ilgili de yararlı bilgiler sunar. Bu eserde öz Kıpçak Türkçesi sözcükleri ile birlikte Slavyan (Rusça, Ukraynaca) dillerinden ve Ermeniceden çok sayıda alınma sözcükler de kullanılmıştır. Ancak Slavyan dillerinden alınan sözcüklerin oranı Ermeniceden çok daha fazladır. Ayrıca Arapça ve Farsçadan alınan sözcükler vardır. Töre Bitiği, hukuki bir metin olsa da eserin giriş bölümünde ve bazen maddelerde dinî edebiyattan da alıntılar yapıldığı için az sayıda da olsa dinî terimler de içerir.

3.3.7. Töre Bitiği'nden Örnekler

Ävölgi toxtalmağı da başlanmağı barça törä bitiglerniñ.

*Başta yazar anıñ kibiklerge džuvap, bizni pampasel etärlär,
ki yoxtur bizdä törä.*

Ari džannıñ şnorkından hadirländik yazmaga törälär bitikini.

Tüm töre bitiklerinin ilk kuruluş ve başlangıcı,

Başta bizi kınayanlara cevap olarak yazar

Bizi kınıyorlar ki, bizde töre yoktur.

Anıñ üçün dinsizlerniñ doktorları toxtatıp törä xoydular,

da kim ki bolvanlarga yaman aytsa, ölümlü bolgay,

da kim ki atasına xol uzatıp urgay,

xolun kaskäylär. xaytıp Movses kendi töräsinä arttırdı bu işniñ töräsinä,

alıp ävəlgi törädän: kim ki atasına u anasına yaman aytsa, ölümlü bolgay.

Onun üçün dinsizlerin uzmanları, töre yapıp koydular.

Her kimse ki putlara küfür etse ölümlü olacaktır (öldürülecek).

Her kimse babasına el uzatıp vursa,

Elini kesecekler. Ancak Musa evvelki töreden aldığı, kendi töresine ekledi:

Her kimse babası ve annesine küfür etse öldürülecek.

7-inçi bolmamaxı üçün törəniñ barmagaylar özgä millätniñ töräsinä,

Neçik ki buyurur edilär markarelär,

ki yox m(i) dır teñri İsräjel arasına, ki bolvanlarga barırlar,

xaysın ki arkellär dä tabalap ayırlar,

ki tiymästir krisdanlarga özgä millätniñ alnına yarğuga barmaga.

Mahkemenin yokluğundan dolayı, başka milletlerin mahkemesine gitmiyorlar.

Nasıl ki buyururdular peygamberler: Yahudilerin arasında tanrı yok mudur ki, putlara gidiyorlar.

Nerdeyse elçilerde onu kabul edip söylüyorlar:

Hıristiyanlara, başka milletlerin mahkemesine gitmek yakışmaz.

Bügün bolıyır munda bu bitikniñ tügällänmäxi,

xaysı ki ündelir Töre bitiki, yazılğandır yergäsinä.

Äväl burun položenası, Töre bitikniñ açxıçı.

Andan soñra dağı da yazılğan kendi yergäsinä 124 törädir,

xaysı ki ne türlü iş bilä toxtaldı.

Bu gün bu kitap burada bitiyor,

Böyle ki Töre Bitik adlanıyor, aşağısında yazılıyor.

İlk önceki durumu, Töre Bitiğinin anahtarı (girişi).

Ondan sonra kendi makamında 124 töre yazılmıştır.

Ne emeklerle yapılmıştır.

*Da andan sonra ne tür özgä millätniñ säbäplärindän boldu,
Alay xanlıxtan buyurux, ki törälärni ermeniçädän tatrçaga köçürüldi,
da andan sonra latingäne, ne türlü ki xanlıxka bliklik boldu,
da, körüp, biyändi da toxtatıp berkitti*

Ondan sonra başka milletlerin yüzünden,
Hanlıktan buyruk geldi, töreleri Ermeniceden Tatarcaya çevrildi,
Daha ondan sonra Latinceye,
Nasıl ki Hanlığa belli oldu, beğenip, onaylayıp tespit etti.

*Xaytib yazdırdı bu bitinki, xaysı ki anlanır Statut,
Pan Krikor, xaysı ki oğludur pan Sarkis Tamğaçınıñ,
Mejärmäxinä kensi boyunıñ da jışdag, xaysı ki teñri bersä kensi potomoklarına,
Xaysı ki biy krisdos bergäy kensi şağavatı üsnä da saxlagay barça türlü
yamandan
Da džan düşmanıñ sinamaxından. Ammen
Xaytıp yazıldı bu ganunk xolu bile yazıxlı dai keräksiz xulnuñ teñrinñ Xaçersniñ,
Xaysı ki oğludur der Oksentniñ.*

Tüzük adlanan bu kitabı, yazdırdı,
Serkis Tamğaçı Efendinin oğlu, Krikor Efendi,
Kendi ailesinin mirası ve anısı, hele Tanrı verse de torunlarına,
Kısmet olurda İsa kendi keremi yüzünden tüm kötülüklerden
Daha da can düşmanınımın imtihanından korur. Âmin
Bu kanun tanrının değersiz ve suçlu kulu, Oksent oğlu,
Xaçers'in eli ile.
Töre Bitik madde örnekleri

3. Kapitula. Uruşkanları oğlanlarınıñ, ya biri birin öldürgäy

*Eğär ki oğlanlar aralarını uruş etkeyler, da bir oğlan birisin öldürsä,
Da ol öldürgän oğlan 12 yaşından artıx bolgay, gerek başın tölegeylär,
Neçik tügäl bütün kişiniñ.*

*Egär ki ol öldürgä oğlanıñ yaşı 12-den eksik bolsa, bolgay 10 ya 11,
Ol çaxta anıñ başınıñ yarımı tölämäx keräk.*

*A Egär öldürgän oğlanın yaşı 10-dan eksik bolgay, üçüncü ülüşü başınıñ
tölämäx keräk.*

*A Egär ki oğlan 15 yaşına bolgay, ol kişi öldürücüdür da törägä karşı yañılgay,
Da bu statutka keräk tügäl tölöv etkäy başı üçün xardaşlarına öldürgen oğlanıñ,
Neçik yoğarı yazılgandır.*

*Anlamax keräk bu boyrux da töre ermeni oğlanlar üçün, yoxsa ermeni oğlan
öldürgäy*

*Özge dzınsniñ, tüşer dzurumga yarğusuna körä öldürgän oğlan üçün da
yarğuda, xayısı ki öldürgen oğlandır.*

3.madde- erkeklerin vuruşmaları ya da bir birin öldürmesi

Eğer erkekler kendi aralarında vuruşsalar, bir erkek başka erkeği öldürse,

Ve öldüren oğlanın yaşı 12'den artıksa, diyetinin tamamını

Ödemesi gerekir, tam bir erkek kan parası kadar.

Ger öldüren erkeğin yaşı 12'den eksik olsa, 10 ya 11 olsa,

O zaman diyetin yarısını ödemek gerek.

Eğer öldüren oğlanın yaşı 10'dan eksik olsa, diyetin 1/3'nin ödenmesi gerektir.

Eğer oğlan 15 yaşında olsa, o kişi katildir ve töreye karşı suç işlemiştir,

Ve bu maddeye göre, diyeti tam olarak öldürdüğü oğlanın kardeşlerine
ödemelidir,

Yukarı da yazıldığı gibi,

Anlamak gerek bu buyruk ermeni erkekler içindir, yoxsa ermeni erkek yabancı
bir erkeği öldürse, kanuna göre öldürdüğü oğlanın cezasını çeker, öldüren
oğlanın durumu nasılsa.

7 Kapitula. İğitlar, ki aralarına ağır nemä kötürürlär öç bilä

İğitlärgä övräciktir, ki öçten ağır neme kötürmägä, da maxtanmaga,

*Da ağır nemä yürütmägä, da anıñ ki ağır nemä kötürmäxtän eger ki xayısı
aralarından naxıs bolgay, xayısı ki axça xoydı, da öç kirdi, da säbäp boldı bu
işkä, anıñ naxıslıxına,*

Ges džurumnu tölämäx keräk, neçik xanlı iş üçün, da anıj xatına ol naxıs bolganga ziyanın,

Xardžın tölämäx keräk, hakimlikin. Anıj üçün muni xoygandır, ki kimesä biri birin ziyanga da naxıslıxka (salmay) da sağlıxından çıxarmagay.

7. madde- yarış için, gençlerin ağırlık kaldırması

Gençler, ağırlık kaldırma yarışına ve övünmeğe alışkandırlar.

Ve ya ağır nesneyi taşımağa ve eğer aralarından birisi ağırlık kaldırmaktan dolayı nakıs

Olsa, her hangisi ki para koydu ve bahse girdi ve bu işte onun nakıslığına sebep oldu,

Cezanın yarısını ödemesi gerek, ceza davası için, üstelik nakıs olana

Doktor masraflarını da ödemelidir, onun için bu (yasanı) koymuştur ki, kimse bir birini zarara

Ve nakıslığa uğratmasın ve sağlıxından etmesin.

14 Kapitula. Kimsä yaman aytkey xanıj artından, olturğuçuna, albo xayısı keñüş beyinü

EgärKimsä teliliki bilä kendinij yaman aytkey xanıj artından ya keñgäşine xanlıxnıj,

a Kimsä anıj üsnä yetkirgäy, anı etkän da anıñkibik yaman söz aytkan,

a egär ki anıñkibik yaman aytuçı Kahanalıxtan bolsa, babaslıxından tüşürgäylär,

egär aşxaragan esä, anıñkibik yaman aytmax üçün bolgay yarğu,

da ol yarğunu etkäy axpaş ya vartabedlär,

anıj üçün ki korolnuj olturğuçı alğışlıdır da xanlıxnıj boyu ağırlar yergäsin Teñrinij küçi.

anıj üçün ki törä buyurdı, ki her biri kendi erkin tıygayg da esinä tutgay xanıj arzani biyiklikini.

Madde 14- kimse hanın arkasından onun taç u tahtına ve ya kurul beyine küfür söylese

Eğer bir kimse kendi ahmaklığı ile Hanın taht ü tacına ve ya hanlığın kurultayına, küfür etse,

Kimse onun üzerine ispat ederse, onu yaptıran da küfür söz eden de,

Eğer küfür eden rahipse, papazlığından âzl ederler,

Eğer asillerdense, onun gibi küfür etmeğin hükmü aynıdır.

Bu mahkemeni başrahipler (aksakallar) ve ilahiyatçılar yaparlar.

Onun için ki kralın taç ü tahtı kutsaldır ve Hanlığının boyunca, makamını

Tanrını gücü onu ağırlar.

Töre onun için buyurdu ki, her kes kendi iradesini kontrol edip hanın lütfedilmiş büyüklüğünü aklında tutmalıdır.

DİZİN - SÖZLÜK

Sıra: a b c ç d D e é f g ğ h ı i j k l m n ñ N o ö p q r s ş t u ü v w x y z

a < Uk. *A*, bağlaç, ve, da: *a krisdânlar tügül ki yalğız yarğı alnına ant içer. (22/31), a éger ki xayısı xonaxka kérek bolgay töre satın alma potrebnıy, kérek törede bérgey 14 axça . 2 axçası voutnundur da 12 axçası töreçileniñdir. (171/03),Yoluxkay kimésege, ki korolga apélovat étkey töreden, da soñra izdegey töreden, da soñra izdegey édi düfterden minuta, anı ödérzat étmege bolmas törege köre, xayısı iş üçün ki korolga aldı, a xayısı iş üçün ki korolga alınmagan, düfterden minuta ayovlu tügül, kim ki izdese. (341/15).*

a. 22/31, 26/07, 26/23, 35/39, 36/02, 36/40, 39/01, 39/04, 39/17, 39/27, 41/01, 41/17, 41/21, 41/26, 42/14, 42/28, 45/10, 47/38, 48/04, 48/15, 48/28, 48/37, 49/30, 50/01, 50/04, 50/08, 50/20, 50/27, 50/31, 50/35, 50/38, 52/38, 53/23, 53/26, 55/07, 55/07, 56/23, 60/11, 60/20, 60/27, 61/08, 61/14, 61/18, 61/20, 61/22, 61/24, 61/28, 62/18, 62/33, 63/06, 64/06, 64/12, 64/27, 65/01, 74/33, 75/23, 78/35, 80/01, 80/17, 81/12, 81/20, 81/35, 83/25, 84/07, 84/27, 85/09, 85/13, 85/16, 86/30, 88/03, 88/32, 89/25, 90/17, 91/17, 91/19, 92/25, 93/13, 93/30, 94/37, 95/09, 96/06, 96/20, 96/32, 98/31, 99/25, 101/12, 101/25, 101/27, 101/31, 106/23, 106/34, 107/23, 107/35, 110/13, 110/18, 110/37, 112/23, 112/27, 112/32, 113/12, 113/19, 114/04, 114/12, 114/14, 115/02, 115/24, 115/33, 116/02, 116/30, 116/38, 117/12, 117/20, 117/38, 118/01, 118/20, 118/22, 118/34, 119/01, 119/16, 119/21, 119/36, 120/20, 121/07, 121/08, 123/35, 124/13, 124/26, 124/37, 125/09, 130/02, 132/09, 132/17, 135/13, 137/14, 138/15, 140/19, 140/21, 141/16, 142/31, 144/01, 146/17, 148/35, 149/35, 150/39, 151/12, 152/02, 153/11, 153/27, 153/31, 154/14, 154/31, 155/02, 156/14, 156/17, 156/26, 156/30, 156/37, 157/02, 157/20, 159/03, 159/15, 160/22, 161/36, 162/19, 162/36, 163/24, 163/36, 167/18, 167/26, 167/37, 168/19, 169/13, 169/32, 170/04, 171/02, 171/08, 171/14, 172/03, 172/11, 172/15, 172/18, 172/22, 173/08, 173/10, 173/25, 173/28, 174/18, 175/09, 175/15, 175/16, 176/04, 176/11, 176/29, 176/31, 176/32, 176/34, 177/02, 178/17, 180/24, 181/13, 181/18, 183/02, 184/08, 184/19, 184/25, 184/30, 185/40, 187/15, 188/03, 188/22, 188/40, 189/04, 190/10, 191/33, 192/24, 192/30, 192/37, 193/05, 193/27, 193/28, 194/23, 195/08, 195/18, 206/24, 207/24, 210/01, 210/09, 211/01,

211/09, 212/19, 212/20, 218/01, 218/03, 218/22, 220/21, 220/22, 220/28, 220/33, 221/02, 221/03, 221/09, 221/15, 222/19, 222/21, 222/23, 222/34, 222/40, 223/21, 223/23, 223/34, 223/41, 224/38, 225/38, 226/36, 226/42, 226/44, 227/36, 227/42, 227/44, 228/05, 228/15, 228/30, 228/35, 228/36, 228/38, 229/04, 229/11, 229/15, 229/30, 229/35, 229/36, 229/38, 230/02, 230/04, 230/06, 230/07, 230/43, 231/02, 231/04, 231/06, 231/07, 231/43, 232/11, 232/12, 232/41, 233/10, 233/12, 233/40, 233/41, 234/23, 234/25, 235/22, 236/23, 237/23, 238/05, 238/09, 238/13, 238/21, 238/24, 238/26, 238/27, 238/28, 238/29, 238/31, 238/32, 238/44, 239/04, 239/09, 239/13, 239/21, 239/24, 239/26, 239/27, 239/28, 239/29, 239/30, 239/32, 239/44, 240/01, 240/06, 240/11, 240/27, 240/30, 240/38, 241/01, 241/06, 241/12, 241/39, 248/40, 250/09, 250/25, 251/24, 251/40, 252/37, 253/37, 254/14, 254/21, 254/37, 254/40, 255/21, 255/41, 256/04, 256/33, 257/36, 258/11, 258/21, 258/32, 258/33, 258/35, 259/07, 259/17, 259/28, 259/30, 259/31, 260/20, 261/21, 262/02, 262/14, 262/16, 262/28, 262/30, 263/02, 263/16, 263/28, 263/30, 265/03, 265/05, 265/21, 265/22, 266/02, 266/12, 266/20, 266/41, 267/02, 267/12, 267/20, 267/41, 268/03, 268/18, 268/25, 268/31, 269/03, 269/18, 269/25, 269/30, 270/25, 270/41, 271/25, 271/41, 272/28, 272/35, 272/36, 272/38, 273/28, 273/35, 273/36, 273/37, 278/02, 278/07, 278/19, 278/25, 279/02, 279/07, 279/20, 279/25, 280/25, 280/28, 280/37, 281/25, 281/28, 281/37, 282/25, 282/26, 282/29, 282/37, 282/40, 283/25, 283/27, 283/29, 283/37, 283/40, 284/09, 284/13, 284/13, 284/26, 284/40, 285/09, 285/14, 285/14, 285/26, 285/37, 285/40, 286/02, 286/10, 286/15, 286/19, 286/25, 286/29, 286/37, 286/38, 287/02, 287/10, 287/19, 287/25, 287/29, 287/37, 287/38, 288/06, 288/07, 288/12, 288/13, 288/20, 288/30, 288/40, 289/06, 289/07, 289/12, 289/13, 289/20, 289/30, 289/40, 290/10, 290/11, 291/11, 292/21, 292/28, 292/34, 292/40, 293/19, 293/27, 293/33, 293/39, 294/03, 295/02, 297/09, 299/08, 300/08, 300/12, 301/07, 301/11, 302/26, 303/26, 304/21, 304/40, 305/21, 305/40, 306/35, 306/36, 307/35, 307/36, 307/40, 308/12, 309/12, 310/17, 311/16, 312/18, 313/18, 314/26, 314/35, 314/42, 315/23, 315/33, 315/41, 316/19, 316/25, 316/38, 317/25, 318/18, 318/25, 318/27, 318/37, 319/18, 319/23, 319/25, 319/27, 319/37, 320/06, 320/10, 320/33, 320/34, 320/39, 320/41, 321/10, 321/33, 321/34, 321/39, 322/02, 322/04, 322/11, 322/39, 323/02, 323/04, 323/11, 323/38, 324/04, 324/25, 325/04, 325/15, 325/26, 326/07, 326/08, 326/18, 326/26, 326/39, 327/06, 327/07, 327/13, 327/18,

327/26, 327/39, 328/02, 329/01, 330/05, 330/08, 330/14, 330/26, 331/05, 331/08, 331/14, 332/03, 332/13, 332/18, 332/31, 332/33, 333/01, 333/12, 333/16, 333/30, 333/33, 334/02, 334/15, 334/19, 334/22, 334/23, 334/26, 335/02, 335/14, 335/19, 335/22, 335/23, 335/26, 336/02, 336/03, 336/20, 336/34, 336/37, 337/02, 337/03, 337/19, 337/34, 337/37, 337/37, 338/10, 338/13, 338/23, 338/24, 338/24, 338/25, 338/28, 339/10, 339/13, 339/23, 339/24, 339/24, 339/25, 339/28, 340/16, 341/15

[=608]

a(nn)o< La. *anno*, Yıl, 365 gün: *a(nn)o 1594-rtý 26 Fébruarius. (196/26).*

a. 196/26

[=1]

abo< Uk. *aõo*, ya, ayırt etme edatı, karşılaştırma ve denkleştirme edatı, her hangi biri: *da ol at kiméseni naxıs étkey abo öldürgey. (102/29).*

a. 102/29

[=1]

Acemilik< Ar-Tr. *عجمی/عجم*+*lik*, cahillik, eğitimsizlik, bilmezlik, deneğimsizlik, tecrübesizlik, bilgisizlik, Her hangi bir işte yenilik, işte beceriksizlik, (asil anlamı dil bilmezlik, hiç dili olmamak, aptallık, ahmaklık, salaklık, dilsizlik): *anıñ üçün acemilikinden hakimniñ, ya övrenmemelixinden hakimniñ, ya biliksiz bérmeşinden hakimlikni kişini öldürgey. (145/14), yaxot acemilikinden yaman hakimlik bérirler kişige. (145/18), ya acemilikinden yaman hakimlik bérirler kişige, ya hakim şegértin tügel övretmegen xastaga yébergey, da anıñki sebepten kişi ölgey, başı tölemex kérek yazılğan törege köre. (311/39).*

a.+den 311/39

a.+inden 145/14, 145/18, 310/39, 310/41, 311/41

[=6]

adam< Ar. *آدم*, İlk insan, adem, insan oğlu, kişi (Bu kelime Ermenicede mart şeklinde ve ayr (*մարտ, ալր*) şeklinde geçer): *xaçan ki adam yaratıldı ürdü da bérdi añar Biy Téñri Ari canıñ şnorkın. (23/34), Zéra 1 adamga asanttır, ki büxtan aytkay kimseniñ üstüne, a 2, 3 adam bolmastır, zéra biri klese birisi klemes. (223/10), 117 kapitula. Adamniñ xanı üçün, ki töleme bolmas. (323/08).*

a. 23/34, 27/34, 33/09, 34/06, 34/08, 37/35, 37/36, 39/03, 41/01, 42/28, 46/06, 48/30, 49/14, 50/28, 52/34, 61/01, 72/12, 73/14, 84/20, 98/32, 103/14,

158/02, 165/05, 186/06, 187/13, 187/16, 208/01, 209/01, 210/31, 211/31, 214/42, 215/43, 216/15, 216/16, 217/15, 217/16, 218/40, 218/40, 220/21, 221/02, 222/11, 222/40, 223/11, 223/41, 226/11, 227/11, 228/11, 228/23, 229/12, 229/23, 230/03, 230/42, 231/03, 231/41, 238/18, 239/18, 248/09, 248/29, 249/09, 249/29, 258/18, 259/14, 270/26, 274/26, 275/26, 322/20, 323/20, 329/23

a.+dan 55/08, 55/32, 232/41, 233/41, 234/09, 235/08

a.+ga 40/36, 222/10, 223/10

a.+ıñ 323/09

a.+lardan 220/45, 223/01

a.+larnıñ 216/27

a.+nı 37/05, 60/18, 218/25, 232/28, 233/28, 238/08, 239/08

a.+nıñ 36/15, 42/27, 50/26, 60/30, 61/03, 157/11, 218/10, 223/40, 227/10, 230/01, 231/01, 238/14, 238/19, 238/20, 239/14, 239/19, 322/08, 323/08

[=106]

ademi< Ar. آدمی, Kişi, insan oğlu (Adem kelimesinin kökü çok ilginçtir, zira Ermenicede tam atam (*ադամ*) şeklinde geçmektedir bu da Türkçede ata ve ecdat anlamındadır): *Zéra evel evelden barça ustalıq tügel, bir ademiden başlanıp, da andan tügellendi, yoxése köplerden, zéra, azdan köpten tapıp, biri birine keltirirp, biriktirdiler barça ustalıqnı. (26/10), Kimler ki töreniñ alnına kélirler, xorxu kéçirgeyler, anıñ üçün ki xaçan ademiler alnına bolmaslar égrini könü étmege, helbet, köp türlü söz bile cáht éterler yarğuşunı aldamağa. (209/13), éger kimése ademiñiñ küç bile da kéndi érki bile xanıñ tökkey, ne bahası bar, né tölövü xan bahasınıñ. (322/09).*

a. 271/26

a.+de 157/34, 322/18, 323/18

a.+den 26/11, 210/03, 211/03

a.+ge 182/32, 183/09

a.+ler 19/18, 21/21, 24/19, 27/28, 29/03, 29/16, 30/25, 33/39, 34/09, 34/26, 37/16, 40/12, 40/24, 46/01, 186/05, 204/01, 204/44, 205/01, 205/44, 208/02, 208/13, 209/02, 209/13, 210/29, 210/39, 211/29, 211/39, 212/17, 213/10, 213/17, 213/41, 216/12, 216/14, 216/16, 216/24, 217/14, 217/17, 217/25, 218/30, 220/44, 221/24, 222/04, 223/05, 226/08, 227/08

a.+lerde 23/40, 208/04, 209/04

a.+lerden 30/13, 40/15, 119/33, 212/11, 213/34, 288/29, 289/29
 a.+herge 19/23, 19/24, 24/03, 28/11, 28/34, 29/24, 39/35, 45/27, 45/34,
 95/33, 183/21, 183/26, 183/36, 204/04, 204/05, 205/04, 205/05, 208/05, 209/05,
 210/38, 211/38, 213/08, 213/21, 220/37, 221/19, 226/05, 227/02, 227/06, 268/14,
 269/14

a.+leri 24/07, 208/07, 209/07

a.+lerine 35/40, 218/02

a.+lerni 28/01, 33/18, 18/23, 202/31, 203/25, 210/33, 211/33, 216/02,
 217/02

a.+lerniñ 34/36, 44/04, 56/20, 71/27, 149/09, 217/28, 224/19, 225/19,
 234/24, 235/23, 246/41, 247/42, 314/30, 315/28

a.+lerniñdir 30/33, 212/20, 213/44

a.+ni 21/26, 29/08, 54/19, 157/17, 157/17, 206/02, 207/02, 213/13,
 322/11, 322/11, 323/11, 323/11

a.+niñ 18/25, 19/15, 19/33, 25/01, 38/30, 38/37, 46/05, 61/05, 65/35,
 157/13, 202/32, 202/43, 203/26, 203/37, 204/09, 205/09, 208/24, 209/24, 220/15,
 220/18, 222/40, 226/10, 239/20, 242/16, 243/17, 322/09

[=163]

ademilik< Ar-Tr. آدمى +lik, insanlık, kişilik: *oşta éki türlü bardır sizde sebep: ademilik tarbiyatından da töreden, mani, né üçün suxlanç bolursiz özgelerniñ töresine? (20/10), dağı da kérekli da boluşuçu ademilik tarbiyatına péşekârlık hakimlik, ki ademiniñ barça tınsızlıxın tanır da oñaltır, ulu hörmette bolgay bolur da.(243/16). Tiyişlidir yarğuşuğa, ki bitikçi uslu, axıllı bolgay, da ari bitiklerniñ küçün yaxşı bilgey, da barça admilikni yaxşı bilgey, ki yarğunu toğru étkey. (214/11).*

a. 20/10, 65/33, 204/18, 205/18, 220/16, 242/15, 243/16

a.+i 38/33

a.+ni 31/19, 214/11, 215/11

a.+niñ 25/02, 208/24, 209/24

[=14]

adet< Ar. عادت, Gelenek, görenek, sünnet, alışkanlık: *alay ox her zapovidden gelir 8 axça, néçe ki da kimge kérek bolsa, adeti buyurur. (191/06).*

a.+i 191/06

[=1]

adénahas< Er.*uunêuužuu, uunhêuužuu*, Hafta, kıyamet günü, paskalya bayramından önce, ilk meyva günü, hafta kutlaması, pazartesi günü, kutsal ruh tatilinden dönüş: *da bérildi Pétrikovda séymde barçası bile şapatkün, yovux yıxkännüñ alnına Adénahasniñ, parégéantanına. (329/07).a.+niñ 328/08, 329/07*

[=2]

adinahas< Erm.*uunêuužuu, uunhêuužuu*, Hafta, kıyamet günü, paskalya bayramından önce, ilk meyva günü, hafta kutlaması, pazartesi günü, kutsal ruh tatilinden dönüş: *da bérildi Pétrikovda séymde barçası bile şapatkün, yovux yıxkännüñ alnına Adinahasniñ, parégéandanına. (164/09).*

a.+niñ 164/09

[=1]

agop< İb, La, Yu, Er.*Yaqop, Iacob, Ιακωβ, Βαυληννη, Βαυληνη, Ζαυληνη*, Özel ad, Yehut peygamberlerinden, Yakup: *Agoop, surp baron Butax oğlu. (243/28).* a. 243/28

[=1]

agusdus< La, Po, Uk. *Augustus, Август, Augustus*, Kutsal, yüksek, mükemmel, ali, ulu, büyük, saygın: *dağı da yazıldı tvagan 1074-sine, pédrvarniñ 15-ine, axpaşlıxına dér krikor, arhiaxpaşniñ Vanlı, xanımızniñ xanlıxına Zigmunt Agusdusniñ, xayısı ki töreni berkitti. (198/01).*

a.+nuñ 198/01

[=1]

agvént< La, Po. *Adventus, Adwent*. doğuş, zuhur, İsa'nın doğuş ve zuhuru öncesi 4 haftalık oruç dönemi: *Yene bilgeysiz, ki her yıl sv'atıy Andriy küniünden néçik némiçlerniñ Agvénti başlanır. (179/12).*

a.+i 179/12

[=1]

aha< Tr. Ağa, büyük, bey, ağabey: *Anıñ üçün voyt voycéx Pédian da ahalar vézdrit étip ilgeri bolgan zıvıçaylarga, dékret bile zakroçit éttiler. (196/34).*

a.+lar 196/34

[=1]

aharon< İb, La, Yu, Er, Po. *Axaron, Aaron, Ααρων, աշարոն*, Özel ad, kişi adı, Musa'nın ağabeyi, Harun. *Zera Movsésniñ törsiniñ bérilgenine Téñriden Ovr, da Aharon, da Ésutanıxtırlar. (223/20).*

a. 41/21, 222/20, 223/20

[=3]

akta< La. *acta*, Anlaşma, hüküm, kayıt, belgesel kitap, defter: *Bulay ratuşta da dékrét étip zapisat éttirdiler aktaga.(196/42).*

a.+ga 196/42

[=1]

alani< Ar. *على*, Apaçık, aydın, belli, açıkça, açık, parlak, berrak, şeffaf: *Dağı da K'risdos yarğuçunuñ manisi bile alani étti surp Aédarandan, ki barça, kimse borçlu ése, tölöv étkey yaxşı köñülden.(19/30), A éger kimése tutulsa oğurluxta, ya itlikte, ya adam öldürmexte, ya xaraxçılıxta, da alani bolgay ol yaman iş ya litsası, da, im ki tutup kéltirdi, tanıx bolmagay, tiyesidir añar antnı bérmege, ki kiüstüne foldrovat étkey.(48/31), Alanidir barçasına, ki kéri bolmaxı k'risdânlarınuñ dinsizlerden, boyruş bile Boğos arakélniñ, ki né birliki bardır yarıxnuñ xaranğulux bile, ya né ülüşü bar k'risdânlarınuñ dinsizler bile?(231/15).*

a. 19/30, 30/27, 31/03, 31/06, 48/31,

49/25, 54/33, 228/12, 228/28, 229/12, 229/28, 232/34, 233/34

a.+dir 29/22, 31/08, 51/13, 230/15, 231/15

[=18]

albo< Uk, Po. *альбо, albo*, birlikte, her hangi biri, ya: *éger buğa buğanı öldürse ya ögüz ögüzni, kiméseniñ de buğa albo ögüz tiri xalsa, satılmax kérek da anıñki ögüz üçün ya buğa üçün tölövün almax kérek.(100/16), Kimése kimse bile yolga çıxsı ya bargay, alardan xaysına néme satama yoluxsa: attan yıxılmax, albo atı köprüde tüşkey, ya arabası balçıxta xalgay da çıxma bolmagay, ya anıñkibik araba axtarılgay ya singay, - yoldaşı salıp kétimegey.(125/29), Éger ki ögüz öldürse inekni, ya özge tuvar xaranı müñüzlü, albo xoynı, da éyesi bilmegey tuvarnuñ xılıxın, ol çaxta kérek tölegey öldürgen tuvarnuñ gés bahasın.(272/33).*

a. 77/02, 91/14, 95/25, 100/16, 101/21, 103/30, 107/08, 113/22, 119/28, 125/29, 143/20, 145/37, 161/29, 252/04, 253/04, 265/19, 268/10, 269/10, 272/12, 272/33, 273/12, 273/13, 273/33, 274/14, 274/34, 275/14, 275/35, 278/12, 279/12,

279/15, 282/42, 283/42, 288/27, 289/27, 294/13, 295/12, 308/24, 309/24, 310/05, 310/08, 311/05, 311/08, 312/08, 313/08, 326/04, 327/04

[=46]

Alet< Ar. *آلة*, Araç, gereç, cihaz: *Da bahalı çekmenler u igi aletler biylerniñ bolgay, u ax çskmenler u kétenler çsrüvçilerniñ bolgay.* (63/12).

a.+ler 63/12

[=1]

aléksandr< Yu, La. Er, *Αλέξανδρος*, *Alexander*, *Ἀλεξάνδρου*, *Ἀλεξάνδρου*, Özel ad, kişi adı, İskender, milattan önce 356-323 yılları arasında yaşamış Makedonyalı İskender'in adından alınmış: *Éger ki bolmasa žarankı héç te ata pokolénasin'asına, érki bar bérmeye tacını yatka, évetki töre bile tügüldür, ki bérgyey tacın yatka. Yoxsa boluptur evelden éskide, né türlü ki bérdi Hiwndustan xanınıñ oğlu da Aléksandr Makédonskij.* (237/17).

a. 58/23, 237/17

[=2]

aléksantr< Yu, La. Er, *Αλέξανδρος*, *Alexander*, *Ἀλεξάνδρου*, *Ἀλεξάνδρου*, Özel ad, kişi adı, İskender, milattan önce 356-323 yılları arasında yaşamış Makedonyalı İskender'in adından alınmış: *Éger bolmasa jarankı héö te ata pokolénasin'asına, érki bar bérmeye tacını yatka, évetki töre bile tügüldür, ki bérgyey tacın yatka. Yoxsa boluptur evelden éskide, né türlü ki bérdi Hindistan xanınıñ oğlu da Aléksantr Magédontskij.* (236/17).

a. 236/17

[=1]

aman< Ar. *أمان*, emniyet, güven, güvenli, huzurlu: *Her l-i émin-aman bolgay, tözgey alğıšta Téñrige, yérniñ köknüñ xanına şükür bérgyeyler yıxkünni.* (253/04).

a. 77/03, 252/04, 253/04

[=3]

amén< Gı, İbr. Yu, Erm. *Amon*, *amen*, *Αμην*, *ամեն*, Amin. Kabul olsun anlamında, (Aslında Mısır tanrısı Amon adından alınmıştır): *Haybat köñü surp Érrortut'iunga, Ataga oğulga da Ari canga méñi méñlik, amén.* (165/37), *Añanlarnı Téñri añay méñi uçmaxına, amén.* (166/40), *Mén. Jagop baron Butax oğlu, Biy Téñriniñ yazıxlı xulu,*

xolarmén, da kimge de kolvék tüsse bu bitik, igi tutkay igi sarnagay da bunu, néçik kéndine biyençlidir. Amén. (198/26).

a. 74/21, 165/37, 166/35, 166/40, 197/04, 198/06, 199/18, 199/26, 243/22, 243/27, 250/03, 251/03, 257/39

[=13]

ammén< Gıb, İbr. Yu, Erm. *Amon, amen, Αμην, ամեն*, Âmin. Kabul olsun anlamında, (Aslında Mısır tanrısı Amon adından alınmıştır): *Haybt biy k'risdoska, barça dünyâni yaratkanga, Ata Oğul Ari Canga, bir Téhrige, méñilik. Ammén. (198/15), Xaytıp yazdırdı bu bitinki, xayısı ki aňlanır statut, pan Krikor, xayısı ki oğludur Pan Sarkis Tamğaçınıñ, ménermexine kénsi boyununı da jışdag, xayısı ki Téñri bérse kénsi potomoklarına, xayısı ki Biy K'risdos bérgey kéndi şağavatın üsne da saxlagay kénsin barça türlü yamandan da can duşmanınıñ sinamaxından, ammén. (199/02).* a.

198/15, 199/02

[=2]

anabad< Er. *անապատ, անապատ*, Çöl, yaban, sahra: *Da bu iş hawsardırxanlarga, biylerge da xartlarga, xaytıp markarélerge, k'ahanalarga, xayısı ki Movsés xoydı anabaddaa yarğuşuçılar, da mundan soñra Jésu zorawor. Ol türlü Soğomon xoldu Téñriden uslulux, ki yarğuşu étmege bilgey joğovurtka. (213/24).* a.+da 29/29, 213/24

[=2]

andranig< Er. *անդրանիկ*, özel ad, kişi adı, İlkın, göz ağrı, ilk doğan oğlan: *Xaytıp töre buyurur, hörmət xaldırgay Andranig oğluna xan tanqlama ulusları bile. (236/01).*

a. 57/31, 236/01

[=2]

andriy< Yu, La, Er, Uk. Рo. *Андрейс, Андрейос, Andreas, Անդրէաշ, Андріяш, Андрій, Андрей, Andrzej*, özel ad, kişi adı, 30 kasım günü: *Andriy Tçından Lubélskiy. (164/33), Andriy Kritskiy. (165/09), Yene bilgeysiz, ki her yıl sv'atıy Andriy küniünden néçik némiçlerniñ Agvénti başlanır. (179/11).*

a. 164/33, 165/09, 179/11, 329/19, 329/25

[=5]

anmég< Er. *անմեղ*, suçsuz, masum: *Yene bilgeysiz, ki her yıl sv'atıy Andriy küniünden néçik némiçlerniñ Agvénti başlanır. (211/31).*

a. 27/34, 210/31, 211/31

[=3]

anna< İb, Yu, La, Er, Uk, Po, *Xanan, Αννας, Annas, Աննա, Анна, Annasz*, özel ad, kişi adı, xanna (Mihriban), Aşer kabilesinden Fanuél'in kızı, peygamber Samuel'in annesi : *A k'risdosnuñ 40 künlük kélgenine dacarga surp Siméon, u Anna markaréuhi, da éşikniñ açılğanı tanıxtır. (223/24).*

a. 41/28, 222/24, 223/24

[=3]

antranig< Er. *Անտրանիկ*, özel ad, kişi adı, İlkin, göz ağrı, ilk doğan oğlan: *Xaytıp töre buyurur, hörmət xaldırgay Andranig oğluna xan tanglama ulusları bile. (237/01).*

a. 237/01

[=1]

apéğa< Er. *Աբէղա*, Manastıra ait, Keşiş, rahip, ihtiyar, dindar, münzevi, kadınsız ve evlenmemiş adam: *Dağı da yazarbiz apéğalar, u melezler, u k'ahanalar üçün, ki töre alınna kélmegeyler, ki ant içmex işi bolmagay, a éger töre işi bolsa, tiyişlidir alarnıñ xardaşları ya yovuxları kélgeyler töre alınna. (229/33). dağı da aňaysız yazğannı, köp yazıxlınMgrdiç apéğanı. Aňğanlarını Téñri aňay méñi üçmaxına, amén. (166/38).*

a.+lar 49/36, 228/33, 229/33

a.+nı 166/38

[=4]

apélatsia< La, Uk, Po. *appellatio, апелляция, apelacja*, İtiraz, temyiz (mahkemenin hükmüne itiraz ve temiz baş vursu): *a éger bir kimése apél'ovat étkey korol'ga da apélâtsia étkey töre bile kendine, da soñra poşuman bolgay, da yébérmeye klemegey, na xalır ol kişi törege curum 60 axça.(194/31), Da apélatsia kélse, da éki strona (taraf) dozvolit (kabul,onay) étse, ki zavıtyı roktan (son baş vuru, tayin edilmiş süre) burun açılğay, ol bolur bolmaga, a klemese bir storona, bolmastır zavıtyı roku kélmiyin, 9 haftası, ki açılğay. (194/38), Na polyax: Apélatsia korolga volmıy(sebest, beleş). (322/32). Anıñ üçün töreçi, yaman töresiz ayttı ése ya yaman yarğú étti ése, hörmetsiz tigüldür, xaysıki yarğuçı apélatsia bile yarğú étse.(253/31).*

a. 194/24, 194/31, 194/38, 252/31, 253/31, 322/32

a.+sı 291/02

[=7]

apélatsiya< La, Uk, Po. *appellatio*, *апеляция*, *apelacja*, İtiraz, temyiz (mahkemenin hükmüne itiraz ve temiz baş vursu): *Aniñ üçün töreçi, yaman töresiz aytti ese ya yaman yaryu etti ese, hörmetsiz tigül- dür, xayısı ki yaryuci apelatsiya bile yaryu etse.*(78/21), *Éger xayısı klese, bolur ki xanga alma buyuruxundan töresiniñ érméniniñ, yoxsa kişige, ki alarnıñ töresinden bolmagay,da ağır bolganga érméni töresinden saxlangandır apélâtsiyası.*(290/02) , *Apél'atsiyanı sarnatmaxtan 3 sbdir; kim ki işin tüşürdi, ol bérir.*(188/12). a. 78/21, 120/28, 195/05

a.+nı 188/12, 336/38

a.+sı 290/02

[=6]

apélovat< La, Uk, Po. *Appello*, *апелювати*, *апелювати*, *apelowacappello*, İtiraz etmek, temyize baş vurmak: *118 kapitula. Töreden apél'ovat étme. (73/15). Bir kimése ki apél'ovat étkey korol'ga anıñ biylikine töreden, kérek töre alını oblojit (ödeme) étkey.*(175/04), *Yoluxkay kimésege , ki korol'ga apél'ovat étkey töreden, da sonra izdegey édidifterden minuta, anı odérjat étmege bolmas törege köre, xayısı iş üçün ki korol'ga aldı.*(341/13).

a. 73/15, 175/04, 175/14, 178/13, 194/17, 194/23, 194/34, 248/30, 249/30, 336/32, 336/37, 337/32, 337/37, 340/14, 341/13

[=15]

apéndiks< La, Uk, Po. *appendix*, *апендикс*, *apendyks*, Ek, uzantı, ekleme, artırma. (Açıklama için kullanılan ekleme ifadesi): *Apéndiks.*(288/42 ve 314/37).

a. 288/42, 314/37

[=2]

apkar< Yu, la, Er, Uk, Po. *Αβγαρ*, *Abgarus*, *Աբգար*, *Abgar*, özel ad, Hazret-i İsa ile çağdaş olan efsanevi Edessa karalı Abgar Ukkama: *Zéra Apkar érméni xanı oltürlü tüzdü Parsistan xanlıx olturğuçına.*(57/19), *Anıñ üçün kérek ki ol obıçay (gelenek, örf) bile tirilgey, néçik ari xanlar, néçik éskide Ovsiya xan, da Ézégiya, Tawit', a yeñide Apkar u Gosdandianos, T'éotos u Drtadios, dağın da alarga oxşaşlar.*(237/40).

a. 57/19, 59/29, 234/40, 235/40, 236/40, 237/40

[=6]

apraham< İb, Yu, Ia, Er, Uk, Po. *Abraham, Αβρααμ, Abraham, אַבראַהאַם, אַבראַם, אַבראַם, Abraham, إبراهيم*, hazret-i İbrahim'in adından alınmıştır: *Da Apraham xuluna bérdi ant. (45/15). Evelden könülük köründi bizge éski töreden almaga, xaysın ki tutar édiler nahabédler, Apraham u dağın özgeler. (233/26),A éger ki aytsalar: “ çare yoxtur, ant içmiyin” , - bu iş andan bélgilidir, ki Téñri Aprahamga ant içti frişteden ötles da aytıp: “ménim boyumdan ant içérmén”.*(225/39).

a. 45/15, 54/15, 224/41, 225/40, 232/26, 233/26

a.+ga 45/13, 224/40, 225/39

a.+niñ 46/10, 226/13, 227/13

[=12]

araçabank< Er. *Արաչաբանկ, յարաչաբանկ*, Giriş, önsöz: *Né türlü ki bu bitikte yazılıptır, éki türlü til bile, némiççe da tatarça, kéndi sanlarına 124 kapitula, araçabank'tan başxa, xaysı ki yazılıptır başta.*(166/29).

a.+tan 166/29

[=1]

arakel< Er. *արակել*, gönderilmiş, elçi, havari, Hazret-i İsa'nın sahabelerine verilen addır: *Mundan övrenip, aytır arakel Boğos, ki héç sizde könü töre yoxtur, ne üçün siz kéndinizge xısxa u égirlik étmege xoymassız, yoxése siz xısxa u égirlik étersiz tügül özgelerge, yoxése xardaşlarga da.*(20/14), *Zéra dijat'ik ölümden soñra toxtalgandır, né türlü ki Boğos arakel buyurur. (58/09), övretip bizni arakel, aytıp: barça utru bolgan ademilerge biri birine toxtalğan işniñ uçu anttır. (226/02).*

a. 20/14, 41/36, 45/18, 51/19, 52/04, 58/09, 205/20, 224/42, 225/42, 226/02, 227/02, 230/18, 231/18

[=13]

Arakél< Er. *արակել*, gönderilmiş, elçi, havari, Hazret-i İsa'nın sahabelerine verilen addır: *Mundan övrenip, aytır arakél Boğos, ki héç sizde könü töre yoxtur, né üçün siz kéndinizge xısxa u égirlik étmege xoymassız, yoxése siz xısxa u égirlik étersiz tügül özgelerge, yoxése xardaşlaga da. (20/14), da yeñide buyurdu Biyimiz K'risdos arakéllerge ki olturgaysız 12 olturğuçta yarğu étme 12 milletke Israél xomuna. (213/32). Éger körünür ése, ki anıñ kibik xul babas bolgay, néçik arzani boldu Boğos arakélniñ xulu onésimos, da munuñkibik xul érki bile kéndiniñ biyiniñ bolur alınmaga babaslıxka. (265/35),*

a. 45/26, 93/19, 204/19, 222/27, 223/27, 230/27, 236/10, 237/10, 266/15, 267/15

a.+ge 217/18

a.+leden 77/25

a.+ler 22/12, 23/06, 25/31, 39/26, 42/10, 43/03, 43/21, 206/14, 206/31, 207/16, 207/31, 208/38, 209/38, 220/32, 221/14, 222/32, 222/33, 223/32, 223/34, 224/08, 225/08, 231/27

a.+lerden 209/19, 232/41, 233/41, 252/16, 253/16

a.+lerge 24/31, 30/06, 34/12, 39/25, 208/19, 212/07, 213/31, 216/17, 220/32, 221/14

a.+lerni 222/45, 223/45

a.+lernin 220/05

a.+lerniñ 38/08, 90/26, 91/03, 265/08, 265/14

a.+niñ 51/15, 55/37, 80/15, 92/07, 230/16, 231/16, 234/12, 235/11, 254/20, 255/20, 264/12, 265/35

[=69]

ararack< Er. *արարածք*, oluşturma, icat, mahluk, oluşum (yaratılış, tekvin): *Né türlü ararack' bitiki Movsésten tügöl ki birden yazıldı, alay ox 12 markaréler dügöl ki bir zamanda yazıldı ya 1 adamdan, alay ox barça markaréler. (235/07).*

a. 55/29, 234/08, 235/07

[=3]

arést< Uk, Po. *арест, арест, arest*, nöbet, durdurma, tevkif, tutuklama: (*На полях: Arést n'eosa'dhlylar üsne*). (340/06).

a. 340/06

[=1]

arhiarpaş< La? Sü? Ru. *Архиепископ*, Şehirlerin anası, büyük şehirde oturan piskopos, baş piskopos, Hıristiyanlarda dini rütbe ve makam, büyük şehirlerin dini başçısı: *Surp yixövnüñ Gniznanıñ, mitropoléanıñ arhiarpaşı da ilgeri biyi kéñeşte. (329/13),dağın da yazıldı tvagan 1017-sine, pédrvarnuñ 15-ine, axpaşlıxına, dér Krikor, arhiarpaşnuñ Vanlı xanımıñxanlıxına zigmunt agusdusnuñ xayısı ki töreni bérkitti. (197/32). a.*

164/19, 329/13

a.+niñ 197/32

[=3]

artikul< La, Uk, Po. Articulus, артикул, artykul, makale, bölüm, paragraf: *A né ki köniün bu dört artikuldan yoğarı töresi bile kéndileriniñ érménileriniñ törelengeyler, xayısı alarnı alay xaldırıyurbizda saxlama klerbiz, néçik bu vaxtka dire tutarlar édi bu töreni. (163/36), Éger övi bolmasa, ya axçası, ya xumaşı, ol çaxta añar tölövge kün bérilmex kérek artikullarga köre yoğarı yazılğan.(326/03), Çıxarıp 4 artikulnu birisi bitiklerde yazğan bizim, xayısı ki töre bile némiçleriniñ, Marimborknuñ, kérek ol töre bile bolğay yarğı. (75/27).* a. 189/39

a.+dan 163/30, 163/36, 326/42, 327/42, 328/02, 329/02

a.+larga 161/25, 326/03, 327/02

a.+larnıñ 158/20, 322/29, 323/30

a.+ni 75/27

a.+nu 250/26, 251/26

[=16]

arutiun< Er. *արութիւն*, diriliş, ayaklanma: *Da surp arut'iununa Krisdosnuñ frişteler, u kérezmanınıñ taşı, ki açıldı, da kéfini, da arakéller, da ari xatınlar, da storozlar tanıxtır. (42/07).*

a.+una 42/07

[=1]

arzani< Er, Fa. *արժանի*, *ارزانی*, layık, hak, saygın, terbiyeli,değerli, lutf, yarar: *évet köp xatınlar xıynaldılar, da ademilerden hörmetlendiler. (40/16), Éger körünür ése, ki anıñ kibik xul babas bolğay, néçik arzani boldu Boğos arakélniñ xulu onésimos, da munıñkibik xul érki bile kéndiniñ biyiniñ bolur alınmaga babaslıxka. (92/07), kim ki érk bérgey oğlanlarına érkine ösmege da bérmegey anıñkibik oğlanı ustaga bitikke ya péşege, bolup miskin, töre körgüziyir anıñkibik oğlanları atasından anasında ötleş ustaga ya péşege bérme, da öskeyler l'atalarına (bluğ, erşitlik) dire, da arzani bolğaylar k'ahanalıxka ya igi péşege. (299/38).* a. 40/15, 77/18, 91/31, 92/07, 131/24, 157/27, 220/45, 223/01, 252/12, 253/12, 264/04, 264/12, 265/27, 265/35, 298/39, 299/38, 322/15, 323/16

a.+dirler 165/23, 329/32

[=20]

asant< Fa. *آسان*, Rahat, kolay , zor olmayan, uygun: *Dağı da aytalix, ki ne üçün 2 ya 3 bolmax kérek tnix. 2 ya 3 dügül ki köplerge utrudur, ki néçe köp bols, ança igidir, éger ki bolmasa 2 ya 3, mundan éksik bolmagay, zéra 1 adamga asanttir, ki büxtan ayt kay kimseniñ üstüne. (223/10).*

a.+tır 40/36, 222/10, 223/10

[=3]

asdican< Er. *ասսիքաւ, ասսիքաւաց*, derece, merhale, düzey, rütbe, aşama, seviye, sınıf: *Yoxése biyik asdicanları bardır axpaşlarını da barça canlar üçün cuvap bériüçüdürler Téjrinin alınına, alay ox bu yarğular üçün bérgeyler. (215/31).*

a.+ları 32/22, 214/30, 215/31

[=3]

asduacaşunç< Er. *ասսնուծաշունչ*, ilahi ilham, kutsal mektuplar, kutsal kitap, İncil, tanrısal esinlenme, nefes, hazret-i Meryemin sıfat ve lakaplarından: *Dağı d aldix Asduacaşunçtan, 2-inçi töreden, dağı özge bitiklerden, xaysıları ki könüsün Téjrinin töreleridir, xaysın ki Téjri buyurur, ki budur töre, din da tanıxlıx, xaysın ki mén sizge buyurdum. (233/31).* a.+tan 232/31, 233/31

[=2]

asduvacaşunç< Er. *ասսնուծաշունչ*, ilahi ilham, kutsal mektuplar, kutsal kitap, İncil, tanrısal esinlenme, nefes, hazret-i Meryemin sıfat ve lakaplarından: *Dağı d aldix Asduvacaşunçtan, 2-inçi töreden, dağı özge bitiklerden, xaysıları ki könüsün Téjrinin töreleridir, xaysın ki Téjri buyurur, ki budur töre, din da tanıxlıx, xaysın ki mén sizge buyurdum. (54/25).*

a.+tan 54/25

[=1]

aşxaragan< Er, *աշխարհաւ*,dünyevi, örfi, laik, meslekten olmayanlar, vatandaş, sıradan, ruhani olmayan, sivil, dine bağlı olmayan: *Égâr kimesâ teliliki bile kendinin yaman ayt kay xannıñ artından ya keşeşine xanlıxınıñ, a kimese anıñ üsne yetkirgey, anı étken da anıñkibik yaman söz aytkan, a éger ki anıñkibik yaman aytuçı k'ahanalıxtan bolsa, babaslıxından tüsürgeyler, éger aşxaragan ése, anıñkibik yaman aytmazüçün bolgay yarğu, da ol yarğunu etkey axpaş ya vartabedler, anıñ üçün ki⁵ korol'nun oturğuçı alğışlıdır da xanlıxınıñ boyu ağırlar yergesin Tejrinin küçi. (91/22), Bütün köriyirbiz, sahal iş üçün da heç neme üçün mahale de, u hézém arasına, utalaşkanda*

asrı yaramas⁹ antlar içerler, tügül oğlanlar, yoxsaxartlar da, tügül aşxaraganlar, yoxsa köp kéz k'ahanalar da.(44/14), Xaysı töre tañlangandır Teñriden da ademilerden, xaysı ki törede övrenge ediler olturma k'ahanalar da aşxaraganlar.(119/35).

a. 91/22

a.+lar 44/14, 119/35

[=3]

aşxarhagan< Er, *u2huwr2uqwu, u2huwrwu*, dünyevi, örfi, laik, meslekten olmayanlar, sıradan. ruhani olmayan, sivil, dine bağlı olmayan: *Égâr kimesâ teliliki bile kendiniñ yaman aytkay xannıñ artından ya keñeşine xanlıxıñ, a kimese anıñ üsne yetkirgey, anı étken da anıñkibik yaman söz aytkan, a éger ki anıñkibik yaman aytuçı k'ahanalıxtan bolsa, babaslıxından tüsürgeyler, éger aşxarhagan ése, anıñkibik yaman aytmaxüçün bolgay yarğı, da ol yarğını etkey axpaş ya vartabedler, anıñ üçün ki korol'nuñ olturğı alğışlıdır da xanlıxıñ boyu ağırlar yergesin Teñriniñ küçi.(265/23), Xaysı töre tañlangandır Teñriden da ademilerden, xaysı ki törede övrenge ediler olturma k'ahanalar da aşxaraganlar. (288/30). Bütün köriyirbiz, sahal iş üçün da heç neme üçün mahale de, u hézém arasına, utalaşkanda asrı yaramas⁹ antlar içerler, tügül oğlanlar, yoxsaxartlar da, tügül aşxaraganlar, yoxsa köp kéz k'ahanalar da. (224/23).*

a. 50/07, 56/09, 225/23, 228/38, 229/37, 234/18, 235/17, 265/23

a.+lar 224/23, 288/30, 289/30

a.+nıñ 38/41, 220/20, 221/01

[=14]

avadanlıx< Er, Fa, *uuuuu, آبادان* (avad+an+lıx) abad, bakımlı, yerleşim, köy, oba, avadanlıx yapı ve yapı işleri (aslında bu sözcük av, ev, oba kökünden ve toplanma yeri anlamında olabilir): *Yeñi avadanlıx yérler barça kélişten boş bolgay, barça yérgesi tügellenginçe. (243/08).*

a. 65/17, 242/07, 243/08

[=3]

avaz< Fa. *واز*, ses, ün, çığlık, ağlama, konuşma, sohbet, gürültü, melodi, ırlama, Feryat, bağırma: *A éger ki bu yaman xilinganlar töreniñ alnına avaz bile aytsalar, ki da biz bu işniñ içine düğülbiz, da yağlandı, bu iş bizm üstümüze de büxtandır. (48/39), A Sinaj tağda Téñriniñ éngenine burğular avazı, da bulut, da xaranğulux, da ot tanıtırlar.*

(223/21), *Bu türlü Bédros, işitip Tapor tağda Ata Tétriniñ avazın K'risdos üstüne, aytır édi, tanıxlıx bérıp, ki bu avaznı biz könü işittix. (225/03).* a. 48/39, 228/16, 229/15

a.+1 41/23, 222/21, 223/21

a.+m 43/08, 224/02, 225/03

a.+m 43/10, 224/03

[=11]

awédaran< Er. *Աւուարաւ*, İncil, Yeni Ahit, muştı, iyi haber: *Béşinçi, ki töre, u proroklar, u Awédaran teşkirilmestir, yoxése töre prézmuşén'adan teşkirilir uluslarda u milletler arasına. (20/34), Xaytıp surp Awédaranı Biyimiz K'risdosnuñ barça törelerniñ tügellikidir, anıñ üçün buyureur: iştiniz ki ayıldı Éski törede bu türlü, yoxése mén sizge yeni törede buyururmén bu türlü da bérkitirmén, Éskini yenñ bile, bérıp siziñ yaxşı érkiñizge. (203/32), Da aytkay "bilir Tétrı, da bu xaç, da Awédaran, dad surp yıxöv, ki könüdür aytkanım". Da aytkay alay, ki bularnıñ zork'u u hörmeti üçün, ki yağlan aytman, -bu türlü ant xosdovanutiundur, xaçan ki Tétriniñ yapuxnu bilüçi aytır, Awédaranı K'risdosnuñ sözi aytır, da yıxövnü K'risdosnuñ övü aytır. (227/28).*

a. 20/34, 22/04, 46/32, 47/01, 91/09, 204/29, 205/29, 206/11, 207/11, 226/23, 226/25, 227/23, 227/25, 265/16

a.+da 19/26, 19/36, 20/06, 36/12, 57/28, 204/06, 204/10, 204/15, 205/06, 205/08, 205/11, 205/16, 218/07, 234/45, 235/45

a.+dan 19/30, 21/32, 204/07, 206/05, 207/05

a.+dır 24/05, 208/06, 209/06

a.+1 19/04, 202/38, 203/32

a.+lar 55/34, 234/10, 235/09

a.+m 19/19, 20/29, 22/14, 47/07, 204/02, 204/27, 205/02, 205/27, 206/16, 207/16, 226/28, 227/28

[=55]

awédaraniç< Er. *աւուարաւիչ*, Hıristiyan misyoner, vaiz, hatip: *ol türlü köñüsün tanıxlıx bérir édi Johanés Awédaraniç. (225/06). dağı da Johanés Awédaraniç aytır: «kim ki Jisus K'risdosnuñ kélgenin téni bile inanmasa, ol bulargandır (sapmış, hatalı) da nérindir [=nérndir](deccal).» (231/24).*

a. 43/16, 51/32, 224/06, 225/06, 230/24, 231/24

[=6]

awhannés < İb, Er. Yoxanna, Yoxana, Yohana, yuhenna, *ܐܘܚܢܢܐ*, aslında bu şekilde *tovannes* okunur, özel ad, kökeni İbranice yovanes yunus adından olmalıdır: *Awhannés, Têyriniş şağavati bile xanı érméniniş, xutlu axtta biylikine kéndiniş xoydu, yıxkûn künüdir Têyriniş ölüden turganı Biyimizniş bizim Jisus K'risdosnuş.*(251/37).

a. 251/37

[=1]

axıllı < AR. *عقل*+lı, akıllı, uslu, zihinli, bilgili, zekalı: *Tiyişlidir yarğuçuga, ki bitikçi uslu, axıllı bolgay, da ari bitiklerniş küçün yaxşı bilgey. (214/10), Dağıda axpaştur burungi yarğuçı, 2 ya 3 axıllı ademiler tutkay xatına, da alay étkey yarğunu. (216/23), Da yıxöv yarğusun axpaş xayğurgay vartabédleriş övrenmexi bile, 2 ya 3 axıllı kétxoyalıx bile. (215/24).*

a. 31/17, 31/22, 32/13, 34/26, 214/10, 214/13, 214/26, 215/10, 215/13, 215/26, 216/23, 217/24

[=12]

axır < Ar. *آخر*, Son, son durum, nihayet, sonunda: *Da axırı xatunun ölgen kişiniş yovuxları bolmaslar kéri étmege. Ol igilikni, ki xatun kéltirdiéyesine kéndiniş, barça işten ilgeri, anı, xaysın kéltiriptir, kérek añar bérgeyler.*(81/15).

a.+1 81/15

[=1]

axpaş < Tr. *akbaş*, Ataların başı, usta, papaz, baş rahşp, (kelimenin kökeni Türkçe olsa da anlam itibari ile piskopos, baş rahip, keşiş, büyük rahip anlamları ile farklı şekilde kullanılmıştır): *Dağıda axpaştur burungi yarğuçı, 2 ya 3 axıllı ademiler tutkay xatına, da alay étkey yarğunu. (216/23), Da yıxöv yarğusun axpaş xayğurgay vartabédleriş övrenmexi bile, 2 ya 3 axıllı kétxoyalıx bile. (215/24). A éger ki anıñkibik yaman aytuçı k'ahanalıxtan bolsa, babaslıxından tüşürgeyler, éger aşxaragan ése, anıñkibik yaman aytmaxüçün bolgay yarğı, da ol yarğunu etkey axpaş ya vartabedler, anıñ üçün ki korol'nuş olturğuçı alğışlıdır da xanlıxınış boyu ağırlar yérgesin Têyriniş küçi. (265/24).*

a. 32/12, 34/29, 43/21, 50/25, 91/25, 147/27, 164/21, 165/33, 214/25, 215/26, 216/25, 217/26, 224/08, 225/08, 230/01, 231/01, 264/01, 265/24, 314/02, 315/02, 328/12, 329/13, 329/37

a.+1 165/31, 328/11, 329/36

a.+ına 79/33, 254/11

a.+ından 165/26, 328/09, 329/34

a.+ka 32/16, 59/19, 214/27, 215/27, 236/35, 237/35

a.+lar 23/11, 32/19, 32/23, 164/17, 164/24, 206/33, 207/33, 214/29,
215/29, 329/12, 329/15

a.+larına 255/11

a.+larıñ 215/31

a.+larıñ 214/31

a.+nıñ 147/16, 312/37, 313/37

a.+tır 34/25, 216/23, 217/24

[=57]

axpaşlıx< Tr. *Ak başlık*, baş keşişlik, piskoposluk, baş rahiplik: *Dağın da yazıldı tvagan 1017-sine pédrvarnuñ 15-ine axpaşlıxına dér Krikor, arhiaxpaşnuñ Vanlı, xanımıznuñ xanlıxına Zzigmunt Agusdusnuñ, xayısı ki töreni berkitti.*(197/31), *Yazıldı bu töre bitik, xayısı ki añlanıyır “Ganunk”, asrı ayız [=aziz] da tügel orinagdır, xayısı ki tügellendi érméni tvagan 1024sanına, tégdémpér ayınuñ 20-sine, memleketinde franknuñ,şehesinde kaménetsniñ, padşahlıxına némiçniñ k’risdân Stéfan Batoriy, xayısı ki añlıyır, biylixine şherimizniñ Briskiy pan Mikolaynuñ, gat’ağigosluxuna dér Krikorisniñ, axpaşlıxına dér Barsamnuñ.* (198/27).

a.+ına 197/31, 198/27

[=2]

ayam< Ar. أيام, günler, dönem, zaman: *A egâr ki ol baxıçı damâh etkey, da kendine yaşırğay xuçnuñ kelişin, da dervéşlerni aç saxlagay, ol borçludur, ki sağavat étkey miskinler üsne⁸, ki açlıx tartmagaylar da miskinlik, töre aniögütlemex kérek sağavatsız, ayaminça.*(303/29).

a.+ınça 135/20, 302/29, 303/29

[=3]

ayb< Ar. عيب, eksiklik, kusur, utanç, utanç verici amel: *Xaçan ki éksi kélseler yarğu alnına da biri birine ayb bérgeyler borç üçün ya özge némeler üçün, bizminlenip, a éger 2 yandan ki tanıxları bolmasa, ol çaxta anıñkibik işlerni, kim ki ündeptirler da tangay némeni, ale ündegenge dügül, kérek ayılğay yétkizmeklik añar, ol yan, ki ündelgendir.* (78/33), *Yene bir kimése yérliler bolğay, da biri birine utru hörmetine ayb bérgey, [ya*

xonax yérlice ayb bérgey], aniñkibik işte, kim ki yatmaga klemese, ani±kibik kisi, yerli dâ bolsa, bolur kensinâ törâ satun alma- ga, berip 14 sbni da töre alnına aniñkibik aybdan Cixmaga. (171/30), da ayblar bérirler, hörmetine tiyip, ki sen yaman kişisen, ya oğursén, ya xaraxçısén, ya taratursén, ya xalpsén, ya xaçxınçısén, ya orospı oğlusén, anda kénsi ya orospı érisén, ya itsén, ya it oğlusén, néçiktalaş arasına da içki ñlinden, né türlü de ki bu añılgan işler yoluxsa, ya köp kéz yoluxur, ki yaxşı xatunlarga da ayblar bérirler, zvada arasına aytır, ki yaman xatun, ya orospı, ya né türlü de ayb bérse, da iş tartılgıy édi yarğuga. (186/09).

a. 78/33, 79/16, 102/13, 171/24, 171/24, 186/21, 195/15, 252/36, 253/36, 254/03, 255/03, 274/07, 275/07, 334/07, 334/08, 335/07, 335/08

a.+dan 171/30, 334/10, 335/10

a.+lar 79/22, 186/09, 186/19, 255/06

a.+ları 115/22, 285/36

a.+nı 124/06, 292/25

[=28]

aybla< Ar-Tr. عيب, eksikliğı söylemek, kusuru demek, suçlama, sitem etme, itham, iftira: *Éger érméni érménini ayblasa, aytıp, ki sên dinsizsén da inamsız, da yétkirelmegey anı añar utru, ol çaxta yarğuçular ötleş öğütlenmex kérek néçik yaman aytuçı olturmax bile da curum bile. (186/23). 90 kapitula. Ayblagan oğrunu, ya anıñ cezası nedir. (248/01), da ayblagan, kim de ése, kéndi yürekinden, éger ér, éger xatun, da kelgey törege. (186/23).*

a.-gan 186/23, 248/01

a.-gay 249/01

a.-sa 124/08, 292/26, 293/24

[=6]

ayblı< Ar-Tr. عيب, (ayb+lı) Kusuru olan, suçlu, eksikli, kusurlu: *Satuçılar atnı biri birina, bazarı alay bolmax kérek ol atnıñ tanıxlıxı bile 2-niñ ya üçnüñ alnına, anıñ üçün ki oğurlux bolmagay ol at dıxaviçnıy, ya manxov bolmagay. Éger tanısalar yédinçi küнге dire né türlü éksiklik te bu ayılğanlarınıñ ol atta, na ol alıçı aniñkibik atnı ayıblı xaytarma bolur satkanga, Éger yedinçi küнге dira ayılğan aybları kéndinde biri de tapulmagay, ol ol bazar tutulmax kérek. A éger ol at oğurlux bolgay, saktan kişi atnı barça ziyanlarını kérek ol tölegey, da érkli étkey, da barçadan zastupit étkey. (285/35).*

a. 115/20, 284/35, 285/35

[=3]

ayiz < Ar. عزیز, (aziz), değerli, pahalı, kıymetli, kutsal: *Yazıldı bu töre bitik, xaysı ki anılanıyır "Ganunk", asrı ayiz [=aziz]da tügel orinagdırxaysı ki tügellendi érméni tvagan 1024 sanına.(198/17).*

a. 198/17

[=1]

azad < Er, Fa. ազատ, آزاد, serbest, özgür, bağımsız: *éger kimése, k'risdân bolup, k'risdân xul satun alsa, körgüziyir Éski Töre, anıñkibik xul, 6 yıl xulux etip biyine, azad bolmax kñrek yedinçi yılda. (265/39).*

a. 92/17, 264/16, 265/39

[=3]

azap < Ar. عذاب, békar, evlenmemiş. (Aleksandr Garkavets ise yanlış olarak Ermenice *ազաբ* olarak vermiş): *Yoxése ki atasınıñ ölümünden soñra, ki ana tiri bolgay, da xaysı oğlanı ölse alınına, azap ya kiçi, da bolmasa ol ölgen oğlanınıñ oğlanları, anı žarangél éter xız xardaşlar, bo anası bile da er xardaşları bile birgâ téñ, da anadır hawsar žarang ér u xız oğlanlarına atadan soñra.(189/15).* a. 189/15

[=1]

aziz < Ar. عزیز, değerli, pahalı, kıymetli, kutsal: *Yazıldı bu töre bitik, xaysı ki anılanıyır "Ganunk", asrı ayiz [=aziz]da tügel orinagdırxaysı ki tügellendi érméni tvagan 1024 sanına.(198/17).*

a. 198/17

[=1]

babas < Yu, Er. παππας, պապա, keşiş, papa, peder, papaz, dede: *15 kapitula. Érksiz xullar üçün, xaysıları ki kéndiniñ biyiniñ érkinden başxa babas bolma bolmas. (68/09), 15 kapitula. Érksiz xulnuñ, ki bitik övrengey, biyiniñ érkinden başxa babas bolma klegey. (91/34), kim de ki ölünü kérézmandan çıxarsa da anı yalañaçlasa, da éger isi tutulğan bolsa anıñkibik işte, anıñkibik talovucu ölümlü bolmax kérek anıñkibik étkeni üçün. Éger tutlmagan bolgay anıñkibik isi işte, soñra xaytkay da babasınıñ alınına xosdovanél bolgay, da anıñ din atası añar lucbéméx kérek anıñ ol artıxsı işi üçün yazıxlı. (298/19),*

b. 68/09, 91/34, 91/37, 92/06, 244/08, 245/08, 264/06, 264/08, 264/11, 265/28, 265/31, 265/34, 299/18

b.+ına 79/33, 254/12

b.+ların 68/03, 244/04, 245/04

b.+larına 255/11

b.+nın 130/21, 298/19

[=21]

babaslıx < Er, Yu. *παππας, ψιψιψι*, +Tür (babas+lıx), keşişlik, papazlık, pederlik: *Éger ki k'ahana yoluxsa anıñkibik işke, babaslıxına néme ziyan étmestir. (131/10), A éger ki anıñkibik yatan aytuçı k'ahanalıxtan bolsa, babaslıxından tüşürgeyler. (265/23), Éger kimésede bolsa xul çériüvde tutkan ya axça bile satun alğan, bitikke övrengeñ, da klegey babas bolma, anıñkibik xul érksiz bolmastur yétmege babaslıxka kéndiniñ biyiniñ érkinden başxa. (269/09).*

b.+ına 131/10, 298/31, 299/30

b.+ından 91/21, 265/23

b.+ka 92/01, 92/10, 264/09, 264/13, 265/32, 265/36

[=11]

baçny < Uk, Po. *бачний, обачний, baczny*, temkinli, ihtiyatlı, tetikte: *Éger ki kélse baçny sözler bile, na igi, neni ki töre priymit étse, a éger ki kélmeşe, na berir töre, ki hlovny isinde ançax tüser. (192/28).*

b. 192/28

[=1]

badiyet < Ar. *بدعت*, fenomen, yeni girişim, yenilik, başlangıç, yenileşme: *Éger ki dünyâda néme yeñi badiyet çıxıp éşe, anı barça baxıp, arı atalar artıxsılıxını kéri salgaylar da toğru yolga kéltirgeyler. (234/02).*

b. 55/18, 234/02, 235/02

[=3]

bağa < Ar. *بها*, fiyat, maliyet, paha, değer: *Yoxése ademiniñ xanı bağası yoxtur, zére Téñri yaratıptır sıfatına oxşaş da ölüden turğuzmaga Téñriniñ xolundan yalğız kélir. (239/14).*

b.+sı 60/31, 238/14, 239/14

[=3]

baha < Ar. باء, fiyat, maliyet, paha, kıymet, değer: *A éger ki bilgey édi tuvarniñ yaman xılıxın, ki ziyan étüçi édi, da kétermegey kéndiniñ xatından, kérek tügel baha tölegey öldürgen ögüzniñ, töre alay buyurıyır. (101/35), Éger ki yoluxsa adam öldürmeklik, maña bulay körünür, ki töredir, ki adamniñ xanı bahası 365 altın bolgay, neçe ki ademiniñ boğomudur da neçe yılda kündür. (238/19), Éger biyi xulnuñ közüñ çıxars, töre buyurur, ki érkli bolgay anıñki xul, ol, ki érksiz satun alğan édi da éger ki k'risdân édş ése. Éger ki xul dinsiz érksiz ése, ol xul satılmax kérek biyniñ érki bile gés bahasına da gés yalına. (273/08).*

b. 101/35, 193/33, 272/39, 273/39

b.+sı 60/31, 61/04, 61/22, 101/11, 146/18, 157/15, 157/19, 238/19, 238/28, 239/19, 239/27, 272/27, 273/27, 312/18, 313/18, 322/10, 322/12, 323/10, 323/12

b.+sın 60/29, 60/35, 61/15, 61/19, 61/26, 97/34, 99/34, 101/25, 103/36, 112/05, 238/13, 238/16, 238/24, 238/26, 238/29, 239/13, 239/16, 239/24, 239/26, 239/29, 270/09, 271/09, 272/04, 272/08, 272/35, 273/04, 273/35, 274/37, 275/37, 282/16, 283/16

b.+sına 100/09, 273/08

b.+sınıñ 157/15, 322/10, 323/10

[=59]

bahalı < Ar-Tr. باهالی, değerli, sevgili, pahalı, kıymetli: *Žolnér urušta kimseni xolga alsa, tonu oprax da sağıt sabası anıñ bolgay, a gübesi biyiniñ bolgay, u talanniñ kümüşü biylerniñ bolgay, u bağır, u témir, u muñar oxşaş néme çerüvniñ bolgay. Da né türlü bahalı tonlar bolsa, xanlıx bolgay. Da bahalı çekmenler u igi aletlerbiylerniñ bolgay, u axçekmenler u kétenler çerüvçileriñ bolgay. (241/15).*

b. 63/10, 63/11, 240/13, 240/13, 241/14, 241/15

[=6]

bahar < Fa. بهار, bahar, ilk yaz, ilk bahar, yılın birinci mevsimi: *Éger kimése satkay balın evelbaharniñ artmaxı üçün çulularniñ, anıñkibik çulularnı alıp xoymax kérek yérine. (117/06).*

b.+niñ 117/06

[=1]

baron< La, Er. *Barones*, *ւարսննի*, ağa, cenap, bey, efendi: *Mén, Jagop, baron Butax oğlu, Biy Téjrinij yazıxlı xulu. (199/21), Agop, surp baron Butax oğlu. (243/28).*

b. 199/21, 243/28

[=2]

barsam< Er. *Բարսամ*, özel ad, kişi adı: *Yazıldı bu töre bitik, xayıs ki anıanıyır “Ganunk”, asrı ayız [=aziz] da tügel orinagdır, xayıs ki tügellendi érméni tvagan 1024sanına, tégdémpér ayınıñ 20-sine, memleketinde franknıñ,şehesinde kaménetsniñ, padşahlıxına némiçniñ k’risdân Stéfan Batoriy, xayıs ki anıanıyır, biylixine şehirimizniñ Briskiy pan Mikolayniñ, gat’ağigosluxuna dér Krikorisniñ, axpaşlıxına dér Barsamniñ. (198/27).*

b.+niñ 198/27

[=1]

bartlomi< La, Er, Po. *Bartholomaeus, Բարթղղմիստնու, Bartlomiej*, özel ad, kişi adı, 12 havariden biri: *Yene bilgeysiz, ki svatıy Margorénta küninden her yıl töreler viložonıy zavéstssa bolur svatıy Bartlomiiden soñra nögerikünge da dirin, kün 2 ya 3 ilgeri, da artıx arı da yoluxur Margoréntadan ol törege, ki Bartlomiye dirin salınır. (196/23).*

b.+den 196/20

b.+ge 196/23

[=2]

batoriy< Po. *Batory*, özel ad, kişi adı: *Yazıldı bu töre bitik, xayıs ki anıanıyır “Ganunk”, asrı ayız [=aziz] da tügel orinagdır, xayıs ki tügellendi érméni tvagan 1024sanına, tégdémpér ayınıñ 20-sine, memleketinde franknıñ,şehesinde kaménetsniñ, padşahlıxına némiçniñ k’risdân Stéfan Batoriy, xayıs ki anıanıyır, biylixine şehirimizniñ Briskiy pan Mikolayniñ, gat’ağigosluxuna dér Krikorisniñ, axpaşlıxına dér Barsamniñ. (198/23).*

b. 198/23

[=1]

baxça < Fa. باغچه, Küçük bağ, bahçe, (aslında kökeni, çitle örülü olan, hisarlı olan ve bağlamak kelimesi ile ilgili ola bilir. Farsçanın ana sözlüğü olan Dehuda da (مهنذب) (الاسماء غياث اللغات) ve eserlerine dayanarak Farsça ve Arapçanın ortak sözü olduğunu ve hisarlı bir alan olduğunu yazar. ayrıca Farsçada bağ ve bahçe kelimesinin karşılığı

bostan kelimesidir): *Éger kimése kiméseden öv alsa tusnax, ya baxça, ya borlalıx, ya saban tüzü, ya özge néme añar oxşaş, da éger ol kim ki tusnax xoyuptur anıñkibik işlerden néme anıñkibik, da kécikkey tölöv étmege añar, kimge ki tusnax xoyuptur. (180/04), Da axça bile satun alğan mülkler, éger tarlovlar, éger borlalıxlar, éger baxçalar, éger tiyirmenler, éger övler, bu türlü 5-ten 1 yasaxlı bolmagay. (240/23), Yoluxur köp köp kişilerge satma térek üsne yemişni baxçada alsam üçün. (289/02).*

b. 280/04, 281/04

b.+da 111/25, 118/12, 282/08, 283/08, 288/02, 289/02

b.+lar 63/34, 240/23, 241/25

b.+larda 103/33, 274/35, 275/35

b.+larnı 114/20, 284/16, 285/17

b.+larnıñ 69/08, 103/27, 245/29, 274/33, 275/33

b.+sına 69/26, 103/30, 111/24, 111/31, 144/32, 244/38, 274/34, 275/34, 282/08, 282/11, 283/08, 283/11, 310/31, 311/31

[=36]

bazar< Fa. بازار, Pazar, alış veriş, fuar, alış veriş yeri, alım satım: *Satuçılar atnı biri birina, bazarı alay bolmax kérek ol atnıñ tanıxlıxı bile 2-niñ ya üçnüñ alnına, anıñ üçün ki oğurlux bolmagay ol at dıxaviçnıy, ya manxov bolmagay. Éger tanısalar yedinçi küñge dire né türlü éksiklik te bu ayılğanlarnıñ ol atta, na ol alıçı anıñkibik atnı ayıblı xaytarma bolur satkanga, Éger yedinçi küñge dira ayılğan aybları kéndinde biri de tapulmagay, ol ol bazar tutulmax kérek. A éger ol at oğurlux bolgay, saktan kişi atnı barça ziyanlarını kérek ol tölegey, da érkli étkey, da barçadan zastupit étkey. (285/35). Satuçılar atnı biri birina, bazarı alay bolmax kérek ol atnıñ tanıxlıxı bile 2-niñ ya üçnüñ alnına, anıñ üçün ki oğurlux bolmagay ol at dıxaviçnıy, ya manxov bolmagay. (285/33), ögüz satuçılar 1birine, 3 tanıxnıñ alnına bolmax kérek bazar, asatuçı anıñkibik ögüzünü töre xatına borçludur anıñkibik ögüzünü bérme ol aluçıga sabanga ya arabaga sinamaga. (28540).*

b.-ıp 30/18, 33/13, 45/19, 76/24, 212/13, 213/37, 215/44, 250/44

b.-magay 250/43

b. 115/24, 115/33, 116/21, 116/38, 117/12, 117/15, 117/19, 117/34, 118/21, 137/20, 138/18, 284/36, 284/40, 285/36, 285/40, 286/11, 286/19, 286/25,

286/27, 286/29, 286/35, 287/11, 287/19, 287/25, 287/27, 287/29, 287/35, 288/06, 289/06, 304/24, 304/41, 305/24, 305/42

b.+ı 115/11, 284/31, 285/31

b.+ına 287/39

b.+ında 118/03, 286/39

b.+nı 117/18, 152/30, 152/33, 153/07, 153/08, 153/09, 153/12, 286/28, 287/28, 318/10, 318/16, 318/16, 318/17, 318/19, 319/10, 319/11, 319/16, 319/16, 319/17, 319/19

b.+nıñ 138/20, 304/42, 305/42

[=62]

bédros< Yu, La, Er. *πετρος*, *Petrus*, *Ἡλιρῆννυ*, özel ad, kişi adı: *Bu türlü Bédros, işitip T'apor tağda Ata Téyrinin avazın K'risdos üstüne, aytır édi, tanıxlıx bérıp, ki bu avaznı biz işittik, xaçan ki birgesine édik ari tağda. (225/02).*

b. 43/07, 224/01, 225/02

[=3]

béğam< Ar-Fa. *بی غم ب+غم*, (farsça öne ek alarak), çilesiz, bunsuz, gamsız, kedersiz, üzüntüsüz, endişesiz, vurdum duymaz, umursamaz: *A éger ki anıñkibik artıxsılıxtan xaytma klemesler, atası anıñkibik yaman oğluna, harsız, xorxusuz, béğam, kénsinden da kénsiniñ barça igilikinden bolur kéri étkey. (269/05).*

b. 268/05, 269/05

[=2]

béh< Ar. *بيع*, (Arapçada asil anlamı satış olan bey' sözcüğünden alınmıştır), mevduat, peşinat, peşin alınan para, avans: *Éger ki kimése, tirlık satinalıp, né türlü da bolsa, da bérgey bir ülüş axça, da soñra, sağış étip, klemegey bazarnı tutma, anıñkibik bazarnı özge türlü sındırma bolmastır, kim bazarnı tutmasa, éki ança xaytargay béhin, né ki alıptır, a ol, kim ki satun alsaigilikni, éger ki klemegey ol bazarnı tutmaga, né ki béh bsriptir, anı tas éter.(153/13),109 kapitula. Anıñ üçün, kimése néme satun algay da anıñ üsne béh bérgey satkan kişge.(318/05), éger kimése tirlık satın alıp,né türlü bolsa, da bérgey 1 ülüş sb, da soñra, sağış étip, klemegey bazarnı tutma, anıñkibik bazarnı özge türlü sındırma bolmastır, kim bazarnı tutmasa, 2 ança xaytargay béhin, né ki alıptır, aol, kim ki satun als igilikni, éger ki klemegey ol bazarnı tutmaga, né ki béh bériptir, anı tas éter. (318/18).*

b. 152/21, 153/13, 318/05, 318/19, 319/05, 319/19

b.+in 153/10, 318/18, 319/18

[=9]

éhle< Ar-Tr. بيع, (Arapçada asil anlamı satış olan bey' sözcüğünden alınmıştır), mevduat vermek, peşinat ödemek, peşin para verme, avans verme: *109 kapitula. Kimése ki néme satun algay da bélegey anı axça bile. (249/21).*

b.-gey 72/36, 248/21, 249/21

[=3]

bézirgan< Fa. بازرگان, Tüccar, tacir, alış verişi: *A éger ögüz bolsa ziyançı da yaman xılıxlı, 7-inçi küнге dire bolur saktan kişige xaytarma. Éger ki bolsa oğurlux da kimése tanıgay anı, kérek bézirgân tartıngay anıñ éyesine zastuptsasına, xayısı ki zastuptsa kénsi axçası bile zastupit étkey da ziyanlı étmegey anı, töre bulay buyurur.(287/07), da tamğaçılarga töre byurur, ki bézirgânlardan algaylar tamğanı şağavat bile. (315/21), 104 kapitula. Töresi kébitçilerinıñ da bézirgânlarnıñ. (314/03).*

b. 116/07, 134/02, 134/03, 134/09, 148/32, 149/19, 182/28, 286/04, 287/04, 302/02, 302/02, 302/05, 303/02, 303/02, 303/05, 314/25, 314/35, 315/23, 315/33

b.+lar 64/01, 147/31, 240/25, 241/27, 314/04

b.+lardan 148/30, 314/23, 315/21

b.+larga 314/24

b.+larnıñ 147/30, 314/03

b.+nıñ 153/01, 318/13, 319/13

[=33]

bézirganlık< Fa-Tr. بازرگان, Tüccarlık, alış verişcilik, tacirlik: *Yoxése yoluxur ademilerge köp kéz orozsuzluxtan, ki teñizge batkay, ya xarxçı algay, ya ot köydürgey, ya bézirgânlık artından kéçikmeklik bolgay.(183/22), Bézirgânlar da kébitçiler könü étüçi bézirgânlıkların kéndilerinıñ alay téprenmex kérektirler da borçludırlar, né türlü xanlx olturğuç né türlü taptı da xoydu, kéndiniñ, alay kérménde néçik kérmənçilixlerde, da barça yollarda. (315/04), Éñ burun baxılmax kérek, néçiktir tereziler, néçiktir funtlar, néçiktir xarılar da ölçünmexi barça türlü xumaşnıñ, ki bolgaylar könü da tügel işler könüsün bézirganlıknıñ, bu türlü xoyulmax kérek, néçik vaxtına köre kötürürlür da*

éner, da, xoyup anıj üsne közet, câht bile baxkaylar da közetkeyler, ki héç kimsége aytilgan işlerde égirlik bolmagay. (314/10).

b. 134/01, 183/24, 302/01, 303/01

b.+in 148/32, 314/25, 315/23

b.+lar 315/04

b.+larnıñ 314/05, 315/03

b.+lerin 147/32, 315/04

b.+niñ 71/20, 72/25, 148/05, 246/37, 247/38, 248/16, 249/16, 314/10,
315/10

[=21]

bézirganliy < Fa-Tr. بازرگان, Tüccarlık, alış verişcilik, tacirlik: *Yene yoluxkay edi bir kimésege, ki kénsiniñ borçun töleme bolmagay bélgili étken künine, da bérgeñ kişi izdegey kénsiniñ borçun, ya sézgey borç é[y]esini), xayda nési bar ése, ya bézirgân arasına axçası mı, xumaşı mı, ya mülkleri mi, nema bar ése, da klegey da izdegey töreden şparunk anıñkibik ademige utru, ki övde bolmagay, ya yat ulusta bézirgânliyin bargay, ya teñiz kéçkey, ya yat ulusta tıyovlu bolgay, ya yat yérde xasta bolgay, ya ölgey, na anıñkibik borçka bergan axça mı, xumaş mı, ki bélgili étken küniñe tölaemege bolmadı, bolur şsparovat étmege, xayda nésin tuysa, ki vilasniy anıj bolgay, anı odérzat étmege bolur törede, zéra añar töra anı ayamastır. (182/40).*

b.+in 182/33

[=1]

bısag, bsag < Er. *uyuwlıq*, evlilik, nikah, izdivaç: *Éger ki yoluxsa, ki xanga oğul u xız bolgay alğışlı bısagdan, kéndiniñ xanlıx dérzavaların üleşkey oğlanlarına. (235/29).*

b.+dan 56/32, 234/29, 235/29

[=3]

blijiy < Uk, Po. *ближче*, *blizej*, Yakın, daha önce, daha saygılı, yakın tercih, öncelikli: *Da birisi stronaga da tartıngay antka, bližiyydir añar hörmeti xatına ant içmege da hörmeti xatına xalmaga, né ki anı tanıxlar bile pérékonat étmege, da anı hömetinden tüşürmege. (187/05).*

b.+dir 187/05

[=1]

bliskiy< Uk, Po. *Близький*, *blizki*, yakın, komşu, akraba, kardeş: 3-ünçü törege, *né povod izdese listovny pozov* (yazılı iddia, soruşturma), *na añar anı töre ayamas nége dirin ki istetsin tapmıyın pripozvat étmege* (çağırmaq, almak), *xayda bolsa, bliskiy törege, né her törede turup ta povod aytır, ki ostrégam çvartégo?* sondu, *éger ki né xadar vaxtta kéçikse, povod istétsin* (baş vuran taraf) *tapkınça bliskiy yarğuga, da povod ne bir töresin de opustit étmege bolmastır borçlusun tapkınça.*(191/24), *Éger ki néme pomotsny* (bağlı, ek) *işi bar ése, né bu bliskiy törege kérek, ki kéltirgey otporniy strona* (baş vuran taraf) *ya bliskiyi.*(192/22), *Da yene yoluxkay, kimse töreniñ alnına ki klegey kensiniñ bliskiyin motsovat étme, ya oğlun, ya xardaşın, ya kénsiniñ ötmek yévüçün, bularnı bolur étme, tek axçaga yalga tutkan réçnikni bolmas.* (180/19).

b. 191/24, 191/28, 192/15, 192/21

b.+i 192/22

b.+in 180/19

b.+lerin 182/02, 184/41

[=8]

bo< Uk, Po. *бо*, *bo*, çünkü, zira, nasıl: *Yoxése ki atasınıñ ölümünden soñra, ki ana tiri bolgay, da xayısı oğlanı ölse alnına , azap ya kiçi, da bolmasa ol ölgen oğlanınıñ oğlanları,anı žarangél éter xız xardaşlar, bo anası bile da ér xardaşları bile Birge téñ, da anadır hawsar žarang ér u xız oğlanlarına atadan soñra.* (155/13), *A egar ki atasınıñ ölüm[ün]densoñra algıy édi atasınıñ ya anasınıñ ülüşün, kénsi payın da, tölaminça ol borçun, ölgıy édi, ol çaxta anıñkibik borç, kim ki inanırédi, bolur anıñ ülüşü üstüne izdemege, éger ki mülkler da bolsa, kérek, ki bolgay ülüşü mülklerden, anıñ ülüşüne tüşken, ér ya xız xardaşlarınıñ ülüşü üstünedügül, bot [=bo] alar borçlu düğüller.* (321/15). b. 155/13, 189/18, 320/15, 321/15

[=4]

boğos< La, Er. *Paulus*, *Ποηνου*, özel ad, kişi adı, küçük, düşük: *Mundan övrenip, aytır arakel Boğos, ki héç sizde könu töre yoxtur, né üçün siz kéndinizge xısxa u égirlik étmege xoymassız, yoxése siz xısxa u égirlik étersiz tüğüñ özgelege, yoxése xardaşlaga da.* (20/14), *Alanidir barçasına, ki kéri bolmaxı k'risdânlarınıñ dinsizlerden, boyruş bile Boğos arakélniñ, ki né birliki bardır yarixniñ xaranğulux bile, ya né ülüşü bar k'risdânlarınıñ dinsizler bile?*(231/16),*Zéra tijatik' ölümünden soñra toxtalgandır,né türlü ki Boğos arakél buyurur.* (236/09).

b. 20/14, 25/19, 51/15, 55/37, 58/09, 80/15, 92/07, 204/19, 205/20, 208/32, 209/32, 230/16, 231/16, 234/12, 235/11, 236/10, 237/10, 254/20, 255/20, 264/12, 265/35

[=21]

bolvan< Uk, Ru. *Болван*, Kabir taşı, balbal, put, pagan tanrısı, (Türkçe balbal sözcüğünden türemiş, Ukraynca ve Rusça da önce balban, sonra ise bolvan şekline düşmüştür. Günümüz Rusçasında da ahmak anlamı taşımaktadır): *Da markaéler alarnı, kimler ki könü dinden yıraxlanıptırlar, alarnı alay tutarlar, néçik dinsizlerni da bolvanga inanganlarnı. (52/03), Anıñ üçün dinsizlerniñ doktorları toxtatıp töre xoydular, ki kim kiş bolvanlarga yaman aytsa, ölümlü bolgay. (203/28), K'risdosnu Yékibdoska xaçırğanda frişte da bolvanlarnıñ uşalganı tanıxtır. (223/25).*

b.+ga 52/03, 230/27, 231/27

b.+larga 18/29, 23/05, 202/35, 203/28, 206/31, 207/31

b.+larnıñ 41/31, 222/25, 223/25

[=12]

bot [=bo]< Uk, Po. *бо*, *bo*, çünkü, zira, nasıl: *A egar ki atasınıñ ölüm[ün]densoñra algıy édi atasınıñ ya anasınıñ ülüşün, kénsi payın da, tölaminça ol borçun, ölgıy édi, ol çaxta anıñkibik borç, kim ki inanırédi, bolur anıñ ülüşü üstüne izdemege, éger ki mülkler da bolsa, kérek, ki bolgay ülüşü mülklerden, anıñ ülüşüne tüşken, ér ya xız xardaşlarnıñ ülüşü üstünedügül, bot [bo] alar borçlu düğüller. (321/15).*

b. 320/15, 321/15

[=2]

briskiy< Uk, Po. *бріску*, *Brisky*, özel ad, kişi adı, 1575 yılında Kamenetz Belediye Başkanı Mikolay Briskiy: *Padşahlıxına némiçniñ k'risdân Stéfan Batoriy, xayısı ki añlıyır, biylixine şeherimizniñ Briskiy pan Mikolaynıñ, gat'ağigosluxuna dér Krikorisniñ, axpaşlıxına dér Barsamnıñ. (198/25).*

b. 198/25

[=1]

bsag< Er. *uquuq*, evlilik, nikah, izdivaç: *Dağı da töre buyurmas k'risdân xanlarına, ki dinsiz xanlar kibik hörmetsiz tirilgeyler. Yoxése alğışlı bsag bile xaniçesi bolgay, zéra töredir harabéd bile xoranda turmaga.(237,37).*

b. 59/23, 236/37, 237/37

[=3]

budovana< Uk, Po. *будована, budovana*, İnşaat, yapı, bina, ev: *A éger ki boş yér bolsa da üstüne budovan'ası bolmasa, kélip ol yérniñ üstüne, voyt yarğuçıları bile yene bu sözler bile bérmex kérek viyazana'sın, munuñ postupu bu türlüdür yoluxkanda. (181/19).*

b.+sı 181/19

[=1]

bugurmistr< Uk, Po, Al. *бурмистер, бурмистр, бурмістр, burburmistrz, Bürgermeister*, belediye başkanı, vali, kale reisi, askeri mühendis: *Ale ki köpten tügöl, xaçan ki boldı ayrı işler aralarına bugurmistr bile, ratstsalar da xara él bile şherimizde Ilovda anıñkibik alarnıñ töreler üçün, köründi, ki kéreklidir xaçan ki ol töreler yazılğan édi érméni tili bile. (251/21). b. 75/17, 250/21, 251/21*

[=3]

butax< Tr. dal, şübe, kol, özel ad, kişi adı: *Mén, Jagop, baron Butax oğlu. (199/21), Agop, surp baron Butax oğlu. (243/28).*

b. 199/21, 243/28

[=2]

büxtan< Ar. *بختان*, yerme, yalan, iftira, töhmet: *Dağı da aytalıx, ki ne üçün 2 ya 3 bolmax kérek tıx. 2 ya 3 dügül ki köplerge utrudur, ki néçe köp bols, ança igidir, éger ki bolmasa 2 ya 3, mundan éksik bolmagay, zéra 1 adamga asanttır, ki büxtan aytkay kimseniñ üstüne. (40/37), Salaçınıñ égirliki bolmas, bolmagay, ki büxtan bile algay biyi. (243/07), a éger ki bu yaman xılınanlar töreniñ alnına avaz bile aytsalar, ki da biz bu işniñ içinr dügülbiz, da yalgandır, bu iş bizim üstümüzge büxtandır, da né artımızga, da né alnımızga bar, yarğuçılar, körüp alarnıñ toğru sözlerin, ki ne artına, né alnına, né litsası yoxtur, antnı buyurgaylar alarga da xutxargaylar ölümnden. (229/17). b.*

40/37, 65/16, 222/11, 223/11, 242/06, 243/07

b.+dır 49/03, 228/17, 229/17

[=9]

cagat< Er. *دولخان*, kaş, alın, ön, cephe,)Aléksandr garkavéts bu kelimeyi Ermenice vermişse de, sonra Osmanlıca diyerek düzeltmeye çalışmış, ancak bu sözcük Arapça *جهت* = cihet, yönkelimesinden türemiş bir kelime olabilir): *a éger ki ol satılğan kişi né türlü bolsa ki kéçkey dünyâdan, ol saktan kişi borçludur ol sbgni tügel*

xaytarmagaéyeine, kimden ki oğurlap édi, da oğrunuñ 2 xolun késmex kérek da cagatına möhrünü xızdırıp basmax kérek, nişan añar méñilik hörmetsizlikke, anuñ üçün ki özgeler de, anuñ üstüne baxıp, anuñkibik iş étmegeyler da xorxkaylar. (269/27).

c.+ına 269/27

[=1]

caht < Ar. *حَاہ*, çaba, çalışkanlı, gayret, uğraşı: *Bolmagay, ki tézinden yarğuşu antka salgay, evelden yarğuşu câht étmek kérek, ki antsız yarğuga uç étkey. (47/23), Da né türlü yaxşı k'risdânlar câht éterbiz yaxşılıxnu xılınmaga, a éger li aldansak néme bile bu dünyânıñ yazıxı bile, ökteklik étmiyin, xosdovanél bolurbiz, lucumuznu tartıp, inanırbiz boşatlıxka. (231/43), Xaçan ki pastuxlar yalga kirirler kütmege barça türlü cınsın tuvar xaradan, canavarlar câht bile kütmeç kérek da igi közetmeç kérek, ki bolmagay ziyan kiyikten tuvar xaraga çérédada. (312/21).*

c. 24/21, 28/03, 33/17, 47/23, 52/37, 88/06, 88/18, 104/09, 107/31, 146/23, 148/09, 208/14, 209/14, 210/34, 211/34, 216/02, 217/02, 226/35, 227/35, 230/43, 231/43, 262/03, 262/09, 263/03, 263/09, 274/41, 275/41, 278/23, 279/23, 312/21, 313/21, 314/11, 315/11

[=33]

can < Fa? *جان*, ruh, tin, yel(farsça olsaydı eski farsça ve ya Pehlevicede gan şeklinde olmalıydı, ancak böyle bir kelime o dillerde yoktur. Bu sözcüğün Türkçedeki “tin” kelimesinde alınmış olması mühtemeldir. Bir ayrı sebep ise ruh sözcüğünün Farsça karşılığı “revan” kelimesidir. Bu düşünce can kelimesinin türevlerini de içermektedir): *5-inçi ki bu zamanda Ari can ızyavit étmese, néçik Soğomon u Taniél vaxtına, ya néçik Gorint'os kérmenine, ya özge uluslarda, ki könü töre éterlerd édi. (2205), 4.ünçi, ki etkinçe Téñri yöpsündü töreni, u prorokları, da Awédarannı, néçik ki yaxşı urlux bolgay canımızga, da bu türlü könülük bile étmege yarğularnı. (205/27), Xaytıp bu türlü bardır oxşaşı biri birine . zéra ganonk' cannı toğru éter, da töre ténni, helbet, éger biri birinden ayırılıp éseler, yoxsa köp yérde birikirler. (210/20).*

c. 22/05, 22/10, 23/20, 24/01, 24/04, 24/34, 26/37, 27/13, 29/21, 41/34, 43/18, 53/18, 54/38, 59/06, 197/02, 198/14, 199/01, 206/12, 206/14, 206/38, 207/12, 207/14, 207/38, 208/04, 208/06, 208/20, 209/04, 209/05, 209/20, 210/15, 210/22, 211/15, 211/21, 213/19, 222/26, 223/26, 224/06, 225/07, 231/39, 232/08, 232/37, 233/37, 236/27, 237/27

c.+dan 51/30, 230/23, 231/23
 c.+ga 51/12, 52/29, 66/01, 165/37, 230/14, 231/14, 242/17, 243/19
 c.+ı 81/36, 82/04, 186/38, 256/04, 256/07, 257/05, 257/07
 c.+ım 208/04, 209/04
 c.+ımızga 20/30, 204/27, 205/27
 c.+ın 53/15, 53/17, 187/18, 232/07, 232/07, 233/07, 233/07, 257/18
 c.+ına 30/15, 212/11, 213/35
 c.+ını 36/40, 218/21, 230/39
 c.+ınıñ 37/22, 218/33, 233/08
 c.+ıñ 82/27, 256/18
 c.+lar 32/23, 214/31
 c.+larınıñ 66/08
 c.+larınıñ 215/31, 242/21, 243/22
 c.+nı 24/03, 27/10, 208/05, 209/05, 210/20, 211/20
 c.+nıñ 18/12, 23/36, 52/35, 202/26, 203/20, 208/02, 209/02, 230/42,
 231/42

[=107]

canabar< Fa? Tr, جانا بر، جانبر, kurtarıcı, can ve ruhu kurtaran: *Mén, Ivaško, Sérhiy érésboxan oğlu. Pan ata, xolarmén biylikinizden, néme algay, néme körüklü atalgaysız....Pan Holub, xolarmén ...Pane Holubnuñ, canabar Hanusnuñ ata.(202/04).*

c. 202/04

[=1]

canavar< Fa? جانور, canlı, hayvan, canı var olan, canı olan, canı var: *Éger kim kikinge tuvar saxlama bérse, at, ya xoy, ya barça türlü canavar münjüzlü da münjüzsüz, éger anıñkibik tuvar xara naxis étilgey, ya ölgey, ya küçlü xol algay, ki kimse bilmegey, xaydan keldi anıñkibik ziyan na ol ki saxlar édi, ant bile xutulur. (106/12), Évét ki törede yazgandır: öldürüçü canavarnı öldürmek kérek. (213/09), xaçan ki pastuxlar yalga kirirler kütmege barça türlü cınsın tuvar xaradan, canavarlar câht bile hütmeç kérek, ki bolmagay ziyan kiyikten tuvar xaraga çérédada. (146/23).*

c. 106/12, 276/40, 277/40

c.+lar 29/02, 146/23, 213/10, 312/21, 313/21

c.+larga 28/35, 213/08

c.+nı 28/37, 213/09

[=12]

canlı< Fa? Tr. جان, canı olan, yaşayan, ruhu olan, diri: *Dağı da luc bérgenge tiymestir ant, anıñ üçün ki yazıxı yazıx üstüne xoymagay. Oltürlü marabédlerge yene 2 canlı xatinga tiymestir ant içmege. (49/22), Érméni kişi ursa éki canlı xatunı, bu töre añlamax kérek, özge yérde bolmagay. (99/04), Kimése ki xalaba başlagay urgay éki canlı xatunı. (245/19).*

c. 49/22, 68/30, 99/04, 228/27, 229/26, 244/19, 245/19, 270/31, 271/31

[=9]

ceza< Ar. جزا, suçun karşılığı, suç işleyen kimseye kesilen hüküm: *90 kapitula. Ayblagan oğrunu, ya anıñ cézası nédir. (71/36), Éger ata ya oğul xayısı yañılmaxka köre ölümlü albo yazıxlı yañılğan tapılğan bolgay, atası oğlunun yañılğanı üçün cezasın tartma bolmas. (95/27), Éger kimése yaman iş xılınsa da tanıxlıx bile yétkirseler üsne yaxşı kişiler bile, 3 kişi bile bélgili, émin, anıñkibik cezasın tartmax kérek xılınğanına köre. (293/11).*

c.+sı 71/36, 248/01, 249/01

c.+sın 95/27, 123/16, 268/11, 269/11, 292/11, 293/11

[=9]

céhéz< Ar. جهيز, çeyiz, geline baba evinden verilen ev araç gereçleri, (Arapçada asil anlamı donatmaktır): *kérek kiyöv sözlegey xıznuñ atası bile, budur, ki añar bélgili étkey, né türlü néme bérir xıznuñ artından céhéz, xayısı ki almaktır; artından bérilgey bélgili, zéra ki céhezi xatunlarınñ ülüşleridir atasından da anasından da mülklerden de. (80/30 ve 80/32), Éger xardaşlar aralarına atalarının ölümünden soñra ig[i]liklerin, éger mülklerin, éger özge néme, ki üleşingeyler 1 ölçöv tibine, evel, né ki üleşme başlagaylar yérge bile, barça işten burun kérek xardaşlar atasınıñ ölümünden soñra xoymaga céhézlerin da ülüşlerin kéndileriniñ xatunlarınıñ, anıñkibik éhéz da ülüşlerin, né türlü ki kéltiriptir her biri céhézin atalarının övinden köp mi, az mı xocalarına, da xatunlarınıñ céhézlerin kéri xoyup, andan soñra xardaşlar, né ki xalsa atalarından ig[i]likler, kéndi aralarına ülüş étkeyler 1 tekşi teñ da könülük bile. (307/115 ve 307/18).*

c. 80/30, 139/15, 254/27, 255/27, 306/16, 307/16

c.+i 80/32, 254/28, 255/28

c.+in 139/17, 306/17, 307/17, 307/17

c.+lerin 139/13, 139/19, 306/15, 306/18, 307/15, 307/18

[=19]

céhézle< Ar-Tr. جهز, Türkçe le eki ile donatmak, çeyiz vermek, çeyiz ayarlamak: *A éger ata tirlikine xayısı xızların céhézlep çıxarıp ése, artix némesi yoxtur çıxkan xızlarını, né ata ülüşü de, né ana, oldur, ne ki tirlikine bérđı artından prava, oldur çıxkan xızlarını ülüş, ya né ki çıxarsalar ösiyetlerine. (189/05). Éger ki xayısı xız oğlan atasınıñ ölümünden soñra xalgay, kérek, ki ér xardaşları anı céhézlep érge bérgeyler anıñ ülüşü bile, da özleri mülklerde xalırlar. (255/33),*

c.-p 81/04, 189/05, 254/33, 255/33

[=4]

cms< Ar. جنس, çeşit, tür, ırk, millet, ulus, uyruk, ulus: *Bu buyrux anlamax kérektir salaçılar üçün érméniniñ, özge cins üçün tüğül. Anıñ üçün salalr da tarlovları érmenilerniñ bérilgenidir barça bir türlü korunaga. (84/38), Évét ki bilip ménim cinsimniñ bizminlikini, klemedim kimseni bu işke kéltirmege, yoxsa asrı tañlar édim, arakéller u bélgili ari atalar mununki ulu işniñ xayğusuna bolmadılar. (209/37), Xaçan ki pastuxlar yalga kirirler kütmege barça türlü cinsin tuvar xaradan, canavarlar câht bile kütmeç kérek da igi közetmeç kérek, ki bolmagay ziyan kişikten tuvar xaraga çérédada. (312/20).*

c. 84/38, 106/02, 107/35, 133/11, 158/08, 188/04, 258/27, 276/34,
277/34, 278/25, 279/25, 300/28, 301/27, 322/23, 323/24

c.+ı 259/23

c.+ımnıñ 25/29, 208/37, 209/37

c.+ın 121/29, 146/22, 290/22, 291/21, 291/21, 312/20, 313/20

c.+ına 166/03, 197/15

c.+ınıñ 68/02

c.+ını 96/33, 121/28, 158/09, 268/32, 269/30, 290/21, 322/23, 323/24

c.+ınıñ 85/25, 98/13, 113/13, 133/09, 138/29, 244/04, 245/04, 258/39,
259/36, 270/16, 271/16, 282/37, 283/37, 300/28, 301/27, 306/04, 307/04

c.+ta 106/35, 278/07, 279/07

c.+tan 105/39, 106/33, 185/08, 276/33, 277/33, 278/07, 279/07

[=64]

ciger< Fa. جگر, ciğer, iç, güyüs, göbek, batn. *Éger ki atası soñra olxılıx bile bérmegey oğlanların ustaga, oldur, cigeri itidir zakonnuñ, da ganunk' bie saxlamax kérek, da anıñkibik ata xarğışlıdır.(131/28),A éger oğlan cigerine anasının tügel adam édiése da ol urmaktan kéçirgey, tölöv bolmax, tölöv bolmax kérek tügel baş üçün. (271/26).*

c.+i 131/28, 298/41, 299/40

c.+ine 98/32, 270/26, 271/26

[=6]

cimri< Fa? جمري, sarhoş, ayyaş, asil olmayan çarşı Pazar halkı, dilenci, (sözlüklerde Farsça olarak verilse de Farsçanın ana sözlüğü Dehhuda da Maverü'n-Nehr halkının dilinde bu sözün olduğu yazılmıştır. Maverü'n-Nehr halkı ise çok genel bir anlam taşımakta ve hangi döneme ait olduğu da belli değil. Yani Maverü'n-Nehr halkı Türkmü Farsını ne olduğu da gösterilmemiştir): *dağı da tiymestir ant tamğaçıga, né cimrige, da barça alanı yazıxlıarga angınça, ki xaytkaylar yazıxlarından, né kimse alarnıñ tanıxlıxın tutmagay. (49/24), Éger kimséniñ bolsa söz işitmes oğlu da klemegey atasınıñ-anasınıñ ögütün işitme ögütlegenine, kérek anıñkibik söz işitmes oğlanı kéltirgeyler xartlarınñ alnına da gile étkeyler ol oğul üsne ol yaman üçün, da söz işitmes üçün, oldur, ki uruşçı bolgay da cimri. (291/40), 8 kapitula. cimriler üçün. (261/37).*

c. 122/29, 290/40, 291/40

c.+ge 49/24, 228/28, 229/28

c.+ler 87/28, 260/37, 261/37

[=9]

cnunt< Er. δννιύη, doğum, noel, doğuş, İsanıñ doğum günü, 25 Aralık Katolikler ve Ortodokslar arasında İsa'nın doğum günü olarak bilinen ve kutlanan gün : *yene bilgeysiz, ki her yıl sv'tıy andriy kününden néçik némiçlerniñ Agvénti başlanır, ançax bizim cnuntka dire ol künden viložény töre bolmas bolma, da ne bir övler üsné zapıs étme, ol künler çıxmıyın, léç xonax töresi ya anıñki potrébnıy, xayısı kişige utru, ki émin bolmagay, anıñkibik töre bolur bolma. (179/13).*

c.+ka 179/13

[=1]

comartlıx< Fa-Tr. جوانمرد, cimri olmayan, çok bağışta bulunan, kerim, eli açık, (aslında ise yiğit demektir): *érméni ki salaları bolgay, anıñ üçün ki borçludur çérüvge, sövünmegin bu sövüklü bérimexke ya cömeartlıxka.*

c.+ka 128/06, 296/13, 297/04

[=3]

cuap< Ar. جواب, yanıt, cevap, mesaj, ileti: *Başta yazar anıñkibiklerge cuap, ki bini pambasél éterler ki yoxtur bizde töre. (18/10), da töre,işitse gileyin ündelgen yandan da cuavpın, aralarına tapkay, né ki töre buyurusa, 2 yan da anı xabul körmex kérek, na anar baş xoşmaga. (120/04), xaçan 1 yan gile étse da cuap bérse, 1-si yan kérek işitkey da sözün üzmegey anıñ, kim gile étiyir. Giléyine köre da cuapına köre töreçi buyurgan buyurgay, néniñ üsne toxtar uçu işniñ, né türlü ki alına stronalar töreleştiler, bolgay uçka çıxmaga. (325/23).*

c. 18/10, 63/21, 202/24, 203/18, 203/21, 203/26, 265/12, 283/19, 325/23, 325/37, 337/18, 339/09, 339/11, 339/12

c.+ın 31/14, 289/32, 325/06, 335/27

c.+ına 283/19, 283/39, 325/25

[=21]

cuğap< Ar. جواب, yanıt, cevap, mesaj, ileti: *Éger yaman köñülden öldürdü ése, na yérgesine törenin tiyişlidir anıñkibik işlerni baxmax bile, igi bilmek kérek , da ns türlü ki töre körgüziyir gilege köre, cuğap bérüçiniñ cuğapına köre töre buyurgay. (112/12), A éger özge cınsın sözü bile ol dédiç satkay rolasın, na ol ögütke köre, néçik de bolsa, devikârlarnıñ giléyine köre da alarnıñ cuğapına köre töre ayırgay. (113/16), A xayısı yannıñ artıx tanıxları bolgay könü, töreçi işitip alardan giléyin da cuğapın, da skazat étkey aralarına. (324/06).*

c. 112/12

c.+ın 159/17, 324/06

c.+ına 112/13, 113/16

[=5]

cuhut< Ar. يهود, yehud, yehudi, Beni İsrail, İbrani, Musevi: *A bir adam tanıxlıx bérse kéndi üçün, tügel düğüldür. Né türlü ki ayttılar K'risdoska cuhutlar, ki Sén Séniñ boyuñ üçün tanıxlıx bérisen. (42/31),Yoxsa biz, érméni dayfası, K'risdoska inanırbiz da ayırlıpbiz k'risdânlıkimiz bile cuhutlardan, da barça dinsizlerden, da hértsuacoğ héridigoslardan. (231/37), A éger ki 1 könü tanıxnıñ tanıxlıxı da könü ése, helbet, toxtalğan düğüldür, né türlü ki K'risdos aytır édi cuhutlarga: “siz ysbérđiniz Jovanéske, da ol tanıxlıx bérđi könülük üçün, da inanmadıñız”. (223/36).*

c.+lar 42/31, 222/42, 223/42

c.+lardan 230/37, 231/37

c.+larga 223/36, 323/15

c.+tan 243/26

[=8]

curum < Ar. *جرم*, ceza, para cezası, hasar, (aslında ise curum yani cürm cinayet, suç anlamındadır): *a éger k'risdân k'risdânnı öldürse érki bile, xan bahasın tölöv étkey xardaşlarına, da xanlıxka da curum bérgey küçüne köre. (61/27), igitlerge övrenciktir, ki öçten ağır néme kötürmege, da maxtanmaga, da ağır néme yürütmege, da anıñki ağır néme kötürmexten éger ki xayısı aralarında naxıs bolsa, xayısı ki, sbg xoyup, da öç kirdi, da sebep boldu bu işke, anıñ naxıslıxına, gés curumnu tölemex kérek. (261/33). éger kimése ki érksiz xulun ya xuluxçısın öldürgey né türlü hal bile ya né türlü sağıt bile, töre öldürgen xannıñ curumun izdemex kérekéyesinden, éger érksiz xul k'ristan ése. (271/13).*

c. 61/27, 62/10, 88/01, 97/35, 101/11, 102/32, 102/38, 124/04, 124/13, 124/30, 160/26, 161/01, 169/27, 174/07, 177/29, 185/18, 194/19, 194/28, 238/30, 238/40, 239/30, 239/40, 240/41, 262/01, 263/01, 270/09, 271/10, 272/27, 273/27, 274/16, 274/19, 275/15, 275/19, 282/02, 283/02, 292/24, 292/28, 292/35, 293/23, 293/27, 293/34, 324/27, 324/33, 325/28, 325/33, 332/10, 333/09, 336/13, 337/13, 341/04

c.+ga 85/25, 104/29, 168/19, 175/29, 258/39, 259/36, 330/26, 331/26, 338/05, 339/05, 340/04

c.+lar 276/10, 277/10

c.+nı 87/20, 260/33

c.+nu 261/33

c.+nuñ 61/09, 238/22, 239/22

c.+u 61/07, 61/10, 89/13, 99/02, 111/12, 238/21, 238/22, 239/21, 239/22, 262/25, 263/25, 270/30

c.+un 61/29, 64/32, 98/06, 238/31, 239/31, 270/13, 271/13

[=88]

curumla < Ar-Tr. جرم, cezalandırma, para cezası verme, hasar verme: *töreden başxa curumlamasın biy salaçısın. Éger néme égirlik bolsa, küçüne köre curumlagay. éger kimésege égirlik étse, töre bile uç étkeyler. (241/41 ve 241/42).*

c.-gay 241/42

c.-masın 64/30, 240/40, 241/41

[=4]

curumsuz < Ar-Tr. جرم, cezasız, para cezası olmaksızın, hasarsız: *Kimése oğrunu kéçe vaxtına kéndiniñ övine tapkıy édi, éger anıñkibik oğrunı kéçeki öldürgey övine, curumsuz xalır. (275/23).*

c. 103/08, 274/23, 275/23

[=3]

cuvap < Ar. جواب, yanıt, cevap, mesaj, ileti: *Burungi cuvap alarga munu bérribiz, ki Téñri evelden ademinin tarbiyatına toxtattı tanımaga könülükñü. (18/24), Da töre işitse giléyin ündelgen yandan da cuvapın, aralarına tapkay, né ki töre buyursa. (288/32), xaçan bir yan gile étse da cuvap bérse, birsi yan kérek işitkey da sözün üzmegey anıñ, kim gile étiyir. Giléyine köre da cuvapına köre töreçi buyurganın buyurgay, néniñ üsne toxtar uçu işniñ, né türlü ki alınna stronalar töreleştiler, bolgay uçka çıxmaga. (324/24).*

c. 18/14, 18/24, 32/24, 37/16, 90/35, 160/15, 161/11, 174/15, 176/01, 176/07, 176/09, 202/27, 202/32, 214/09, 214/31, 215/09, 218/30, 240/17, 282/19, 324/22, 324/37, 336/18, 338/09, 338/12, 338/12

c.+ın 120/03, 172/24, 184/23, 215/31, 288/32, 334/27

c.+ına 160/18, 282/19, 282/39, 324/24

[=35]

cuvut < Ar. يهود, yehud, yehudi, Beni İsrail, İbrani, Musevi: *A éger ki I könü tanıxñıñ tanıxlıxı da könü ése, helbet, toxtalğan düğüldür, né türlü ki K`risdos aytır cuvutlarga: “siz ysberdiñiz Ovanéske, da ol tanıxlıx bérdi könülük üçün, da inanmadıñız. (42/17), Téñriniñ boyruxundan şağavat bérilmex kérek tul xatunlarga, da né türlü ki Téñri cuvutlarga körgüzdi şağavat Mısırdá. (129/27), da Biyimiz K`risdosnu Juta sattı cuvutlarga 30 pinazga. (322/15).*

c.+larga 42/17, 129/27, 157/26, 222/36, 298/04, 299/03, 322/15

[=7]

[=1]

çagat< Erm. *ճաղատ*, kaş, alın, ön, cephe, (Aléksandr garkavéts bu kelimeyi Ermenice vermişse de, sonra Osmanlıca diyerek düzeltmeye çalışmış, ancak bu sözcük Arapça *جهت* = cihet, yön, kelimesinden türemiş bir kelime olabilir): *a éger ki ol satılğan kişi né türlü bolsa ki kêçkey dünyâdan, ol saktan kişi borçludur ol sbgni tügel xaytarmagaéyeine, kimden ki oğurlap édi, da oğrunuñ 2 xolun késmez kérek da çagatına möhrünü xızdırıp basmax kérek, nişan añar méñilik hörmetsizlikke, anıñ üçün ki özgeler de, anıñ üstüne baxıp, anıñkibik iş étmegeyler da xorxkaylar. (268/27).*

ç.+ına 96/26, 268/27

[=2]

çare< Fa. *چاره*, yol, ilaç, yöntem, fırsat, tedbir, hile: *Bu türlü K'risdos buyurur Awédaranda şafarnıñ manisin, éger anıñ égirlikini taptı ése evelden, soñra maxtadı anıñ usunu, ki yarlığap étti ol égirlikni kéndiniñ éyesine, xayısı bile ki kirmedi töreniñ alınna sağış bérmege. Körgüzür, ki tiyişlidir yarğu bolmaga, yoxése maxtamax bile övretir, ki çare bar ése, suxlanmasın yaryuga barmaga. (20/04), A éger ki aytsalar: “ çare yoxtur, ant içmiyin” ,- bu iş andan bélgilidir, ki Téhri Aprahamga ant içtifrişteden ötleş da aytıp: “ménim boyumdan ant içérmén”.(225/39). A éger ki bolmasa çare anttan başxa uç étmege, ol vaxtta yarğuçı evelden övretkey, ki né türlü tiyer ant içmege da né türlü ağırdır antnıñ pokutası, da andan soñra buyurur antnı. (227/36). ç.*

20/04, 45/11, 47/25, 204/14, 205/15, 224/39, 225/38, 226/36, 227/36

[=9]

çareli< Fa-Tr. *چاره*, yolu olan, ilaçlı, yöntemli, fırsathı, tedbirli, hileli: *da kimése tabalasa, ki töreden burun nék antlar içer édiñiz? “anıñ üçün, ki inanmaslar édi bizge”,- da pambasél étereler K'risdosnuñ töresin, ki né üçün buyurmadı ant içmege? Oxşaşlar anıñkibikler soxurlarga, ki soxurnuñ körmexlixı xarmalamaxtır. anıñkibiklerge bolur aytmaga, ki K'risdos xoymadı çaresiz töre, yoxése çareli. (225/25).*

ç. 224/34, 225/35

[=2]

çaresiz< Fa-Tr. *چاره*, yolu olmayan, ilaçsız, yolsuz, yöntemsiz, fırsatsız, fırsatı olmayan: *da kimése tabalasa, ki töreden burun nék antlar içer édiñiz? “anıñ üçün, ki inanmaslar édi bizge”,- da pambasél étereler K'risdosnuñ töresin, ki né üçün buyurmadı ant içmege? Oxşaşlar anıñkibikler soxurlarga, ki soxurnuñ körmexlixı xarmalamaxtır.*

anıñkibiklerge bolur aytmaga, ki K'risdos xoymadı çaresiz töre, yoxése çareli. (45/02), Éger ki çaresiz iş bolsa édi, töre xoymas édi, ki barça kéndiniñ ari vartabédlixile bile ol türlü bu yérgeñi da bu türlü kledi, ki biz köñü k'risdânlar bolgaybiz, ol türlü héç kérek bolmagay bizge ant içmex bizim köñü da toğru teprenişimiz için, (225/35).

ç. 45/02, 224/34, 224/35, 225/34, 225/35

[=5]

çeten< Tr? *çeten*, pamuk sepeti, çit, hisar, örülmüş çalı çırpı, korkuluk, koruyucu: *dağın éger yémişli térekni tusnaxta bolganda késseler ya çétenlerin küydürgeyler, éger bolsa anıñ bilmexi bile ya érki bile, kim ki tutar tusnaxni, ziyan anıñdır. (281/27).*

ç.+lerin 110/21, 280/29, 281/29

[=3]

çéréda< Uk. *череда*, sürü, hayvan yığıñı: *Haçan ki pastuxlar yalga kirirler kütmege barça türlü cinsin tuvar xaradan, canavarlar câht bile kütmeç kérek da igi közetmeç kérek, ki bolmagay ziyan kiyikten tuvar xaraga çérédada. (146/26), éger xaysı tuvar çérédadan sebepinden pastuxnuñ tas bolgay, kérek kéndi tölegey. (313/27).*

ç.+da 146/26, 312/22, 313/22

ç.+dan 146/36, 312/27, 313/27

[=6]

çésnik< Po. Uk. *czesnik, чашник*, (günümüz Ukrayncası) saki, teşrifat sorumlusu, çeşni başı (aslında Arapça “kase-كاسه” sözünden alınmış ve “чаша, чашка” formasında kullanılmış, sarayda ise “чешник, чашник” biçiminde saki başı ve kahya anlamında bir resmi görev olmuştur): *Dağı da artıx çésniklerniñ, ur'adnikler (mübaşir, çavuş, icra memuru) da dvor'aninler (ayan, eşraf); bizim bu aytilgan işler xatına xaysı ki tanıxlar, ki inamlıxka arzanıdırler, sövük bizge, da inamlı, da süvüklü bizge. (329/30).*

ç.+lerniñ 165/19, 329/30

[=2]

çolanskiy< Uk. *Чоланский*, özel ad, soy adı, kişi adı: *Yan Çolanskiy Zkorhamirskiy. (329/25).*

ç. 165/08, 329/25

[=2]

çuhut < Ar. *يهود*, yehud, yehudi, Beni İsrail, İbrani, Musevi: *Yoxsa biz, érméni dayfası, K'risdoska inanırbiz da ayırlıpbiz k'risdânlikimiz bile çuhutlardan, da barça dinsizlerden, da hértsuacoğ héridigoslardan. (52/25).*

ç.+lardan 52/25

[=1]

çulu < Uk. Rus, Pol. *бджола, , пчела, pszczola, pszczoly*, arı, bal arısı: *Kimése kimsege çulu satkay küzün ağaç içine balı bile, da satuçı tutunsa aluçığa, ki anıñkibik ağaçın içine munça bal bar, da aytkay belgili ölçöviin da ululuğuxun, éger ol aluçı inanmasa satuçıga, bolur ağaçın açıp ölçmege balın, ki né xadar bal bar. (116/25), Éger kimése satkay balın evelbaharıñ artmaxı üçün çulularnıñ, anıñkibik çulularnı alıp xoymax kérek yérşne, xayda çulular xoyarlar, onunçı ya igirminçi küngé dire alarnı saxlama tanıxlıx üçün, éger ol çulular yéberseler roy ya yébermeseler. (11/07), A éger anıñki çulular arasına néme ziyan bolsa ya anaları ölgey alarnıñ 10 ya 20 kün arasına, bolur aluçı satuçıga xaytarmaga anıñki çulularnı. (287/29).*

ç. 116/25, 286/13, 287/13

ç.+lar 70/01, 116/24, 117/08, 117/11, 117/21, 246/02, 247/02, 286/12, 286/23, 286/24, 286/25, 286/29, 287/12, 287/23, 287/24, 287/25, 287/29

ç.+larga 117/26, 286/32, 287/32

ç.+larnı 117/07, 117/25, 286/23, 286/31, 287/23, 287/31

ç.+larnıñ 117/06, 286/22, 287/22

ç.+nuñ 117/14, 286/26, 287/26

[=35]

çvartégo < Pol. *czwartego*, dördüncü: *xayda da bolsa, bliskiy törege, né her törede turup ta povod aytır, ki ostrégam (uyarı, ikaz) çvartégo sondu, éger ki né xadar vaxtta kéçiksé, povod istetsin tapkınça bliskiy yarğuga, da povod né bir töresin de opustit étmege bolmastır borçlusun tapkınça. (191/26).*

ç. 191/26

[=1]

dacar < Er. *מזבח*, saray, tapınak, mabet: *a K'risdosnuñ 40 künlik kélgenine dacarga surp Siméon, u Anna markaréuhi, da eşikniñ açılğanı tanıxtır. (223/24).*

d.+ga 41/28, 222/24, 223/24

[=3]

dadu< Uk. дядьо, dayılar. amcalar, annenin kardeşleri, babanın kardeşler: *Éger ki xaysı oğul, kénsiniñ atasında bolup, da klegey satma mülk, anıñkibik némeni bolmas satmaga bilexinden da érkinden başxa d'ad'ularnuñ da yovuxlarnuñ érkinden başxa.* (305/32).

d.+larınıñ 137/37, 304/32, 305/32

[=3]

dalibuh< Uk. далебі, далебіг, далебо, далиби, далибог, dalibóg, gerçekten, gerçek yemin, doğru ant, Tanrı bilir, Allah bilir, Tanrı dilerse: *Da aytkay, ki ayttım ménim ulu açığımnuñ da žalostmnuñ artından ol sözlerni añar, yoxsa, dalibuh, néme yaman bilmén bu kişi üstüne, tek barça yaxşı, né anıñkibik kişini ogütlemex kérek olturğuzmax bile, né xalır töre anıñ alına ol parsunaga utru xoymaga*⁴⁸ *axça.* (187/21).

d. 187/21

[=1]

damah< Ar. طمع, tamah, damah, açgöz, hırs, istek, cimrilik: *A éger ki ol baxıçı damaâh étkey, da kéndine yaşırğay xuçnuñ kélişin, da dervéşlerni aç saxlagay, ol borçludur, ki şağavat étkey miskinler üsne, ki açlıx tartmagaylar da miskinlik, töre anı ogütlemex kérek şağavatsız, ayamınça.* (303/26).

d. 135/14, 302/26, 303/26

[=3]

damahlik< Ar-Tr. طمع, damah, açgözlülük, hırslılık, isteklilik, cimrilik: *Kimse orunç bérmesin yarğuçıga da sınarınıñ igilikin damâhlik bile almasın, zéra damâhlikten barça yaman ilgeri kélir.* (37/08 ve 218/27).

d. 37/08, 218/26

d.+ten 37/09, 218/27

[=4]

dastimént< La, Uk, Po. testamentum, тестамент, testament, kanıt, vasiyet, ahit, antlaşma, vasiyetname: *A munıñkibik işler toxtalmax kérek sonğu érki kéçesi dünyâdan. Ol tanıxlar anıñkibik añaýlar anıñ yuvuxlarına, ki néme sözü bar ése, sözleñiz tirlikine, añar utru, kim ki dastimént etiyir. Özge türlü, éger ki ölse, anıñkibik dastimsnt, né türlü de ki étti ése, ölümünden soñra tutlgay.* (80/07), *aytkanına köre Boğos arakSlınıñ, ki tastimént ölüden soñra béklikte toxta kérek. A éger ki ol dastimént étken tiri xalgay, oldastimént anıñ érkine bolmax kérek, klese buzır, klese yasar, néçik añar körünse.*

(254/20). *A éger ki ol datimént étken tiri xalgay, ol dastimént anıj érkine bolmax kérek, klese buzar, klese yasar, néçik añar körünse. (255/21).*

d. 80/07, 80/09, 80/15, 80/17, 80/18, 254/17, 254/17, 254/21, 254/22,
255/17, 255/17, 255/20, 255/21, 255/22

[=14]

dayfa < Ar. طایفه, tayfa, kabile, uruk, el, aşiret, aile, nesil: *Köp vaxttan béri ulu sağıšta édim bu töre bitiki üçün, ki ki her kez bizni tabalarlar édi bizim xom da, özge dayfa da. (25/17), Zéra köpler bardır, ki maxtarlar özge dayfannıj törelerni, ki könü bar. (203/23), Yoxsa biz, érméni dayfası, K'risdoska inanırbiz da ayırılıpbiz k'risdânlıkımız bile cuhutlaran, barça dinsizlerden. (231/23).*

d. 25/17, 208/31, 209/31

d.+nıñ 18/18, 202/29, 203/23

d.+sı 52/23, 230/37, 231/36

[=9]

dayma < Ar. دایما, sürekli, her zaman, her vakit: *9-unçu ki yaratılğan tarbiyatımız dayma unutuçudur, yaxşılıxni köp türlü can u ten günahundan. (23/19), Bu övrençik burun Rimalılarda bar édi, ki 72 adam dayma sağıšta édiler barça türlü işler üçün. (217/15), Dayma kimse añar yamanlamasın, kim ki érksiz yañılır. a kim ki érki bile éгри ster yarğunu, kéndi borçlu xalır köktegi yarğuçuga. (218/02).*

d. 23/19, 23/31, 35/41, 206/37, 206/43, 207/37, 207/43, 216/15, 217/15,
218/02

[=10]

dervés < Fa. درویش, Fakir, yoksun, evsiz: *A sger ki ol baxıçı damâh étkey, da kéndine yaşırğay xuçnuj kélişin, da dervéşlerni aç saxlagay, ol borçludur, ki şağavat étkey miskinler üsne, ki açlıx tartmagaylar da miskinlik, töre anı ögütlemex kérek şağavatsız, ayamınça. (303/27).*

d.+lerni 135/15, 302/27, 303/27

[=3]

devi < Ar. دعوی, dava, iddia, tartışma, ihtilaf, mahkeme süreci: *dağı da 2 adamnıj arasına xalaba u devi bolgay, K'risdos kéndi ögüt bérir, yarğuga barmıyın, yolda yolda barışmaga, ki néme arada hagaragliq bolmagay. (36/16), A éger ki iş yoluxkay devi arasın, ki töre tapkay, ki xaysı strona zından tartgay, na bolur ér xatun üüün olturmaga,*

da xatun ér üçün, ya xardaş xardaş üçün yük tapkınça, anı töre priymit étmex kérek anıñkibik prihodada, kimge da yoluxsa, orozsuzluxuna köre. (185/40), Töre bile könüsün aytkandır, éger kimésege törede deviniñ arasına yoloxkay édi, ki sağıngıy édi törçiniñ aytkanından, voyttan ya érméniniñ xartlarından yarğusuna érméniniñ, xatına artikullanıñ da yoluxkan işlere sağıngay, ki égirlik éttiler ya ağırlıx étiyirler, da ol sağınmaxtan algay xanga, anı étmege bolur, ki algay xanga, yoxsa özge yérge düğül. (323/28).

d. 36/16, 180/01, 185/40, 218/10

d.+niñ 158/16, 159/28, 322/27, 323/28, 324/11, 325/11

d.+sıdır 185/35

[=11]

devikar< Ar-Fa. دعوی+كار, (Farsça ekle) davacı, iddiacı, tartışmacı, mahkeme davacısı, dava eden taraf: *Anıñkibik iş tutulur, da yarğuçı anıñ şartın aytmex kérek, éger ki birisi yandan devikar utru bolsa tanıxlıxka. (79/13), éger yıxöv açılğay ant üçün da barışkaylar, devikârlar kérek žamgoçka 1 néme bérgeyler, da voytka da 1 altun axça bérgey ant içken. (168/03) éger ki devikârlar 2-si de k'risdân bolsa, biri birşne utru bolup, da din tanmax antnı klegey bérmege, yarğuçı sürgey alnından da bérmegey ol antnı içmege angınça, ki poşumanlıxka kélgeyler, xosdovanut'iun antın bérgeyler. (226/31),*

d. 79/13, 254/02, 255/02

d.+dan 105/18, 276/24, 277/23

d.+lar 47/14, 168/03, 226/31, 227/31, 330/15, 331/15

d.+larnıñ 113/15, 282/38, 283/38

[=15]

dédiç< Uk, Po. *дідуц, dziedzie*, miras sahibi, halef, taç sahibi, ev sahibi, kraya veren: *Başlantıyrlar töreleri érménilerniñ érméni tilinden da buyurmaxından yarıxlı ulu biyniñ da biyniñ Zgmuntnuñ, pol'skiy korol'nuñ, pannıñ da dédiçiniñ. (74/07), anıñ üçün mén, Zigmunt, Téñriniñ sövükü bile korol' Pol'skanıñ, da ulu biy Litvanıñ, dağın da özge uluslarınıñ-Krakovnuñ, Sudémirniñ,Séraznuñ, Kuyavnuñ, Lénçitsanıñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xılméntskiy, élbéntskiy, Pomorskiy, dağın arı biy da dédiç. (75/05), Yarıxlı biy da biy Zigmunt, Téñriniñ süvükü bile k'rol pol'skiy, ulu kn'naz Litvanıñ, da Orusnuñ, Prusnuñ,*

dağın da özge ulusların biyi da dediçi. (250/01). d. 75/05, 113/13, 250/15, 251/01, 251/15, 282/37, 283/37

d.+i 74/16, 250/01

d.+niñ 74/07, 248/39, 249/39

[=12]

dékrét< La, Uk, Po. *decretum*, *декрем*, *dekret*, karar, ferman, buyuruk, hüküm, yargı, düzen, karar: *Anıñüçün voyt Voytséx Pédian da ahalar vézdırit (dikkat etmek), étip ilgeri bolgan zıvıçaylarga (gelenekler), dékret bile zakroçit (önlemek, engellemek) éttiler, barmaga bir kişiğe de ték réplika da dublika. (196/36), Anda éger xayısı yan néme klese sözleme, né bolmagay triplikaga (üçüncü tartışma) vınaşat étme, ték duplika tibine bolgay. Bulay ratušta da dékrét (ferman, hüküm, yargı) étip zapısat (kayıt etme) étırdiler aktaga (kanıt, belge). (196/42).*

d. 196/36, 196/42

[=2]

dér< Er. *uzun*, sahip, efendi, malik, ağa, bey, rabb, kutsal baba keşiş, sayın, bay: *Dağı da yazar surp Mikaél vartabéd Töre bitikniñ xuvatı üçün köp türlü yalbarmaq dér Sdep'anos gat'oğigosga. (26/32), Dağı da yazıldı tvagan 1017-sine, Pédrvarniñ 15-ine, axpaşlıxına dér Krikor, arhiaxpaşniñ Vanlı, xanımnıñ xanlıxına Zigmunt Agusdusnuñ, xayısı ki töreni bérkitti. (197/32), xaytıp yazdırdı bu Ganunk' xolu bile yazıxlı da kéreksiz xulunıñ Téhriniñ Xaçérsniñ, xayısı ki oğludur dér Okséntniñ. (196/06).*

d. 25/36, 26/32, 197/32, 198/26, 198/27, 199/06, 208/41, 209/41, 210/13,

211/13

[=10]

dérjava< Uk, Po. *держава*, *dzierżawa*, mülkiyet, emval, emlak, arazi, gayri menkul, devlet, güç: *éger ki yoluxsa, ki xanga oğul-xız bolgay alğışlı bısagdan, kéndiniñ xanlıx déržavaların üşeşkey oğlanlarına. (235/30), Xan, ki xayısı biyge yébérgey déržava ya pustalıx, da ol biy xan buyrux bile ol yérde xala yapkay, ol anıñ méñi déržavasıdır. (240/44 ve 241/45),*

d. 64/36, 240/43, 241/44

d.+ların 56/33, 234/30, 235/30

d.+sıdır 65/01, 240/44, 241/45

[=9]

détskiy< Uk, Po. Ru, *дитський, dziecki, dieczi, демский*, mubaşir, katib, tefsiye müdürü, zabıt: *Tiyişlidir yarğuçunuñ ki zındanı bolgay, kim ki égri bolsa, zındanga salgay, ki ögütlegeyler, né türlü K'risdos buyurur Awédaranda, ki détskiy sahr zındanga, angınça, ki tölöv étkey. (36/13), Dağı da bilgeysiz, ki her viložény töreden, ki töre olturgay, da né ki ülüş alırlar töreçiler, ol axçadan 1 axça détskiyge bérilgey. (168/33), Ol çaxta, ki turup töre barma klegey ol övge, kérek ol kişi töréniñ alına obložit étkey, kimge ki öv tüşti borç üçün ya sb tusnaxına, 12 qzçq voytnuñ, 12 sb töreçilerniñ, 2 sb détskiyniñ. (339/37).*

d. 36/13, 218/08

d.+ge 168/33, 174/36, 177/19, 191/01, 330/34, 331/33, 336/29, 337/29

d.+niñ 338/37, 339/37

d.+niñdir 184/39

[=13]

dév< Er. Fa. *هبل, إبليس*, iblis, şeytan, kötü, kirli ruhlu: *Dağı da dévlerge de boldı yarğı, ki kökten yerge tüştiler, frişteden dévler boldılar öktekliklerine köre, düğül köp kéz, yoxsa bir kéz. (29/03 ve 29/05), né türlü ki K'risdos yöpsünmedi dévlerniñ tanıxlıxın, xaçan ki anı Ténri oğlu ayırlar édi. (221/06).* d.+ler 29/05, 213/12

d.+lerge 29/03, 213/11

d.+lerniñ 39/11, 220/25, 221/06

[=7]

dıxaviçniy< Uk. Po. *дихавичний, dychawiczny*, kabarık, astım, soluma zorluğu, nefes darlığı, boğma, hırıltı: *Satuçılar atnı biri birina, bazarı alay bolmax kérek ol atnıñ tanıxlıxı bile 2-niñ ya üçnüñ alına, anıñ üçün ki oğurlux bolmagay ol at dıxaviçniy, ya manxov bolmagay. (285/33).*

d. 115/16, 284/33, 285/33

[=3]

diatik< Yu, Er. *διαθηκη, դիաթիկ, դիաթիկ, դիաւտիկ*, ahit, vasiyet, vasiyetname: *Zéra dijat'ik' ölümünden soñra toxtalgandır, né türlü ki Boğos arakél buyurur. Né türlü ki Gosdandianos xan diatik'i bile xanlıxka olturğuzdu oğlanların. (58/11), Töresi érménilerniñ diyatik'lerniñ. (79/26).*

d.+i 58/11

d.+lerniñ 79/26

[=2]

difter< Ar. دفتر, kitap, kayıt, ofis, defter, bitik, yazı: *Da éger kimésege kérek bolsa minuta çıxarmaga difterden möhür tibine, töresi 12 axçadır: 6-sı möhürdendir, da 6-sı yazıçınıdır. (170/15), Da kmése izdegey ya klegey difterden vıpis, anıñ töresi 3 axçadır. (170/21), Yoluxkay kimésege, ki korolga apél'ovat étkey töreden, da sıyra izdegey édi difterden minuta, anı odérzat étmege bolmas törege köre, xayısı iş üçün ki krolga aldı, a xayısı iş üçün korolga alınmagan, difterden minuta ayovlu dügül, kim ki izdese. (178/18).*

d.+den 170/15, 170/21, 178/14, 178/18

d.+niñ 170/26

[=5]

dijatik< Yu, Er. διαθηκη, ηήωρηή, ηήωρηή, ηήωρηή, ahit, vasiyet, vasiyetname: *Éger ki xan dijat'ik' stse, nsçe ki tiridir, érki bar téşkirmege diyatik'ni, né türlü ki tiyesidir. (58/05), Zéra dijatik' ölümden soñra toxtalgandır, né türlü ki Boğos arakél buyurur. (237/09), né türlü ki Gosdandianos xan dijatiki bile xanlıxka olturğuzdu dijatik bile oğlanların. (237/11)*

d. 58/05, 236/08, 237/08, 237/09, 237/11, 237/11

d.+i 236/10

d.+ini 58/06

d.+lerniñ 254/08, 255/08

d.+ni 236/08, 237/09

[=12]

dijatik< Yu, Er. διαθηκη, ηήωρηή, ηήωρηή, ηήωρηή, ahit, vasiyet, vasiyetname: *bir kişi ölse dijatiksiz, anıñ igilikin žarangél éterler ér u xız xardaşlar anaları bile Birge. A éger ki ana ölse érden soñra dijatiksiz, anı žarangél éterler ér xardaşlar xız xardaşlar bile téñ. (188/38 ve 189/01).*

d. 188/38, 189/01

[=2]

din< Ar. دين, din, inanç, inam: *Din tanmaqıñ antı budur, ki xoygay xolunu xaç üstüne ya yıxöv üstüne da hražarél bolgay ari yıxövden; ya ayt kay alay: kéndi k'risd'an dügül, éger ol iş alay tügül ése. (46/20), Anıñ üçün ki Téñriniñ buyruxudur buyurgan, ki kimése, k'risdan dinin bilip, alsam almagay. (279/37), dağı da né türlü ayırılıpbiz*

alardan xosdovanutiunumuz bile, dinimiz bile, ol türlü tiyesidir töremiz bile kéri bolmaga alardan. (23/03).

d. 46/20, 47/16, 50/38, 54/30, 90/31, 130/23, 230/07, 231/07, 232/33, 233/33, 265/10, 298/20

d.+den 52/01, 98/09, 230/26, 231/26, 243/26, 270/14, 271/14

d.+imiz 53/08, 232/04, 233/03

d.+in 46/26, 47/11, 108/24, 226/17, 226/20, 226/30, 226/32, 227/17, 227/18, 227/20, 227/30, 227/32, 278/37, 279/37

d.+ini 46/19

d.+iñ 56/33

[=38]

dinsiz< Ar-Tr. دىنسيز, (Türkçe ek alarak) inançsız, inamsız, kafir: *Xaçan ki alar dinsiz töreleri bile da yaman xilinganları bile bu xadar yiraxtırlar bizden, ns türlü alarnıñ töresine könülük tapulgay, né türlü k'risdân töresine, xaçan ki Têhri oğlun Têhri tapunmaslar. (52/17), 9. Dağı da yazar vartabéd, ki biz k'risdânlarga tiyemistir dinsizlerniñ töresi alnına barmaga, (231/13), Anıñ üçün dinsizlerniñ doktorları toxtatıp töre xoydular, ki kim kiş bolvanlarga yaman aytsa, ölümlü bolgay. (203/28).*

d. 52/17, 59/21, 60/25, 61/08, 61/18, 68/15, 94/14, 94/17, 100/07, 202/33, 230/33, 231/33, 236/36, 237/36, 238/12, 239/12, 244/11, 245/11, 266/30, 266/31, 267/30, 267/31, 272/08, 273/08

d.+ler 17/21, 51/18, 51/21, 52/07, 53/32, 54/17, 59/36, 60/02, 94/24, 202/16, 203/11, 230/17, 230/19, 230/29, 231/17, 231/18, 231/29, 232/15, 232/27, 233/14, 233/27, 236/44, 237/44, 238/01, 239/01, 266/35, 267/34

d.+lerden 51/14, 52/26, 64/04, 230/15, 230/38, 231/15, 231/37, 240/26, 241/28

d.+lerni 52/03, 230/27, 231/27

d.+lerniñ 18/27, 39/07, 51/10, 52/06, 53/18, 53/21, 202/34, 203/27, 220/23, 221/04, 230/13, 230/28, 231/13, 231/28, 232/08, 232/09, 233/08, 233/09

d.+ni 238/21, 238/26, 239/21, 239/26

d.+sén 124/09, 292/26, 293/25

[=88]

dobovitsa< Uk. По, Дубовиця, Дубровиця, Dabowica, Dabrowica, özel ad, toponim: *Mikolay dobovitsadan Sndomirskiy. (329/17).*

d.+dan 164/29, 329/17

[=2]

doktor< La, Uk, Po. *doctor, доктор, doktor*, öğretmen, din adamı, teolog, hukukçu, avkat, bilim adamı, doktor: *Anıñ üçün dinsizlerniñ doktorları toxtatıp töre xoydular, ki kim kiş bolvanlarga yaman aytsa, ölümlü bolgay. (203/27).*

d.+ları 18/28, 202/34, 203/27

[=3]

domarjirskiy< Uk. *Домаржирский*, özel ad, soy ad, bölge adı: *Boldu potrébnıy töre surp Toros küni pan Kovalskiy, podsudok, da pan Domaržirskiy arasına, xayda spor boldu, ki sözlövçiler, duplikadan artıx klediler törede otpravovat étmege. (196/30).*

d. 196/30

[=1]

domovlatstsa< Uk. *омовлятися, домовляться, домовляція*, görüşmek, katılmak, anlaşmak, anlaşma, müzakere: *A éger ki povod töreler turgay da klegey domovlatstsa bolmaga töre alnına, aytıp, ki klermen anıñ, xayda ki nésin sézdim, axçasın, ya xumaşın, ya mülklerin, ki kensi motsuna algaymén. (183/03),*

d. 183/03

[=1]

dopolnitélnaya< Uk. *Дополнительная*, ilave, diğér, ekstra, fazladan, ek: *Дополнительная статья 1. dopolnitélnaya statya 1. (tüm belirlenen sayfalarda aynı şekilde geçiyor).*

d. 76/08, 77/16, 79/23, 80/22, 82/30, 167/05, 167/10, 167/32, 168/06, 168/15, 168/18, 168/23, 168/29, 169/01, 169/23, 169/31, 170/03, 170/13, 170/19, 170/23, 171/01, 171/07, 171/13, 171/21, 171/31, 172/10, 172/14, 172/21, 172/27, 173/01, 173/07, 173/24, 174/03, 174/11, 174/21, 174/33, 175/22, 175/31, 176/14, 176/28, 177/01, 177/08, 177/13, 177/24, 177/31, 178/11, 178/20, 178/31, 179/09, 179/24, 179/31, 179/39, 180/10, 180/17, 180/29, 181/17, 181/24, 181/38, 182/21, 183/01, 183/20, 183/34, 184/29, 185/01, 185/39, 186/04, 187/34, 188/11, 188/14, 188/29, 188/36, 189/03, 189/12, 189/22, 189/27, 190/17, 190/26, 190/35, 191/03, 191/07, 191/32, 192/01, 192/13, 192/23, 192/33, 193/09, 193/15, 193/35, 194/10,

194/15, 194/22, 194/29, 194/37, 195/12, 195/24, 196/01, 196/16, 196/25, 250/36, 251/36, 252/11, 253/11, 254/07, 254/24, 255/07, 255/24, 256/20, 257/20, 328/16, 329/41, 330/01, 330/12, 330/18, 330/23, 330/25, 330/28, 330/32, 330/35, 331/01, 331/12, 331/18, 331/23, 331/25, 331/28, 331/31, 331/34, 332/08, 332/12, 332/17, 332/22, 332/25, 332/27, 332/30, 332/32, 333/07, 333/11, 333/15, 333/20, 333/23, 333/26, 333/29, 333/32, 334/01, 334/06, 334/11, 334/18, 334/21, 334/25, 334/29, 334/34, 335/01, 335/06, 335/11, 335/18, 335/21, 335/25, 335/29, 335/34, 336/01, 336/11, 336/16, 336/21, 336/27, 336/31, 337/01, 337/16, 337/21, 337/27, 337/31, 338/01, 338/06, 338/15, 338/22, 338/27, 338/31, 338/34, 339/01, 339/06, 339/15, 339/22, 339/27, 339/31, 339/34, 340/01, 340/05, 340/13, 341/01, 341/05, 341/12

[=189]

dopostit< Uk, Po. *donycmumu, donycmumь, dopuscic*, önlemek, engellemek, izin, itiraf etmek, kabul, bildirmek: *Da yene yoluxur, bolgay, ki bir kimése övine bolgay, yüz yaşırmaqay, né bir bérklikke kirmegey, da şeher içine kén u tar yollar bile yürügey kermen içine érkli, da anıñkibikniñ üstüne kimése izdegey şparunk anıñ tirliki ya mülleri üsne. Anıñkibik şparunkni töre dopostit étmestir étmege, ték kéndi istétcin ündegey yrağuga, da anı térpit étkey her borçlu, né ki Téñri da töre tapsa, kénsi borçlusuna utru.*(181/33).

d. 181/33

[=1]

dost< Fa. دوست, Arkadaş, kanka: *Éger kimése kéndi dostundan sağıt ötüñçe alsa barça türlü da anıñkibik sağıtını ya sındırgay, ya tas étkey, da ol, kim ki ötüñçe aldı [=bérdi], bolmaqay sındırganda albo tas bolganda sağıtını, ol, ki aldı ötüñçe sağıtını, ziyan tölemex kéreksındırmax üçün ya tas étmex üçün.* (179/10).

d.+undan 107/03, 278/10, 279/10

[=3]

dostat< Uk, Po. *docmamı, docmamь, dostac*, zorla alamak, tutmak, ele geçirmek: *dağı da bu türlü bolsun: tarlovlarnıñ ülüşü 5 ülüşnün birin algaylar, né türlü ki ovsép töre xoydı Mısırdı, xaçan ki dostat étti p'rawonnuñ ulusun.* (241/23). d. 63/29, 240/21, 241/23

[=3]

dostoyat< Uk, Po. *достояти, доставити, доставляти, dostawic*, göstermek, sunmak, iletmek, dağıtmak, yüklemek, teslim etmek, kurmak: *Alay kérek uzax zındanda olturgay, ki yüke algaylar yaxşı kişiler, ki dostoyat étkey törge da töre étken işlerge, da yükçige ol kişi bile Birge, kim üçün kiyük kriptir, kérek alarga kün bérilgey törege dire [=köre] üç haftaga dire, ki turğuzgay érméni töresiniñ alına könülmede cuvap bérme, né iş üçün de anı égri tutsalar. (325/34).*

d. 161/04, 324/34, 325/34

[=3]

dovod< Uk, Po, *доводы, dowód, kanıt, delil, höcçet, belge, kanıt: 3-üçünçü törege, kérektir, ki anıñ bliskiylérin pripozıvat (çağırma, ihzar) étkey da dovodun körgüzgey anıñ yuvuxlarına, ne borçtur, könülük bile, törelerge köre, néni ki töre priymit étse (alsa, ittihaz etse) , şulprixt (belge) bile, ya tanıxlıx bile dovodnıy (güvenilir) , ki borç étken istéts (taraf) ya ölgey ya yüz yaşırğay borç éyesine utru, né kérek töre afar bir kün zamirit étkey tözmege stoyontsi iména'ga (taşınmaz mvalına) köre. (182/03), Yene bir kimésege yoluxkay, ki algay töreden dovodga, da töre anar kün zamirit étkey, da otpornıy strona (baş vuran taraf) , ki alıp édi dovodga, da ilgeri kéltirgey ol roktan (süre) , da töre satun algay, da povodnu (davalı) pripzvat (çağırmaq) étkey, aytıp, ki klermén anar könülmege, da povodnıy héç körüp turmagay, né töre kérek salgay 3 kéz törege diyin da igi baxkay, éger ki sluşnıy dovodu bolsa, na anı töre könültür, da né ki naklad (masraf) étti törege, anı borçlu bolur güneş batkınça tölemge otpornıy yanga; alay ox povod tursa kününe, rokuna, da otpornıy strona klemes, ol da alay ox kénsi işine tüşer, néçik yoğarı yazıpbız. (195/28), Dağı da kimsé ki kermenni ya xalanı çıxara bérgey xanlıxınıñ, da bilgeyler dovodné, ol adamnı tas étip, oğln u xızın xanlıxka algaylar, xatnın u igilikin de. (239/08).*

d. 183/42

d.+ga 195/26, 195/28

d.+né 60/18, 238/08, 239/08

d.+nıy 182/07

d.+u 184/13, 195/35

d.+un 182/03, 183/18, 184/42

[=12]

dozvolit< Uk, Po, *дозволити, дозволить, dozwołic*, izin, onay, kabul, müsaide, etkinleştirmek, anlaşmak, muvafakat: Da apélatsiya klese, da éki strona dozvolit étse, ki zavityy roktan (belirlenmiş süre) burun açılğay, ol bolur bolmaga, a klemes bir strona, bolmastır zavityy roku klemiyin, 9 haftası, ki açılğay. (194/39).

d. 194/39

[=1]

döwletli<Ar-Tr. *دولت*, şanslı, mutlu, bahtlı, başarılı, varlı, zengin, bay: *aslam étse döwletlidir, ziyan étse döletsizdir.* d.+dir 118/13, 288/03, 289/03

[=3]

döwletsiz< Ar-Tr. *دولت*, bahtsız, başarısız, mutsuz, şanssız, yoksun, zengin olmayan: *aslam étse döwletlidir, ziyan étse döletsizdir.* (289/03).

d.+dir 118/14, 288/03, 289/03

[=3]

döwletsizlik< Ar-Tr. *دولت*, bahtsızlık, şanssızlık, talisizlik, mutsuzluk: *aslam étse döwletlidir, ziyan étse döletsizdir. Da kéndiniñ döwletsizlikine yazsın.* (284/04).

d.+ine 118/15, 288/04, 289/04

[=3]

dréviç< Pol. *Drzewica*, özel ad, toponim, günümüzde Derjeviçka nehri üzerine kurulu ve Votski iline bağlı Oroçetski ilçesi: *Adam Dréviçten Radomskiy.* (329/23).

d.+ten 165/05, 329/23

[=2]

drtadios< Er. Fa. *Տրտադ*, *تيرداد*, özel ad, şahs adı (Milattan sonra 56. Yılda Türk kökenli Ersaklardan olan Tanritat/ Taritat/ Tirtat adlı kişi): *Anıñ üçün kérek ki ol obiçay bile tirilgey, néçik ari xanlar, néçik éskide Ovsiya xan, da Ézégiya, Tawit', a yengide Apkar u Gosdandianos, T'éotos u Drtadios, dağın da alarga oxşaşlar.* (237/40).

d. 59/30, 236/40, 237/40

[=3]

duplika< La, Uk, Po. *duplicatio, дуплика, duplika*, tekrarlama, yeniden görünüş, ikinci nusha, elmüsenna: *Anıñüçün voyt (karakol başcıs, hakem) Voytséx Pédian da ahalar (agalar) vézdirit étip(dikkat edip) ilgeri bolgan zıvıçaylarga (geleneklere), dékret (hüküm, buyruk) bile zakročit (engelleme, önleme) éttiler, barmaga bir kişiğe de ték réplika (kopya) da dublika (ikinci nüsha).*(196/40). *Boldu potrébny töre surp Toros*

künü pan Kovalskiy, podsudok, da pan Domaržirskiy arasına, xayda spor boldu, ki sözlövçiler, duplikadan artix klediler törede otpravovat étmege. (196/31), Anda éger xayısı yan néme klese sözleme, né bolmagay triplikaga vınaşat étme, ték duplika tibine bolgay. (196/40).

d. 196/38, 196/40

d.+dan 196/31

[=3]

duşman< Fa. دشمن ganim, rakip, hasım, düşman: *Yığı yoluxur ademiler arasına, ki adam oğlun yürekke çıxargan éski duşmandır, ki biri birine söz artundan talaş étip ta yaman sözler ayırlar, da ayblar bérirler, hörmetine tıyıp, ki sən yaman kişisén, ya oğrusén, ... (184/07), Xaytıp yazdırdı bu bitinki, xayısı ki anlanır statut, pan Krikor, xayısı ki oğludur Pan Sarkis Tamğaçınıñ, ménermexine kénsi boyununı da jışdag, xayısı ki Ténri bérse kénsi potomoklarına, xayısı ki Biy K'risdos bérgey kéndi şağavatın üsne da saxlagay kénsin barça türlü yamandan da can duşmanınıñ sınıamaxından, ammén. (238/37), Ya 1 kimése çérüvde bolgay, kéndiniñ duşmanıñ üvdegi anda tapup, öldürgey köhlü bile, ya 1 kimése klep kéçe kiméseniñ yolun algay anı öldürmex üçün, ya yaman xatın klep kéndiniñ xocasın otalgay, ya kimése kiméseni paxillikten otalgay da öldürgey. (295/27).*

d. 311/22

d.+dan 104/12, 276/02, 277/02

d.+dır 186/07

d.+ı 130/34, 298/25

d.+ın 144/13, 310/22

d.+ınıñ 199/01, 238/37

d.+ını 299/24

d.+ınıñ 62/04, 126/23, 239/37, 294/28, 295/27

[=17]

duşmanlıx< Far-Tr. دشمن ganimlik, rakiplik, hasımlık, düşmanlık: *Éger kimése kiméseni köydürgey ot bile duşmanlıxtan, ki ol kişi ol sahat tutulgay anıñkibik isi iş vaxtına otunı, anıñkibik köydürüçi, néçik ot bile yañıldı, alay ox ottan tas bolmax kérek. (281/41).*

d.+tan 111/04, 280/41, 281/41

[=3]

duxovny < Uk. Ро. духовниŭ, *duchowny*, ruhani, ruhsal, manevi, ruhi, tinsel: *Xaçan ki artıxsı xoitxa étti, mén de üstüme aldım ménim miskinlikim bile, bilip, ki tiyesidirknazant bolmaga duxovny buyruxka. (26/04), Éger ki övdegi kişiler ya xonşulux aytqaylar, kimniñ anınkibik atı bar, ki saxlamagay, da ol anıñki atnı kétermegey, da ol atkiméseni naxıs étkey abo öldürgey, ol çaxta duxovny töre baxkay anı, xoymax krektir luc da curum. (275/15).*

d. 26/04, 102/30, 208/45, 209/45, 274/15, 275/15

[=6]

düfter < Ar. دفتر, kitap, kayıt, ofis, defter, bitik, yazı: *başlanıyır bu düfter érméni töresiniñ, aşğa yazılğanniñ kéndiniñ sanına da xağıtlarına, xaysı ki burungidir xağıtına kéndiniñ. (67/10), Da kimése izdegey ya klegey sarnatmaga düfterden vipis, anıñ töresi 3 axçadır. (332/26), Yoluxkay kimésege, ki korolga apélovat étkey töreden, da soñra izdegey töreden, da soñra izdegey édi düfterden minuta, anı öderzat étmege bolmas törege köre, xaysı iş üçün ki korolga aldı, a xaysı iş üçün ki korolga alınmagan, düfterden minuta ayovlu tügöl, kim ki izdese. (341/17).*

d. 67/10, 242/22, 243/31

d.+den 332/23, 332/26, 332/28, 333/21, 333/24, 333/27, 340/15, 340/17, 341/14, 341/17

[=13]

dünya < Ar. دُنْيَا, evren, yeryüzü, cihan, kainat, açun (asil anlamı çok alçak, çok aşağı demektir): *Zéra bilir édi Biyimiz K'risdos, ki dünyâ ademileri prézmuşéna dünyâ yarğusun yararlar édi. (24/07), Munuñkibik yaman sağıştan 2 türlü yamanlıx toğar: 1, ya sağışlar édi, ki töreni xoygan ésiz édi, 2, ya klemes édi, ki könülük bolgay édi ademdiler arasına dünyada. (204/44), Xan bahası tölendi Jovsépniñ da soñra Biyimizniñ Jisus K'risdosnuñ, barça diünyâni yaratkanniñ. (323/12).* d. 24/07, 24/08, 27/35, 31/14, 32/09, 35/40, 56/20, 208/07, 208/07, 209/07, 209/07, 210/32, 211/32, 214/09, 214/17, 214/24, 215/09, 215/17, 215/24, 218/01, 234/24, 235/23

d.+da 21/22, 27/32, 28/17, 30/26, 55/17, 204/44, 205/44, 210/30, 210/41, 211/30, 211/41, 212/17, 213/41, 234/01, 235/01

d.+dan 80/03, 96/22, 187/36, 254/15, 255/15, 268/26, 269/25

d.+ga 24/02, 24/33, 24/38, 29/10, 29/12, 29/15, 46/14, 208/05, 208/20, 208/22, 209/05, 209/20, 209/22, 213/14, 213/15, 213/17, 226/15

d.+ni 157/22, 198/13, 322/13

d.+niñ 24/39, 37/19, 43/06, 44/24, 47/32, 53/01, 56/23, 208/23, 209/23, 218/32, 224/01, 224/28, 225/01, 225/28, 226/39, 227/39, 230/44, 231/44, 234/25, 235/25

d.+ni 323/13

[=85]

dvor < Uk. Po. *двир, двору, двór, dworu*, konak, konut, yerleşke, ikametgah, saray, avlu, hükümdarın ikametgahı: *Da Kraçıy, da podçaşıy bizim dvorumuznuñ.*(329/28).

d.+umuznuñ 165/15, 329/28

[=2]

dvoranin< Uk, Po. *дворянин, dworzanin*, asil, asilzade, beyefendi, sarayly, saray mensubu, saraya bağlı olan kimse, nedim: *Dağı da artıx çésniklerniñ, ur'adnikler da dvor'aninler; bizim bu aytilgan işler xatına xaysı ki tanıxlar, ki inamlıxka arzanıdırler, sövük bizge, da inamlı, da süvüklü bizge.* (329/31).

d.+ler 165/20, 329/31

[=2]

eğbet< Ar. *عاقبت*, sonunda, tabii, tabii ki, mütleka: *Éger kimése kiméseniñ xatunuñ yol üsne xapsa ya xızın, da anıñki xız xız oğlan bolgay, da añar küç étkey, anıñki küç étüçi ölümlüdür. A éger étken işin anıñ üsne tügellemes, eğbet, égridir da ögütlenmex kérek töreçiden ötleş zından bile da curum bile ol hörmetsizlik üçün.* (124/27), *Barır égeç çérüvge da öldürgey anda kiş, anıñkibik kişi öldürüöi ari atalarnıñ boyruxlarından yazıx ornuna sağışlanmagay, xaysın ki biz de alay saxlama klerbiz. Eğbet, anıñkibik öldürüçi bolur borçlu xosdovanél bolgay da luc tartkay oxşaşlı, töre alay buyurıyır.* (301/19), *Éger ol yıxövni burungi yérine yasama bolmaslar, anıñ üçün ki ol kişiler,yıxövnüñ žoğovurtu, ki ol yıxövge baxrlar édi, ol kişler özge yarı bargıy édiler turmaga , eğbet, ksrek yıxöv yasalgay ol aytilgan çığışlarından, xaysı ki ol yıxövge bérilgendir.* (312/41). e. 124/27, 132/32, 147/24, 156/04, 292/34, 293/33, 300/20, 301/19, 312/41, 313/41, 320/29, 321/29

[=12]

emanet< Ar. *امانت*, vedia, tunsak, birine saklamak için verilen nesne: 37 kapitula. *emanet üçün da inamlı xolga bér mex üçün. (106/37), Érméniler üçün bu iş, néçik özge işler, añlantıyır, budur éger emanetni xoyuçı bolgay, na kéndiniñ töresine özge cınstan ötleş baxmax kérek, yeneçi, éger özge cins xoygan bolsa emanetni, na érméni ötleş izder xoyganın Kéndiniñ töresine, xayısı na ki olturuptur. (227/34).*

e. 104/32, 276/12, 276/33, 277/12

e.+ni 105/38, 106/03, 276/34, 277/33, 277/34

[=9]

emanetkar< Ar-Fa, *امانت*, (Farsça kâr eki alarak) vediaçı, tunsakçı, saklamak için bir nesne verilen kimse: *Éger ki könü tanıxlıx bolmasa povodnuuñ emanetkârga xarşı, kimniñ xatına xoyup édi, ol çaxta ol emanetkâr andan ant bile xutulur, ki anıñkibik ziyan xoyulgan néme üçün belgisiz, da kiçikilmegen sebep bolmadı, ant içip kéndi mñilik könülür ol devikardan. (276/21), Éger kimése kimésege bérse altın, ya kümüş, ya özge türlü néme, çanax ayax ya barça çzge türlü némeden kéndiniñ inamlı xolga saxlamaga, anıñkibik işler ol inamlı emanetkârga övinden anıñ oğurlux iş bile oğurlangıy édi, éger oğrunı ol işler bile ol emanetkâr bégili iş bile oğurluxnu xapkaylar, anıñkibik oğrunı furka bile ögütlemex kérek. (277/20), Éger kimése kimésege bérse altın, ya kümüş, ya özge türlü néme, çanax ayax ya barça özge türlü némeden kéndiniñ inamlı xolga saxlamaga, anıñkibik işler ol inamlı emanetkârga övinden anıñ oğurlux iş bile oğurlangıy édi, éger oğrunı ol işler bile ol emanetkâr bégili iş bile oğurluxnu xapkaylar, anıñkibik oğrunı furka bile ögütlemex kérek. (104/39).*

e. 105/03, 105/14, 276/16, 276/22, 277/16, 277/21

e.+ga 104/39, 105/11, 276/15, 276/21, 277/15, 277/20

[=12]

eşegérd< Er, Fa. *اَشْغَرْد*, *اَشْغَرْد* öğrenci, çırak, dinleyeci, mürit, havari: *Da arakéller de tanıxlıx bitiki bile yébérirler édi eşagerdlerin. (225/09).*

e.+lerin 43/23, 224/09, 225/09

[=3]

evel< Ar. *اول*, ilk, başta, birinci, önce: *Evel cuvap bérelik alarga, ki pambasél éterler K'risdosnuñ töresin. (18/14), Zéra evel evelden barça ustalıq tügel, bir ademiden başlanıp, da andan tügellendi, yoxése köplerden, zéra, azdan köpten tapıp, biri birine kéltirirp, biriktirdiler barça ustalıqını. (211/03), xaçan ki voyt oltursa törege érméni*

xartları bile, kérek ki evelgisinden sorgay atı bile: «çax mıdır töreni gayit étmege?». (82/33), (257/22).

e. 18/14, 26/10, 30/22, 37/27, 55/09, 79/31, 117/05, 123/36, 139/10, 197/07, 202/27, 203/21, 210/02, 211/02, 212/15, 213/39, 217/15, 218/36, 227/37, 232/41, 232/43, 233/41, 233/43, 254/11, 255/11, 292/21, 293/20, 306/13, 307/13

e.+den 18/25, 19/20, 19/38, 21/11, 22/15, 26/10, 36/21, 42/13, 47/23, 47/27, 49/28, 52/09, 54/13, 56/15, 94/09, 197/12, 202/32, 203/26, 204/03, 204/11, 205/02, 205/12, 206/16, 207/16, 210/03, 211/03, 218/12, 222/34, 223/34, 226/35, 226/37, 227/35, 228/30, 229/29, 230/30, 231/30, 232/25, 233/25, 234/21, 235/20, 236/16, 237/16, 266/27, 267/27

e.+gi 17/01, 18/07, 19/01, 28/24, 56/17, 67/15, 88/25, 202/06, 202/23, 202/37, 203/01, 203/17, 203/30, 213/03, 234/22, 235/21, 242/24, 243/33, 262/13, 263/13

e.+gide 204/39, 205/39

e.+gis 205/42

e.+gisinden 82/34, 256/22, 257/22

[=99]

evelbahar< Ar-Fr. *اول بهار*, ilkbahar, yaz, yılın ilk mevsimi: *Éger kiméseniñ tuvarı kirgey saçovga xışniñ ya evelbaharnıñ, ol, kimniñdir saçovlar, xayısı ki tuvar kiriptir, kérek mestir né bir néme bile tövme ya anı naxis étme, ték anıñkibik tuvarnı kénsiniñ oborasına yapkay.* (141/32), *Éger kimése satkay balın evelbaharnıñ artmaxı üçün çulularnıñ, anıñkibik çulularnı alıp xoymax kérek yérine, xayda çulular xoyarlar, 10-unçı ya 20-inçi küñge dire alarnı saxlama tanıxlıx üçün, éger ol çulular yéberse roy ya yéberme.* (287/22). e.+nıñ 141/32, 286/22, 287/22, 308/20, 309/20

[=5]

é< Ua. Ey. Sesleme edatı, hitap edatı, (ancak burada ve anlamı veren a yerine kullanılmıştır): *É éger ol at oğurlux bolgay, saktan kişi atnı barça ziyanlarını kérek tölegey, da érkli stkey, da barçadan zastupit étkey.* (284/37).

é. 284/37

[=1]

éger< Fa. *اگر*, eğer, değilse, durumunda, sa, se, ise, şart edatı: *éger anıñ égirlikini taptı ése evelden, soñra maxtadı anıñ usunu.* (19/37), : *éger ki yazdıq ése evelgide, ki*

kérekimiz düğül édi yazgan töre bérilmege Ténriden, yoxsa köp kéz işittik panbas özge milletten, ki yoxtur k'risdânlarda töre. (205/40). Éger ki yoluxsa adam öldürmeklik, maña bulay körünür, ki töredir, ki adamniñ xanı bahası 365 altın bolgay, neçe ki ademiñ boğomudur da neçe yılda kündür. (238/19).

é. 19/37, 21/11, 26/05, 26/08, 26/22, 26/23, 27/11, 27/18, 32/28, 33/08, 33/18, 33/38, 35/15, 36/39, 36/41, 37/28, 37/32, 38/07, 38/20, 39/02, 39/04, 39/09, 39/17, 40/34, 41/09, 42/14, 45/10, 46/24, 46/29, 47/14, 47/25, 47/32, 47/34, 47/38, 48/04, 48/16, 48/23, 48/24, 48/29, 48/37, 49/30, 50/01, 50/04, 50/09, 50/20, 50/27, 50/31, 50/35, 50/39, 50/39, 52/08, 52/38, 53/04, 53/37, 55/17, 55/25, 56/02, 56/04, 56/31, 57/07, 57/11, 57/35, 58/05, 58/16, 58/32, 59/35, 60/07, 60/11, 60/22, 60/25, 60/27, 61/01, 61/06, 61/08, 61/14, 61/18, 61/20, 61/24, 61/28, 62/03, 62/09, 62/19, 62/33, 63/33, 63/33, 63/34, 63/34, 63/35, 64/31, 64/33, 65/02, 65/21, 78/12, 78/22, 78/28, 78/35, 79/13, 80/08, 80/17, 80/35, 81/02, 81/21, 81/22, 81/30, 82/28, 84/04, 84/07, 84/27, 85/05, 85/10, 85/13, 85/16, 85/31, 86/17, 86/26, 86/30, 86/37, 87/05, 87/16, 87/29, 88/03, 88/09, 88/22, 88/24, 88/32, 89/08, 89/17, 89/25, 90/06, 90/13, 90/17, 91/15, 91/20, 91/22, 91/35, 92/05, 92/13, 92/23, 92/25, 92/30, 93/02, 93/05, 93/13, 93/27, 93/30, 93/36, 94/04, 94/08, 94/16, 94/23, 94/24, 94/37, 95/09, 95/24, 96/03, 96/08, 96/20, 96/32, 98/07, 98/13, 98/13, 98/31, 99/16, 99/26, 99/30, 100/03, 100/06, 100/07, 100/14, 100/23, 101/08, 101/10, 101/12, 101/20, 101/25, 101/27, 101/31, 102/02, 102/08, 102/12, 102/17, 102/25, 103/06, 103/18, 104/03, 104/11, 104/11, 104/12, 104/13, 104/13, 104/18, 104/24, 104/26, 104/34, 105/02, 105/06, 105/11, 105/19, 105/27, 105/37, 106/02, 106/10, 106/13, 106/18, 106/20, 106/23, 107/03, 107/16, 108/03, 108/17, 108/25, 109/05, 109/08, 109/17, 109/24, 110/03, 110/04, 110/07, 110/13, 110/18, 110/20, 110/29, 111/03, 111/09, 111/15, 112/07, 112/17, 112/23, 112/27, 112/36, 113/03, 113/12, 113/19, 113/35, 114/04, 114/12, 114/14, 115/17, 115/21, 115/24, 116/03, 116/05, 116/17, 116/20, 116/30, 116/36, 116/39, 117/05, 117/10, 117/16, 117/20, 117/32, 117/34, 117/38, 118/01, 118/32, 119/08, 119/16, 119/19, 119/26, 120/23, 121/08, 121/17, 122/04, 122/11, 122/17, 122/22, 123/13, 123/18, 123/19, 123/38, 124/08, 124/13, 124/22, 124/26, 124/33, 124/35, 124/37, 125/33, 126/22, 127/02, 127/03, 127/09, 127/18, 127/25, 128/19, 128/25, 128/27, 129/21, 130/09, 130/17, 130/20, 131/04, 131/09,

131/11, 131/26, 132/09, 132/14, 132/37, 133/04, 133/08, 133/15, 133/20, 133/24, 133/33, 133/35, 134/19, 134/34, 135/13, 135/23, 135/35, 136/17, 136/21, 136/27, 136/31, 137/02, 137/06, 137/14, 137/22, 137/24, 137/33, 137/39, 138/08, 138/15, 139/06, 139/08, 139/08, 139/25, 140/09, 140/18, 140/26, 140/34, 141/12, 141/19, 141/31, 141/37, 142/01, 142/10, 142/32, 142/33, 142/36, 143/02, 143/10, 143/17, 143/21, 144/24, 144/30, 145/26, 145/33, 146/28, 146/30, 146/35, 146/38, 147/02, 147/07, 147/13, 147/19, 148/13, 148/24, 149/04, 149/37, 150/05, 150/09, 150/14, 150/17, 150/20, 150/26, 150/28, 150/32, 150/35, 150/39, 151/07, 151/13, 151/21, 152/02, 152/11, 152/22, 152/32, 153/04, 153/12, 153/17, 153/21, 153/28, 153/31, 154/04, 154/14, 154/21, 154/34, 155/02, 155/09, 155/24, 155/34, 156/21, 156/26, 156/28, 156/30, 156/37, 157/13, 157/30, 158/07, 158/16, 159/33, 159/34, 160/05, 161/12, 161/23, 162/03, 162/20, 162/28, 163/05, 163/21, 163/24, 167/11, 167/16, 167/18, 168/01, 169/32, 170/04, 170/14, 171/02, 171/08, 171/14, 172/03, 172/11, 172/15, 172/18, 172/22, 173/08, 173/10, 173/13, 173/25, 173/28, 175/07, 175/09, 175/16, 176/03, 176/04, 176/11, 176/26, 176/29, 177/19, 180/07, 180/25, 180/26, 181/18, 181/39, 183/02, 183/43, 184/19, 184/30, 185/07, 185/07, 185/15, 185/18, 185/18, 185/19, 185/34, 185/34, 185/37, 185/38, 185/40, 186/24, 186/24, 186/43, 187/15, 187/42, 188/03, 188/22, 188/30, 188/41, 189/04, 189/23, 190/19, 190/21, 190/21, 190/27, 191/26, 191/33, 192/05, 192/07, 192/07, 192/19, 192/24, 192/28, 192/30, 192/34, 192/37, 193/05, 193/10, 193/29, 194/23, 195/03, 195/18, 195/21, 195/35, 196/10, 196/38, 199/10, 204/11, 204/39, 205/11, 205/39, 209/45, 210/01, 210/08, 210/09, 210/21, 210/24, 211/01, 211/08, 211/09, 211/20, 211/24, 214/33, 214/42, 215/33, 215/42, 216/02, 216/11, 216/35, 217/02, 217/12, 217/36, 218/21, 218/22, 218/37, 218/37, 218/39, 220/04, 220/10, 220/21, 220/22, 220/24, 220/28, 221/02, 221/02, 221/03, 221/05, 221/09, 222/09, 222/15, 222/34, 223/09, 223/15, 223/34, 224/34, 224/38, 225/35, 225/38, 226/20, 226/22, 226/31, 226/36, 226/39, 226/40, 226/42, 226/44, 227/20, 227/22, 227/31, 227/36, 227/39, 227/40, 227/42, 227/44, 228/05, 228/08, 228/09, 228/11, 228/15, 228/30, 228/35, 228/36, 228/38, 228/44, 229/05, 229/09, 229/09, 229/11, 229/15, 229/30, 229/35, 229/36, 229/38, 229/44, 230/02, 230/04, 230/06, 230/08, 230/08, 230/30, 230/43, 231/02, 231/04, 231/06, 231/08, 231/08, 231/30, 231/43, 232/01, 232/17, 233/02, 233/17, 234/01, 234/05, 234/14, 234/14, 234/29, 234/35, 234/37, 235/01, 235/05, 235/13, 235/14,

235/29, 235/35, 235/37, 236/04, 236/05, 236/08, 236/14, 236/22, 236/43, 237/04, 237/08, 237/14, 237/22, 237/43, 238/03, 238/05, 238/10, 238/12, 238/13, 238/18, 238/20, 238/21, 238/24, 238/26, 238/27, 238/29, 238/31, 238/36, 238/39, 238/44, 239/02, 239/05, 239/10, 239/12, 239/13, 239/18, 239/20, 239/21, 239/24, 239/26, 239/27, 239/29, 239/30, 239/36, 239/39, 239/44, 240/06, 240/23, 240/23, 240/23, 240/23, 240/24, 240/40, 240/41, 240/45, 241/06, 241/25, 241/25, 241/25, 241/26, 241/41, 241/42, 242/09, 243/01, 243/10, 252/31, 252/34, 252/37, 253/27, 253/31, 253/34, 253/37, 254/01, 254/17, 254/21, 254/29, 254/32, 254/41, 255/01, 255/05, 255/17, 255/21, 255/29, 255/32, 255/41, 255/42, 256/02, 256/18, 257/02, 257/18, 258/09, 258/11, 258/21, 258/30, 258/32, 258/33, 258/35, 259/06, 259/07, 259/17, 259/26, 259/28, 259/30, 259/31, 260/02, 260/14, 260/18, 260/21, 260/24, 260/26, 260/31, 260/38, 261/02, 261/14, 261/19, 261/21, 261/24, 261/26, 261/38, 262/02, 262/05, 262/12, 262/13, 262/16, 262/23, 262/27, 262/30, 263/02, 263/05, 263/12, 263/13, 263/16, 263/23, 263/27, 263/30, 263/39, 264/07, 264/11, 264/15, 265/01, 265/03, 265/20, 265/21, 265/22, 265/23, 265/30, 265/34, 265/38, 266/01, 266/02, 266/04, 266/07, 266/08, 266/12, 266/19, 266/20, 266/23, 266/25, 266/26, 266/31, 266/34, 266/35, 266/41, 267/01, 267/02, 267/04, 267/07, 267/08, 267/12, 267/19, 267/20, 267/23, 267/25, 267/27, 267/31, 267/34, 267/35, 267/38, 267/41, 268/03, 268/10, 268/17, 268/19, 268/25, 268/31, 269/03, 269/10, 269/17, 269/19, 269/25, 269/30, 269/35, 270/14, 270/16, 270/17, 270/26, 270/37, 271/06, 271/12, 271/14, 271/16, 271/17, 271/23, 271/25, 271/34, 271/37, 272/01, 272/03, 272/06, 272/07, 272/08, 272/12, 272/16, 272/26, 272/27, 272/28, 272/33, 272/35, 272/36, 272/38, 273/01, 273/02, 273/06, 273/07, 273/07, 273/12, 273/15, 273/22, 273/26, 273/28, 273/33, 273/35, 273/36, 273/38, 274/02, 274/04, 274/06, 274/09, 274/12, 274/22, 274/28, 274/39, 275/02, 275/04, 275/06, 275/09, 275/12, 275/22, 275/22, 275/28, 275/34, 275/39, 275/41, 276/01, 276/02, 276/02, 276/02, 276/03, 276/05, 276/07, 276/09, 276/13, 276/16, 276/18, 276/20, 276/24, 276/28, 276/32, 276/34, 276/39, 276/40, 276/42, 276/42, 277/01, 277/02, 277/02, 277/02, 277/02, 277/03, 277/05, 277/07, 277/09, 277/13, 277/16, 277/18, 277/20, 277/24, 277/27, 277/32, 277/34, 277/39, 277/40, 277/42, 277/43, 278/02, 278/10, 278/16, 278/28, 278/34, 278/38, 279/02, 279/10, 279/16, 279/25, 279/28, 279/34, 279/38, 280/04, 280/05, 280/10, 280/13, 280/21, 280/21, 280/23, 280/25, 280/28, 280/29, 280/30, 280/32, 280/41,

280/43, 281/04, 281/05, 281/09, 281/13, 281/21, 281/23, 281/25, 281/28, 281/29,
281/30, 281/33, 281/35, 281/41, 281/43, 282/03, 282/17, 282/22, 282/25, 282/27,
282/31, 282/33, 282/37, 282/40, 283/03, 283/08, 283/15, 283/17, 283/22, 283/25,
283/27, 283/31, 283/33, 283/37, 283/40, 284/06, 284/09, 284/13, 284/13, 284/33,
284/35, 284/37, 285/07, 285/09, 285/14, 285/14, 285/24, 285/31, 285/33, 285/35,
285/37, 286/02, 286/03, 286/09, 286/10, 286/15, 286/18, 286/19, 286/22, 286/24,
286/27, 286/29, 286/34, 286/35, 286/37, 286/38, 287/02, 287/03, 287/09, 287/10,
287/15, 287/18, 287/19, 287/22, 287/24, 287/27, 287/29, 287/34, 287/35, 287/37,
287/38, 288/11, 288/17, 288/20, 288/22, 288/26, 288/42, 289/11, 289/17, 289/20,
289/22, 289/26, 289/42, 290/11, 290/16, 290/28, 290/31, 290/34, 290/37, 291/11,
291/16, 291/28, 291/31, 291/34, 291/37, 292/09, 292/11, 292/12, 292/22, 292/25,
292/28, 292/32, 292/34, 292/38, 292/39, 292/40, 293/05, 293/09, 293/11, 293/12,
293/21, 293/24, 293/27, 293/31, 293/33, 293/37, 293/38, 293/39, 294/15, 294/27,
294/33, 294/34, 294/37, 295/14, 295/26, 295/32, 295/33, 295/36, 296/01, 296/05,
296/21, 296/23, 296/25, 297/06, 297/10, 297/20, 297/22, 297/24, 297/40, 298/01,
298/12, 298/17, 298/18, 298/31, 298/32, 298/40, 299/11, 299/15, 299/16, 299/17,
299/28, 299/30, 299/31, 299/39, 300/08, 300/11, 300/23, 300/25, 300/27, 300/31,
300/33, 300/35, 300/39, 300/40, 301/05, 301/08, 301/10, 301/22, 301/24, 301/26,
301/30, 301/32, 301/34, 301/38, 301/39, 302/10, 302/17, 302/26, 302/31, 302/37,
303/02, 303/10, 303/17, 303/26, 303/31, 303/37, 304/04, 304/06, 304/08, 304/10,
304/16, 304/17, 304/21, 304/25, 304/25, 304/30, 304/32, 304/36, 304/40, 305/04,
305/06, 305/08, 305/10, 305/16, 305/17, 305/21, 305/25, 305/25, 305/30, 305/33,
305/37, 305/40, 306/12, 306/13, 306/13, 306/21, 306/31, 306/35, 306/38, 307/12,
307/13, 307/21, 307/31, 307/35, 307/38, 308/03, 308/11, 308/14, 308/20, 308/23,
308/23, 308/28, 308/38, 308/38, 308/40, 308/41, 309/03, 309/11, 309/14, 309/20,
309/23, 309/24, 309/28, 309/33, 309/37, 309/38, 309/41, 310/02, 310/06, 310/08,
310/27, 310/30, 311/02, 311/06, 311/08, 311/26, 311/30, 312/03, 312/07, 312/23,
312/24, 312/26, 312/28, 312/30, 312/33, 312/36, 312/38, 313/03, 313/07, 313/23,
313/25, 313/27, 313/28, 313/30, 313/32, 313/36, 313/38, 314/14, 314/20, 314/28,
314/43, 315/14, 315/19, 315/25, 315/42, 316/03, 316/05, 316/07, 316/08, 316/10,
316/13, 316/14, 316/15, 316/17, 316/19, 316/23, 316/25, 316/30, 316/38, 316/42,
317/03, 317/05, 317/07, 317/09, 317/10, 317/13, 317/14, 317/15, 317/17, 317/19,

317/23, 317/25, 317/30, 317/38, 317/42, 318/06, 318/09, 318/15, 318/18, 318/21, 318/22, 318/25, 318/27, 318/32, 318/37, 319/06, 319/10, 319/15, 319/18, 319/21, 319/22, 319/25, 319/27, 319/32, 319/37, 320/02, 320/08, 320/10, 320/13, 320/20, 320/26, 320/37, 320/39, 320/40, 320/41, 321/02, 321/08, 321/10, 321/13, 321/20, 321/26, 321/37, 321/39, 321/40, 321/41, 322/02, 322/09, 322/16, 322/22, 322/27, 323/02, 323/09, 323/17, 323/23, 323/28, 324/13, 324/14, 324/18, 324/38, 325/13, 325/14, 325/19, 325/38, 326/02, 326/10, 326/18, 326/22, 326/30, 326/38, 326/39, 327/01, 327/10, 327/18, 327/22, 327/30, 327/38, 327/39, 330/02, 330/04, 330/05, 330/15, 331/02, 331/04, 331/05, 331/15, 332/13, 332/18, 332/23, 332/31, 332/33, 333/12, 333/16, 333/21, 333/30, 333/33, 334/02, 334/15, 334/19, 334/22, 334/23, 334/26, 335/02, 335/14, 335/19, 335/22, 335/23, 335/26, 336/02, 336/03, 336/04, 336/33, 336/34, 336/38, 337/02, 337/03, 337/04, 337/11, 337/33, 337/34, 337/37, 338/09, 338/10, 338/13, 338/21, 338/23, 338/37, 339/09, 339/10, 339/13, 339/21, 339/23, 339/37

[=1386]

ékibdos< Yu, Er. *Αιγυπτος*, *εγχιψυππου*, Toponim, ülke adı, Mısır: *a K'risdosnuη 40 künlük kélgenine dacarga surp Siméon, u Anna markaréuhi, da éşikniη açılğanı tanıxtır. K'risdosnu Ékibdoska xaçırğanda frişte da bolvanlarnıη uşılğanı tanıxtı. (222/25).*

é.+ka 222/25

[=1]

ékstra< La. *Extra*, hariç, dışında, fazla, ek: *Ékstra régnom (krallık) üçün. (334/19).*

é. 334/19

[=1]

élbéntskiy< La. Po. *Elbingensis*, *Elblagski*, özel ad, toponim, Polonya'da bir il adı: *Da ulu biy Litvaniη, dağın da özge uluslarnıη, Karakovnuη, Sudémirniη, Sérazniη, kuyavniη, Lénçitsaniη, Orusnuη, Prusnuη, Xlméntskiy, Élbéntskiy, Pomorskiy, dağın da ari biy da dédiç. (251/14).*

é. 75/04, 250/14, 251/14

[=3]

élsprk< Al, Uk, Po. *Heilsberg*, *Лидзбарк*, *Lidzbark*, özel ad, toponim, Polonya'nın kuzebatısında bir ilçe: *Fabyan Élsprkten, Pétr Pérmışladan da bizim xanumuznuη podkantslériyi. (164/22).*

é.+ten 164/22, 329/14

[=1]

émin< Ar. أمين, sessiz, huzurlu, sakin, kararlı, sadık, layık, güven, güvenilirlik: *Ne bir k'risdân künin yıxkünnuñ biri birine baş xoşmagay albo oç algay. Her biri émin-aman bolgay, tözgey alğışta Téñrige, yérniñ köknüñ Xanına şükür bérgeyler yıxkünni. (77/03), Éger kimése yaman iş xılınsa da tanıxlıx bile yétkirseler üsne yaşı kişiler bile, 3 kişi bile bélgili, émin, anıñkibik cezasın tartmax kérek xılınğanına köre. (123/16), Xaysı barça daher birin da başxa işten, alay, néçik barça tüzülgen, da tügellengen, da yasalğan, émin da bék klerbiz tutmagay, bslgili bizim kélgenimizden. (326/34).*

é. 77/03, 77/14, 123/16, 144/09, 158/05, 163/13, 174/27, 178/04, 179/17, 252/04, 252/09, 253/04, 253/09, 292/10, 293/11, 310/20, 311/19, 322/21, 323/21, 326/34, 327/34, 336/24, 337/24, 340/10, 341/09

[=25]

éminlik< Ar-Tr. أمين, Sessizlik, huzurluluk, sakinlik, kararlılık, sadıqlık, layıqlık, güven, güvenilirlik: *Da xayda ki töre éksiktir, anda talaş köptür, da xayda töre u könülik bolsa, éminlik artıxtır ol ulusta. (28/17), Da xayda ki töre éksiktir, anda talaş köptür, da xayda töre u könülik bolsa, éminlik artıxtır ol ulusta, diñnyâda u yıxövlerde, zéra bir ülüşü Téñriniñ şnork'undan bérilgen yıxövlerge éminliktir. (211/42), Da buyrux étermén barça bilmemexlixni, da buyrux étip ortada xoyırmén éminlik, ol kim ki éminlikni da ayılğan işlerni ki tutmagay, ki sındırgay anı söz bile ya étmex bile, ol anı tözmex kérek, né ki töre tapsa. (257/33).*

é. 28/17, 83/18, 123/20, 210/40, 211/40, 257/32, 292/12, 293/12

é.+ni 28/13, 83/18, 83/28, 210/39, 211/38, 256/42, 257/33, 257/37

é.+tir 28/20, 210/42, 211/42

[=19]

épésos< Yu, Er. Εφεσος, *Éphkunú*, özel ad, toponim, Efes, eski romanın başkenti: *Yoxsa az-az yazıldı, evel arak'éllerden, soñra Nigiada, soFra Puzandijada, andan soFra Épésosta, alay ox bu Töre bitik. (232/42).*

é.+ta 232/42

[=1]

éréspxan< Er. *Épkuññuú*, muhtar, belediye başkanı, vali, başkan yardımcısı: *mén, İvaşko, Sérhiy érspxan oğlu. (202/02).*

é. 202/02

[=1]

érméni< Tr, Fa. *Ermeni*, Hint-Avrupa kökenli bir halk, Hay, Günümüzde Hay (günümüz Ermenileri hiçbir zaman kendilerine Ermeni dememişler. Onlar her zaman kendilerine Hay, Ülkelerine ise hayatsan demişler ve bu Ermeni adını tarihte başka bir halktan almışlar bu ad Ermeni halkına halkına ıtlak edilse de aslında onlarla hiç ilgisi yoktur ve Mezopotamaya'da hem bir coğrafi isim hem de etnik ad olarak kullanılmıştır ve yüksek ülke, yüksek ülkede yaşayanlar anlamına gelmekteydi): *Evel cuvap bérelík alarga, ki pambasél éterler K'risdosnuñ töresin. Ki töre yoxtur érméni k'risdânlarda. (18/17), Bu buyrux anılamax kérektir salaçılar üçün érméniniñ, özge cins üçün tügöl. Anıñ üçün salalr da tarlovları érmenilerniñ bérilgenidir barça bir türlü korunaga. (323/23), Da barça érménige érk bardır töreden xanga almaga, alay xocaga, néşik miskinge, anıñ üçün ki érméniler knažatalardan ötleş, yoxsa kέρmenlerden ötleş tigöl priv- ilévanyıdırlar, dağın da artıx privilévanyıdırlar korol'nuñ olturğuçundan, da xanlıx olturğuçka ilgeri törege kéndileriniñ priviléaları yanına béringendirler, a özge héç kimésege, da alay ox kim alarga bérdi töre, ték kéndi, özge kimése [tügöl], törelerin étser yérgesi bile toğru könülük bile. (322/38).*

é. 18/17, 52/23, 57/19, 67/11, 73/21, 74/02, 75/22, 75/25, 79/05, 82/32, 82/34, 85/23, 85/24, 86/09, 90/06, 94/16, 96/32, 96/32, 99/04, 105/38, 106/03, 113/18, 120/27, 121/14, 121/25, 121/26, 121/29, 121/30, 123/26, 124/08, 128/03, 129/23, 133/08, 136/36, 138/21, 138/31, 149/30, 150/35, 150/40, 154/04, 158/06, 158/09, 159/32, 161/09, 161/16, 161/30, 162/29, 162/29, 162/31, 163/21, 163/24, 166/02, 166/18, 167/11, 168/20, 180/41, 181/07, 187/43, 187/44, 197/12, 198/19, 202/28, 203/22, 230/36, 231/36, 234/40, 235/40, 242/22, 243/31, 248/32, 248/37, 249/32, 249/37, 250/23, 250/25, 251/23, 251/25, 252/42, 253/42, 256/21, 256/22, 257/21, 257/22, 258/38, 258/39, 259/35, 259/36, 260/10, 261/10, 263/39, 266/31, 267/31, 268/31, 268/31, 269/30, 269/30, 270/31, 271/31, 274/07, 275/07, 276/33, 276/35, 277/33, 282/40, 283/40, 285/20, 290/01, 290/14, 290/20, 290/20, 290/22, 290/22, 291/14, 291/20, 291/20, 292/16, 292/25, 293/15, 293/24, 293/24, 296/12, 297/03, 298/02, 299/01, 300/27, 301/26, 304/13, 304/42, 305/13, 306/05, 307/01, 307/05, 314/40, 315/39, 316/17, 316/19, 317/17, 317/19, 318/32, 319/32, 322/22, 322/23, 323/17, 323/23, 323/24, 323/24, 324/13, 324/37, 324/41, 325/13, 325/37,

325/40, 326/05, 326/22, 326/23, 326/23, 326/38, 326/40, 327/04, 327/23, 327/23,
327/38, 327/39, 330/02, 330/26, 331/02, 331/26

é.+den 243/26, 277/35

é.+ge 79/27, 113/20, 158/30, 254/09, 282/41, 283/41, 322/34, 323/35

é.+ler 75/33, 82/10, 105/36, 106/31, 107/32, 108/31, 110/40, 114/24,
120/22, 123/28, 133/07, 149/34, 158/33, 162/37, 163/32, 164/13, 166/08, 166/12,
250/28, 256/10, 257/10, 276/32, 277/32, 278/06, 278/24, 278/41, 279/06, 279/24,
279/41, 280/39, 281/39, 284/20, 288/42, 289/42, 292/17, 293/16, 300/27, 301/26,
314/41, 315/40, 322/36, 323/36, 326/26, 326/43, 327/26, 327/43, 329/10

é.+lerden 107/35, 180/34, 278/25, 279/25

é.+herge 75/37, 166/16, 166/25, 181/05, 197/29, 250/30, 251/30

é.+leri 75/10, 250/18

é.+lerinden 197/19

é.+lerine 166/04, 197/27

é.+lerniñ 74/02, 74/18, 76/10, 77/21, 77/36, 79/25, 83/09, 84/39, 90/01,
138/38, 158/27, 160/30, 163/27, 163/28, 163/37, 166/11, 166/23, 248/37, 249/37,
250/01, 250/37, 251/01, 251/37, 252/13, 252/21, 253/13, 253/21, 254/08, 255/08,
256/29, 257/29, 258/27, 259/23, 262/37, 263/37, 306/08, 307/08, 322/33, 323/33,
324/30, 325/30, 326/41, 326/41, 327/40, 327/41, 328/03, 329/02

é.+lerniñdir 122/37, 292/03, 293/03

é.+ni 96/32, 124/08, 157/30, 158/07, 158/08, 179/25, 268/31, 269/30,
292/25, 322/17, 322/22, 322/23, 323/23

é.+niñ 48/13, 74/08, 75/13, 75/25, 77/17, 82/05, 83/08, 84/37, 97/22,
107/30, 120/20, 120/24, 121/25, 158/19, 158/20, 159/11, 159/24, 159/30, 160/06,
162/27, 228/04, 229/04, 248/40, 249/40, 250/19, 250/25, 251/18, 251/19, 251/25,
252/12, 253/12, 256/08, 256/28, 257/08, 257/28, 258/26, 259/22, 270/03, 271/03,
278/23, 279/23, 288/40, 288/43, 289/40, 289/43, 290/19, 291/19, 291/21, 291/22,
322/28, 322/29, 323/29, 323/30, 324/03, 324/09, 324/12, 324/19, 325/03, 325/09,
325/12, 325/20, 326/22, 327/22

[=366]

érméniçe< Tr, Fa. *Ermenice*, Ermeni dili, Hay dili, Hayca, Ermenice: *Yasaganı ari vartabédlerniñ barçaérménilikte, xayısı ki yasadılar da toxtattılar érméni tili bile*

kéndileriniñ cinsına, xaysı ki yazılğanbar édi érméniçe Ilov érménilerine, işletirle édi anı yazılğanına da toxtatılğanına köre. (166/04), Xaysı ki bugün Ilov érménilerinde bardır érméniçe. (197/20), Da andan soñra né türlü özge milletniñ sebepinden boldu, alay xanlıxtan buyruş, ki törelerni érméniçeden tatarçağa köçürüldi, da andan soñra Latinge. (197/23). é. 166/04, 197/20

é.+den 197/23

[=3]

érménilik< Tr, Fa. *Ermenilik*, Haylık, Ermni olmak: *Xolarmén sénden, haybatlı ata da barça érménilik yıxövleriniñ başı, bolmagay, ki héç te yéñil sağışlagaysén can sartın kérekli işni, xaysın ki ménim üstüme bérripsén. (26/35), Évét ki xaytıp boldu sebep bu Töre bitinki yazmaga hörmet xoyğanından bizge dér Sdép'annos gat'ağigosnuñ barça érménilikniñ. (209/41), Haybatlı ari vartabédniñ Mik'ajélniñ yasaganı bu Töre bitikni xoltxasından Sdép'anos gat'oğigosnuñ barça érménilikniñ. (203/16).*

é. 26/35, 210/14, 211/14

é.+ke 197/15

é.+niñ 18/06, 25/37, 202/22, 203/16, 208/41, 209/41

é.+te 166/01

[=11]

érrortutiun< Er. *ερρηρηνηρηιύ*, kutsal üçlük, Ata Oğul Ari Can, Aat Oğul Kutsal Ruh: *Da artıxsı ulukünidir, ari da ayırılmagan surp Érrortut'iunga şükür bérgeyer. (77/07), Haybat könü surp Érrortut'iunga, Ataga Oğulga da Ari Canga méñi méñilik, amén. (165/36). Dağı da Xağanlıxta 3 töreçi xoyarlar, alay ox Vrasdunda, Xağanlıxtan övrenip, surp Érrortut'iunnuñ atına da tanıxlarnıñ sanına. (217/22).*

é.+ga 77/07, 165/36, 197/01, 252/06, 253/06

é.+nuñ 34/20, 216/21, 217/22

[=8]

érusağém< İb. Yu, Er. *Eruşalaim*, *Ιεροσολυμα*, *Ερριουητι*, Urşelim, Urselim, Kudus, Yerusalem: *Bu türlü Bédros, işitip Tapor tağda Ata Téñriniñ avazın K'risdos üstüne, aytır édi, tanıxlıx bérıp, ki bu avaznı biz köñü işittix. (43/05).*

é.+de 43/05

[=1]

érusahééwm< İb, Yu, Er. *Eruşalaim, Ιεροσολυμα, Ἐρηνουσηλίμ*, Urşelim, Urselim, Kudus, Yerusalem: *Bolgaysız maña tanix Érusahééwmde, u Samariade, dünyâniñ xiriğına dire. (225/01).*

é.+de 225/01

[=1]

ésu< İb, Yu, La, Er. *Yexoşua, Ἄνση, Osee, Ὠλιζι, özel ad, İsa, hazret-i İsa, Caşua, yuşe'*: *xaysı ki Movsés xoydı yarğuşıclar anabadda, da mundan soñra Ésu zorawor. (29/30), Zéra Movsésniñ töresiniñ bérilgenine Téñriden Ovr, da Aharon, da Ésu tanıxtırlar. (223/20).*

é. 29/30, 41/21, 222/20, 223/20

[=4]

ézégia< İb, La, Yu, Er. *Xezqiya, Xizkiya, Ezechia, Εζεκιασ, Ἐζεκιημ, özel ad, Hezekiya, yehudi peygamberleinden: Anıñ üçün kérek ki ol obıçay bile tirilgey, néçik ari xanlar, néçik éskide Ovsiya xan, da Ézégia, Tawit', a yengide Apkar u Gosdandianos, T'éotos u Drtadios, dağın da alarga oxşaşlar. (237/39).*

é. 237/39

[=1]

ézégiya< İb, La, Yu, Er. *Xezqiya, Xizkiya, Ezechia, Εζεκιασ, Ἐζεκιημ, özel ad, Hezekiya, yehudi peygamberleinden: Anıñ üçün kérek ki ol obıçay bile tirilgey, néçik ari xanlar, néçik éskide Ovsiya xan, da Ézégiya, Tawit', a yengide Apkar u Gosdandianos, T'éotos u Drtadios, dağın da alarga oxşaşlar. (239/39).*

é. 59/28, 236/39

[=2]

fabian< Yu, La, Uk, Po. *Φαβιον, Fabianus, Φαβιαν, Фабиан, Fabian, özel ad. Kişi adı: Yan Poznandan, Fabian Élşprkten. (329/14).*

f. 329/14

[=1]

fabiyán< Yu, La, Uk, Po. *Φαβιον, Fabianus, Φαβιαν, Фабиан, Fabian, özel ad. Toponim: Yan Poznandan, Fabian Élşprkten. (164/22).*

f. 164/22

[=1]

falşované < Uk, Po. *фальшування, фальшовання, falszowanie*, sahtecilik, dolandırıcılık, kalpazanlık: *Falşované xarılarda da funtlarda. (314/15).*

f. 314/15

[=1]

fas < ? *Pasklyabayramı, İsanın dirilişi bayramı: Tvagan 1104-sine [=1655], martnuj 18-ine némitste [=némiçte] fasın yañıldılar da bayramların 3 dinden ilgali [=ilgeri] éttiler, érméniden, da oruştan [=orustan], da cuhuttan, da 4 hafta ilgeri éttiler. (243/24).*

f.+ın 243/24

[=1]

ferahat < Ar. *فرحت* sevinç, neşe, zevk, keyf, eğlence: *Yoxsa barça k'risdânlar küniün yıxkünnüj, ulu künde, ki barçası érkli bolgaylar da ferahat, çöplenme da kélme yıxövge, bağlanmagay özge işler bile, yığlamax bile, [kérek] Téñriden xolmaga. (253/01).*

f. 76/29, 252/01, 253/01

[=3]

fébruarius < La. *Fébruarius*, yılın aylarından, şubat ayı: *A(nn)o 1594-rty 26 Fébruarius. (196/26).*

f. 196/26

[=1]

fél < Ar. *فعل* iş, eylem, amel, etki, kötülük, hile: *Yığı yoluxur ademiler arasına, ki adam oğlun yüreкке çıxargan éski duşmandır, ki biri birine söz artundan talaş étip ta yaman sözler aytırlar, da ayblar bérirler, hörmetine tyıp, ki sén yaman kişisén, ya oğrusén, ya xaraxçısén, ya taratursén, ya xalpsén, ya xaçxınçısén, ya orospı oğlusén, anda kénsi ya orospı érisén, ya itsén, ya it oğlusén, néçik talaş arasına da içki félınden, né türlü de bu yañılğan işler yoluxsa, ya köp kéz yoluxur, ki yaxşı xatunlarga da ayblar bérirler, zvada arasına aytır, ki yaman xatun, ya orospı, ya né türlü de ayb bérse, da iş tartılgıy édi yarğuga. (186/16).*

f.+inden 186/16

[=1]

fli < La, Os. *Florenus*, *فلوري* para birimi, (anlamı çiçek olsa da Osmanlı döneminde ve Kırım hanlığında para birimi olarak kullanılıyordu): *Éger ki kimése yaşıрын axça ya fli xaxkay da anı sézgeyler, anıñkibik xaxuçı axça ya fli kérek éki xolun késkeyler yañılğanıñ. (148/25), Kim ki poşuman bolsa da yébermege klemese, apélatsia*

yétkenden sonra, na kérek, ki ol kişi 6 fli axça xoygay töreniñ alına, ol töreniñ, ki apélovat étti, néçe ki töre olturuptur, ki yébergey korolğa. (194/32), Éger korol korunada ése, kérek xarcı üçün bérilgey törege köre 4 fli, a éger korunada bolmasa korol, kérek bérilgey 8 fli. (195/06).

f. 148/25, 148/26, 157/32, 175/09, 175/10, 194/32, 236/23, 237/23,
314/20, 314/21, 315/19, 315/20, 322/17, 323/17, 336/34, 336/35, 337/34, 337/35

f.+dur 195/06

[=19]

flü< La, Os. *Florenus*, فلوري, para birimi, (anlamı çiçek olsa da Osmanlı döneminde ve Kırım hanlığında para birimi olarak kullanılıyordu): *dağı da érki bar xanıñ flu axça xaxtırmaga töre bile. (58/35).*

f. 58/35

[=1]

foldrovat< Al, Po. *fordern, foldrowac*, talep, istek, dilek, mahkemede itiraz, itiraz etme: *A éger ki kimse tutulsa oğurluxta, ya itlikte, ya adam öldirmexte, da alani bolmagay ol yaman iş ya litsası, da, kim ki tutup kélitirdi, tanıxı bolmagay, tiyesidir anar antnı bérmege, kim ki üstüne foldrovat étkey, zéra anıñkibik yamanlıx xılınanlar antnı némege tutmaslar. (229/14).*

f. 48/35, 228/14, 229/14

[=3]

frangistan< Er, Fa. *ḫpawúḫpuuwú*, batı roma imparatorluğu, Polonya, Frangistan, Avrupa: *Dağı da Xağanlıxta 3 töreçi xoyarlar,alay ox Frangistanda, Xağanlıxtan övrenip, surp Érrortut'iunnuñ atına da tanıxlarnıñ sanına. (217/21).*

f.+da 217/21

[=1]

frank< La, İt. *francus, franco*, Özel ad, ülke adı. Frans, Frenk, Latin, Latince: *yazıldı bu töre bitik, xaysı ki añlantıyır “Ganunk”, asrı ayız [=aziz] da tügel orinagdır, xaysı ki tügellendi érméni tvagan 1024sanına, tégdémpér ayınıñ 20-sine, memleketinde franknıñ, şehesinde kaménetsniñ, padşahlıxına némiçniñ k'risdân Stéfan Batoriy, xaysı ki añlıyır, biylixine şeherimizniñ Briskiy pan Mikolaynıñ, gat'ağigosluxuna dér Krikorisniñ, axpaşlıxına dér Barsamnıñ. (198/21).*

f.+nıñ 198/21

[=1]

frişte< Fa. فرشته melek. haberci, elçi: *K'risdosnu Yékibdoska xaçırganda frişte da bolvanlarını uşalğanı tanıxtır. (41/31), Da surp arut'ıununa Krisdosnuñ frişteler, u kérezmanınıñ taşı, ki açıldı, da kéfini, da arakéller, da ari xatınlar, da storozlar tanıxtır. (232/32), A éger ki aytsalar: “ çare yoxtur, ant içmiyin” ,- bu iş andan bélgilidir, ki Téñri Aprahamga ant içti frişteden ötleş da aytp: “ménim boyumdan ant içérmén”.*(225/39). f. 41/31, 222/25, 223/25

f.+den 29/05, 45/13, 213/12, 224/40, 225/40

f.+ler 41/25, 42/08, 42/12, 222/22, 222/31, 222/33, 223/22, 223/32, 223/33

f.+lerge 28/35, 213/08

[=19]

funt< La, Po, Uk. *Pondo, фунт, funt*, ağırlık ölçęi, 12 ons ağırlığında bir ölçek: *Éñ burun baxılmax kérek, néçiktir terezüler, néçiktir funtlar, néçiktir xarılar da ölçünmexi barça türlü xumaşınıñ, ki bolgaylar könü da tügel işler könüsün bézirganlikniñ, bu türlü xoyulmax kérek, néçik vaxtına köre kötürürlür da éner, da, xoyup anıñ üsne közet, câht bile baxkaylar da közetkeyler, ki héç kimsége ayılğan işlerde égirlik bolmagay. (148/02), Éger kimése tapulğan bolgay, xayısı ayılğan terezüde,xarıda, funtta, ölçmexlerde da xarılamaxta égirlik kimésege ya oğurlux étkey. (31515). Éger kimése tapulğan bolgay, xayısı ayılğan terezüde,xarıda, funtta, (Na Polyax: Falşované xarılarda da funtlarda) ölçmexlerde da xarılamaxta égirlik kimésege ya oğurlux étkey. (31515).* f.+lar 148/02, 314/08, 315/08

f.+larda 314/15

f.+ta 148/15, 314/15, 315/15

[=7]

furka La, Uk, Po. *furia, фурия, furia*, öfke, kızgınlık, hiddet, çatallı, çapraz, Haç: *Kimse ki xılınsa ölümlü iş ya artıxsılıxını, kénsi bérimex kérektir ölümge, budur ki néme oğurlasa, furka bile oğütlemek kérek. (123/07), Éger oğrunı ol işler bile ol emanetkar bélgili iş bile oğurluxını xapkaylar, anıñkibik oğrunı furka bile oğütlemex kérek. (277/17), Töre buyurrıyır her biri oğrunı oğurlux néme bile bélgili töre alınına geltirgenni oğütlegeyler furka bile. (307/26).*

f. 105/05, 123/07, 123/09, 139/37, 276/17, 277/17, 292/06, 292/07, 293/06, 293/07, 306/26, 307/26

[=12]

ganok < Al, Uk, Po. *ganek*, *танок*, *gang*, sundurma, kule, eskele, yüksek binaları dikmek için demir ve tahtalardan kurlan bir yapı: *Kimése ki yeji öv yasagay da yoğartın ganok klegey spustit étmege, yasar égeç, ol türlü, yasamax kérek ganokni, ki kimése üstünden tüşmegey. Éger kimése anıñkibik ganoktan yıxılsa éski duşmannıñ satamasından, öv éyesiniñ anda égiliki yoxtur, ale lucnu k'ahanadan ötleş tartmax kérek. (295/26, tüm örnekle bu paragrafta yerleşmiş). Kimése ki yeji öv yasagay da yoğartın ganok klegey spustit étmege, yasar égeç, ol türlü, yasamax kérek ganokni, ki kimése üstünden tüşmegey. Éger kimése anıñkibik ganoktan yıxılsa éski duşmannıñ satamasından, öv éyesiniñ anda égiliki yoxtur, ale lucnu k'ahanadan ötleş tartmax kérek. (295/26, tüm örnekle bu paragrafta yerleşmiş).*

g. 126/16, 294/24, 295/23

g.+ni 126/18

g.+nu 294/25, 295/24

g.+tan 126/22, 294/27, 295/26

[=9]

ganonk < İb, Ar, Yu, Er, *Qnun*, *قانون*, *κανόνας*, *қулу́нұп*, yasa, kanun, düzen, kural: *Xaytıp bu türlü bardır oxşaşı biri birine. zéra ganonk' canı toğru éter, da töre ténni, helbet, éger biri birinden ayırılıp éseler, yoxsa köp yérde birikirler. (27/09), Xaytıp tiyesidir bilmege, ki tügüldür yalğız bu Töre bitiki, xaysın ki hali yazıyırbiz, tügüldür yalğız ménden bolgay tügellenmeki muñar, zéra oxşaşı bar ganonk'ka, né türlü ki ganonk' birden yazılmadı, a né bir yérde, a né bir adamdan, yoxsa az-az yazıldı,.. (233/40), da né türlü ganonk'nu biliçiler tüzüptürler, ol türlü töreni de; da né türlü yañılğanlarga ganonk'ta pokuta u xorxu bar, ol türlü törede bar; da ne türlü törede zından u baylamaq bar égrilerge, ol türlü ganonk'ta zından u baylamaq xarğamaxtır. (211/26),*

g. 27/09, 27/29, 54/32, 55/06, 207/27, 211/20, 211/23, 211/29, 225/17, 232/34, 233/34, 233/40, 295/23, 299/40

g.+i 43/20

g.+ka 55/06, 211/18, 233/40

g.+nı 27/07

g.+nu 27/20, 199/12, 210/19, 210/25, 211/19, 211/25

g.+ta 27/05, 27/23, 27/26, 210/18, 210/26, 210/28, 211/26, 211/28

g.+tan 55/15, 233/44

g.+u 224/07, 225/07

[=37]

ganunk< İb, Ar, Yu, Er, *Qnun*, قانون, κανόνας, ημύνει, yasa, kanun, düzen, kural: *Da biz kledix, Téjrinij buyruxun héç étkénlerge töre de ganunk' xoydux bérkitip yarğuda. (22/38), Xaytıp tiyesidir bilmege, ki tügüldür yalğız bu Töre bitiki, xaysın ki hali yazıyırbiz, tügüldür yalğız ménden bolgay tügellenmeki muñar, zéra oxşaşı bar ganonk'ka, né türlü ki ganonk' birden yazılmadı, a né bir yérde, a né bir adamdan, yoxsa az-az yazıldı,.. (233/40), evel başlanmaxı munuñ bizden boldı, da bizden soñra kérek, ki az-az yazılğay da tügel bolgay, zéra ganonktan boyruxtur, yılda 3kéz žoğovk bolğay, da térgöv étkeyler. (232/44).*

g. 22/38, 24/06, 27/17, 44/02, 131/29, 199/03, 206/27, 208/06, 209/06, 210/20, 210/29, 224/17, 232/40, 298/41

g.+a 198/17

g.+ka 232/40

g.+ta 210/23

g.+tan 232/44

[=18]

gatağigés< Yu, Er. *Καθολικός, ημῆρηληνυ*, katalikos, patrik, baş papaz, başpiskopos, papa hazretleri: *dağı da yazar Mik'ajél vartabéd Töre bitikiniñ xuvatı üçün köp türlü yalbarmax dér Sdép'anos gat'ağigéska. (210/13).*

g.+ka 210/13

[=1]

gatağigos< Yu, Er. *Καθολικός, ημῆρηληνυ*, katalikos, patrik, baş papaz, başpiskopos, papa hazretleri: *dağı da yazar Mik'ajél vartabéd Töre bitikiniñ xuvatı üçün köp türlü yalbarmax dér Sdép'annos gat'ağigosniñ. (211/13).* g.+nıñ 211/13

[=1]

gatoğigos< Yu, Er. *Καθολικός, ημῆρηληνυ*, katalikos, patrik, baş papaz, başpiskopos, papa hazretleri: *dağı da yazar Mik'ajél vartabéd Töre bitikiniñ xuvatı üçün köp türlü*

yalbarmax d r Sd p'annos gat'o igosg . (26/33), Haybatlı arı vartab dnu  yasaganı bu T re bitikini xoltxasından Sd p'annos gat'o igosnu  bar a  rm nilikni . (203/16), Haybatlı arı vartab dnu  yasaganı bu T re bitikini xoltxasından Sd p'annos gat'o igosnu  bar a  rm nilikni . (203/16),  v t ki xaytıp boldu sebep bu T re bitinki yazmaga h rmet xoyganından bizge d r Sd p'annos gat'a igosnu  bar a  rm nilikni , 1 de 2 de bizden xoltxa  tti, da m n mahana  ttim m nim biliksizlikimni da k p k z tartındım bu i ten. (209/41).

g.+ga 26/33

g.+ni  18/05, 25/36, 202/22, 203/16

g.+nu  197/16, 208/41, 209/41

[=8]

gato igoslux< Yu, Er-Tr. *Καθολικός,  ιωρ νη η nu*, katalikos, patrik, ba  papaz, ba piskopos, papa hazretleri: *yazıldı bu t re bitik, xayısı ki anlanıyır "Ganunk", asrı ayız [=aziz] da t gel orinagdır, xayısı ki t gellendi  rm ni tvagan 1024sanına, t gd mp r ayını  20-sine, memleketinde franknu , sheherinde kam netsni , pad ahlıxına n mi ni  k'risd n St fan Batoriy, xayısı ki anlıyır, biylixine  heherimizni  Briskiy pan Mikolaynu , gat'a igosluxuna d r Krikorisni , axpa lıxına d r Barsamnu . (198/26).*

g.+una 198/26

[=1]

gayit< Uk, Po. *ɡ iti*, gaic, ba lamak, mahkemeni y r tmek: *xa an ki voyt oltursa t rede  rm ni xartları bile, k rek ki evelgisinden sorgay atı bile, : " ax mıdır t reni gayit  tmege?" (253/23). g. 82/36, 256/23, 257/23*

[=3]

g s<Erm. *  u*, yarı, yarım: * ger ki anı kibik i  yoluxsa o lanlar arasına, ki xayısı o lanlardan biyik y rden s kirse    bile da ol s kirmexten naxıs bolgay ya  l mge bargay, kim sebep bolsa bu i ke, g s ba ın t lemex k rek. (87/04),  ger 2 ki i uru sa da aralarına urgaylar a ırayaxlı xatunnu, da ol urmaktan xatın ki ini da o lanı  vaxtsız k  irgey, g s ba ın t lemex k rek xocasına ol xatunnu  ya n  t rl  bolsa Birgelerine barı ma. (271/24). A  ger ki ol  ld rgen o lanı  ya ı 12-dan  ksik bolsa, bolgay 10 ya 11, ol  axta anı  ba ını  gesi t lenmex k rek. (258/33).*

g. 87/04, 87/20, 260/26, 260/33, 261/26, 261/33, 270/24, 272/08, 272/15, 272/15, 272/27, 272/35, 273/08, 273/09, 273/14, 273/27, 273/35, 274/05, 275/05, 276/08

g.+i 258/33

[=21]

gıvalt< Al, Uk, Po. *Gewalt*, *ɾɔɔɫm*, *ɟɔɔɫm*, *gwalt*, karşılıklı, gürültü, güç, kuvvet, şiddet, zorlama, karmaşa, kargaşa: *Dağı da töre körgüziyir ölçüngen işler da ademilerniñ barçasınıñ tirliki da kérekli da kéreki yémexinde, içmexine kérekli alay kérek xoyulgay, né türlü yılı kéltirse, aylanır barça işler, da bu bolmax kérek kiçinden xoyulgannıñ kn'azalarınñ, xayısı bu boyruqlarını ayılğan xoyuqturlar, her biri saxlamax da gıvaltın başxa tutmax kérek, néçik xoca, alay miskin, anı bir bézirgân xarşı bolmagay ayılğan işlerge, kénsi érki bile néme xoyмага, anı néme étmege bolmaktır, né türlü ayılğan xoyuluqtur. (314/34).*

g.+tan 149/17, 314/34

[=2]

gilé< Fa, *گيل*şikayet, dava, arize, dilekçe. (bu sözcük Farsça gösterilse de aslında istemek ve söylemek anlamına gelen kelemek sözünden gelmektedir. Ayrıca bu sözün eski dillerden Sümerce ve Etrüskçe de olması, aynı zamanda Moğolca ve Çuvaşçada olması da bu sözün Türkçe kökenli olmasına bir emaredir): *éger ki kimése kéçe vaxtına övd da kündüz oğrunu litsası bile bélgili tutkıy édi, ol çaxta anıñkibik oğrunu nışanı bile oğurluxnuñ, budur litsası bile, töre alınna kéltirme, né türlü gile bile ol oğruğa utru töre alınna, ol türlü tözgey ol oğru töre ötleş, né ki töre tapsa, anıñ bile ögütmegey. (103/23), Éger yaman köñülden öldürdü ése, na yérgesine törenin tiyişlidir anıñkibik işlerni baxmax bile, igi bilmek kérek , da né türlü ki töre körgüziyir gilege köre, cuğap bérüçiniñ cuğapına köre töre buyurgay. (283/19), yene bilgeysiz, ki bir kiméseni obliçne voytnuñ alınna ündemiyin övine, anıñkibik kişini voyt törege ündetmege bolmaktır, işitmiyin anıñ giléyin ya birisi yannıñ otporun, ki töre mi işidir, yoxsa yox, ki, bilip işni, soñra bérgey törege, könülükü munuñ bulaydır. (335/32).*

g. 103/23, 119/36, 122/27, 160/14, 160/17, 177/28, 180/06, 274/30, 275/30, 288/30, 289/30, 290/39, 291/39, 324/22, 324/23, 325/23, 325/24, 340/03, 341/03

g.+ge 112/12, 282/19, 283/19

g.+lerni 35/26, 216/40

g.+ni 33/28, 216/07, 217/07, 325/05

g.+yin 33/26, 120/02, 159/12, 159/17, 170/11, 172/32, 216/06, 217/06,
288/32, 289/32, 324/03, 325/03, 332/21, 333/19, 334/32, 335/32

g.+yinden 176/03, 338/10, 339/10

g.+yine 113/15, 160/17, 176/04, 282/38, 283/38, 324/23, 325/24, 338/10,
339/10

g.+yini 175/33, 324/05, 338/07, 339/07

[=60]

gnizétskiy< Uk, Po. *гнізеньський*, *gnieznecki*, özel ad, aslında Gnizno kentinden olan kişi demek: *Kaştalanlar; Yan Latvskiy da Gnizétskiy. (329/24).*

g. 165/07, 329/24

[=2]

gnizna< Uk, Po. *Гнізно*, *Gnieszno*, Poloniyanın Poznan ilinde bir şehir: *Yan surp yixövden Gniznaniy. (329/12).*

g.+niñ 164/18, 329/12

[=2]

gorintos< La, Yu, Er. *Corinthus*, *Κορινθος*, *Ἰππὴρῆννυ*, özel ad, toponim, yunan kenti: *5-inçi, ki bu zamanda Ari Can izyavit étmese, néçik éoğomon u Taniél vaxtına, ya néçik Gorint'os kermenine, ya özge uluslarda, ki könü töre éterler édi. (207/13).*

g. 22/07, 206/13, 207/13

[=3]

gosedandianos< La, Yu, Er. *Constantinus*, *Κωνσταντινος*, *Ἰππὴρῆρῆννυ*, *Ἰππὴρῆρῆρῆννυ*, özel ad, Rum ve Yunanlarda kral adı: *Né türlü ki Gosdandianos xan diatik bile xanlıxa olturğuzdu oğlanların. (58/10). Anıy üçün kérek ki ol obıçay bile tirilgey, néçik ari xanlar, néçik éskide Ovsiya xan, da Ézégiya, Tawit', a yeñide Apar u Gosdandianos, T'éotos u Drtadios, dağın da alarga oxşaşlar. (236/10).*

g. 58/10, 59/29, 236/10

[=3]

gosedantianos< La, Yu, Er. *Constantinus*, *Κωνσταντινος*, *Ἰππὴρῆρῆννυ*, *Ἰππὴρῆρῆρῆννυ*, özel ad, Rum ve Yunanlarda kral adı: *Anıy üçün kérek ki ol obıçay*

bile tirilgey, néçik ari xanlar, néçik éskide Ovsiya xan, da Ézégiya, Tawit', a yeñide Apkar u Gosdantianos, T'éotos u Drtadios, dağın da alarga oxşaşlar. (236/40).

g. 236/40

[=1]

gostantianos < La, Yu, Er. *Constantinus, Κωνσταντινος, Ἰηουουαῦνηῦνου, Ἰηουουαῦνηῦνου*, özel ad, Rum ve Yunanlarda kral adı: *Né türlü ki Gosdandianos xan diatik bile xanlıxka olтурğuzdu oğlanların. (237/10), Anıñ üçün kérek ki ol obıçay bile tirilgey, néçik ari xanlar, néçik éskide Ovsiya xan, da Ézégiya, Tawit', a yeñide Apkar u Gosdandianos, T'éotos u Drtadios, dağın da alarga oxşaşlar. (237/40).*

g. 237/10, 237/40

[=2]

gurka < Po. *Górka*, tepeçik, özel ad, toponim, yer adı, Mabet, puthane, puta tapınanların mabedi: *Lukaş Gurkadan Poznatskiy. (329/20).*

g.+dan 164/34, 329/20

[=2]

gübe < Ar. *جبة*, zırh, kaftan. Cübbe: *Žolnér urušta kimseni xolğa als, tonu opraxı da sağıt sabası anıñ bolgay, a gübesi biyiniñ bolgay, u talanniñ kümüşü biylerniñ bolgay, u bağır, u témir, u añar oxşaş nsme çérüvniñ bolgay. (241/12).*

g.+si 63/06, 240/11, 241/12

[=3]

günah < Fa. *گناه*, suç, yazık. Kökeni farsça olarak bilinse de Arapça cünah (جناح) sözünde alınmıştır: *9-unçu,ki yaratılğan tarbiyatımız dayma unutuçudr yaxşılıxını köp türlü can u tén günahından. (23/20).*

g.+ından 23/20

[=1]

gvalt < Al, Uk, Po. *Gewalt, твалт, звалт, gwalt*, karşılıklı, gürültü, güç, kuvvet, şiddet, zorlama, karmaşa, kargaşa: *Dağı da töre körgüziyir ölçüngen işler da ademilerniñ barçasınıñ tirliki da kérekli da kéreki yémexinde, içmexine kérekli alay kérek xoyulgay, né türlü yılı kéltirse, aylanır barça işler, da bu bolmax kérek kiçinden xoyulganniñ kn'azalarınñ, xayısı bu boyruxlarnı ayılğan xoyuvturlar, her biri saxlamax da givalttan başxa tutmax kérek, néçik xoca, alay miskin, anı bir bézirgân xarşı bolmağay ayılğan*

işlerge, kénsi érki bile néme xoymaga, anı néme étmege bolmastır, né türlü aytilgan xoyuluptur. (315/32).

g.+tan 315/32

[=1]

gvaltovnik<Al, Uk, Po. *гвалтівним*, *gvaltownik*, soygunçu, haydut, hırsız, zorlayıcı, tecavüzcü. *Gvaltovnik pokoynu (huzur, barış) pospolity (genel halk). (292/13).*

g. 292/13

[=1]

gvar< Al. *Gewahr*, garanti, kefil, kefalet: *A mülk éyesi ki klegey andan yalga, da ol añar, öç étip, bérmeyge da klegey ol mülkni pusta salıp kétmege, nési de buzulsa ol övniş, povinéndir kénsi axçası bile yasatma, çünkü tüştü anış gvarına. (339/30).*

g.+ma 177/07, 338/30, 339/30

[=3]

hadir< Ar. *حاضر*, pişmiş, hazır: *Bir kimése kiméseni voytka ündegey, da voyt bérmey törege, da ündelgen yan ayt kay, ki hadir dügülmén cuvap bérmeyge, bérişiz birisi törege, anı odérzat étmege bolur törege köre üçünçü törege dirin.(174/15), xayısı ki ilgerigi törede yazgandır bu artiikul üçün, da ayt kay, ki axçan yoxtur, xumaşın bar, ne türlü de bolsa, klermén tölemege, né ki Ténri da töre tapsa, da povod inanmaga klemegey, da klegey yükçüni antka kéltimege, na yükçi povinén dügül ant yürütmege, xaçan borç vlasnıy anış dügül, da tölövge hadirdi,néçik töre taptı, kimge de yoluxsa, xumaş bile tölegey, néçik axça tiyer, antsız, yükçi.(190/06), ya borçlu, ki klemegey tözmege da ayt kay, ki hadirmén tölöv étmege, töre satın alırmén, anıñkibik bolur odérzat étmege töreni. (174/30).*

h. 174/15, 336/18, 337/18

h.+dir 190/06

h.+mén 174/30, 336/25, 337/25

[=7]

hadirlen< Ar-Tr. *حاضر*, hazırlan, hazır ol: *Ari Cannıñ şnork'undan hadirlendik yazmaga töre bitikini. (18/12), éger ki ol kermen kişileri hadirlenip édiler ése anıñkibik igilikni kérapnıñ talam, tiymes anı étme: buzulgan kérapnıñ ulu ziyanı biyine boldı ol kérapnıñ sınmaxı da batmaxı. (136/22), bir kimése turgay törege da kénsiniñ giléyin bérmey, da biris yan anıñ sözüñ ıymagay bu sözler bile, ki ayt kay, pané voyté,*

hadirleniyirmén aňar cuvap b◊rme, bérgin maňa biris törege dirin,éger ki bu bu sözlerni aytsa, giléyinden burun. (175/35).

h.-dik 18/12

h.-dix 202/26, 203/20

h.-ip 136/22, 304/06, 305/06

h.-miyirmen 175/35, 338/08, 339/08

[=9]

hafta< Fa. هفته, hafta, 7 gün: *éger korol korunada bolsa , 3 kóz 3-er hafta rok bérmex kérek. (167/17), da éger ki korol korunada bolmas, 3 kóz 9 haftadır apélatsiya, dd aççası 12 flidür; éger korol korunada bolmasa, na 3 haftada açılır. (195/07), dağı da haftanıň künleri 7-dir, 1 kün işlengey xanga da biyge, a artıxısı işletmex poddanıyların ulu égriliktir. (240/29).*

h. 167/17, 167/20, 172/13, 176/25, 243/26, 330/05, 330/06, 331/05, 331/06, 334/20, 335/20, 338/21, 339/21

h.+da 173/11, 181/14, 182/18, 182/18, 192/35, 193/04, 195/07, 337/03

h.+dadır 167/08, 328/18, 329/43

h.+dan 167/08, 328/18, 329/43

h.+dır 195/05

h.+ga 161/08, 172/02, 173/04, 173/09, 173/12, 176/10, 324/37, 325/36, 334/14, 334/36, 335/14, 335/36, 336/02, 336/03, 336/04, 337/02, 337/04, 337/11, 338/13, 339/13

h.+nıñ 64/11, 240/29, 241/31

h.+sı 195/03

[=52]

hagarag< Er. *Żuľıunıulı*, muhalif, karşı, ters, zıd, rakip, direnme: *dađı da bolmagay, ki az néme üçün ant bolgay, zéra éger dünyâniň igilikin de bérseler édi, tiyemistir ant içme. Éger ki hagarag bolgaylar, ki yarlıbiz, anıñüçün klegey ant içmege, tiyesidir, ki buyurgaylar, borçnuň yarımın tölöv étkey de ant içmegey. (227/40).*

h. 47/34, 226/40, 227/40

[=3]

hagaraglıq< Er-Tr*Żuľıunıulı*, direnmek, muhalefet, anlaşmazlık, rekabet, çekişme, çatışma,geçimsizlik, kavga, ihtilaf, nifak: *dağı da 2 adamniň arasına xalaba u devi*

bolgay, K'risdos kéndi ögüt bérir, yarğuga barmiyin, yolda barişmaga, ki néme arada hagaraglıq bolmagay.(36/19).

h. 36/19

[=1]

hagaraglıx< Er-Tr. *Հաղաղալիք*, direnmek, muhalefet, anlaşmazlık, rekabet, çekişme, çatışma,geçimsizlik, kavga, ihtilaf, nifak: *dağı da 2 adamniñ arasına xalaba u devi bolgay, K'risdos kéndi ögüt bérir, yarğuga barmiyin, yolda barişmaga, ki néme arada hagaraglıx bolmagay.(218/11).*

h. 218/11

[=1]

hajr< Er. *Հայր*, ata, baba: *xaytib xolarmen sizden, ménim xardaşlarım, kim ki bu Ganonk'nu sarnasa, yaxşı heves bile boşatlıx xolgay Biy K'risdostan yazganniñ da yazdırganniñ yazıxlarına, da kim ki xoltxa étse, biy K'risdos añar 1-ine 1000 tügellegey 2-inçi kélgenine. Amén. «Hajr mér" or surp»". (199/18).*

h. İ. 199/18

[=1]

hajrabéd< Er. *Հայրապետ*, Patrik, Piskopos: *dağı da ulu biylerin yoxtur buyeuxu u érki xanlıx tonlar kiymege xanniñ buyruxundan başxa.dağı da xanniñ stoluna kimése olturmagay aşka, ték hajrabéd, né ta hörmetlep ündese. (59/11), dağı da töre buyurmas k'risdân xanlarga, ki, dinsiz xanlar kibik, hörmetsiz tirilgeyler. Yoxsa alğışlı bsag bile xaniçesi bolgay, zéra töredir hajrabéd bil xoranda turmaga. (236/38), oşta bu 12 türlü baş işler biri birine bağlap, sebep xoyarbiz töre bitikine oxşaş surp arakéllerden, xayısı ki Biy Ténriden yarğuçılar bérildiler dünyâga, da xaytıp Ari Can bile toğurdular hajrabédlerini da vartabédlerini, ari yixövnüñ yarğuçıların. (209/20).*

h. 59/11, 59/15, 59/24, 236/30, 236/33, 236/38, 237/30, 237/33, 237/38

h.+ge 59/14, 236/33, 237/33

h.+lerni 24/34, 208/20, 209/20

h.+niñ 58/29, 236/20, 237/20

[=18]

hakim< Ar. *حَكِيم*, doktor, şifacı, hekim, üfürükçü: Kıpçakçada buna karşılık oñaltuçı, otaçı, sağaytuçı sözleri verilmiştir. *Xaçan éki kişi uruşsa sağıtlar bile, da biri birisin yaralasa, da yaralı ol yaralardan ölmese, xastalıxına yaralarnıñ yatkay, da xuvatlanıp,*

yürüğeý tayax bile, aytılıýr töre bile, ol, ki xaysı yaraladı, borçludur ol yaralığa z.yanın, hakim bahasın tölemege, ol xadar da curum törege bérgey. (97/34), dağı da artıxsı u hörmətli, kérekli canga da ténge sözlü péşekârlıx, xutxaruçu bizni yamanlıxtan da yaxşı yolga kéltirüçivartabédlixtir, ilgeri hörmette bolgaylar xannıñ terbasına da barça biy biyrt arasında, anıñ üçün ki barçasınıñ kérekli atasıdır da canlarınıñ hakimidir. (242/21), éger xasta kişi klemese kéndiniñ hakiminiñ işitme sözün da anıñkibik xasta ölgey, hakim anda égri tigül. (313/03).

h. 97/34, 145/19, 145/24, 145/29, 270/09, 271/09, 272/04, 273/04, 310/42, 311/42, 312/02, 312/04, 313/02, 313/04

h.+idir 242/21, 243/22

h.+iniñ 312/04

h.+ler 145/11, 310/38, 311/38

h.+lerniñ 72/16, 248/11

h.+niñ 145/14, 145/15, 145/27, 249/11, 310/39, 310/40, 311/40, 313/03

[=30]

hakimlik < Ar-Tr. حَكِيم, doktorluk, şifacılık, hekimlik: *dağı da kérekli u boluşuçu ademilik tarbiyatına péşekârlıktir hakimlik, ki ademiñiñ barça tınsızlıxın tanır da oñaltır, ulu hörmette bolgay bolur da. (65/34), éger kiméseniñ atı téli bols xaysı ayaxı bile urmax, da tişlemex bile, xılıxı bile naxıs étkey, ol çaxta éyesi ol atnıñ, naxıs étken kişini, ziyanın, xarcın da hakimlikin tölemex kérek. (102/07), éger anıñkibik salaçı artıxsı işten naxıs bolsa da hakimlikten oñalıp çıxkay, biyi kérek tölegey anjar hakimlikin. (265/02).*

h. 65/34, 88/02, 99/34, 145/18, 242/16, 243/17, 262/01, 263/01, 310/42, 311/41

h.+idir 66/08

h.+in 86/05, 87/23, 89/28, 90/16, 102/07, 142/36, 260/07, 260/35, 261/07, 261/35, 262/32, 263/32, 265/03, 274/04, 275/04, 308/40, 309/39

h.+ke 145/13, 310/39, 311/39

h.+ni 145/16, 310/40, 311/40

h.+ten 90/15, 265/02

[=36]

hal< Ar. *حال*, durum, koşul, yer, vaziyet, baht, şimdi, imdi, bu zaman: *kimése ki érksiz xulun ya xulluxçusun öldürgey né türlü sağıt bile, töre öldürgen xannıj curumun izdemex kérek éyesinden, éger ol érksiz xul k'risdân ése. (98/04),xaytıp tiyesidir bilmege,ki tügüldür yalğız bu Töre bitiki, xayısı ki hali yazıyrbiz, tügüldür yalğız ménden bolgay tügellenmex muñar, zéra oxşaşı bar ganunka, ns türlü ki ganunk birden yazılmadı. (232/39), töre bile boyruş étkendir da tıygandır, ki xol tiyirmenin tusnax xoymagaylar, né üstünedegi taşın, né atibindeki taşın. Anıj bile miskin tirlík éter. Yanılğan munıjki némeni haligi boyruşnu töre bile ögütlenmex kérek, ki tartıngaylar andan, ki anıjkıbık tiyirmenni tusnax xoymagaylar. (296/17).*

h. 86/10, 98/04, 260/10, 261/10, 270/12, 271/12

h.+i 55/03, 75/07, 232/39, 233/39, 250/16, 251/16

h.+igi 107/28, 128/13, 278/22, 279/22, 296/17, 297/16

[=18]

hampartsumın< Er. *Համբարձանիւմ*, İsanın göğe yükselişi, yükseliş: *dağı da hampartsumında frışteler u arakéller, u evelden markaréler tanıxtır.(42/11).*

h.+da 42/11, 222/33

[=2]

hampartsumun < Er. *Համբարձանիւմ*, İsanın göğe yükselişi, yükseliş: *dağı da hampartsumuna frışteler u arakéller, u evelden markaréler tanıxtır.(223/33).*

h.+a 223/33

[=1]

hanus< Al?, Uk. *Hans, Ганус, Ханус*, özel ad, kişi adı: *mén Ivaşko, Sérhiy éréspxan oğlu. Pané ata, xolarmén biylikijizden, néme algay, néme körüklü atalgaysız...Pane Holub, xolarmén...Pané Holubnuj, canabar Hanusnuj ata. (202/04).*

h.+nuñ 202/04

[=1]

harawojn< Er. *Հարաւ, Հարաւոյն*, güney, güney kar fırtınası: *né türlü ki kéltirdi Movsés tşxojn harawojnu Soğomon xan vaxtına, né türlü Éyemiz K'risdos buyurur surp Awédaranda da tanıxlıx bérir. (57/26), né türlü ki kéltirdi Movsés tşxojn harawojnu Soğomon xan vaxtına, né türlü Éyemiz K'risdos buyurur surp Awédaranda da tanıxlıx bérir. (235/43),*

h.+ı 57/26, 234/44

h.+u 235/43

[=3]

harbéd< Er. *Հարպէտ*, doğru yazılışı *Հարբապէտ*'tir, patrik, papaz, ilhan: *éger ki harbédniñ sözüñ da xoltxasın némege tutmagaylar da turgaylar vank'ta, anıñkibkler Téhriñiñ da ari atalardan xarğışlıdırlar.*(135/36).

h.+niñ 135/36

[=1]

harbét< Erm. *Հարպէտ*, doğru yazılışı *Հարբապէտ*'tir, patrik, papaz, ilhan: *da bargaylar vank'ka birğilar bile, nağaralar bile, da çalıçılar bile, da xatın kişler de Birge bolgaylar, da vank'niñ harbéti alarnı nadan tıygay, da alarga körklü sözler bile sözleğey. (135/32), éger ki harbétniñ sözüñ da xoltxasın némege tutmagaylar da turgaylar vank'ta, anıñkibkler Téhriñiñ da ari atalardan xarğışlıdırlar.*(302/37).

h.+i 135/32, 302/35, 303/35

h.+niñ 302/37, 303/37

[=5]

harsız< Ar-Tr. *عارس*, ârsız, utançsız, hicapsız, utanmaz, gamsız, umursamaz, kötü, ahlaksız: *a éger ki anıñkibik artıxsılıxtan xaytma klemeseler, atası anıñkibik ytaman oğlanı,harsız, xorxususuz, béğam, kénsinden da kénsiniñ barça igilikinnden bolur kéri étkey. (95/12).*

h. 95/12, 268/04, 269/05

[=3]

hawasar< Er.*Հաւասար*, eşit, özdeş, aynı derecede, uygun, aynı oranda, beraber: *bu türlü manilerini bérip uluslarga, ki tanıgaylar, ki néçe türlü yaxşılıx bar munda hawasar barça ademilerge, ki talaşnı öpkeni kötürür da éminlikni u yaxşılıxni toxtatır ademiler arasına. (28/11), né üçün Téhri hawasar bérdi yarğuşılıxni? (212/04).*

h. 28/11, 212/04

[=2]

hawsar< Er.*Հաւասար*, eşit, özdeş, aynı derecede, uygun, aynı oranda, beraber: *né üçün Téhri hawasar bérdi yarğuşılıxni? (29/38), yoxése ki atasınıñ ölümünden soñra, ki ana tiri bolgay, da xaysı oğlanı ölse alınna, azap ya kiçi, da bolmasa ol ölgen oğlanıñ oğlanlar, anı žarangél éter xız xardaşlar, bo anası bile da ér xardaşları bile Birge téñ, da anadır hawsar žarang ér u xız oğlanlarına atadan soñra. (189/19), bu türlü*

manilerini béríp uluslarga, ki tanıgaylar, ki néçe türlü yaxşılıx bar munda hawsar barça ademilerge, ki talaşnı öpkeni kötürür da éminlikni u yaxşılıxni toxtatır ademiler arasına.(210/38).

h. 29/38, 189/19, 210/38, 211/38, 213/28

h.+dır 29/26, 213/22

[=7]

haybat< Ar. هيبت, övgü, şöhrət, temcit, yücelik, büyüklük: *Haybat könü surp Érrortut’iunga, Ataga Oğulga da Ari Canga méni ménilik, amén. (165/35), Haybat ari vartabédniñ Mik’ajélniñ yasaganı bu Töre bitikini xoltxasından Sdép’anos gata’oğigosniñ barça érménilikniñ.*(202/21), *Haybat Biy K’risdoska, Barça dünyâni yaratkanga, Ata Oğul Ari Can, bir Téhriçe, méni ménilik. Amén. (198/12).*

h. 165/35, 197/01, 198/12

h.+lı 202/21, 203/15, 211/14, 225/06

[=7]

haybatlan< Ar-Tr. هيبت, övülmek, şöhrətlənmək, temcit edilmək, yücelmək: *zéra bu 12 san haybatlandı barça dünyâga, zéra bu 2 altıdan toğdular, da bu altı san dünyâniñ yaratulganınıñ künleridir. (24/37).*

h.-dı 24/37, 208/22, 209/22

[=3]

haybatlı< Ar-Tr. هيبت, ünlü, şöhrətli, yce mertebeli: *Haybatlı ari vartabédniñ yasaganı bu Töre bitikini xoltxasından Sdép’annos gat’oğigosniñ barça érménilikniñ.*(18/03), *Xolarmén sénden, haybatlı ata da barça érménilik yıxövleriniñ başı, bolmagay, ki héç te yénil sağışlagaysén can sartın kérekli işni, xaysın ki ménim üstüme béripsén. (26/34).*

h. 18/03, 26/34

[=2]

haybatlıq< Ar-Tr. هيبت, ünlülük, büyüklük, şöhrətlilik, yücelik sahibi olmaq, yüksek makamlılıq: *dağı da bardır köp türlü haybatlıq ki [=haybatlıqı] bu işlerniñ ari bitiklerde.*(25/04), *Tiyesidir bizge könü töremiz bile barmaga, ki biz Ata Oğul Ari Canga bir Téhri tapunurbiz, bir tarbiyatta, u bir Téhrilikte, [da 1 xanlıxta],u bir xuvatta, da 1 haybatlıqta. (52/32).*

h. 25/04

h.+ta 52/32

[=2]

haybatlıx< Ar-Tr. هيبت, ünlülük, büyüklük, şöretlilik, yücelik sahibi olmak, yüksek makamlılık: *dağı da bardır köp türlü haybatlıxı bu işlerniñ ari bitiklerde. (208/25), Tiyesidir bizge könü töremiz bile barmaga, ki biz Ata Oğul Ari Cannı bir Ténri tapunurbiz, 1 tarbiyatta, da 1 Ténrilikte, 1 xanlıxta, da 1 xuvatta, da 1 haybatlıxta.(231/40).*

h.+1 208/25, 209/25

h.+ta 230/41, 231/40

[=4]

helbet< Ar. البته, elbette, tabii, tabii ki, katen, kesin, kesinlikle: *Helbet, klesek yarğunu toğru étmege, vaxtında unutup yañırbiz, andan soñra poşman bolup, sağışka tüşerbiz, ki aly midıryoxsa alay düğül. (23/21), helbet köp türlü söz bile câht éterler yarğuçını aldamağa, né türlü boslar köktegi yarğuçınıñ alnına turmaga, ki barça yapuxlarını körer, ki anıñ alnına kimése aldamağ bile bolmas könü bolmaga, yoxése könülük bile térgöv bolsar. (208/14), zéra ganunk' canı toğru éter, daa töre ténni, helbet, éger biri birinden ayırılıp éseler, yoxése köp yérde birikirler. (210/20).*

h. 23/21, 24/20, 27/11, 42/15, 206/38, 207/38, 208/14, 209/13, 210/20, 211/20, 222/35, 223/35

[=12]

helbette< Ar. البته, elbette, tabii, tabii ki, katen, kesin, kesinlikle: *ékinçi, helbette, yaxşı érkine bériri ademiniñ barça yaxşılıxın xılınmaga, xaysın ki toxtatır, ki bizim érkimizdedir, ki barça ademiler bile könülük bile barmaga. (19/14), helbette 3 türlü, ki tanıxlıx bérirler K'risdos üçün: can, u suv, u xan. (43/16).*

h. 19/14, 43/16, 202/43, 203/36, 224/06

[=5]

her< Fa. هر, hepsi, tüm. Üçünçi. *Klemedi Ténri bérmege yazgan töre, ki bolmagay prézmuşénadan könülükte bolgaybiz, yoxése süvük bile, yarlığamax bile saxlagaybiz könülükünü u yazmagan töreni her zamanda. (20/25), éger ata ya oğul xayısı yañılmaxka köre ölümlü albo yazıxlı yañılgan tapulgan bolgay, atası oğlunun yañılganı üçün cezasın tartma bolmas, alay ox oğul atanıñ yañılganı üçün né 1 öğüt bile borçlu tigüldir, her 1-i yañılganına köre tartmax kérek. (269/12), a éger ki burungi giléyine*

xulax xoyup işitti ése, kérek añar né iş üçün ése de, her sözüne cuap brgey, bilir mi, yoxsa bilmes mi. (339/11).

h. 20/25, 22/33, 22/34, 23/28, 25/15, 41/16, 55/35, 64/24, 74/30, 77/03, 84/08, 91/29, 95/21, 95/30, 99/16, 105/22, 105/32, 116/16, 121/32, 125/13, 137/13, 139/17, 139/28, 139/34, 140/08, 149/16, 158/04, 159/11, 160/12, 161/14, 163/11, 168/30, 176/06, 179/10, 181/03, 181/35, 183/18, 184/19, 184/28, 184/37, 187/13, 190/40, 191/04, 191/25, 192/10, 196/18, 197/03, 204/25, 205/25, 206/25, 206/25, 206/41, 207/25, 207/25, 207/41, 208/30, 209/30, 222/18, 223/18, 234/11, 235/10, 240/36, 241/37, 250/08, 251/08, 252/04, 253/04, 258/11, 259/08, 264/03, 265/27, 268/09, 268/13, 269/09, 269/12, 270/37, 271/37, 276/25, 276/30, 277/25, 277/30, 286/09, 287/09, 290/23, 291/22, 294/05, 295/04, 304/20, 305/20, 306/17, 306/22, 306/25, 306/30, 307/17, 307/22, 307/25, 307/30, 314/33, 315/32, 322/21, 323/21, 324/03, 324/40, 325/03, 325/22, 325/39, 326/33, 327/33, 330/33, 331/32, 338/11, 339/11

[=112]

heves< Ar. هوس, istek, hırs, arzu, meyl, eyilim: *xaytıb xolarman sizden, ménim xardaşlarım, kim ki bu Ganonk'nu sarnasa, yaxşı heves bile boşatlıx xolgay Biy K'risdostan yazgannıñ da yazdırgannıñ yazıxlarına, da kim ki xoltxa étse, biy K'risdos añar 1-ine 1000tügellegey 2-inçi kélgenine. Amén. «Hajr mér" or surp»". (199/13).*

h. 199/13

[=1]

héç< Fa. هیچ, boş, sıfır, yok, dğersiz, boşuna, olmayan: *yoxése yamanlıx artıptır bu zamanda, a k'risdânlar tügül ki yalğız yarğı alnına ant içer, yoxsa her yérde her kéz héç némeden, da anıñ üçün xutxaruçumuznuñbuyruxun héç éterler. (22/36), buyurur K'risdos, ki héç néme üçün ant içme, zéra barça kérekmez u boş sözler, sözlerler ademiler. (218/29), éger ki kimése törege ündelgen bolsa, 3 kézge diyin, héç körüp, turmasa, her ündelmexte 12 sbg xalır voytka da érméni xartlarına da tüşer işinde olutturgan kişi, milk mi, sbg mi, töreniñ küçü bile bérilgey añar. (325/39).*

h. 20/14, 22/34, 22/36, 22/37, 26/36, 36/05, 37/14, 43/25, 44/06, 44/08, 44/10, 45/08, 58/16, 95/05, 120/14, 124/37, 148/10, 159/03, 161/14, 195/08, 195/32, 204/19, 205/20, 206/25, 206/26, 206/27, 207/26, 207/26, 207/27, 210/15, 211/15, 218/05, 218/29, 224/10, 224/20, 224/21, 224/37, 225/10, 225/19, 225/20,

225/21, 225/37, 236/14, 237/14, 247/31, 268/01, 269/01, 289/37, 292/39, 293/39,
314/12, 315/12, 322/39, 323/38, 324/40, 325/39

h.+ke 288/37

h.+tir 37/03, 218/23

[=59]

héridigos< Yu, Ar. *αἰρετικός, Ζηρῆνῆλῆνυ, Ζηρῆνῆλῆνυ*, kafir, mürtet: *Yoxsa biz, érméni dayfası, K'risdoska inanırbiz da ayırlıpbiz k'risdânlikimiz bile cuhutlardan, da barça dinsizlerden, da hértsuacoğ héridigoslardan. (231/18).*

h.+lardan 52/27, 230/38, 231/38

[=3]

hértsuacoğ< Er. *Ζηρῆνῆλῆνυ*, fesatçı, bölücü, fitneci, kafir, munafık, mürtet: *Yoxsa biz, érméni dayfası, K'risdoska inanırbiz da ayırlıpbiz k'risdânlikimiz bile cuhutlardan, da barça dinsizlerden, da hértsuacoğ héridogoslardan.(52/26). Alay ox hértsuacoğlarını tanıxlıx kécmestir k'ristânlar üstüne, xaçan ki k'risdânlikke toğru düğüller. (220/26), a éger ki anıñkibiknéme iş yoluxsa, hértsuacoğlar üstüne bolurlar kéndileri 1-i biri üstüne tanıxlıx bérmeye. (221/10).*

h. 52/26, 230/38, 231/38

h.+lar 39/18, 220/28, 221/10

h.+larını 39/13, 220/26, 221/07

[=9]

hézém< Er. *Ζηρῆνῆλῆνυ*, anlaşmazlık, tartışma, ihtilaf: *bugün körüyırbiz, sahal iş üçün da héç néme üçün mahalede, u hézém arasına, da talaşkanda asrı yaman körksüz antlar içerler. (225/22).*

h. 44/11, 224/22, 225/22

[=3]

hilla< Ar. *هيلة*, hile, al, kurnazlık, sinsilik: *éger ki xayısı xatun ki törege ündelgen bolgay, xocası ya yuvux xardaşları töreniñ alnına zastupit étmege bolur, da anıñ işlerin kéçirmege, utmaga ya tas étmege işlerin, ki bolgay yaxşı da yollu xuvatı, xayısı ki inamına béringiy édi bekliki töre alnına, da anıñkibik işlerde usatalıx da hile bolmagay. (327/14).*

h. 162/12, 326/14, 327/14

[=3]

him< Er. *Հիմ*, temel, esas, kök, fondasyon: *éger kimése yeñi sala olturğuzma klegey yeñi tib üsne, anı bolmas étme xannıñ érkinden başxa. Éger anıñkibik iş olturğuzgan bolsa, alay salaçılarga körgüzmeş kérek yér yıxövnüñ himin yasamaga. (305/18).*

h.+in 137/09, 304/18, 305/18

[=3]

hindistan < Fa. *هندوستان*, özel ad, Hintlilerin ülkesi, Hintlilerin yaşadığı yer: *Éger ki bolmasa žarankı héç te ata pokolénasın'asına, érki bar tacını bérmege yatkan, évetki töre bile tüğüldür, ki bérgey tacın yatkan. Yoxsa boluptur evelden éskide, né türlü ki bérdi Hindistan xanınıñ oğlu, da Aléksantr Makédonskij. (236/16).*

h. 236/16

[=1]

hiwindustan< Fa. *هندوستان*, özel ad, Hintlilerin ülkesi, Hintlilerin yaşadığı yer: *Éger ki bolmasa žarankı héç te ata pokolénasın'asına, érki bar bérmege tacını yatkan, évet ki töre bile tüğüldür, ki bérgey tacın yatkan. Yoxsa boluptur evelden éskide, né türlü ki bérdi Hiwindustan xanınıñ oğlu, da Aléksandr Makédonskij, (58/22).*

h. 58/22

[=1]

hlovniy< Uk, Po. *головний, glówny*, esas, ana, baş, kafa: *éger ki kélse baçtıy sözle bile, na igi, néni ki töre priymit étse, a éger ki kélmese, né bérir töre, ki hlovniy işinde ançax tüşer. (192/31).*

h. 192/31

[=1]

hnazant< Er. *Հնազանդ, Հընազանդ*, uysal, mütevazi, ezik, saygılı, kibar, iyi huylu, itaetkar: *xaçan ki artıxsı xoltxa étti, mén de üstüme aldım ménim miskinliki bile, bilip, ki tiyesidir hnazant bolmaga duxovniy buyruşka. (26/04), xayısı anıñkibik oğul kéri étken ki poşmanlıxka xaytkay da hnazant bolma klegey, néçik tiyer atası-anasına, ol çaxta yeneçi atası-anası olşağavat bile bolurlar anı yöpsünmege. (95/16), anıñ üçün hnazantlıxsız töreniñ küçüne kotra [=kontra] étilgen alaydır, néçik Ténrige utru hnazant bolmagay, bulay töre körgüziyir, néçik munda aytır töresinde érméniniñ, né oñuna, a né soñuna çixma bolmay, (289/39).*

h. 26/04, 95/16, 208/44, 209/44, 268/06, 269/07, 288/39, 289/39

[=8]

hnazantlıx< Er-Tr. Հնազանդ, Հընազանդ, uysal, mütevazi, ezik, saygılı, kibar, iyi huylu, itaetkar: *anıñ üçün hnazantlıxsız töreniñ küçüne kotra [=kontra] étilgen alaydır, néçik Téyrige utru hnazant bolmagay, bulay töre körgüziyir, néçik munda aytur töresinde érméniniñ, né oñuna, a né soñuna çıxma bolmay, (289/38).*

h.+sız 289/38

[=1]

hnazantsızlıx< Er-Tr. Հնազանդ, Հընազանդ, uysal, mütevazi, ezik, saygılı, kibar, iyi huylu, itaetkar: *anıñ üçün hnazantsızlıx töreniñ küçüne kotra [=kontra] étilgen alaydır, néçik Téyrige utru hnazant bolmagay, bulay töre körgüziyir, néçik munda aytur töresinde érméniniñ, né oñuna, a né soñuna çıxma bolmay, (289/38).*

h. 120/15, 288/38

[=2]

hndustan< Far. هندوستان, özel ad, Hintlilerin ülkesi, Hintlilerin yaşadığı yer: *Éger ki bolmasa žarankı héç te ata pokolénasın'asına, érki bar tacını bérmege yatka, évetki töre bile tüğüldür, ki bérgey tacın yatka. Yoxsa boluptur evelden éskide, né türlü ki bérdi Hndustan xanınıñ oğlu, da Aléksantr Makédontskij. (236/16).*

h. 237/16

[=1]

hoképarts<Er. Հոկէրթարձ, gözetmen, mütevelli, emin, vasi, mutemet, emanetçi: *da ölgen vaxtına ki klegey hoképarts étmege xatunun xardaşları bile Birge, töre anı anjar buyurur, ki Birge anıñ canıñ xayğurgaylar. (257/16),xaçan ki xayısı xız érge barsa kéndiniñ ata ülüşü bile da ana ülüşü bile da xocası birgesine oğul-xızı bolmasa, bolur étme hoképartslarınıñ üçün ki oğlanları yoxtur, budur ték xardaşların da yuvuxların.(257/13), anıñkibik övni ya sabanı bolurlar xartlar yalga bérme da yalların yığgaylar angınça, ki oğlanlar éseygeyler yaşlarına, budur barça ér atası bolmax kérek 20 yaşına dire hoképartslar xoluna, a xız oğlan tarbiyatı angınça, ki érge bargay, xayısı ér bolgay éye da hoképarts, a ol kéndi éyesi bile kéndiniñ tirlikin, né klese, anı éter.(321/34).*

h. 257/16, 321/34

h.+lar 257/13, 321/33

[=4]

hokiparts< Er. *Ζηκίρπυρδ*, gözetmen, mütevllil, emin, vasi, mutemet, emanetçi: *anıñkibik övni ya sabanı bolurlar xartlar yalga bérme da yalların yıǵgaylar angınça, ki oǵlanlar éseygeyler yaşlarına, budur barça ér atası bolmax kérek igirmi yaşına dire hokipartslar xoluna, a xız oǵlan tarbiyatı angınça, ki érge bargay, xaysı ér bolgay éye da hokiparts, a ol kéndi éyesi bile kéndiniñ tirlikin, né klese, anı éter.(156/16), xaçan ki xaysı xız érge barsa kéndiniñ ata ülüşü bile da ana ülüşü bile da xocası birgesine oǵul-xızı bolmasa, bolur étme hokipartslarınıñ üçün ki oǵlanları yoxtur, budur ték xardaşların da yuvuxların. (82/17), da ölgen vaxtına ki klegey hokipartslar étmege xatunun xardaşları bile Birge, töre anı añar buyurur, ki Birge anıñ canıñ xayǵurgaylar.(82/24).*

h. 156/16, 256/17, 320/34

h.+lar 82/17, 82/24, 156/14, 256/13, 320/33

[=8]

hokipartslix< Er-Tr. *Ζηκίρπυρδ*, gözetmenlik, mütevllilik, eminlik, vasilik, mutemet, emanetçi: *éger ki atasınıñ toǵmış ér xardaşları bolmasa, oǵlanlar yılların alǵınça bolgaylar hokipartslix étmege žarang kénsi oǵlanlarına. (189/25).*

h. 189/25

[=1]

holub< Uk, Po. *Холуб, Holub*, özel ad, kişi adı: *Mén, Ivaşko, Sérhiy érésproxan oǵlu. Pan ata, xolarmén biylikiniñizden, néme algay, néme körüklü atalgaysız....Pan Holub, xolarmén ...Pane Holubnuñ, canabar Hanusnuñ ata. (202/04).*

h. 202/04

h.+nuñ 202/04

[=2]

hospoda< Uk, Po. *господа, gospoda*, han, oturma odası, ön oda, otel, ev: *114 kapitula. xonaxlar, xaysıları ki xoygaylar xumaşnı hospodada. (73/09), 114 kapitula. xonaxlar, xaysıları ki xoygaylar xumaşların hospodada. (249/26),*

h.+da 73/09, 248/26, 249/26

[=3]

hörmət< Ar. *حرمه*, saygı, ihtiram, şeref, haysiyet: *Évét ki xaytıp boldu sebep bu Töre bitinki yazmaga hörmət xoyganından bizge dér Sdép'annos gat'aǵigosnuñ barça érménilikniñ. (25/36),daǵı da hörmət xoyup biizge bu iş üçün sövüklü ari bitikleriniñ*

şagérti Boğos vartabéd köp türlü hörmətli hörmətli sözler bile. (208/33), yene bir kimése ki yérliler bolgay, da 1-i 1-ine utru hörmetine ayb bérgey, ya xonax yérlice [ayb bérgey], anıñkibik işte, kim ki yatmaga klemes, anıñkibik kişi, yérli de bolsa, bolur kénsine töre satın almaga, bérıp 14 sbgni da töre alınına anıñkibik aybdan çıxmaga. (335/07).

h. 25/17, 25/35, 57/30, 160/13, 187/12, 195/14, 195/18, 195/22, 208/31, 208/40, 209/31, 209/40, 236/01, 237/01, 237/31, 324/21, 325/22

h.+i 47/03, 187/06, 187/06, 226/26, 227/26

h.+inden 186/30, 187/09

h.+ine 171/23, 186/10, 186/42, 187/01, 187/03, 187/14, 187/30, 334/07, 335/07

h.+ini 38/31, 220/15

h.+li 208/33, 209/33, 328/10

h.+te 65/24, 65/26, 65/31, 65/36, 66/04, 242/11, 242/12, 242/14, 242/16, 242/19, 243/12, 243/13, 243/15, 243/18, 243/20

[=53]

hörmətle < Ar-Tr. *حرمّت*, saygı göster, ihtiram et, şereflendir: *bir kimése törege turgay, da töreni hörmətlemiyin, yanından xılıçın ya xınçalın şéşmegey. Anıñkibikni töre 12 axça curum bile ögütlemeye kérek, ki, añar baxıp, özgeler de töreni hörmətlegeyler ya külmegeyler töre alınına. (174/09), anıñkibik kişi, ki kéndiniñ din atasın hörmətlemeye, ol yñlır Téñrige utru, anıñ üçün ki k'ahana xoltxaçdır Téñriden, da yarğusuna Téñriniñ barıştıruçdır, da cuap bérüçdır žoğovurt üçün. (256/10), éger ki kimése töreni hörmətmese sağıt bile ya söz bile érméniniñ, ol çaxta anıñkibikni ögütlemex kérek töre bile. (324/18).*

h.-gey 90/25, 90/31

h.-geyler 174/09, 336/14, 337/14

h.-megey 265/07, 265/10

h.-mes 70/10, 119/25, 288/25

h.-mese 68/03, 160/04, 160/05, 244/04, 245/04, 246/06, 247/06, 249/33, 289/25, 324/17, 324/18, 325/18, 325/19

h.-meseler 73/22

h.-mesler 248/33

h.-meyin 337/12

h.-miyin 174/05

h.-p 59/12, 236/31

h.-yin 336/12

[=29]

hörmetlen< Ar-Tr. حرمت, saygın ol, ihtiramlı ol, şereflen, onurlan: *évet köp xatınlar xıynaldılar, da ademilerden hörmelendiler. (40/16),anıñ üçün Ata Têjrini da surp Jovanésni tanıx keltirdi K'risdos, da surp arakéllerni, bu türlü ayıp: Bolgaysız Maña tanıx Jérusahémde, arzani boldular, da adamlardan hörmelendiler.(223/01).*

h.-diler 40/16, 222/01, 223/01

[=3]

hörmetli< Ar-Tr. حرمت, saygılı, ihtiramlı, şerefli, onurlu: *dağı da hörmət xoyup biizge bu iş üçün söüklü ari bitiklerniñ şagerti Boğos vartabéd köp türlü hörmətli hörmətli sözler bile.(25/20), a néme anıñkibik iş yoluxkay, da xatın kişiler körgey anı, da yaxşı hörmətli xatınlar bolgay, néçik ér kişiniñ 2 ya 3 tanıxlıxı kéçer, alay ox hörmətli xatınlardan 2 ança- 4 ya 6, yoxése, kélemegeyler töre alınına. (220/35), anıñ üçün Têjri alay buyuruptur, éger xayısı ata-ana kéndi oğlanların öğütleme hörmətli, têjriniñ buyurganına köre tirilgeyler, a ol boyruşnı atanıñ ananıñ némege tutmagaylar, anıñkibik ata-ana bolurlar anıñkibik oğulıxıznı kéri étmege. (300/12).*

h. 25/20, 25/20, 39/29, 39/32, 39/35, 66/01, 132/16, 132/22, 165/28, 220/34, 220/35, 220/37, 221/16, 221/17, 221/18, 242/17, 243/18, 300/12, 300/15, 301/11, 301/14, 329/34

[=22]

hörnetsiz< Ar-Tr. حرمت, saygısız, sahtekâr, ihtiramsız, şerefsiz: *dağı da töre buyurmas k'risdân xanlarına, ki, dinsiz xanlar kibik, hörmetsiz tirilgeyler. (59/22), yeneçi éger ki töreçi égri töre étse, anıñkibik işte tanıxlıx bile yétkizgen bolsa, hörmetsiz ündelgen bolgay. (252/28), éger kimése tapulgan bolgay, xayısı ayılğan terezüde, xarıda, funtta, ölçmexlerde da xarılamaxta égirlik kimésege ya oğurlux étkey, ol çaxta 1 iş üçün, ayılğan égirlik üçün ya oğurlux étkeni bile, 4 kéz tölemex kérek ol égirlik étüçi, dağın da hörmetsiz xalmax kérek, ki özgelege orınag bolgay, munıñki inamlı işler étilmedi. (314/18).*

h. 59/22, 78/14, 78/20, 105/25, 105/31, 148/20, 236/37, 237/37, 252/28, 252/30, 253/28, 253/30, 276/27, 276/30, 277/27, 277/29, 314/18, 315/17

[=18]

hörmetsizlik < Ar-Tr. حرمت, saygısızlık, ihtiramsızlı, şerefsizlik: *Éger kimése kiméseniñ xatunuñ yol üsne xapsa ya xızın, da anıñki xız xız oğlan bolgay, da anjar küç étkey, anıñki küç étüçi ölümlüdü. A éger étken işin anıñ üsne tügellemes, eğbet, égridir da ögütlenmex kérek töreçiden ötleş zından bile da curum bile ol hörmetsizlik üçün. (124/30), surp arakéllerniñ buyruxudur, buyrux étiyir bu işni, ki kimése kéndiniñ k'ahanasın yaman sözler bile da hörmetsizlik bile uyaltmagay, anıñkibik kişi, ki kéndiniñ din atasın hörmetlemegey, ol yñılır Téñrige utru, (265/09), a éger ki ol satılğan kişi né türlü bolsa ki kéçkey dünyâdan, ol saktan kişi borçludur ol sbgni tügel xaytarmagaéyeine, kimden ki oğurlap édi, da oğrunuñ 2 xolun késmex kérek da cagatına möhrünü xızdırıp basmax kérek, nişan anjar méñilik hörmetsizlikke, anıñ üçün ki özgeler de, anıñ üstüne baxıp, anıñkibik iş étmegeyler da xorxkaylar. (269/28).*

h. 90/29, 124/30, 265/09, 292/35, 293/34

h.+in 78/15, 252/28, 253/28

h.+ke 96/28, 97/13, 268/28, 268/40, 269/28, 269/39

[=14]

hrazarél < Er. Հրաժարել, Հրաժարիլ, redd etmek, inkar etmek, veda etmek, imtina etmek: *körgüzür, ki tiyişlidir yarğu bolmaga, yoxése néme mağtmax bile üvretir, ki çare bar ése, suxlanmasın yarğuga barmaga. Muñar oxşaş hrazarél éter surp Awédaranda töre étmege anjar, ki xoltxa étti K'risdostan, ki ayt xardaşıma, ki üleşkey ménim bile atamniñ oçiznamni. (20/05), din tanmaxniñ antı budur, ki xoygay xolun xaç üstüne da yıxöv üstüne da hrazarél bolgay ari yıxövden. (227/19).*

h. 20/05, 46/22, 204/15, 205/15, 226/19, 227/19

[=6]

hranitsa < Uk, граница, sınır, hüdut, sehatt: *éger ki xayısı xoñşularniñ arasına hranitsalar bolgay övler arasına da tizde rol'alar arasına, da talaşkaylar aralarına, biri aytkay, ménimdir, da birisi aytkay, séniñ digül. (134/32), buyrganınıñdan töreniñ né 1-i da bolmasa alıştırmaga rol'aların arasın xoñşusuna kénsiniñ, xayısı rul'aların hranitsasın bérkittendir. (290/05), éger kiméseniñ hranitsasına ya tüzüne tapulgay öldürgen kişi da kimése bilmegey, kim anı öldürdü, ol çaxta yarğuçı xartları bile*

kérmenniş baxmax kérek, kimniş hranitsası içine artix öldürgen kişi yatıptır ya xayısı kérmenniş tutovuna bolgay. (291/28).

h. 135/07, 302/22, 303/22

h.+lar 71/22, 134/32, 134/35, 246/38, 290/03, 291/03, 302/16, 303/16,
303/17

h.+lara 120/30

h.+ları 247/39

h.+sı 122/09, 290/05, 290/27, 290/30, 291/30

h.+sın 120/34, 291/05

h.+sına 70/15, 122/03, 122/04, 246/10, 247/10, 290/28, 291/27, 291/28

[=29]

humna< Uk, Po. *гумно, гумна*, gumno, gumna, harman yeri, depo, çiftlik, ambar, ahır: *éger kimése humnaga yuvux ot xoygay da baxmagay igi ol otnı, ki kimésege ziyarı étkey, anıñkibik ziyarı, ki bolgay, ski ksz tölöv étkey ol kişige, kim ki otnı xoydı da baxmadı igi. (104/18), éger ki xayısı yérden de ot ya požar çıxsa da humnalarını küydürgey ya tüzde bitişni, xayısı ki tüzde turgan bolgay, da ol, kimdenki anıñkibik ot çıxtı, öğüt bile oxşaşlı öğügütlemex ksrek. (235/39).* h.+ga 104/18, 276/05, 277/05

h.+larını 104/04, 274/39, 275/39

[=6]

isdoroj< Uk. *сторож*, bekçi, güvenlik, devriye: *dağı da biyi xulun yéberse isdorožga da xolga tüşe, tiyişlidir biyi satun algay. (240/08).*

ı.+ga 62/38, 240/08

[=2]

izyavit< Uk. *з'явитуся*, görünmek, görünen: *5-inçi, ki bu zamanda Ari Can izyavit étmese, néçik éoğomon u Taniél vaxtına, ya néçik Gorint'os kérmene, ya özge uluslarda, ki könü töre éterler édi. (22/06).*

ı. 22/06

[=1]

i< Uk, ve, da, ile, ya: *Mixala Pol'skégo i Srodénského yıxövlerniş proboşçlarınış. (165/10), podkomoriy bizim i zavivosdnuş. (329/29).*

i. 165/10, 165/16, 329/26, 329/29

[=4]

ihiwluzé< La: *jul, ijul. Temmuz: Mén, İvaşko, Sérhiy éréspxan oğlu. Pan ata, xolarmén biylikinizden, néme algay, néme körüklü atalgaysiz....Pan Holub, xolarmén ...Pane Holubnuñ, canabar Hanusnuñ ata. (ov) 1115 [=1666] tvagan ogsdsi 9 ihiwluze (202/05).*

i. 202/05

[=1]

ilov< Uk. *львів, львова*, özel ad, toponim, Ukrayna'da bir kent: *bélgili éterbiz bilmege bügüngilerge barçasına, hali bolganlarga da kélgenlerge de, bu işlerni bilgenlerge bilmege,néçik te ki buvaxtka dire Ilov érménileri, bizge béringenler ol priviléalarnuñ tibine da kéndiniñ töreleri bile érméniniñ, xayısı ki ilgerilerimiz bizim alarga bérkitip édiler, xabul kördüx, da tuttux, da saxladıx. (75/10), xayısı ki bügün Ilov érménilerinde bardır érméniçe.Da andan soñra né türlü özge milletniñ sebepinden boldu, alay xanlıxtan buyruş, ki törelerini érméniçeden tatarçaga köçürüldi, da andan soñra Latinge. (197/19), iş ki tamax üsne bargay, ol érméni töresniñ düğüldür, xaçan munuñkibik işler üçün érméniler Ilovnuñ béringendirler töresine érméniniñ, Marimborknuñ. (293/16).*

1. 75/10, 166/04, 166/08, 197/19, 197/27, 250/18, 251/18

1.+da 75/19, 250/22

1.+nuñ 75/25, 123/28, 163/27, 163/33, 250/25, 251/24, 292/17, 293/16, 326/41, 326/43, 327/43

[=20]

iména< Uk. *імєня*, emlak, konut, mülk, gayri menkul, taşınmaz: *xan, ki xayısı biyge yébérgéy déržava (arazi, mülk) ya pustalıx (çöl, toprak, arazi), da ol biy xan byruxu bile ol yérde xala yapkay, ol anıñ méñi déržavasıdır. A ol biyniñ éger néme ulu yañılmağı bolmasa xanga, bolmas anı çıxarmaga ol iménadan. (65/05), barça türlü borç üçün bir stoyontsı (taşınmaz) imén'adan (mülkten) başxa, xayısı ki şilpıxtte (borç belgesinde) yazılmas stoyontsıy iména (taşınmaz emlak), tek bir töre alınına. (194/14), yene éger ki bolmasa bu 2-inçi törege diyin tölemege, bolur 3-ünçü törege diyin algay tölöge. Dağın artıx küñ bolmas almaga kéndine töreden, bu 3-ünçü tölemex kérek ya zındanda olturmax kérek, kimniñ ki néme imén'ası bolmasa, ya néme xumaşı, né türlü de bolsa tölövgé kénsiniñ borçlusuna utru. (337/08). i. 194/14*

i.+dan 65/04, 194/12, 242/01

i.+ga 182/11

i.+ları 65/12, 242/05, 243/06

i.+sı 77/15, 173/20, 173/38, 177/34, 252/09, 253/09, 336/07, 337/08,
340/07, 341/07

i.+sına 192/42

i.+sından 243/02

[=20]

israjél< İb. *Yisrael, Yizrael*, özel ad, bir halk, İsrail: *yox mıdır Téhri Israél arasına, ki bolvanlarga barırlar. (23/05), dağı da oxşıştır 12 nahabédlerniñ pokolénasına Israél oğlanlarınıñ, xaysılarına ki bérildi Téhriden yazılğan töre Movsé (209/26), da yeñide buyurdu Biyimiz K'risdos arakéllerge ki olturgaysız 12 olturğuçta yarğu étme 12 milletke Israél xomuna. (213/32).*

1. 23/05, 25/07, 30/08, 206/30, 207/30, 208/26, 209/26, 212/08, 213/32

[=9]

istéts< Uk, Po. *ичмеу, ucmeu, isciec*, şikayetçi, davacı: *da dovodun (belgesini, kanıtını) körgüzgey anıñ yuvuxlarına, né borçtur, könülük bile, törelerge köre, néni ki töre priymit (tutsa, karar verse) étse, şulprixt (borç belgesi) bile, ya tanıxlıx bile dovodnıy (ispatlayıcı, güvenilir), ki borç étken istéts ya ölgen ya yüz yaşırğay borç éyesine utru. (182/07), kimge de xaçan yoluxsa, ki bir kimése kimése üçün yük kirgey borç üçün, da istéts kénsi anda bolmagay borç étken, da ündegeyler yükçini yarğuga, aytıp, ki bilir mi, ki maña yükçü, ol tanmagay, bilingey, da tapkay töre, ki borçludur tölemege yükçi. (189/31), éger ki yétti ése suması (nakit parası) suması borç éyelerine igi, yétmedi ése, izdesin kénsine istétsin yétmegenine; bilgeysiz, ki kimge ki de yoluxsa, yarğusu budur. (193/12),*

i. 182/07, 184/07, 189/31

i.+i 192/09, 192/14

i.+in 181/34, 191/19, 191/22, 191/28, 193/12

i.+ine 192/27

i.+niñ 191/15

[=12]

işadag< Er. *իշատակ*, not, hafıza, bellek, anıt, hatıra: *dağı da muni yazdırdı kétxoyalix işadag kéndilerine, da kéndilerinin kéçmişlerine, kim ki körüp sarnasa, «uçmax» ayt kaylar émgengenlerge da yazdırganlarga, amén. (166/31).*

i. 166/31

[=1]

ivaşko< Uk, Po. *Ивашко, ivashko*, (İvan isiminden halk ağzındaki şekili). özel ad, kişi ad, İvaşko: *Mén, Ivaşko, Sérhiy éréspxan oğlu. (202/02).*

1. 202/02

[=1]

jadat< Uk, Po. *жадати, жадать, zadalac*, arzu, dilek, istek, talep: *yene yoluxkay édi bir kimésege, ki žadat étkey, édi vr'ddan (konsey, şura, kurul) obvédit (kontrol, inceleme) étmege némeni, ya işitmege, ya körmege, ya xasta kişiye, da ur'ad (konsey, şura, kurul), işitip ya körüp, kelgey törege. (196/03).*

j. 196/03, 196/07

[=2]

jagop< İb. *Ya'qub*, Özel ad, kişi adı: *Mén Jagop, baron Butax oğlu. (199/21).*

j. 199/21

[=1]

jalost< Uk, Po. *жальсть, жалости, жалосту, zalosc*, acı, nefret, kırgınlık, talihsizlik, üzüntü, felaket, afet: *a éger ki Téñriden xorxkan adam bolsa da klemegey yağlan ant bile kéndiniñ canıñ obrazıt (incitmek, öldürmek) étmege, da ayt kay, ki aytım ménim ulu açığımnıñ da žalostumnıñ artından ol sözleni añar, yoxsa, dalibuh (gerçekten, doğru ant), néme yaman bilmen bu kişi üstüne, tek barça yaxşı. (187/20).*

j.+umnuñ 187/20

[=1]

jamgoç< Er. *ճամգոչ*, ringer, kilisede zil sorumlusu: *kim ki kiméseni yarğu bile antka kéltirse, ksrek suvnu 3 kéz xoluna ol toldurgay. A kim ki ant içse, ol töler žamgoçka 12 axçanı. (168/01), éger yıxöv açılğay ant üçün da barışkaylar, devikârlar kérek žamgoçka 1 néme bérgeyler, da voytka da 1 altun axça bérgay ant içken. (330/16).*

j.+ka 168/01, 168/03, 330/14, 330/16, 331/14, 331/16

[=6]

jarang< Er. *đunwúq*, varis, mirascı, halef: *xayda ki ér xardaşlar atalarınıñ mülklerine žarang. (81/09), éger ki atasınıñ toğmış ér xardaşları bolmasa, oğlanlar yılların alğınça bolgaylar hokipartsıx (vasilik, mütevellilik) étmege žarang kénsi oğlanlarına. (189/26), a éger yovuxu bolmasa, da ol tép ték ol övnü tutkay izdövsüz tügel yılınıñ çıxkanına dire, na ol, kim ki satun alıptır, xalır könü žarang ol övde. (284/11).*

j. 81/09, 114/08, 189/20, 189/26, 254/35, 284/11

j.+larınñ 134/33, 302/16

[=8]

jarangél< Er. *đunwúqlı*, mirasçılık etmek, miras almak: *bir kişi ölse dijatiksiz, anıñ igilikin žarangél éterler ér u xız xardaşlar anaları bile Birge. (188/39), a éger ki ana ölse érden soñra dijatiksiz, anı da žarangél éterler ér xardaşlar xız xardaşlar bile téñ. (189/01), Yoxése ki atasınıñ ölümünden soñra, ki ana tiri bolgay, da xayısı oğlanı ölse alına, azap ya kiçi, da bolmasa ol ölgen oğlanınıñ oğlanları, anı žarangél éter xız xardaşlar, bo anası bile da er xardaşları bile birgâ téñ, da anadır hawsar žarang ér u xız oğlanlarına atadan soñra. (189/17).*

j. 188/39, 189/01, 189/17

[=3]

jaranlıq< Er-Tr. *đunwúq*, varislik, mirasçılık, haleflik: *116 kapitula. žaranglıq üsne atadan xalgan igilik üçün. (156/19).*

j. 156/19

[=1]

jaranlıx< Er-Tr. *đunwúq*, varislik, mirasçılık, haleflik: *a éger yovuxu bolmasa, da ol tép ték ol övnü tutkay izdövsüz tügel yılınıñ çıxkanına dire, na ol, kim ki satun alıptır, xalır könü žarang ol övde, yene ol öv žaranglıx töresi bile ménerilir, ne bir utru bolmamaxlıx bile barçasınıñ yovuxlarınıñ. (114/09). A éger kimése bolsa oğulsuz-xızsız, da 4-ünçi kindikke dire bolgay yovux, da anı bilgeyler, ki könüsin, ki žaranglıx étmege, né türlü ki töre körgüziyir, žaranlıx étkeyler anıñ igilikine oğulsuz-xızsızınıñ anıñkibik işke, da ol yuvuxluxta ol bolur yovux. (157/07), éger oğlan toğsa tilsiz yaxot xayısı özge boğomlarından, ol çaxta anıñkibik oğlan naxıs toğganından žaranglıx étmes atasınıñ-anasınıñ igilikine, néçik to naxıslıx bile toğgan. (300/32).*

j. 114/09, 133/18, 137/29, 157/06, 157/07, 284/12, 300/32, 304/28,

320/36, 321/36, 322/05, 322/06

j.+ın 121/07, 290/10

j.+larını 114/28, 284/22

j.+nın 114/25, 284/20

j.+ta 115/07, 284/29

[=20]

jarank< Er. *jarank*, mirasçılık etmək, miras almak: *éger ki bolmasa žarankı héç te ata pokolénasına (nesline), érki bar tancı bérmege yatka, évét ki töre bile tügüldür, ki bérgey tacını yatka. (58/16), Éger ki xayısı xız oğlan atasınıñ ölümünden sonra xalgay, kérek, ki ér xardaşları anı céhézlep érge bérgeyler anıñ ülüşü bile, da özleri mülklerde xalırlar. Xayda ki ér xardaşlar bolmasa da xızları xalsa, alar xalırlar atalarınñ mülklerine žarank. (255/35).Éger 1 kimése kimsege övin satkay murovniy şeherniñ içine töresi bile, bolur anıñ yuvuxu 1 yılınıñ kéçkenine dire kéri etmege alıçı yatniñ [=yatni] axçasın bérıp, nége ol öv satun algandır.a éger yovuxu bolmasa, da ol tép ték ol övni tutkay izdövsüz tügel yılınıñ çıxkanına dire, na ol, kim ki satun alıptır, xalır könü žarang ol övde, yene ol öv žaranglıx töresi bile méjerilir, ne bir utru bolmamaxlıx bile barçasınıñ yovuxlarınıñ. (285/11).*

j. 255/35, 285/11

j.+ı 58/16, 236/14, 237/14

j.+larını 303/16

[=6]

jaranklıx< Er-Tr. *jaranklıx*, varislik, mirasçılık, haleflik: *éger ki ér oğul bolmasa da xız bolgay, bérgey tacın xızına, da ol érge bargay da bérgey tacın éyesine, da xanlıx étkey, xayısı ki bardır toxtalgan törede tanıxlıx, buyurur, ki kimse [ölse], žaranklıxnu bérgey xızına. (58/03), Éger 1 kimése kimsege övin satkay murovniy şeherniñ içine töresi bile, bolur anıñ yuvuxu 1 yılınıñ kéçkenine dire kéri etmege alıçı yatniñ [=yatni] axçasın bérıp, nége ol öv satun algandır.a éger yovuxu bolmasa, da ol tép ték ol övni tutkay izdövsüz tügel yılınıñ çıxkanına dire, na ol, kim ki satun alıptır, xalır könü žarank ol övge, yene ol öv žaranklıx töresi bile méjerilir, ne bir utru bolmamaxlıx bile barçasınıñ yovuxlarınıñ. (285/11).). A éger kimése bolsa oğulsuz-xızsız, da 4-ünçi kindikke dire bolgay yovux, da anı bilgeyler, ki könüsün, ki žaranklıx étmege, né türlü ki töre körgüziyir, žaranklıx étkeyler anıñ igilikine oğulsuz-xızsızınıñ anıñkibik işke, da ol yuvuxluxta ol bolur yovux. (323/06). j. 285/11, 301/31, 305/28, 323/05, 323/06*

j.+ın 291/10
 j.+larını 285/22
 j.+ını 58/03, 236/06, 237/06
 j.+ınıñ 285/20
 j.+ta 285/29
 [=12]

jaranksız< Er-Tr. *đunwúq*, varissiz, mirascısız, halefliksiz: *zéra bizim töremiz tiyesidir, ki könlük bile, toğrulux bile, orunçsuz bolgay, dügül yağlan tanıxlıx bile, ya keçmişlerniñ canın zrgél (mahrum, kırgın) étmex bile, ya žaranksızlarınıñ canın ülüşsüz çıxarmax bile alarnıñ canınıñ ülüşünden. (233/07).*

j.+larınıñ 53/16, 232/07, 233/07
 [=3]

jarutiun< Er. *jarutiun*, diriliş, ayaklanma:né türlü K'risdosnuñ jarut'iununa: *ari xatunlar körüp, sövünçlük bérdirer arakéllerge, da arakéller toxtattılar K'risdosnuñ könü surp jarut'iunun. (39/23), Da surp jarut'iununa Krisdosnuñ friştelar, u kérezmanınıñ taşı, ki açıldı, da kéfini, da arakéller, da ari xatınlar, da storozlar tanıxtır. (223/31).*

j.+ın 39/27, 220/32
 j.+ına 222/31
 j.+nun 221/15
 j.+una 39/23, 220/31, 221/13, 223/31
 [=8]

jékibdos < Yu, Er. *Αἰγυπτὸς*, *lqhuynnu*, Toponim, ülke adı, Mısır, (Egypt): *K'risdosnu Yékibdoska xaçırğanda frişte da bolvanlarınıñ uşalganı tanıxtır. (223/25).*

j.+ka 223/25
 [=1]

jépésos<Yu, Er. *Εφεσος*, *Éphēsunu*, özel ad, toponim, Efes, eski romanın başkenti: *Xaytıp tiyesidir bilmege, ki tügüldür yalğız bu Töre bitiki, xaysın ki hali yazıyırbiz, tügül yşğız ménden bolgay tügellenmeki muñar, zéra oxşaşı bar ganonk'ka, né türlü ki ganonk' birden yazılmadı, a né bir yérde, a né bir adamdan, yoxsa az-az yazıldı, evel arakéllerden, soñra Nigiada, soñra Pozandijada, andan soñra Jépésosta, alayox bu Töre bitiki. (233/42).*

j.+ta 233/42

[=1]

jérusahém< İb, Yu, Er. *Eruşalaim, Ιεροσόλυμα, Ἱερουσαλήμ*, Urşelim, Urselim, Kudüs, Yerusalem: *anıñ üçün Ata Téhrini da surp Jovanésni tanıx kéltirdi K'risdos, da surp arakéllerni, bu türlü aytıp: Bolgaysız Maña tanıx Jérusahémde, arzani boldular, da adamlardan hörmetlendiler. (222/45).*

j.+de 222/45

[=1]

jésu< İb, Yu, La, Er. *Yexoşua, 'Avşə , Osee, Uluçu*, özel ad, İsa, hazret-i İsa, Caşua, yuşe': *da bu iş hawsardır xanlarga, biylerge da xartlarga, xaytıp markarélerge, k'hanalarga, xayısı ki Movsés xoudı anabadda yarğuşıclar, da mundan soñra Jésu zorawor (güçlü). (213/24).*

j. 213/24

[=1]

jışadag< Er. *jhzwunuwł*, not, hafıza, bellek, anıt, hatıra: *xaytıp yazdırdı bu bitinki, xayısı ki anılanır Statut, pan Krikor, xayısı ki oğludur pan Sarkis Tamğaçınıñ, méñermexine (mirasa sahip olmak) kénsi boyunuñ da jışadag, xayısı ki Téhrri bérse kénsi potomoklarına (varislerine, mirascılarına, evlatlarına), xayısı ki Biy K'risdos bergey kéndi şağavatın üsne da saxlagay kénsin barça türlü yamandan da can duşmanıñın sınamaxından. Ammen. (198/32).*

j. 198/32

[=1]

jisus< İb, Yu, La, Er. *Yexoşua, 'Avşə , Osee, Uluçu*, özel ad, İsa, hazret-i İsa, Caşua, yuşe': *dağı da Ohanés Awédaraniç aytır: «kim ki Jisus K'risdosnuñ kélgenin téni bile inanmasa, ol bulargandır (sapmış, hatalı) da nérdir [=nérndir](deccal).» (51/33), Awhannés, Téhriniñ şağavatı bile xanı érménilerniñ, xutlu vaxtta biylikine kéndiniñ xoydu, yıxkün küñüdür Téhriniñ ölüden turganı Biyiminiñ bizim Jisus K'risdosnuñ, anıñ üçün boyruxu bile kéndiniñ xanlıxınıñ buyruş étti, ki anıñ né bir ur'adniki (mübaşir, katip), a né buyruşçısı ol küñnü yıxküñn, ne bir çığışnı xanlıxınıñ almagay. (251/39), xan bahası tölendi Jovsép'niñ da soñra Biyimizniñ Jisus K'risdosnuñ, barça dünyâni yaratkanniñ. (323/13).*

j. 51/33, 76/14, 157/21, 230/24, 231/24, 250/39, 251/39, 322/12, 323/13

[=9]

joğovk< Er. *ժողով, ժողովք*, toplama, yığmak: *evel başlanmaxı munuñ bizden boldı, da bizden soñra kérek, ki az-az yazılğay da tügel bolğay, zéra ganonktan boyruxtur, yılda 3kéz žoğovk bolğay, da térgöv étkeyler. (235/01).*

j. 55/16, 234/01, 235/01

[=3]

joğovurt< Er. *ժողովուրդ*, halk, toplum, insanlar, cemaat, topluluk: *Maña da bulay körünür, ki 25 yaşında ademiniñ tanıxlıxın tutmax kérek. Xaçan ki Téñriniñ alnına könüdür 25 yaşına k'ahananıñ (papaz, keşiş) tanıxlıxı žoğovurt üçün, dağın artıxsı könüdür 25 yaşına aşxarhagannıñ (sıradan biri, vatandaş, dünyevi) tanıxlıxı törede. (38/39), ol türlü Soğomon xoldu Téñriden uslulx, ki yarğu étmege bilgey žoğovurtka. (213/25), surp arakéllerniñ buyruşudur, buyruş étiyir bu işni, ki kimése kéndiniñ k'ahanasın yaman sözler bile da hörmetsizlik bile uyaltmagay, anıñkibik kişi, ki kéndiniñ din atasın hörmetlemegey, ol yñılur Téñrige utru, anıñ üçün ki k'ahana xoltxaçdır Téñriden, yarğusuna Téñriniñ barıştırıcıdır, da cuap bérüçidir žoğovurt üçün. (265/12).*

j. 38/39, 90/36, 220/20, 221/01, 265/12

j.+ka 29/32, 212/01, 213/25

j.+u 147/21, 312/40, 313/40

j.+una 28/27, 213/04

[=13]

johanés< İb, La, Er. *Yuxana, Yuhana, Iohanes, Յովհաննէս, Յովհանէս, Հովհաննէս*, özel ad, kişi adı, yohannes, yuhenna: *ol türlü köñüsün tanıxlıx bérir édi Johanés Awédaraniç. (225/05).*

j. 43/16, 224/05

[=2]

johannés< İb, La, Er. *Yuxana, Yuhana, Iohanes, Յովհաննէս, Յովհանէս, Հովհաննէս*, özel ad, kişi adı, yohannes, yuhenna: *ol türlü köñüsün tanıxlıx bérir édi Johannés Awédaraniç. (225/05). dağı da Johannés Awédaraniç aytur: «kim ki Jisus K'risdosnuñ kélgenin téni bile inanmasa, ol bulargandır (sapmış, hatalı) da nérdir [=nérdir](deccal).» (230/24).*

j. 225/06, 230/24, 231/24

[=3]

jolnér< Po, Uk. *zolnierz, жолнір, жолнер*, asker, savaşı: *anıñ üçün ki né türlü tiymes xatın kişige k'ahana bolmaga ya žolnér, né borla basmaga, né kébitte olturmaga, né ér kişiniñ tonun kiymege, ol türlü tiymes alarga törede olturmaga, né tanıxlıx bérmege. (40/04), éger kimése ulu kökten, ya xanlıx olturğuçtan , ya ritsér (şuvaliye, savaşı, kahraman), ya alpavut, ya žolnér kélgeyler vank'nıñ salasına, da klegeyler turma, da işitkeyler, ki vank'ta dağın igi yér bar turma,..(135/25), dağı da biyi xulun yéberse storozga (bekçilik, devriye, güvenliğe) da xolga tüşse, tiyişlidir biyi satun algay.(241/11).*

j. 40/04, 63/03, 135/25, 220/39, 221/21, 240/09, 241/11, 302/32, 303/32

[=9]

jovanés< İb, La, Er. *Yuxana, Yuhana, Iohanes, Յովհաննէս, Յովհանէս, Հովհանէս*, özel ad, kişi adı, yohannes, yuhenna: *da ménim tanıxlıxı dağın artıxtır, né ki Jovanés, ol xılınmaxnı, xayısı ki bérdi manğa Atam. (223/38), A éger ki 1 köñü tanıxınıñ tanıxlıxı da köñü ése, helbet, toxtalğan düğüldür, né türlü ki K'risdos aytır édi cuhutlarga: «siz yéberdiñiz Jovanéske, da ol tanıxlıx bérdi köñülik üçün, da inanmadıñız.» (223/36) anıñ üçün ki ata Téñrini da surp Jovanésni tanıx kélitirdi K'risdos, da surp arakéllerni, bu türlü aytıp: «Bolgaysız manğa tanıx Érusaheewmde, u Samariada, dünyanıñ xırığına dire.» (223/44).* j. 223/38

j.+ke 222/36, 223/36

j.+ni 222/44, 223/44

[=5]

jovannés< İb, La, Er. *Yuxana, Yuhana, Iohanes, Յովհաննէս, Յովհանէս, Հովհանէս*, özel ad, kişi adı, yohannes, yuhenna: *da K'risdosnuñ mgrdut'iununda Ata Téñri, da Ari Can, da surp Jovannés tanıxtır (223/27).*

j. 41/34, 223/27

[=2]

jovsép< İb, Yu, Er. *Yosef, Ιωσηφος, Յովսէփ, Հովսէփ*, özel ad, kişi adı, Yakub'un oğlu, hazreti Yusuf: *tarlovlarnıñ ülüşü 5 ülüşnüñ birin algaylar, né türlü ki Jovsép töre xoydı Mısırdá, xaçan ki dostat étti p'rawonnuñ ulusun. (241/22), kimése Jovsépniñ da K'risdosnuñ bahasın köñüsün sağışlamasın, Jovsépniñ 20-dir, da K'risdosnuñ 30, zéra*

Jovsép'ni oğurlap sattılar da K'risdosnu Juta sattı. (239/17), Xan bahası tölendi Jovsépniñ da soñra Biyimizniñ Jisus K'risdosnuñ. (323/12).

j. 240/20, 241/22

j.+ni 239/17, 323/14

j.+niñ 239/16, 239/17, 322/12, 323/12

[=8]

juta< İb, Yu, La, Er. *Yexuda, Ιουδας, Íudas, Judas, Ἰουδα*, özel ad, kişi adı: *zéra Jovsép'ni oğurlap sattılar da K'risdosnu Juta sattı. (61/01), Xan bahası tölendi Jovsépniñ da soñra Biyimizniñ Jisus K'risdosnuñ, barça dünyâni yaratkanniñ, oxşaş da könü anı sağınma, ki Jovsépni xardaşları sattılar 20 pinazga, K'risdosnu Juta sattı cuhutlarga 30 pinazga. (323/115).*

j. 61/01, 238/18, 239/18, 322/14, 323/15

[=5]

kahana< İb, Er. *koxen, koxanim, כּוֹהֵנִים*, papaz, rahip, keşiş: *a éger ki ant tüşse k'ahana üstüne, kérek ki, yovuxu ant içkey, anıñ üçün ki tiyemistir k'ahanaga aşxarhagan töresi alnına barmaga, né ant içmege. (50/04), xayısı érménige ki yoluxkay tınçsızlıx, ündemex kérek k'hanaların, da 2 ya 3 kétxoyanı xartlardan tanıxlıx üçün, da kéndiniñ yovuxların. (255/9), Kim ki k'hanasına yaman aytkay, ol yaman aytmamlıx bulaydır, néçik Téñrige yaman aytkay, anıñ üçün ki surp Awédaran buyurur, kimki sizge yaman aytsa, Maña aytır. (265/13).*

k. 38/35, 40/03, 50/04, 90/33, 131/09, 151/29, 220/17, 220/39, 221/20, 229/36, 265/11, 298/31, 299/30, 316/33, 317/33

k.+dan 126/25, 294/29, 295/28

k.+ga 50/07, 131/04, 228/36, 228/37, 229/37, 298/29, 299/28

k.+lar 23/12, 29/33, 29/35, 32/02, 44/15, 49/37, 70/09, 119/24, 119/34, 206/34, 207/34, 212/02, 212/03, 213/26, 213/27, 214/21, 215/21, 224/24, 225/24, 228/34, 229/34, 246/06, 247/06, 288/24, 288/30, 289/24, 289/30

k.+larga 29/28, 213/23

k.+ların 79/29, 90/28, 254/10, 255/09

k.+larnıñ 50/09, 228/38, 229/38

k.+niñ 38/39, 220/19

k.+sın 90/24, 91/02, 265/07, 265/09, 265/13

k.+sına 91/06, 265/15

[=70]

kahanalix < İb, Er-Tr. *koxen, koxanim, puzwıwıwı*, papaz, rahip, keşiş: *da anıqkibik yañılmax üçün atası-anası oğlun, xızın ögütlemex kérek k'ahanlıx alnına xartlar alnına. (95/07), kim ki érk bérgex oğlanlarına érkine ösmege da bérmegex anıqkibik oğlanı ustaga bitikke ya péşege, bolup miskin, töre körgüziyir anıqkibik oğlanları atasından anasında ötleş ustaga ya péşege bérmex, da öskeyle l'atarına (bluğ, erşitlik) dire, da arzani bolgaylar k'ahanalixka ya igi péşege. (299/38), éger ki kimése téliliki bile ksndiniñ yaman aytqay xannıñ artından da kéñeşine xanlıxınıñ, a éger kimése anıñ üsne yétkirgex, anı étken da anıqkibik yaman söz aytqan, a éger ki anıqkibik yaman aytuçı k'ahanalixtan bolsa, babaslıxından tüsürgeyle, éger aşxaragan ése, anıqkibik yaman aytmaxüçün bolgay yarğı, da ol yarğını etkey axpaş ya vartabedler, anıñ üçün ki⁵ korol'nuñ olturğıçı alğışlıdır da xanlıxınıñ boyu ağırlar yergesin Teñriniñ küçi. (265/38).*

k. 95/07, 268/03, 269/03

k.+ka 131/24, 298/39, 299/38

k.+tan 91/21, 265/23

[=8]

kaménéts < Uk, Po. **Кам'янець, Kamieniec**, özel ad, toponim, Ukraynada bir şehir: *yazıldı bu töre bitik, xaysı ki añlantıyır "Ganunk", asrı ayız [=aziz] da tügel orinagdır, xaysı ki tügellendi érméni tvagan 1024sanına, tégdémpér ayınıñ 20-sine, memleketinde franknuñ,şehesinde kaménetsniñ, padşahlıxına némiçniñ k'risdân Stéfan Batoriy, xaysı ki añlıyır, biylixine şherimizniñ Briskiñ pan Mikolayniñ, gat'ağigosluxuna dér Krikorisniñ, axpaşlıxına dér Barsamnuñ. (198/22), a éger érméni ündelgen bolgay ya égrı bolgiy édi, töreleri yanına ayılğan érménilerniñ vuyttan ötlrş kérmenniñ Kaménétsniñ xartları bile érménilerniñ töresi bolmax ksrek, 4 artikuldan başxa özge bizim bitiklerimizde yazılğan, xaysında ki bu érméniler Ilovnuñ ündelgenidirler töresine kérmenniñ Marimborknuñ bériyirbiz da bériniyirbiz. (327/41).*

k.+niñ 198/22, 327/41

[=2]

kanovnik < La, Uk, Po. *canonicus, каноник, kanonik*, katedral yöneticisi, klise yönetim kurulu başkanı: *kanovnikleri Krakovnuñ. (329/27).*

k.+leri 165/12, 329/27

[=2]

kantslér< La, Uk, po. *cancellarius*, *канцлер*. *Kanclerz*, sadr azem, başbakan: *xanlığımızniñ bizim kantsléri. (329/16).*

k.+i 164/28, 329/16

[=2]

kapitula< La. *capitula*, baş, bölüm, makale, madde: *éger anıñkibik ot küydürgey tuvar xaranı ya ton-opraxni, anıñki ziyançıga anıñki yarğu da curumlar da bolmax kérek, néçik kapitulada turuptur. (104/30), a éyesi aytilgan némeleriniñ naxıslıxına ya tas bolğanına kéndi anda bolmas, na ol, ki anıñkiik némeni yalga tutı, borçlu bolur tölemege ziyanın, xayısı sebepler haligi kapituladadır. (107/29).*

k. 67/15, 67/18, 67/21, 67/24, 67/26, 67/29, 67/31, 67/33, 67/34, 67/36, 67/38, 68/01, 68/02, 68/04, 68/07, 68/11, 68/12, 68/14, 68/16, 68/18, 68/20, 68/22, 68/25, 68/27, 68/29, 68/32, 68/33, 68/35, 68/37, 68/39, 69/01, 69/02, 69/03, 69/06, 69/08, 69/10, 69/12, 69/15, 69/17, 69/19, 69/21, 69/23, 69/25, 69/27, 69/29, 69/32, 69/34, 69/36, 69/38, 69/39, 70/01, 70/02, 70/04, 70/06, 70/08, 70/11, 70/13, 70/14, 70/16, 70/19, 70/21, 70/22, 70/24, 70/26, 70/28, 70/30, 70/31, 70/33, 70/35, 70/36, 70/37, 70/39, 70/40, 71/01, 71/04, 71/07, 71/09, 71/11, 71/14, 71/16, 71/18, 71/20, 71/22, 71/24, 71/25, 71/26, 71/28, 71/30, 71/32, 71/35, 71/37, 72/01, 72/03, 72/05, 72/07, 72/10, 72/12, 72/13, 72/15, 72/17, 72/19, 72/21, 72/23, 72/25, 72/27, 72/29, 72/31, 72/33, 72/35, 72/38, 73/01, 73/03, 73/06, 73/08, 73/11, 73/12, 73/14, 73/15, 73/17, 73/20, 73/22, 73/24, 73/27, 73/29, 83/32, 84/17, 85/03, 85/29, 86/12, 86/35, 87/10, 87/28, 88/20, 89/06, 89/15, 90/04, 90/23, 91/12, 91/32, 92/11, 93/25, 94/14, 94/28, 95/21, 96/01, 97/01, 97/25, 98/01, 98/22, 99/07, 100/01, 100/11, 100/33, 101/06, 101/19, 102/01, 102/15, 103/03, 103/27, 104/01, 104/32, 106/08, 107/01, 108/01, 109/03, 111/01, 111/21, 112/01, 112/14, 113/32, 114/30, 115/09, 115/29, 116/12, 116/23, 117/29, 118/09, 118/25, 119/23, 120/29, 121/12, 122/01, 122/20, 123/01, 124/19, 124/31, 125/24, 126/01, 126/14, 126/27, 127/07, 127/24, 128/07, 128/17, 128/36, 129/14, 129/30, 130/12, 130/29, 131/14, 132/01, 132/26, 132/36, 133/13, 134/01, 134/32, 135/08, 135/21, 136/15, 137/01, 137/18, 139/04, 139/32, 140/01, 140/14, 140/31, 141/10, 141/28, 142/18, 143/14, 144/28, 145/10, 145/30,

146/08, 146/19, 147/05, 147/29, 150/01, 151/01, 151/19, 151/35, 152/19, 153/01, 153/15, 154/01, 154/19, 155/14, 155/33, 156/19, 157/11, 158/13, 159/08, 159/23, 160/03, 160/27, 162/01, 162/25, 166/28, 197/28, 242/24, 242/25, 242/27, 242/29, 242/30, 242/31, 242/32, 242/33, 242/34, 243/33, 243/34, 243/36, 243/38, 243/39, 243/40, 243/41, 243/42, 243/43, 244/01, 244/02, 244/03, 244/04, 244/05, 244/07, 244/09, 244/10, 244/11, 244/12, 244/13, 244/14, 244/15, 244/17, 244/18, 244/19, 244/21, 244/22, 244/23, 244/24, 244/25, 244/26, 244/27, 244/28, 244/29, 244/30, 244/31, 244/32, 244/33, 244/34, 244/35, 244/36, 244/37, 244/38, 244/39, 244/40, 244/42, 244/43, 244/44, 244/45, 245/01, 245/02, 245/03, 245/04, 245/05, 245/07, 245/09, 245/10, 245/11, 245/12, 245/13, 245/14, 245/15, 245/17, 245/18, 245/19, 245/20, 245/21, 245/22, 245/23, 245/24, 245/25, 245/26, 245/27, 245/28, 245/29, 245/30, 245/31, 245/33, 245/34, 245/35, 245/36, 245/37, 245/38, 245/39, 245/40, 245/42, 245/43, 245/44, 245/45, 246/01, 246/02, 246/03, 246/04, 246/05, 246/06, 246/08, 246/09, 246/10, 246/11, 246/12, 246/13, 246/14, 246/15, 246/16, 246/17, 246/18, 246/19, 246/20, 246/21, 246/22, 246/23, 246/24, 246/25, 246/26, 246/28, 246/30, 246/31, 246/32, 246/34, 246/35, 246/36, 246/37, 246/38, 246/39, 246/40, 246/41, 246/42, 246/43, 247/01, 247/02, 247/03, 247/04, 247/05, 247/06, 247/08, 247/09, 247/10, 247/11, 247/12, 247/13, 247/14, 247/15, 247/16, 247/17, 247/18, 247/19, 247/20, 247/21, 247/22, 247/23, 247/24, 247/25, 247/26, 247/28, 247/30, 247/31, 247/33, 247/35, 247/36, 247/37, 247/38, 247/39, 247/40, 247/41, 247/42, 247/43, 247/44, 247/45, 248/01, 248/02, 248/03, 248/04, 248/05, 248/06, 248/08, 248/09, 248/10, 248/11, 248/12, 248/13, 248/14, 248/15, 248/16, 248/17, 248/18, 248/19, 248/20, 248/21, 248/22, 248/23, 248/24, 248/26, 248/27, 248/28, 248/29, 248/30, 248/31, 248/32, 248/33, 248/34, 248/35, 248/36, 249/01, 249/02, 249/03, 249/04, 249/05, 249/06, 249/08, 249/09, 249/10, 249/12, 249/13, 249/14, 249/15, 249/16, 249/18, 249/19, 249/20, 249/21, 249/22, 249/23, 249/24, 249/25, 249/26, 249/27, 249/28, 249/29, 249/30, 249/31, 249/32, 249/33, 249/34, 249/35, 249/36, 249/37, 258/01, 258/16, 258/29, 259/01, 259/12, 259/25, 260/01, 260/12, 260/23, 260/29, 260/37, 261/01, 261/12, 261/23, 261/29, 261/37, 262/11, 262/22, 262/26, 262/38, 263/11, 263/22, 263/26, 263/38, 264/05, 264/14, 265/07, 265/18, 265/28, 265/37, 266/18, 266/30, 266/37, 267/18, 267/30, 267/36, 268/09, 268/16, 268/34, 269/09, 269/16, 269/33, 270/05, 270/11, 270/21, 270/33, 271/05, 271/11, 271/21,

271/33, 272/05, 272/10, 272/21, 272/25, 272/32, 273/05, 273/10, 273/21, 273/25, 273/32, 274/01, 274/08, 274/21, 274/33, 274/38, 275/01, 275/08, 275/21, 275/33, 275/38, 276/10, 276/12, 276/38, 277/12, 277/38, 278/09, 278/27, 279/09, 279/27, 280/03, 280/40, 281/03, 281/40, 282/07, 282/14, 282/20, 283/07, 283/14, 283/20, 284/04, 284/23, 284/30, 284/39, 285/05, 285/23, 285/30, 285/39, 286/07, 286/12, 286/33, 287/07, 287/12, 287/33, 288/01, 288/08, 288/24, 289/01, 289/08, 289/24, 290/03, 290/13, 290/26, 290/36, 291/03, 291/13, 291/26, 291/36, 292/04, 292/19, 292/31, 292/37, 293/04, 293/18, 293/30, 293/36, 294/11, 294/17, 294/23, 294/30, 294/36, 295/10, 295/16, 295/22, 295/29, 295/35, 296/04, 296/14, 296/20, 296/30, 296/38, 297/05, 297/13, 297/19, 297/29, 297/37, 298/06, 298/14, 298/23, 298/34, 299/05, 299/13, 299/22, 299/33, 300/04, 300/17, 300/22, 300/30, 301/04, 301/16, 301/21, 301/29, 302/01, 302/16, 302/23, 302/30, 303/01, 303/16, 303/23, 303/30, 304/03, 304/15, 304/23, 305/03, 305/15, 305/23, 306/11, 306/24, 306/27, 306/33, 307/11, 307/24, 307/27, 307/33, 308/01, 308/10, 308/18, 308/32, 309/01, 309/10, 309/18, 309/32, 310/05, 310/29, 310/38, 311/05, 311/29, 311/38, 312/05, 312/14, 312/19, 312/32, 313/05, 313/14, 313/19, 313/31, 314/03, 315/03, 316/01, 316/20, 316/29, 316/36, 317/01, 317/20, 317/29, 317/36, 318/04, 318/13, 318/20, 318/31, 319/04, 319/13, 319/20, 319/31, 320/01, 320/16, 320/25, 320/36, 321/01, 321/16, 321/25, 321/36, 322/08, 322/26, 323/08, 323/27, 324/01, 324/09, 324/17, 324/29, 325/01, 325/09, 325/18, 325/29, 326/09, 326/21, 327/09, 327/21

k.+da 104/30, 277/10

k.+dadır 107/29, 278/22, 279/22

[=746]

karozçı< Yu, Er-Tr. *καροϋζ*, *κηρυκοϋζ*, *քարոչ*, vaız, hutbeci, hatib, büyük elçi, habrci: *Töre körgüziyir, Srenlerge tiymestir xatın kişiniñ tonu içine yürümege, alay ox xatın kişige tiymestir ér kişiniñ tonu içine yürüme, bu iş Téñrige utrudur, anıñ üçün ki munıñkibik oxşaşsız kiyiniş, andan köp yamanlıx bolma bolur. Anıñkibik kimése tapulğan bolğay artıxsılar k'rozçılar ötleş ögütlegey da yarğuçılar ötleş. (295/21),*

k.+lar 126/11, 294/22, 295/21

[=3]

karvasara< Fa. *كاروان سرا*, kervansaray, han, misafir evi: *alay ox töre xanga buyurur ulu rikalar üstüne köprüler yapmaga, karvasaralar yapmaga da can övleri. (236/27).*

k.+lar 236/27

[=1]

karvasaray< Fa. کاروان سراى, kervansaray, han, misafir evi: *alay ox töre xanga buyurur ulu rikalar üstüne köprüler yapmaga, karvasaralar yapmaga da can övleri. (23 7/27).*

k.+lar 59/05, 237/27

[=2]

kaştalan< Po, Uk. *kasztelan, кастелян, кастелян*, baş komiser, kale komutanı: *kaştalanlar; Yan Latavskiy da Gnizéntskiy. (329/24).*

k.+lar 165/06, 329/24

[=2]

kéfin< Ar. *كفن*, olünün sarıldığı beyaz bez, kefen: *Da surp jarut'iununa Krisdosnuñ frişteler, u kérezmanınıñ taşı, ki jaçıldı, da kéfini, da arakéller, da ari xatınlar, da storozlar tanıxtır. (223/32).*

k.+i 42/09, 222/32, 223/32

[=3]

kérab< Yu, Uk, Po. *καραβιου, кораб, корабель, korab*, tekne, gemi: *86 kapitula. kérablarınıñ buzlamaxı için. (136/15).*

k.+larınıñ 136/15

[=1]

kérap< Yu, Uk, Po. *καραβιου, кораб, корабель, korab*, gemi: *éger ki kérap şeherge yuvux bozulsa, tiyer, kérmenden çıxıp, kişilerge boluşma da xutxarma tirlikni kéraptan, ki tas bolmagay téñizde. (136/17), éger ki ol kérmen kişileri hadirlenip édiler ése anıñkibik igilikni kérapnıñ talama, tiymes anı étme. (304/07), buzulgan kérapnıñulu ziyanı biyine boldu ol kérapnıñ sınmaxı da batmaxı. (305/08).*

k. 136/17, 304/04

k.+larınıñ 247/42, 304/03, 305/03

k.+nıñ 71/26, 136/23, 136/24, 136/26, 246/41, 304/07, 304/08, 305/07, 305/07, 305/08

k.+tan 136/20, 304/05, 305/05

[=18]

kérezman< Er. *קברקולוּ*, mezar, mezarlık, kabir, çukur, tabut: *kim de ki ölünü kérezmandan çıxarsa da anı yalañaçlasa, da éger isi tutulgan bolsa anıñkibik işte,*

anıñkibik talovucu ölümlü bolmax kérek anıñkibik étkeni üçün. (130/05), Da surp jarut'ıununa Krisdosnuñ frişteler, u kérézmanınıñ taşı, ki jaçıldı, da kéfini, da arakéller, da ari xatınlar, da storožlar tanıxtır. (223/32). Xaysı érménige kiyoluxkay tınsızlıx, ündemex kérek kéndiniñ k'ahanaların, da 2-3 kétxoyanı xartlardan tanıxlıx üçün, da kéndiniñ yovuxların. Evel kérek néme çıxargay yıxövüine, da axpaşına (piskopos), da babasına, da kérézmenin kéndiniñ bélgili étkey, da xalğan mülklerin, da tirlikin kéndiniñ, yuvuxlarına bolgay da urğlarına, kéndiniñ érki bile, né ki klese çıxarma, bélgili étkey.(255/12).

k.+dan 130/13, 130/15, 246/28, 247/28, 298/14, 298/16, 299/13, 299/15

k.+ın 79/34, 255/12

k.+ına 254/12

k.+ınıñ 42/08, 42/12, 222/32

k.+ınıñ 223/32, 238/01

[=16]

kérézmen < Er. *q̄l̄p̄t̄q̄w̄l̄*, mezar, mezarlık, kabir, çukur, tabut: 75 kapitula. ölüni ki kérézmenden xazıp çıxargay da üstündegin, né ki bar, barça algay. (71/04).

k.+den 71/04

[=1]

kérmen < ? kale, şehir, müstahkem şehir: *alay ox xan yeñi kermen yapsa ya xala, éger éksilse xanlıxtan axça, pospolity (tüm halk birlikte, kamu) él bile tügellengey. (65/20), éger ki kérap şeherge yuvux bozulsa, tiyer, kermenden çıxıp, kişilerge boluşma da xutxarma tirlikni kéraptan, ki tas bolmagay téñizde. (136/17), éger ki péşekâr érméni, anar işin işleme bérgeñ oğurlux néme bile aş suv étkey, kermenniñ töresi bile da Marimborknuñ törelenmex kérek, a éger oğurlux işte érméni kermen töresine némétskiy bériliptir. (316/18).*

k. 58/32, 65/20, 65/24, 69/33, 113/20, 136/21, 150/40, 181/29, 236/22, 237/22, 242/09, 242/11, 243/10, 243/12, 244/42, 245/42, 282/41, 283/41, 304/06, 305/06, 316/19, 317/19

k.+de 119/26, 147/14, 147/36, 169/25, 178/23, 288/26, 289/26, 312/36, 313/36, 314/06, 315/06, 315/22, 332/09

k.+den 136/18, 183/38, 304/04, 305/04, 322/36

k.+ge 60/05, 148/32, 238/02, 239/02, 314/25

k.+ine 22/08, 206/13, 207/13

k.+lerden 158/34, 323/37

k.+lerge 77/29, 252/17

k.+lerniñ 22/22, 206/19, 207/20

k.+ni 60/16, 238/07, 239/07

k.+niñ 60/03, 60/14, 75/32, 122/07, 122/10, 139/01, 149/32, 150/37, 158/10, 163/27, 163/34, 238/06, 239/01, 239/06, 250/28, 251/28, 290/29, 290/31, 291/29, 291/31, 306/09, 307/09, 314/41, 315/39, 316/18, 317/18, 322/23, 323/24, 326/41, 327/41, 328/01, 329/01

[=90]

kérmençix < ?-Tr. kalecik, şehircik, müstahkem şehircik: *Bézirgânlar da kébitçiler könü étüçi bézirgânlıkların kéndileriniñ alay téprenmex kérektirler da borçludırlar, né türlü xanlıx olturğuç né türlü taptı da xoydu, kéndiniñ, alay kerménde néçik kermençilixlerde, da barça yollarda. (147/37), xaçan ki ol xanlar keldirdi anjar könülik Téyriniñ, töreler da toxtlmaxlar bérıp barçasına, xayısı ki él anıdır, markarélerden da surp arakéllerden aytmamlıx da özge vartabédleriñ surp yıxövnüñ, xoyd kéndi éline, kéndine bérilgenlerge, budur kermenlerge , da kermençixlerge, da salarga, da özge yérlerge, da kéndiniñ yérgesine béringenlerge, kérek étkeyler barçası da başxa barçasına, ki anıki boyruqlarını küçlü da néme éksitmiyin saxlagaylar. (252/17).*

k.+lerde 147/37, 315/06

k.+lerge 77/29, 252/17

[=4]

kérmenli< ?-Tr. kaleli, şehirli, müstahkem şehirli: *buyururbiz, étkeyler könülik da yarğu könü barçasına-xocaga da miskinge, tullarga da öksüzlerge, kermelige da xonaxka, da kslgenlerge, başxış almamax da orunç, da yarğuçılar anı éslegeyler da közetkeyler, ki égri kişini yarğu bile könületmegeyler. (252/24).*

k.+ge 252/24, 253/24

k.+lerge 78/07

[=3]

kérmenlix< ?-Tr. kalelik, şehirlik, müstahkem şehirlik: *xaçan ki ol xanlar keldirdi anjar könülik Téyriniñ, töreler da toxtlmaxlar bérıp barçasına, xayısı ki él anıdır, markarélerden da surp arakéllerden aytmamlıx da özge vartabédleriñ surp yıxövnüñ,*

xoyd kéndi éline, kéndine bérilgenlerge, budur kermenlerge , da kermençixlerge, da salarga, da özge yérlerge, da kéndiniñ yérgesine béringenlerge, kérek étkeyler barçası da başxa barçasına, ki anıñki boyruqlarını küçlü da néme éksitmiyin saxlagaylar. (252/17).

k.+lerge 253/17

[=1]

kéten< Ar. كتن, pamuk, pamulu kumaş: *da bahalı çekmenler da igi aletler biylerniñ bolgay, u ax çekmenler u ketenler çerüvçilerniñ bolgay. (63/13), da bahalı çekmenler da igi atlar biylerniñ bolgay, u ax çekmenler u ketenler çerüvçilerniñ bolgay. (241/16),*

k.+ler 63/13, 240/14, 241/16

[=3]

kétxoya< Fa. كخدأ، كخدأ، göğün sahibi, köy büyüğü, köy idarecisi, efendi, ev sahibi, muhtar bu sözcük farsça verilsede ket=kent, köy, yerleşim yeri, anlamında Türkçeden alınmadır, kent sözünün ise Soğdca olduğu söylenilmektedir. xuda ise kut+a ve kut+ay sözünden alınıp olabilir. Farsçada tanrı kelimesinin karşılığı ized sözcüğüdür): *8-inçi körerbiz émdigi vaxtta, ki bardır axpaşlar, vartabédler, kâhanalar, biyler, baş kétxoyalar, ki yüz körüp, u orunç alıp, da biliksizlikten könü yarğunu égri éterler. (23/12), xaçan ki kétxoyalar da xartlar xoysalar kiméseni baxuçı xuçlarnı, ki baxkaylar miskinlerni, xuçta yatkanlarnıñ baxkaylar ton-opraxın, aşın suvun. (303/24), Xaysı érménige kiyoluxkay tınsızlıx, ündemex kérek kéndiniñ k'ahanaların, da 2-3 kétxoyanı xartlardan tanıxlıx üçün, da kéndiniñ yovuxların. Evel kérek néme çıxargay yıxövüne, da axpaşına (piskopos), da babasına, da kérézmenin kéndiniñ bélgili étkey, da xalğan müllkerin, da tirlikin kéndiniñ, yuvuxlarına bolgay da urğlarına, kéndiniñ érki bile, né ki klese çıxarma, bélgili étkey. (255/10).*

k.+lar 23/12, 135/09, 206/34, 207/34, 302/24, 303/24

k.+nı 79/29, 254/10, 255/10

[=9]

kétxoyalıx< Fa-Tr. كخدأ، كخدأ، göğün sahipliği, köy büyüklüğü, köy idarecilği, efendilik, ev sahipliği, muhtarlık: *da yıxöv yarğusun axpaş xayğurgay vartabédlerniñ övretmeki bile, 2 ya 3 axıllı kétxoyalıx bile. (32/13), da bitik yazılsa korol'ga, yarğudan kérek bir möhür kétxoyalıxniñ bolgay da 1 möhür voytnuñ. (331/11), yene möhürden 6 sbg, ol da kétxoyalıxniñdir. (331/24).*

k. 32/13, 166/31, 214/26, 215/26

k.+niñ 167/31, 330/11, 331/11

k.+niñdir 168/17, 330/24, 331/24

[=10]

kéz< Tr. ve Fa. kez. كسTür. Sefer, kre, döne, defa, Far. kimse, şahis, kişi: *Köp vaxttan béri ulu sağıšta édim bu töre bitiki üçün, ki her kez bizni tabalarlar édi bizim xom da, özge dayfa da. (25/17), yoxése yamanlıx artıptır bu zamanda, a k'risdânlar tügül ki yalğız yarğıu alınına ant içer, yoxsa her yérde her kéz héç némeden, da anıñ üçün xutxaruçumuznuñbuyruxun héç éterler. (22/36), Attan, xatırdan, éşekten yasax bolmagay, zéra alar bile her kéz xuluxtadırlar biyelerine. (241/37).*

k. 25/16, 206/25, 207/25, 218/24, 222/18, 223/19, 240/36, 241/37,
250/08, 251/06, 251/08, 288/02, 289/02

[=13]

kınajata< Uk. княжата, prens, şehzade, tekin: *éger xızı bolsa xanıñ, kınažatalarga bérgey kéndiniñ ülüşü bile. (234/34).*

k.+larga 234/36

[=1]

ki< Fa. کي bağlama edatı, bağlaç: bu bağlaç farsça olarak geçse de, Türkçe kim bağlacından alınmıştır. *Burungisi, ki pampasél éterler bizni, ki töreleri yoxtur. (17/02) anıñkibik kişi kénsi işine tüşer, né türlü de iş bolsa, xayısı ki burungi törede anıñ giléyin işitti. (170/11), yoluxkay kimésege, ki korolga apél'ovat étkey töreden. (341/12).*

k. 17/02, 17/03, 17/04, 17/08, 17/10, 17/13, 17/15, 17/17, 17/20, 17/23,
18/02, 18/10, 18/11, 18/15, 18/16, 18/18, 18/19, 18/20, 18/25, 18/29, 18/29,
18/31, 19/02, 19/07, 19/16, 19/16, 19/17, 19/28, 19/30, 19/39, 19/41, 20/01,
20/03, 20/07, 20/08, 20/08, 20/14, 20/21, 20/27, 20/29, 20/33, 20/37, 20/40,
21/01, 21/03, 21/05, 21/11, 21/11, 21/15, 21/16, 21/19, 21/20, 21/23, 21/23,
21/32, 21/38, 22/05, 22/08, 22/28, 22/29, 22/32, 22/36, 23/01, 23/04, 23/05,
23/06, 23/07, 23/11, 23/13, 23/16, 23/18, 23/24, 23/26, 23/30, 23/32, 23/34,
23/38, 24/02, 24/04, 24/07, 24/11, 24/14, 24/17, 24/19, 24/24, 24/25, 24/32,
25/04, 25/08, 25/12, 25/15, 25/24, 25/28, 25/31, 25/34, 26/01, 26/02, 26/03,
26/05, 26/16, 26/18, 26/36, 27/01, 27/02, 27/04, 27/07, 27/13, 27/18, 27/31,

27/37, 28/01, 28/04, 28/09, 28/09, 28/11, 28/26, 28/34, 28/36, 29/01, 29/04, 29/07, 29/09, 29/15, 29/18, 29/24, 29/28, 29/32, 29/35, 30/01, 30/03, 30/06, 30/12, 30/22, 30/25, 30/27, 30/30, 31/08, 31/10, 31/16, 31/19, 31/23, 31/25, 31/29, 31/33, 32/03, 32/05, 32/17, 32/18, 32/20, 32/27, 32/28, 32/3, 32/36, 33/01, 33/01, 33/02, 33/06, 33/07, 33/08, 33/14, 33/17, 33/18, 33/27, 33/36, 34/03, 34/06, 34/09, 34/10, 34/13, 34/22, 34/28, 35/01, 35/04, 35/06, 35/10, 35/15, 35/17, 35/20, 35/26, 35/31, 35/34, 35/35, 35/39, 36/01, 36/02, 36/04, 36/06, 36/09, 36/10, 36/11, 36/13, 36/14, 36/18, 36/21, 36/22, 36/24, 36/28, 36/32, 36/39, 37/12, 37/14, 37/18, 37/23, 37/26, 37/32, 37/35, 37/38, 38/01, 38/04, 38/07, 38/14, 38/18, 38/21, 38/22, 38/26, 38/36, 38/38, 39/02, 39/04, 39/09, 39/10, 39/15, 39/17, 40/02, 40/09, 40/17, 40/18, 40/30, 40/32, 40/33, 40/34, 40/36, 41/03, 41/04, 41/06, 41/18, 42/01, 42/09, 42/14, 42/16, 42/21, 42/22, 42/27, 42/30, 42/31, 42/32, 42/34, 43/09, 43/11, 43/13, 43/17, 43/20, 43/25, 43/25, 43/31, 43/33, 43/35, 44/07, 44/08, 44/16, 44/24, 44/26, 44/28, 44/30, 44/32, 44/34, 45/01, 45/04, 45/07, 45/10, 45/12, 45/22, 45/22, 45/29, 45/34, 45/36, 46/01, 46/05, 46/11, 46/14, 46/16, 46/26, 46/27, 46/29, 46/32, 46/34, 47/02, 47/03, 47/04, 47/06, 47/09, 47/11, 47/14, 47/19, 47/22, 47/24, 47/25, 47/27, 47/31, 47/34, 47/34, 47/36, 47/38, 48/02, 48/04, 48/08, 48/11, 48/15, 48/16, 48/20, 48/21, 48/24, 48/25, 48/28, 48/29, 48/33, 48/35, 48/37, 48/39, 49/05, 49/08, 49/10, 49/11, 49/13, 49/14, 49/16, 49/26, 49/28, 49/29, 49/37, 49/38, 50/04, 50/05, 50/06, 50/11, 50/15, 50/18, 50/18, 50/20, 50/29, 50/30, 50/32, 50/35, 50/38, 51/03, 51/08, 51/11, 51/13, 51/15, 51/19, 51/20, 51/26, 51/33, 52/01, 52/09, 52/17, 52/21, 52/29, 52/34, 52/38, 53/04, 53/12, 53/20, 53/24, 53/26, 53/27, 53/31, 53/32, 53/37, 54/01, 54/05, 54/07, 54/08, 54/10, 54/14, 54/23, 54/27, 54/29, 54/29, 54/30, 55/01, 55/03, 55/06, 55/13, 55/17, 55/22, 55/25, 55/27, 55/30, 55/31, 55/34, 56/02, 56/06, 56/13, 56/22, 56/26, 56/27, 56/31, 56/31, 56/34, 56/36, 57/01, 57/02, 57/05, 57/11, 57/14, 57/17, 57/23, 57/25, 57/35, 57/38, 58/02, 58/05, 58/06, 58/06, 58/09, 58/10, 58/15, 58/16, 58/18, 58/19, 58/21level.den, 58/26, 58/28, 59/13, 59/14, 59/17, 59/21, 59/26, 59/32, 59/36, 59/37, 60/01, 60/07, 60/08, 60/09, 60/11, 60/21, 60/25, 60/27, 61/01, 61/03, 61/03, 61/04, 61/11, 61/20, 61/28, 61/35, 62/03, 62/03, 62/25, 62/27, 62/31, 62/33, 63/19, 63/20, 63/23, 63/27, 63/28, 64/05, 64/08,

64/35, 65/10, 65/15, 65/25, 65/26, 65/35, 66/07, 67/13, 67/27, 67/30, 67/36,
68/02, 68/08, 68/16, 68/20, 68/27, 68/29, 68/33, 68/35, 68/39, 69/03, 69/06,
69/21, 69/25, 69/27, 69/29, 69/36, 70/06, 70/09, 70/15, 70/22, 70/28, 70/30,
70/31, 71/01, 71/04, 71/06, 71/07, 71/07, 71/09, 71/11, 71/14, 71/18, 72/01,
72/14, 72/17, 72/23, 72/30, 72/35, 73/01, 73/09, 73/22, 73/24, 74/10, 74/28,
74/28, 74/29, 74/31, 74/36, 75/09, 75/13, 75/16, 75/16, 75/20, 75/21, 75/22,
75/29, 75/31, 75/33, 75/34, 76/11, 76/16, 76/19, 76/28, 77/09, 77/09, 77/14,
77/21, 77/24, 77/33, 78/10, 78/12, 78/17, 78/21, 78/25, 78/30, 78/32, 78/35,
78/37, 79/01, 79/04, 79/13, 79/14, 79/17, 79/22, 79/27, 80/01, 80/05, 80/07,
80/08, 80/10, 80/13, 80/15, 80/17, 80/28, 80/31, 80/32, 80/37, 81/02, 81/04,
81/07, 81/17, 81/21, 81/24, 81/30, 81/31, 81/32, 81/34, 82/02, 82/05, 82/14,
82/24, 82/26, 82/28, 82/33, 82/34, 82/37, 83/08, 83/12, 83/18, 83/19, 83/19,
83/22, 83/28, 84/11, 84/21, 84/27, 85/05, 85/10, 85/14, 85/16, 85/27, 85/31,
85/35, 86/06, 86/07, 86/13, 86/14, 86/22, 86/26, 86/27, 86/31, 86/37, 86/38,
87/05, 87/10, 87/12, 87/16, 87/17, 87/24, 87/29, 87/29, 87/31, 87/33, 87/35,
87/36, 88/22, 88/24, 88/32, 88/33, 89/08, 89/18, 89/21, 89/26, 89/28, 89/30,
89/35, 90/10, 90/12, 90/17, 90/19, 90/24, 90/27, 90/30, 90/33, 91/03, 91/04,
91/06, 91/09, 91/10, 91/20, 91/26, 91/29, 91/32, 92/03, 92/06, 92/07, 92/18,
92/22, 92/23, 92/25, 92/29, 92/30, 93/02, 93/05, 93/06, 93/06, 93/12, 93/13,
93/19, 93/31, 93/33, 94/04, 94/06, 94/08, 94/13, 94/28, 94/30, 94/37, 95/09,
95/15, 96/04, 96/08, 96/19, 96/20, 96/24, 96/28, 97/01, 97/04, 97/06, 97/10,
97/14, 97/32, 98/01, 98/03, 98/18, 98/22, 98/39, 99/12, 99/18, 100/01, 100/05,
100/07, 100/20, 100/23, 100/24, 100/26, 100/35, 101/06, 101/08, 101/10, 101/12,
101/15, 101/20, 101/25, 101/27, 101/28, 101/31, 101/33, 102/11, 102/20, 102/25,
102/27, 102/34, 103/03, 103/14, 103/18, 103/25, 103/29, 103/35, 104/03, 104/05,
104/07, 104/20, 104/21, 105/07, 105/09, 105/15, 105/19, 105/27, 105/33, 106/05,
106/07, 106/09, 106/10, 106/15, 106/17, 106/20, 106/22, 106/23, 106/29, 107/06,
107/09, 107/11, 107/14, 107/23, 107/26, 108/05, 108/11, 108/15, 108/16, 108/18,
108/20, 108/22, 108/23, 108/29, 108/34, 109/08, 109/11, 109/12, 109/13, 109/19,
109/20, 109/27, 109/34, 110/07, 110/12, 110/15, 110/16, 110/25, 110/31, 110/33,
110/37, 110/38, 111/04, 111/14, 111/22, 111/31, 111/32, 111/34, 111/35, 111/35,
112/05, 112/06, 112/11, 112/28, 112/31, 113/02, 113/03, 113/04, 113/19, 113/25,

113/29, 114/07, 114/19, 114/27, 115/02, 115/05, 115/14, 115/36, 116/05, 116/08, 116/15, 116/16, 116/27, 116/32, 117/01, 117/03, 117/15, 117/17, 117/29, 117/32, 118/06, 118/26, 118/29, 118/31, 118/34, 119/07, 119/09, 119/18, 119/20, 119/26, 119/28, 119/33, 120/03, 120/12, 120/23, 120/25, 120/37, 121/08, 121/14, 121/19, 121/23, 121/34, 121/35, 122/02, 122/12, 122/18, 122/19, 122/29, 122/33, 123/04, 123/06, 123/25, 124/01, 124/06, 124/09, 124/19, 124/35, 125/06, 125/09, 125/10, 125/16, 125/22, 125/35, 126/08, 126/15, 126/18, 126/19, 126/20, 126/22, 126/28, 126/31, 127/01, 127/03, 127/14, 127/25, 127/27, 127/28, 127/30, 127/32, 127/35, 128/03, 128/04, 128/09, 128/14, 128/15, 128/33, 128/35, 129/06, 129/07, 129/07, 129/10, 129/16, 129/21, 129/24, 129/27, 129/31, 130/01, 130/05, 130/08, 130/12, 130/15, 131/04, 131/09, 131/15, 131/17, 131/26, 131/31, 131/31, 131/35, 132/01, 132/04, 132/07, 132/22, 132/31, 133/23, 133/28, 133/32, 134/08, 134/15, 134/16, 134/21, 134/26, 134/28, 134/34, 135/01, 135/03, 135/04, 135/05, 135/11, 135/13, 135/16, 135/17, 135/27, 135/34, 135/36, 136/05, 136/17, 136/20, 136/21, 136/31, 136/34, 137/12, 137/20, 137/24, 137/29, 137/33, 137/39, 138/03, 138/19, 138/33, 138/38, 139/09, 139/10, 139/16, 139/21, 139/25, 140/14, 140/22, 140/36, 140/37, 141/04, 141/06, 141/22, 141/29, 141/33, 142/06, 142/07, 142/10, 142/11, 142/13, 142/21, 142/28, 142/35, 142/36, 143/02, 143/08, 143/10, 143/12, 143/34, 143/35, 144/02, 144/03, 144/05, 144/06, 144/10, 144/29, 144/30, 144/31, 145/01, 145/02, 145/03, 145/06, 145/30, 146/02, 146/03, 146/04, 146/10, 146/15, 146/21, 146/25, 146/34, 147/05, 147/16, 147/21, 147/22, 147/26, 147/35, 148/04, 148/10, 148/14, 148/21, 148/24, 148/30, 148/31, 149/26, 149/27, 149/31, 149/33, 149/36, 149/37, 150/05, 150/07, 150/08, 150/09, 150/12, 150/14, 150/17, 150/20, 150/35, 151/02, 151/07, 151/17, 151/23, 151/26, 151/29, 151/37, 152/02, 152/29, 152/31, 152/32, 152/32, 152/36, 152/36, 153/04, 153/10, 153/11, 153/12, 153/13, 153/17, 153/26, 153/32, 153/36, 153/37, 154/02, 154/04, 154/06, 154/08, 154/16, 154/19, 154/29, 154/32, 155/02, 155/07, 155/09, 155/10, 155/14, 155/19, 155/30, 155/34, 155/36, 156/03, 156/11, 156/15, 156/30, 156/38, 157/05, 157/05, 157/07, 157/12, 157/16, 157/23, 157/34, 158/01, 158/02, 158/04, 158/07, 158/11, 158/17, 158/22, 158/24, 158/29, 158/33, 159/08, 159/20, 159/27, 159/32, 159/33, 160/01, 160/04, 160/05, 160/09, 160/11, 160/20, 160/27, 160/29, 161/04, 161/06, 161/09, 161/12, 161/19, 161/28, 161/36, 162/02, 162/03, 162/03, 162/08, 162/09, 162/18, 162/19, 162/30,

162/36, 162/38, 163/02, 163/05, 163/07, 163/20, 163/23, 163/32, 163/36, 164/03, 165/22, 165/22, 165/39, 166/01, 166/03, 166/08, 166/11, 166/13, 166/17, 166/23, 166/24, 166/26, 166/30, 166/33, 167/01, 167/11, 167/12, 167/21, 167/25, 167/34, 167/37, 168/08, 168/09, 168/11, 168/19, 168/27, 168/30, 168/31, 169/02, 169/04, 169/06, 169/07, 169/13, 169/14, 169/17, 169/18, 169/32, 170/06, 170/11, 170/25, 171/02, 171/08, 171/14, 171/19, 171/26, 172/03, 172/11, 172/15, 172/18, 172/22, 172/28, 172/33, 172/34, 173/09, 173/13, 173/20, 174/08, 174/15, 174/19, 174/26, 174/28, 174/29, 175/04, 175/07, 175/12, 175/13, 175/16, 175/23, 175/24, 175/35, 176/03, 176/04, 176/11, 176/18, 176/21, 176/23, 176/29, 176/29, 176/32, 177/02, 177/11, 177/12, 177/14, 177/16, 177/33, 178/04, 178/07, 178/12, 178/16, 178/19, 178/21, 178/37, 179/06, 179/10, 179/17, 179/25, 179/29, 179/33, 179/34, 179/37, 179/38, 180/01, 180/06, 180/11, 180/12, 180/14, 180/15, 180/19, 180/31, 180/32, 180/35, 180/39, 181/05, 181/18, 181/25, 181/35, 181/39, 182/01, 182/05, 182/07, 182/13, 182/14, 182/16, 182/24, 182/32, 182/38, 182/40, 183/02, 183/04, 183/05, 183/06, 183/09, 183/15, 183/17, 183/19, 183/22, 183/29, 183/31, 183/35, 183/36, 183/36, 183/41, 184/05, 184/06, 184/12, 184/19, 184/25, 184/27, 184/30, 184/34, 184/35, 185/03, 185/04, 185/15, 185/16, 185/18, 185/19, 185/26, 185/27, 185/30, 185/34, 185/35, 185/37, 185/37, 185/40, 185/41, 185/41, 186/06, 186/07, 186/10, 186/17, 186/18, 186/20, 186/32, 186/37, 186/43, 187/07, 187/10, 187/10, 187/13, 187/15, 187/19, 187/30, 187/35, 187/39, 187/40, 187/43, 187/43, 188/02, 188/03, 188/08, 188/13, 188/22, 188/30, 188/33, 188/41, 189/04, 189/08, 189/10, 189/13, 189/14, 189/23, 189/29, 189/33, 189/34, 189/35, 189/37, 189/38, 189/40, 190/01, 190/11, 190/14, 190/19, 190/24, 190/27, 190/33, 191/02, 191/05, 191/09, 191/10, 191/17, 191/19, 191/22, 191/25, 191/26, 191/33, 191/34, 192/03, 192/03, 192/07, 192/08, 192/11, 192/19, 192/21, 192/24, 192/25, 192/28, 192/29, 192/30, 192/31, 192/34, 192/36, 192/37, 192/37, 193/05, 193/08, 193/10, 193/13, 193/13, 193/20, 193/23, 193/25, 193/26, 193/29, 193/31, 193/37, 193/41, 194/04, 194/06, 194/13, 194/16, 194/17, 194/20, 194/30, 194/32, 194/34, 194/34, 194/35, 194/39, 195/03, 195/03, 195/10, 195/14, 195/21, 195/25, 195/28, 195/31, 195/35, 195/36, 196/03, 196/07, 196/08, 196/09, 196/10, 196/11, 196/12, 196/14, 196/17, 196/23, 196/31, 196/36, 197/06, 197/11, 197/13, 197/18, 197/22, 197/25, 198/01, 198/03, 198/16, 198/18, 198/24, 198/30, 198/32, 198/33, 199/05, 199/08, 199/12, 199/16, 202/07,

202/07, 202/08, 202/10, 202/11, 202/13, 202/14, 202/15, 202/16, 202/18, 202/20,
202/20, 202/24, 202/24, 202/27, 202/28, 202/28, 202/29, 202/29, 202/32, 202/34,
202/34, 202/34, 202/35, 202/37, 202/40, 203/02, 203/02, 203/03, 203/05, 203/06,
203/08, 203/09, 203/10, 203/11, 203/12, 203/14, 203/14, 203/18, 203/18, 203/21,
203/22, 203/22, 203/23, 203/23, 203/26, 203/27, 203/28, 203/28, 203/29, 203/31,
203/33, 203/33, 203/37, 203/37, 204/01, 204/01, 204/01, 204/06, 204/08, 204/12,
204/13, 204/13, 204/14, 204/16, 204/16, 204/16, 204/19, 204/22, 204/26, 204/27,
204/29, 204/31, 204/33, 204/34, 204/34, 204/36, 204/39, 204/39, 204/40, 204/41,
204/43, 204/43, 205/01, 205/06, 205/08, 205/12, 205/13, 205/15, 205/16, 205/17,
205/17, 205/20, 205/23, 205/26, 205/27, 205/29, 205/31, 205/34, 205/34, 205/36,
205/39, 205/39, 205/40, 205/41, 205/42, 205/43, 205/43, 206/01, 206/01, 206/05,
206/08, 206/08, 206/12, 206/13, 206/23, 206/23, 206/25, 206/27, 206/29, 206/30,
206/31, 206/31, 206/32, 206/33, 206/34, 206/36, 206/37, 206/40, 206/42, 206/43,
207/01, 207/05, 207/08, 207/12, 207/13, 207/23, 207/23, 207/25, 207/25, 207/29,
207/30, 207/31, 207/31, 207/32, 207/33, 207/34, 207/36, 207/37, 207/40, 207/42,
207/43, 208/01, 208/03, 208/05, 208/06, 208/07, 208/10, 208/11, 208/12, 208/13,
208/15, 208/16, 208/19, 208/26, 208/29, 208/30, 208/35, 208/36, 208/38, 208/40,
208/43, 208/44, 208/45, 209/01, 209/03, 209/04, 209/06, 209/07, 209/10, 209/11,
209/12, 209/15, 209/15, 209/19, 209/26, 209/29, 209/30, 209/35, 209/38, 209/40,
209/43, 209/44, 209/45, 210/05, 210/06, 210/15, 210/16, 210/16, 210/17, 210/17,
210/19, 210/22, 210/30, 210/33, 210/33, 210/35, 210/37, 210/37, 210/38, 210/39,
211/05, 211/06, 211/15, 211/16, 211/16, 211/17, 211/17, 211/19, 211/22, 211/30,
211/32, 211/33, 211/34, 211/37, 211/37, 211/38, 211/39, 212/01, 212/02, 212/05,
212/05, 212/07, 212/10, 212/15, 212/16, 212/17, 212/19, 213/04, 213/07, 213/07,
213/09, 213/10, 213/11, 213/13, 213/16, 213/17, 213/21, 213/23, 213/25, 213/29,
213/29, 213/31, 213/34, 213/40, 213/40, 213/42, 213/43, 214/06, 214/06, 214/07,
214/10, 214/11, 214/12, 214/13, 214/14, 214/16, 214/17, 214/21, 214/23, 214/28,
214/28, 214/29, 214/33, 214/33, 214/34, 214/38, 214/38, 214/39, 214/39, 214/41,
214/41, 214/41, 214/42, 214/44, 215/06, 215/06, 215/07, 215/10, 215/11, 215/12,
215/12, 215/13, 215/14, 215/15, 215/17, 215/23, 215/28, 215/28, 215/29, 215/33,
215/33, 215/34, 215/38, 215/39, 215/39, 215/40, 215/40, 215/41, 215/42, 216/02,
216/02, 216/04, 216/06, 216/08, 216/11, 216/14, 216/16, 216/16, 216/18, 216/22,

216/24, 216/29, 216/30, 216/31, 216/33, 216/35, 216/36, 216/37, 216/40, 216/43, 216/44, 216/45, 217/01, 217/02, 217/02, 217/04, 217/06, 217/08, 217/11, 217/15, 217/16, 217/17, 217/18, 217/23, 217/25, 217/30, 217/31, 217/32, 217/34, 217/36, 217/38, 218/01, 218/03, 218/03, 218/04, 218/05, 218/06, 218/06, 218/06, 218/07, 218/07, 218/08, 218/11, 218/12, 218/13, 218/14, 218/15, 218/17, 218/21, 218/28, 218/29, 218/30, 218/31, 218/33, 218/36, 218/39, 218/40, 218/42, 220/01, 220/03, 220/04, 220/05, 220/09, 220/10, 220/11, 220/12, 220/13, 220/18, 220/19, 220/21, 220/22, 220/24, 220/25, 220/25, 220/28, 220/39, 220/43, 220/45, 221/02, 221/03, 221/05, 221/06, 221/07, 221/08, 221/09, 221/20, 221/23, 221/25, 222/01, 222/02, 222/08, 222/09, 222/09, 222/09, 222/12, 222/13, 222/13, 222/14, 222/15, 222/29, 222/32, 222/34, 222/35, 222/37, 222/38, 222/40, 222/41, 222/42, 222/42, 222/43, 223/01, 223/02, 223/08, 223/08, 223/09, 223/09, 223/10, 223/12, 223/12, 223/13, 223/13, 223/14, 223/15, 223/15, 223/29, 223/32, 223/34, 223/35, 223/38, 223/38, 223/40, 223/42, 223/43, 223/43, 223/44, 224/03, 224/03, 224/04, 224/06, 224/07, 224/10, 224/10, 224/13, 224/15, 224/16, 224/24, 224/28, 224/29, 224/30, 224/31, 224/32, 224/33, 224/34, 224/34, 224/35, 224/37, 224/38, 224/39, 224/44, 224/44, 225/03, 225/06, 225/07, 225/10, 225/10, 225/13, 225/15, 225/16, 225/20, 225/21, 225/24, 225/28, 225/29, 225/30, 225/31, 225/33, 225/34, 225/35, 225/35, 225/36, 225/38, 225/39, 225/44, 225/44, 226/03, 226/05, 226/06, 226/08, 226/10, 226/13, 226/15, 226/16, 226/18, 226/20, 226/21, 226/22, 226/23, 226/24, 226/25, 226/26, 226/26, 226/29, 226/30, 226/31, 226/33, 226/34, 226/35, 226/36, 226/37, 226/39, 226/40, 226/40, 226/41, 226/42, 226/43, 226/44, 227/03, 227/05, 227/07, 227/08, 227/10, 227/13, 227/15, 227/16, 227/18, 227/20, 227/21, 227/22, 227/23, 227/24, 227/25, 227/26, 227/26, 227/27, 227/29, 227/30, 227/31, 227/33, 227/34, 227/35, 227/36, 227/37, 227/38, 227/40, 227/40, 227/41, 227/42, 227/43, 227/44, 228/02, 228/03, 228/05, 228/07, 228/08, 228/08, 228/09, 228/09, 228/10, 228/11, 228/11, 228/12, 228/13, 228/15, 228/16, 228/18, 228/20, 228/21, 228/21, 228/22, 228/23, 228/24, 228/25, 228/29, 228/30, 228/30, 228/34, 228/34, 228/36, 228/37, 228/37, 228/40, 228/41, 228/43, 228/43, 228/44, 229/02, 229/05, 229/07, 229/08, 229/08, 229/09, 229/09, 229/10, 229/13, 229/14, 229/15, 229/16, 229/18, 229/21, 229/21, 229/22, 229/23, 229/25, 229/28, 229/29, 229/30, 229/34, 229/34, 229/36, 229/36, 229/39, 229/41, 229/43, 229/43, 229/44, 230/03, 230/03, 230/05, 230/06, 230/07,

230/09, 230/10, 230/12, 230/13, 230/15, 230/16, 230/18, 230/18, 230/20, 230/21,
230/24, 230/26, 230/28, 230/30, 230/33, 230/36, 230/39, 230/41, 230/43, 231/03,
231/03, 231/05, 231/05, 231/07, 231/09, 231/10, 231/12, 231/13, 231/15, 231/17,
231/18, 231/20, 231/21, 231/23, 231/24, 231/26, 231/28, 231/30, 231/33, 231/35,
231/39, 231/41, 231/43, 232/01, 232/04, 232/05, 232/09, 232/11, 232/12, 232/12,
232/14, 232/15, 232/17, 232/19, 232/21, 232/21, 232/22, 232/23, 232/25, 232/30,
232/32, 232/32, 232/32, 232/33, 232/38, 232/39, 232/40, 232/44, 233/02, 233/05,
233/09, 233/11, 233/12, 233/12, 233/14, 233/15, 233/17, 233/17, 233/19, 233/21,
233/21, 233/22, 233/23, 233/25, 233/30, 233/31, 233/32, 233/32, 233/33, 233/37,
233/38, 233/38, 233/44, 234/01, 234/04, 234/05, 234/06, 234/08, 234/09, 234/10,
234/14, 234/16, 234/19, 234/25, 234/27, 234/27, 234/29, 234/29, 234/30, 234/30,
234/31, 234/32, 234/33, 234/34, 234/37, 234/38, 234/40, 234/42, 234/43, 235/01,
235/04, 235/05, 235/06, 235/07, 235/08, 235/09, 235/13, 235/14, 235/15, 235/18,
235/24, 235/26, 235/26, 235/29, 235/29, 235/30, 235/30, 235/31, 235/32, 235/33,
235/34, 235/37, 235/38, 235/39, 235/42, 235/43, 236/04, 236/05, 236/05, 236/06,
236/08, 236/08, 236/09, 236/10, 236/10, 236/13, 236/14, 236/15, 236/15, 236/16,
236/18, 236/19, 236/32, 236/32, 236/33, 236/34, 236/36, 236/38, 236/42, 236/43,
236/44, 236/45, 237/04, 237/05, 237/06, 237/08, 237/08, 237/09, 237/10, 237/10,
237/14, 237/15, 237/15, 237/16, 237/18, 237/19, 237/32, 237/32, 237/33, 237/34,
237/36, 237/38, 237/42, 237/43, 237/44, 237/45, 238/03, 238/03, 238/04, 238/05,
238/07, 238/09, 238/12, 238/13, 238/18, 238/19, 238/19, 238/20, 238/20, 238/22,
238/26, 238/27, 238/29, 238/31, 238/34, 238/36, 238/37, 239/03, 239/03, 239/03,
239/05, 239/09, 239/10, 239/12, 239/13, 239/18, 239/19, 239/19, 239/19, 239/20,
239/22, 239/27, 239/29, 239/30, 239/33, 239/36, 239/37, 240/02, 240/03, 240/05,
240/06, 240/16, 240/17, 240/18, 240/20, 240/21, 240/27, 240/27, 240/28, 240/43,
241/02, 241/03, 241/05, 241/06, 241/19, 241/19, 241/20, 241/22, 241/23, 241/28,
241/29, 241/30, 241/44, 242/04, 242/06, 242/11, 242/12, 242/16, 242/20, 242/23,
242/30, 242/31, 243/05, 243/07, 243/12, 243/12, 243/13, 243/17, 243/21, 243/27,
243/32, 243/38, 243/39, 243/40, 244/01, 244/04, 244/07, 244/12, 244/14, 244/19,
244/23, 244/28, 244/29, 244/36, 244/38, 244/40, 244/44, 245/04, 245/07, 245/12,
245/14, 245/15, 245/18, 245/19, 245/22, 245/27, 245/28, 245/36, 245/38, 245/40,
246/05, 246/06, 246/10, 246/14, 246/15, 246/17, 246/18, 246/19, 246/20, 246/26,

246/28, 246/30, 246/30, 246/31, 246/32, 246/34, 246/36, 247/05, 247/06, 247/10, 247/15, 247/17, 247/18, 247/19, 247/20, 247/26, 247/28, 247/29, 247/30, 247/30, 247/31, 247/33, 247/35, 247/37, 248/03, 248/10, 248/12, 248/15, 248/18, 248/21, 248/23, 248/26, 248/33, 248/34, 248/41, 249/03, 249/10, 249/12, 249/15, 249/18, 249/21, 249/23, 249/26, 249/33, 249/34, 249/41, 250/07, 250/07, 250/08, 250/11, 250/17, 250/19, 250/20, 250/21, 250/23, 250/23, 250/24, 250/27, 250/28, 250/28, 250/29, 250/38, 250/40, 250/41, 251/07, 251/07, 251/08, 251/08, 251/11, 251/17, 251/18, 251/19, 251/20, 251/22, 251/23, 251/23, 251/26, 251/28, 251/28, 251/29, 251/40, 251/41, 252/01, 252/07, 252/07, 252/09, 252/14, 252/15, 252/19, 252/26, 252/27, 252/29, 252/31, 252/33, 252/35, 252/36, 252/37, 252/38, 252/40, 252/42, 253/07, 253/07, 253/09, 253/14, 253/15, 253/19, 253/26, 253/27, 253/29, 253/31, 253/33, 253/35, 253/36, 253/38, 253/40, 253/42, 254/01, 254/02, 254/03, 254/06, 254/09, 254/14, 254/16, 254/17, 254/18, 254/19, 254/20, 254/21, 254/26, 254/27, 254/28, 254/30, 254/32, 254/33, 254/34, 254/39, 254/41, 254/42, 255/01, 255/02, 255/04, 255/05, 255/06, 255/09, 255/14, 255/16, 255/17, 255/17, 255/18, 255/19, 255/20, 255/21, 255/26, 255/27, 255/28, 255/30, 255/32, 255/33, 255/34, 255/39, 255/41, 255/43, 256/02, 256/02, 256/03, 256/06, 256/07, 256/12, 256/14, 256/16, 256/17, 256/18, 256/22, 256/22, 256/23, 256/28, 256/42, 257/01, 257/02, 257/03, 257/04, 257/06, 257/07, 257/12, 257/14, 257/16, 257/17, 257/18, 257/22, 257/22, 257/24, 257/28, 257/30, 257/32, 257/33, 257/33, 257/34, 257/37, 258/13, 258/18, 258/21, 258/30, 258/32, 258/34, 258/35, 258/40, 259/09, 259/14, 259/17, 259/26, 259/28, 259/31, 259/37, 260/04, 260/08, 260/08, 260/12, 260/13, 260/17, 260/18, 260/19, 260/21, 260/24, 260/24, 260/26, 260/29, 260/30, 260/32, 260/32, 260/35, 260/38, 260/38, 260/39, 260/40, 260/40, 260/41, 261/02, 261/04, 261/08, 261/08, 261/12, 261/13, 261/17, 261/19, 261/19, 261/24, 261/24, 261/26, 261/29, 261/30, 261/31éger, 261/35, 261/38, 261/38, 261/38, 261/40, 261/41, 261/41, 262/12, 262/13, 262/16, 262/17, 262/25, 262/27, 262/29, 262/30, 262/31, 262/32, 262/33, 262/35, 263/12, 263/13, 263/17, 263/27, 263/29, 263/30, 263/31, 263/32, 263/33, 263/35, 263/41, 264/03, 264/05, 264/10, 264/11, 264/11, 264/17, 265/01, 265/03, 265/04, 265/07, 265/08, 265/10, 265/11, 265/13, 265/14, 265/15, 265/16, 265/17, 265/22, 265/25, 265/26, 265/28, 265/33, 265/34, 265/40, 266/01, 266/01, 266/02, 266/04, 266/04, 266/07, 266/08, 266/09, 266/09, 266/12, 266/12, 266/15, 266/20,

266/21, 266/25, 266/26, 266/26, 266/29, 266/37, 266/38, 266/41, 267/01, 267/01,
267/04, 267/04, 267/07, 267/08, 267/09, 267/09, 267/12, 267/12, 267/15, 267/20,
267/22, 267/23, 267/26, 267/27, 267/29, 267/36, 267/38, 267/41, 268/03, 268/06,
268/09, 268/17, 268/19, 268/24, 268/25, 268/27, 268/29, 268/34, 268/35, 268/36,
268/37, 268/39, 268/41, 269/03, 269/06, 269/17, 269/24, 269/25, 269/25, 269/27,
269/28, 269/33, 269/35, 269/36, 269/38, 269/40, 270/08, 270/11, 270/12, 270/19,
270/21, 270/29, 270/35, 270/38, 271/08, 271/11, 271/12, 271/19, 271/21, 271/29,
271/35, 271/38, 272/05, 272/07, 272/07, 272/08, 272/15, 272/16, 272/16, 272/17,
272/22, 272/25, 272/26, 272/27, 272/28, 272/29, 272/33, 272/35, 272/36, 272/36,
272/37, 272/38, 272/38, 273/05, 273/06, 273/07, 273/07, 273/07, 273/14, 273/16,
273/17, 273/22, 273/25, 273/26, 273/27, 273/27, 273/28, 273/29, 273/33, 273/35,
273/36, 273/36, 273/38, 273/38, 274/06, 274/10, 274/12, 274/13, 274/17, 274/19,
274/21, 274/26, 274/28, 274/31, 274/34, 274/37, 274/39, 274/40, 274/40, 275/06,
275/10, 275/12, 275/13, 275/17, 275/19, 275/21, 275/26, 275/28, 275/31, 275/34,
275/39, 275/40, 275/40, 276/06, 276/06, 276/18, 276/19, 276/20, 276/22, 276/24,
276/28, 276/31, 276/35, 276/36, 276/38, 276/39, 276/41, 276/42, 276/42, 277/06,
277/18, 277/18, 277/19, 277/20, 277/22, 277/24, 277/30, 277/35, 277/36, 277/38,
277/39, 277/41, 277/42, 277/43, 278/01, 278/02, 278/05, 278/11, 278/12, 278/14,
278/18, 278/19, 278/21, 278/29, 278/31, 278/33, 278/34, 278/35, 278/35, 278/36,
278/37, 278/40, 278/41, 279/01, 279/02, 279/05, 279/11, 279/12, 279/14, 279/15,
279/19, 279/19, 279/21, 279/29, 279/32, 279/34, 279/34, 279/35, 279/36, 279/37,
279/38, 279/40, 279/42, 280/05, 280/07, 280/07, 280/08, 280/10, 280/11, 280/13,
280/14, 280/18, 280/22, 280/25, 280/26, 280/27, 280/30, 280/34, 280/35, 280/37,
280/38, 280/41, 281/05, 281/06, 281/07, 281/07, 281/10, 281/10, 281/13, 281/14,
281/18, 281/22, 281/25, 281/26, 281/27, 281/28, 281/30, 281/34, 281/35, 281/37,
281/38, 282/03, 282/07, 282/11, 282/12, 282/12, 282/13, 282/13, 282/15, 282/16,
282/18, 282/20, 282/27, 282/28, 282/30, 282/32, 282/32, 282/33, 282/40, 283/03,
283/07, 283/08, 283/11, 283/12, 283/13, 283/13, 283/16, 283/16, 283/18, 283/27,
283/28, 283/30, 283/31, 283/32, 283/33, 283/33, 283/40, 284/03, 284/11, 284/16,
284/20, 284/21, 284/24, 284/26, 284/28, 284/32, 285/01, 285/03, 285/11, 285/17,
285/21, 285/26, 285/28, 285/31, 285/32, 286/01, 286/04, 286/05, 286/08, 286/09,
286/14, 286/16, 286/20, 286/21, 286/27, 286/28, 286/33, 286/34, 286/40, 287/01,

287/03, 287/05, 287/08, 287/09, 287/14, 287/16, 287/20, 287/21, 287/27, 287/28,
287/33, 287/34, 287/40, 288/09, 288/11, 288/12, 288/16, 288/17, 288/21, 288/22,
288/26, 288/27, 288/29, 288/32, 288/37, 288/42, 288/43, 289/09, 289/10, 289/12,
289/16, 289/17, 289/21, 289/22, 289/27, 289/29, 289/32, 289/37, 289/42, 289/43,
290/07, 290/11, 290/14, 290/17, 290/18, 290/23, 290/24, 290/27, 290/31, 290/32,
290/34, 290/35, 290/40, 291/07, 291/14, 291/17, 291/18, 291/23, 291/23, 291/27,
291/32, 291/34, 291/35, 291/40, 292/01, 292/05, 292/06, 292/16, 292/22, 292/24,
292/26, 292/31, 292/39, 293/01, 293/05, 293/06, 293/15, 293/21, 293/23, 293/25,
293/30, 293/38, 293/41, 294/01, 294/03, 294/04, 294/07, 294/10, 294/16, 294/20,
294/24, 294/25, 294/26, 294/26, 294/30, 294/32, 294/32, 294/39, 295/02, 295/03,
295/05, 295/09, 295/15, 295/19, 295/23, 295/24, 295/25, 295/25, 295/26, 295/29,
295/31, 295/31, 295/33, 295/37, 295/37, 295/38, 295/39, 295/39, 296/05, 296/06,
296/06, 296/07, 296/08, 296/09, 296/12, 296/12, 296/15, 296/18, 296/18, 296/27,
296/28, 296/34, 296/34, 296/35, 296/36, 296/39, 297/03, 297/03, 297/08, 297/14,
297/17, 297/26, 297/27, 297/33, 297/33, 297/34, 297/35, 297/38, 297/40, 298/01,
298/02, 298/04, 298/06, 298/08, 298/10, 298/12, 298/14, 298/16, 298/31, 298/34,
298/36, 298/40, 299/01, 299/03, 299/05, 299/07, 299/09, 299/11, 299/13, 299/15,
299/28, 299/30, 299/33, 299/35, 299/39, 299/39, 299/41, 300/01, 300/02, 300/03,
300/04, 300/05, 300/06, 300/07, 300/15, 300/19, 300/35, 300/37, 300/39, 301/01,
301/02, 301/04, 301/05, 301/07, 301/13, 301/18, 301/34, 301/36, 301/37, 302/04,
302/08, 302/08, 302/11, 302/13, 302/14, 302/17, 302/21, 302/21, 302/21, 302/24,
302/24, 302/26, 302/27, 302/28, 302/33, 302/36, 302/37, 302/40, 303/04, 303/07,
303/08, 303/08, 303/11, 303/13, 303/14, 303/17, 303/19, 303/21, 303/21, 303/21,
303/24, 303/24, 303/26, 303/27, 303/28, 303/33, 303/36, 303/37, 303/40, 304/04,
304/05, 304/06, 304/10, 304/12, 304/13, 304/20, 304/25, 304/26, 304/28, 304/30,
304/33, 304/34, 304/41, 305/04, 305/05, 305/06, 305/10, 305/12, 305/13, 305/20,
305/24, 305/25, 305/28, 305/30, 305/33, 305/34, 305/42, 306/06, 306/08, 306/13,
306/14, 306/16, 306/18, 306/21, 306/33, 306/37, 307/06, 307/08, 307/13, 307/14,
307/17, 307/19, 307/21, 307/33, 307/37, 308/04, 308/04, 308/07, 308/08, 308/15,
308/18, 308/21, 308/26, 308/26, 308/28, 308/28, 308/29, 308/32, 308/33, 308/36,
308/39, 308/40, 308/41, 309/04, 309/04, 309/07, 309/08, 309/18, 309/21, 309/26,
309/27, 309/28, 309/28, 309/29, 309/33, 309/37, 309/37, 309/39, 309/41, 310/01,

310/02, 310/03, 310/14, 310/14, 310/17, 310/18, 310/19, 310/19, 310/21, 310/29,
310/30, 310/30, 310/33, 310/34, 310/35, 310/35, 311/01, 311/02, 311/03, 311/14,
311/14, 311/16, 311/17, 311/18, 311/18, 311/20, 311/29, 311/30, 311/33, 311/34,
311/34, 311/35, 312/05, 312/10, 312/11, 312/11, 312/15, 312/17, 312/20, 312/22,
312/26, 312/32, 312/37, 312/39, 312/40, 313/05, 313/10, 313/11, 313/11, 313/15,
313/17, 313/20, 313/22, 313/26, 313/31, 313/37, 313/39, 313/40, 314/01, 314/06,
314/09, 314/12, 314/18, 314/20, 314/23, 314/24, 314/24, 314/25, 314/25, 314/38,
314/38, 314/40, 314/41, 314/42, 314/43, 315/01, 315/09, 315/12, 315/14, 315/17,
315/19, 315/21, 315/22, 315/22, 315/23, 315/37, 315/37, 315/39, 315/40, 315/41,
315/42, 316/03, 316/04, 316/04, 316/05, 316/06, 316/07, 316/08, 316/10, 316/17,
316/20, 316/23, 316/27, 316/31, 316/32, 316/34, 316/37, 316/38, 317/02, 317/03,
317/04, 317/04, 317/05, 317/06, 317/07, 317/09, 317/10, 317/10, 317/20, 317/23,
317/27, 317/31, 317/32, 317/34, 317/34, 317/37, 317/38, 318/09, 318/10, 318/12,
318/12, 318/18, 318/18, 318/18, 318/19, 318/25, 318/28, 318/29, 318/30, 318/33,
318/33, 318/34, 318/38, 319/09, 319/10, 319/10, 319/12, 319/12, 319/18, 319/18,
319/18, 319/19, 319/21, 319/25, 319/28, 319/29, 319/30, 319/33, 319/33, 319/34,
319/38, 320/01, 320/05, 320/07, 320/10, 320/12, 320/13, 320/13, 320/16, 320/18,
320/23, 320/26, 320/26, 320/28, 320/32, 320/33, 320/41, 321/01, 321/06, 321/07,
321/10, 321/12, 321/13, 321/13, 321/16, 321/18, 321/23, 321/26, 321/28, 321/32,
321/33, 322/02, 322/05, 322/05, 322/06, 322/08, 322/10, 322/13, 322/18, 322/20,
322/20, 322/21, 322/22, 322/24, 322/28, 322/30, 322/31, 322/34, 322/36, 323/02,
323/05, 323/05, 323/06, 323/08, 323/10, 323/14, 323/15, 323/18, 323/20, 323/20,
323/21, 323/23, 323/29, 323/31, 323/32, 323/34, 323/36, 324/02, 324/11, 324/13,
324/13, 324/15, 324/17, 324/18, 324/20, 324/20, 324/25, 324/29, 324/30, 324/34,
324/34, 324/36, 324/37, 324/38, 324/42, 325/02, 325/07, 325/11, 325/13, 325/15,
325/18, 325/19, 325/21, 325/22, 325/26, 325/29, 325/30, 325/34, 325/34, 325/36,
325/37, 325/38, 325/41, 326/04, 326/08, 326/09, 326/10, 326/10, 326/12, 326/13,
326/14, 326/17, 326/17, 326/23, 326/26, 326/27, 326/28, 326/30, 326/31, 326/37,
326/39, 326/43, 327/03, 327/07, 327/09, 327/10, 327/10, 327/12, 327/13, 327/14,
327/17, 327/17, 327/23, 327/26, 327/27, 327/28, 327/30, 327/30, 327/37, 327/43,
327/43, 328/02, 328/05, 328/13, 329/01, 329/04, 329/31, 329/31, 329/38, 330/02,
330/02, 330/06, 330/08, 330/13, 330/14, 330/19, 330/20, 330/20, 330/26, 330/29,

330/30, 330/33, 330/33, 330/33, 330/36, 330/37, 330/37, 330/38, 331/02, 331/02, 331/06, 331/08, 331/13, 331/19, 331/20, 331/20, 331/26, 331/29, 331/30, 331/32, 331/32, 331/33, 331/35, 331/36, 331/36, 331/37, 332/03, 332/03, 332/04, 332/05, 332/13, 332/19, 332/20, 332/28, 332/31, 332/33, 333/02, 333/02, 333/03, 333/04, 333/18, 333/30, 333/33, 334/02, 334/04, 334/08, 334/15, 334/19, 334/22, 334/23, 334/26, 334/30, 334/32, 334/32, 335/02, 335/04, 335/07, 335/08, 335/14, 335/22, 335/23, 335/24, 335/26, 335/30, 335/32, 335/32, 336/02, 336/04, 336/07, 336/14, 336/18, 336/20, 336/24, 336/25, 336/25, 336/32, 336/35, 336/36, 336/38, 337/02, 337/04, 337/07, 337/11, 337/14, 337/18, 337/20, 337/24, 337/25, 337/25, 337/32, 337/34, 337/35, 337/36, 337/38, 338/02, 338/02, 338/08, 338/09, 338/10, 338/13, 338/16, 338/17, 338/19, 338/20, 338/23, 338/23, 338/24, 338/28, 338/33, 338/33, 338/35, 338/36, 339/02, 339/02, 339/08, 339/09, 339/10, 339/13, 339/17, 339/19, 339/20, 339/21, 339/23, 339/23, 339/24, 339/28, 339/33, 339/33, 339/35, 339/36, 340/07, 340/10, 340/11, 340/14, 340/16, 340/16, 340/17, 341/06, 341/09, 341/13, 341/15, 341/15

[=3824]

knaja < Uk, Po. князь, княжий, prens, şehzade, tikin: *Dağı da töre körgüziyir ölçüngen işler da ademilerniñ barçasınıñ tirliki da kérekli da kéreki yémexinde, içmexine kérekli alay kérek xoyulgay, né türlü yılı kéltirse, aylanır barça işler, da bu bolmax kérek kiçinden xoyulganniñ kn'ažalarnıñ, xayısı bu boyruxlarnı ayılğan xoyupturlar, her biri saxlamak da gıvalttan başxa tutmax kérek, néçik xoca, alay miskin, anı bir bézirgân xarşı bolmagay ayılğan işlerge, kénsi érki bile néme xoyмага, anı néme étmege bolmaktır, né türlü ayılğan xoyuluptur. (314/35).*

k.+larnıñ 149/15, 314/33, 315/31

[=3]

knajata < Uk. княжата, prensler, şehzadeler: *bu könülük, töreniñ, ki ayıldı, barçasına bolgay kn'žatalarga u barça biy biyetke. (58/26).*

k.+lar 236/23

k.+lardan 151/28, 158/33, 316/32, 317/32, 322/36, 323/36

k.+larga 57/08, 58/26, 235/36, 236/18, 237/19

k.+larnıñ 58/36, 74/24, 77/19, 237/23, 252/13, 253/13

[=18]

knaz< Uk, Po. князь, княжий, prens, şehzade, bey: *yarıxlı biy dabiş Zigmunt, Téşriniş düvükü bile korol' pol'skiş, ulu kn'az Litvaniş, da Orusnuş, Prusnuş, dağın da özge uluslarnış biş da dédiçi. (74/14), xaçan töreleri da toxtatmaxları korol'larnış da kn'azlarnış , alay, néçik özge işler ölümlü, né 1 kéz alay kéneşli da uslu toxtalgan bolşay. (251/05).*

k. 74/14, 248/43, 249/43

k.+larnıñ 250/05, 251/05

[=5]

kolofon< Uk. колофон, yayın evi amblemi, yayınlanan kitapla ilgili bilgiler: колофон (243/23).

k. 199/20, 243/23

[=2]

kolvék< Po. kolwiek, mümkün, olası, mühtemel: *Mén, Jşop, baron Butax oğlu, biş Téşriniş yazıxlı xulu, xolarmén, da kimgé de kolvék tüşşe bu bitik, igi tutşay da igi sarnaşay da bunu, néçik kéndine bişençilidir. Amén. (199/23).*

k. 199/23

[=1]

komara< La, Uk, Po. camara, комора, komora, gümrük, rusumat, vergi: *a né ki tamğa yolda aytıyır bu yérge, aşlanmax kérek: éşer ki xannış komaraları, ya tamğa alınmax yolda psrmita bolşay. (315/42).*

k.+ları 149/38, 314/43, 315/42

[=3]

kontra< La. contra, karşı, aleyh, aykırı: *anış için hnazantsızlış töreniş küçüne kotra [=kontra] étilgen alaydır, néçik Téşrige utru hnazant bolşay, bulay töre körgüzişir, néçik munda aytır töresinde érméniniş, né oşuna, a né soşuna çışma bolşay, (289/38).*

k. 289/38

[=1]

korol< Uk, Po. король, król, Kral, padşah: *yarıxlı biş da biş Zigmunt, Téşriniş süvükü bile korol' pol'skiş, ulu kn'az Litvaniş, da Orusnuş, Prusnuş, dağın da özge uluslarnış biş da dédiçi. (74/14), da éşer ki korol' korunada bolşasa, 3 kéz 9 haftadır apél'tsişya, da axçası 12 flidur; éşer korol' korunada bolşasa, né 3 kéz 9 haftada açılır. (195/06),*

a éger korol Krakovdan dağın yuvux bolsa, anı anı da töreçiler tapkay, ol xadar yırax barmaxniñ xarcınıñ artıxın töreçiler tapkay da sunduxka salgay ol sbgni. (338/42).

k. 74/14, 74/39, 81/35, 82/01, 158/26, 166/10, 166/16, 167/16, 167/18, 175/07, 175/09, 175/16, 195/04, 195/06, 248/42, 249/42, 250/12, 251/12, 256/04, 256/06, 257/04, 257/06, 322/32, 323/33, 330/04, 330/05, 331/04, 331/05, 336/33, 336/34, 336/38, 337/33, 337/34, 337/38

k.+dan 89/05, 167/22, 180/12, 262/21, 263/21, 330/07, 331/07

k.+ga 166/21, 167/14, 167/25, 167/29, 175/05, 178/12, 178/16, 178/17, 194/17, 194/24, 194/36, 322/32, 330/03, 330/08, 330/10, 331/03, 331/08, 331/10, 336/32, 337/32, 340/14, 340/16, 340/16, 341/13, 341/15, 341/15

k.+larnıñ 74/24, 250/05, 251/05

k.+nuñ 68/05, 74/06, 81/34, 83/35, 84/11, 91/26, 95/35, 96/34, 138/35, 158/37, 166/09, 244/05, 245/05, 248/39, 249/39, 256/03, 257/04, 258/13, 259/02, 259/09, 264/01, 265/25, 268/15, 268/32, 269/15, 269/31, 306/07, 307/07, 322/37, 323/38

k.+u 166/13

k.+umuznuñ 83/06, 180/40, 256/27, 257/27

[=105]

koruna< Uk, Po. *корона, коруна, korona, koróna*, merkezi eyalet, merkez, eyalet, devlet (Polonya merkez devleti): *éger korol' korunada bolsa, 3 kéz 3-er hafta rok (mühlet, zaman) bértex kérek. (167/16), a éger korol Krakovdan dağın yuvux bolsa, anı da töreçiler tapkay, ol xadar yırax barmaxniñ xarcınıñ artıxın töreçiler tapkay da sunduxka salgay ol sbgni. (338/42). Éger ki korol' korunada ése, kérek xarcı üçün bérilgey törege 6 fli. (175/07).*

k.+da 167/16, 167/19, 175/07, 175/09, 192/07, 192/18, 195/04, 195/06, 330/04, 330/05, 331/04, 331/05, 336/34, 337/33, 337/34

k.+ga 85/01, 258/28

[=17]

kostsén< Po. *Koscan*, özel ad, toponim, şehir adı: *Mikolay Tomitskiy, stolmistr bizim da Kotsénniñ starostası. (329/30).*

k.+niñ 165/18, 329/30

[=2]

kotr< La. *contra*, karşı, aleyh, aykırı: *anıñ üçün hnazantsızlıx töreniñ küçüne kotra [=kontra] étilgen alaydır, néçik Téñrige utru hnazant bolmagay, bulay töre körgüziyir, néçik munda aytır töresinde érméniniñ, né oñuna, a né soñuna çıxma bolmay, (289/38).*

k. 289/38

[=1]

kovalskiy< Uk, Po. *Ковальський, Kowalski*, özel ad, bey kovalskiy: *boldu potrėbnıy töre surp Toros künü pan Kovalskiy, podsudok, da pan Domaržirskiy arasına, xayda spor (tartışma) boldu, ki sözlövçiler duplikadan (sert cevap) artıx klediler töreden otpravovat (yapmak, göndermek) étmege.(196/29).*

k. 196/29

[=1]

krakov< Uk, Po. *Краків, Кракова, Kraków, Krakowa*, özel ad, toponim, bir şehir adı: *andan soñra boldu Zigmunt xannıñ zamanında, ki turdular Ilov ratsaları érméniler bile korol'nuñ alnına Krakov şeherinde. (166/09), anıñ üçün mén, Zigmunt, Téñriniñ sövükü bile korol' Pol'skanıñ, da ulu biy Litvaniñ, dağın da özge uluslarnıñ-Krakovnuñ, Sudémirniñ, Sérazniñ, Kuyavniñ, Lénçitsanıñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xilméntskiy, élbéntskiy, Pomorskiy, dağın arı biy da dédiç. (250/13), a éger korol Krakovdan dağın yuvux bolsa, anı anı da töreçiler tapkay, ol xadar yırax barmaxniñ xarcınıñ artıxın töreçiler tapkay da sunduxka salgay ol sbgni. (337/48).*

k. 166/09

k.+dan 175/16, 336/38, 337/38

k.+niñ 251/13

k.+nuñ 75/01, 164/27, 165/02, 165/07, 165/13, 250/13, 329/16, 329/22, 329/24, 329/27

[=15]

krayçıy< Uk, Po, *кравчий, крайчий, krajczy*, saki, sakibaşı, unvan, rütbe, resmi görev: *Stanislav Xroborskiy, xoronžty, da krayçıy. (329/28).*

k. 165/14, 329/28

[=2]

krikor< Yu, Er. *Γρηγόριος, Γρηγόρας, Գրեգոր, Գրեգորիս*, özel ad, kişi adı: *dağın da yazıldı tvagan 1017-sine, pédrvarniñ 15-ine, axpaşlıxına, dér Krikor, arhiaxpaşniñ Vanlı xanımnıñxanlıxına zigmunt agusdusnuñ xayısı ki töreni bėrkitti. (197/32), xaytıp*

yazdırdı bu bitinki, xaysı ki anlanır Statut, pan Krikor, xaysı ki oğludur pan Sarkis Tamğaçınıñ, méjermexine (mirasa sahip olmak) kénsi boyunıñ da jışadag, xaysı ki Téñri bérse kénsi potomoklarına (varislerine, mirascılarına, evlatlarına), xaysı ki Biy K'risdos bérgey kéndi şağavatin üsne da saxlagay kénsin barça türlü yamandan da can duřmanınıñ sınıamaxından. Ammen. (198/29).

k. 197/32, 198/29

[=2]

krikoris<Yu, Er. Γρηγοριος, Γρηγορας, Գրեգոր, Գրեգորիս, özel ad, kişi adı: yazıldı bu töre bitik, xaysı ki anlanıyır “Ganunk”, asrı ayız [=aziz] da tügel orinagdır, xaysı ki tügellendi érméni tvagan 1024sanına, tégdémpér ayınıñ 20-sine, memleketinde frankınıñ,şehesinde kaménetsniñ, padşahlıxına némiçniñ k'risdân Stéfan Batoriy, xaysı ki anlıyır, biylixine řehirimizniñ Briskiy pan Mikolayınıñ, gat'ağigosluxuna dér Krikorisniñ, axpaşlıxına dér Barsamınıñ.(198/26).

k.+niñ 198/26

[=1]

krisdan< Yu, La, Er. Χριστιανος, christian, քրիստոնիստ, քրիստոնիստ, Hristiyan, İsa'nın dinine inanalar: xaysı ulus bar ése k'risdân xanı ya ulu biy, alar dünyâ yarğusun xayğurgaylar allarına könülük bile. (32/08), éger ki yazdıx ése evelgide, ki kérekimiz düğül édi yazgan töre bérilmege Téñriden, yoxése köp kéziřittix panbas özge illetten, ki yoxtur k'risdânlarda töre. (205/41), éger ki dinsiz öldürgey k'risdânnı érki bile, anıñ ornuna kéndini tas tkeyler. (238/12).

k. 32/08, 46/24, 46/27, 47/15, 52/21, 53/37, 59/20, 59/32, 59/35, 61/08, 61/18, 61/25, 76/32, 92/12, 92/13, 92/14, 93/25, 98/08, 108/23, 198/23, 214/24, 215/24, 226/31, 227/19, 227/21, 227/31, 230/35, 231/35, 232/17, 233/17, 236/42, 237/36, 237/42, 238/21, 238/26, 239/21, 239/26, 239/29, 265/38, 265/38, 267/18, 267/33, 267/35, 269/19, 271/14, 273/07, 278/37, 279/37, 295/06

k.+ga 267/19

k.+lar 22/31, 39/08, 39/14, 45/07, 52/37, 53/36, 53/36, 64/01, 76/26, 136/08, 207/24, 220/24, 220/27, 221/05, 221/08, 224/37, 225/37, 230/43, 231/43, 232/16, 232/17, 233/16, 233/16, 241/26, 303/41

k.+larda 18/17, 21/15, 202/28, 203/22, 204/41, 205/41

k.+lardan 51/22, 54/21, 230/19, 231/19, 232/29

k.+larga 17/20, 23/08, 36/32, 36/37, 51/09, 52/05, 53/22, 53/33, 64/03, 202/16, 203/11, 206/32, 207/32, 230/12, 230/28, 231/12, 231/28, 232/10, 232/15, 233/10, 233/15, 241/27

k.+larnıñ 30/10, 51/14, 51/17, 77/20, 92/18, 94/35, 96/07, 132/03, 212/09, 230/15, 230/17, 231/17, 253/13, 265/40, 267/40, 269/19, 300/06, 301/05

k.+nı 60/25, 61/25, 96/08, 98/12, 238/12, 238/29, 239/12, 239/29, 269/19, 271/16

[=136]

krisdanlik< Yu, La, Er-Tr. *Χριστιανος*, *christian*, *pp̄h̄uun̄h̄aw̄nu*, *pp̄h̄uun̄n̄h̄aw̄*, Hıristiyanlık, İsa'nın dinine inanmak: *a éger k'risdân dinsizni öldürse, bu curumnıñ 3 ülüşnün 1-i bolgay curumu. Anıñ üçün ki k'risdânlıki yoxtur, bu türlü iş yoluxsa, budur munıñ yarğusu. (239/22), xaçan ki bu türlü yıraxtur dinsizlerniñ töresi k'risdânlıkten, tiyemistir barmaga k'risdânlarga alarnıñ töresine. (53/21), da yeñide buyurdu Biyimiz K'risdos arakéllerge ki olturgaysız 12 12 olturğuçta yarğu étme 12 milletke Israél xomuna. Da alardan teşkirip aldılar başlıxları barça k'risdânlıknıñ. (213/32).*

k. 61/11

k.+i 238/22, 239/22

k.+imiz 52/25, 230/37, 231/37

k.+ke 39/15

k.+niñ 213/33

k.+te 21/02, 204/34, 205/34

k.+ten 53/21, 232/10, 233/10, 299/18, 299/19

[=16]

krisdos< Yu, La, Er. *Χριστος*, *christus*, *pp̄h̄uunnu*, İsa, Mesih: *ékinçi K'risdos kéldi da övretti tügel töre tügel ademilerge. (19/22), da K'risdosnuñ toğğanına frişteler, da 3 xan, da xoyçılar tanıxtırlar. (222/22), Bérildi töreler Zigmunt xandan. Anda édiler anıñ xatına K'risdostan bolgan axpaşlar. (329/11).*

k. 19/22, 19/29, 19/36, 24/02, 24/07, 29/10, 30/05, 30/11, 31/02, 36/12, 36/16, 36/24, 37/13, 39/10, 40/25, 41/06, 42/01, 42/16, 43/03, 43/08, 43/18, 44/07, 45/02, 51/25, 57/27, 165/30, 198/33, 199/17, 204/04, 204/07, 204/10, 204/33, 205/04, 205/07, 205/10, 205/33, 208/05, 208/07, 209/05, 209/07, 212/07, 212/09, 213/14, 213/31, 213/33, 214/02, 215/03, 218/07, 218/10, 218/14, 218/29,

220/25, 221/06, 222/05, 222/14, 222/35, 222/44, 223/05, 223/14, 223/29, 223/35, 223/45, 224/02, 224/06, 224/34, 225/06, 225/21, 225/34, 230/20, 231/20, 234/44, 235/44, 328/10, 329/35

k.+ka 40/10, 42/30, 52/23, 198/12, 220/43, 221/23, 222/41, 223/42, 230/37, 231/36

k.+ni 157/25

k.+niñ 19/05, 26/17, 41/24, 42/04, 42/33, 47/07, 47/08, 203/32, 222/22, 222/26, 222/28, 222/30, 222/31, 223/26, 224/31, 231/24, 322/13

k.+nu 41/30, 60/38, 222/25, 223/25, 238/18, 239/18, 322/14, 323/14

k.+nuñ 18/15, 36/20, 39/23, 39/26, 41/27, 41/32, 41/38, 42/07, 44/32, 51/33, 60/35, 60/37, 76/14, 157/21, 164/11, 202/27, 202/39, 203/21, 210/05, 211/05, 218/12, 220/31, 220/32, 221/13, 221/14, 222/23, 222/28, 222/43, 223/22, 223/23, 223/28, 223/30, 223/31, 223/43, 225/32, 226/28, 226/28, 227/28, 227/28, 230/24, 238/16, 238/17, 239/16, 239/17, 250/39, 251/39, 323/13, 329/09

k.+tan 20/07, 51/24, 164/16, 199/14, 204/16, 205/16, 230/20, 231/20, 329/11

[=167]

kristan < Yu, La, Er. *Χριστιανος*, *christian*, *քրիստիանոս*, *քրիստնիայ*, Hıristiyan, İsa'nın dinine inanalar: *éger biyi xulunuj közün çıxarsa, töre buyurıyır, érkli bolgay anñkibik xul, ol, ki érsiz satun alğan édi da éger ki k'ristân édi ése. (100/06), éger kiméseniñ kéreki bolgay da xızın satkay k'ristanga, bolmastır anı satmaga, kéndiniñ xızın, méñlik xaravaşlıxka. (93/28), zéra vank' ari atalarnıñ yéridir, anıñ üçün xoygandır, xayı ki borçludurlar xoltxa étme Téñriden xanlar üçün, da ulu biyler üçün, da barça k'ristanlar üçün. (302/41).*

k. 68/11, 94/21, 94/25, 96/08, 100/06, 125/17, 202/36, 226/19, 226/21, 236/36, 236/43, 237/43, 244/09, 245/09, 252/03, 253/03, 264/14, 264/15, 264/15, 265/37, 266/18, 266/33, 266/35, 268/19, 270/14, 272/07, 294/07

k.+ga 93/28, 266/19

k.+lar 206/24, 240/24, 250/44, 251/44, 302/41

k.+lardan 233/29

k.+larga 218/17, 218/20, 240/25

k.+larnıñ 231/15, 252/13, 264/17, 266/40, 268/19

k.+nı 268/19, 270/16

[=45]

kristanlik< Yu, La, Er-Tr. *Χριστιανος*, *christian*, *քրիստիանոս*, *քրիստոնիայ*, Hıristiyanlık, İsa'nın dinine inanmak: *Alay ox hertsuacoğlarnıñ tanıxlıxı kécımeıtır k'ristânlar üstüne, xaçan ki k'risdânlıkke toğru düğüller. (220/26), éger tutulmagan bolsa anıñkibik isi işte, soñra xaytkay da babasnıñ alnına xosdovanél bolgay, da anıñ din atası añar luc bérıex kérek anıñ ol artıxsı işi üçün yazıxlı, ölümüne diyin k'risdânlıktan kéri bolmax kérek anıñkibik yazıx étüçi, néçik kişi öldürgey, töre alay buyurur. (130/26).*

k.+ke 220/27

k.+te 221/08

k.+ten 130/26, 298/21

[=4]

krişdof< Uk, *Криштоф*, özel ad, kşı adı, Криштоф из Шидлова, Ukrayna da sadr azem ve Krakov valisi olmuş bir kşı: *bizim xanıñ podkantslériyi, axpaşlar, dağın da ulu küçlü biyler: Krişdof Şidlovdan. (329/15).*

k. 164/26, 329/15

[=2]

kritskiy< Uk, Po. *Крицький*, *Krzycki*, *Krzycki*, özel ad, kşı adı, Андрей Крицкий, Andriy Kritskiy: 15. asrın sonlarında ve 16. asrın başlarında kilise başcısı olmuş: *Andriy Kritskiy, sventego Mixala Pol'skego i Srodentskego yixövlärniñ proboşçlarnıñ. (329/25).*

k. 165/09, 329/25

[=2]

kroronk< Er. *Քրորոնք*, Ermenicede kir yasa, ya da kirli yasa anlamı taşısa da, yazma yasa, mektub kanun, hukuk, tüzük anlamlarını taşımaktadır. Ayrıca sözlenme, evlilik sözlenmesi, evlilik anlaşması, akit anlamı taşımaktadır. Bu metinde son anlam geçerlidir: *dopolnitélnaya statya 4. Töre k'roronk'larınıñ bu ürlü. (254/24).*

k.+nıñ 255/24

k.+nuñ 80/23, 254/24

[=3]

kuntra< La. *contra*, karşı, aleyh, aykırı: *anıñ için hnazantsızlıx töreniñ küçüne kuntra étilgen alaydır, néçik Tétrige utru hnazant bolmagay, bulay töre körgüziyir, néçik munda aytır töresinde érméniniñ, né oñuna, a né soñuna çıxma bolmay, (288/38).*

k. 288/38

[=1]

kuyav< Po. *Kujawy*, özel ad, toponim, Polonya'da eski bi bölge: *anıñ için mén, Zigmunt, Tétriniñ sövükü bile korol' Pol'skanıñ, da ulu biy Litvanıñ, dağın da özge uluslarınñ-Krakovnuñ, Sudémirniñ,Sérazniñ, Kuyavniñ, Lénçitsanıñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xilméntskiy, élbéntskiy, Pomorskiy, dağın arı biy da dédiç. (250/13),papanıñ lçisi, Matséy, axpaş Kuyavniñ. (329/14).*

k.+niñ 75/03, 164/21, 250/14, 251/14, 329/14

[=5]

laksa< Po. *Lask, Laska*, özel ad, toponim, bir şehir: *Yaraslav z Laskadan Sérazdan.(329,18).*

l.+dan 164/31, 329/18

[=2]

lasota< Uk. *Лясота*, özel ad, kişi adı: *Lasot Ožarovskiy.(329/28).*

l. 165/15, 329/28

[=2]

lata< Uk, Po. *лата, заплата, lata*, yama, düzeltme, yıl, yaş, yetişkinlik, reşitlik, olgunluk: *tiyişlidir yarğuçılarga, ki lataları bile tügel bolgay,da anlı, u axıllı, u saxt bolgay, bolmagay, ki töreni anlamıyın, kimsege éksiklik étkey. (31/21), kim ki érk bérgey oğlanlarına érkine ösmege da bérmegey anıñkibik oğlanı ustaga bitikke ya péşege, bolup miskin, töre körgüziyir anıñkibik oğlanları atasından anasında ötleş ustaga ya péşege bérmе, da öskeyle l'atalarına (bluğ, erşitlik) dire, da arzani bolgaylar k'ahanalıxka ya igi péşege.(131/23), néçik ki yazıpbiz yoğarı tanıxlar için, ki kimge tiyer tanıxlıx bérmеge, ol türlü yazarbiz munda, ki anıñkibiklerge tiyesidir ant içmege, adam, ki bolgay 25 yaşına. Oğlanga tiymes ant, zéra l'atası yoxtur. (229/23).*

l.+ları 31/21, 214/12, 215/12

l.+larına 131/23, 298/39, 299/38

l.+sı 49/15, 228/23, 229/23

[=9]

latavskiy < Po. *Latalski*, özel ad, kişi adı, *kaştalanlar*; *Yan Latavskiy da Gnizétskiy, Krakovniy da Léncítsaniy*. (329/24).

1. 165/06, 329/24

[=2]

latin < La, Uk. *latinus*, *латин*, *латина*, Roma, Latin sakini, Roma iparatorluğu sakini: *sımarlap édix ol rménilerge anıñkibik törelerni alarnıñ latin tiline küvürmege, da çıxarmaga, da bizge bérmeye*. (75/38), *Tilinden érméniniñ latinge çıxargandır, latinden pol'skiyge, a pol'skiden bizim tilge, xayısı ki başlanıyır bu sözlerle*. (248/40), *Da andan soñra né türlü özge milletniñ sebepinden boldı, alay xanlıxtan buyruş, ki törelerni érméniçeden tatarçaga köçürüldi, da andan soñra Latinge*. (197/24).

1. 75/38, 250/31, 251/31

1.+den 74/09, 248/40, 249/40

1.+ge 74/08, 197/24, 248/40, 249/40

[=10]

layıq < Ar. *لايق*, değerli, değer, yetkili, hak etmek: *éger ki kahana yoluxsa anıñkibik işke, babaslıxına néme ziyan étmestir. Éger layıq bolsa, anıñkibik kişi öldürgen bolur tum (bir tüe yemin) alma yıxövde*. (298/32).

1. 131/12, 298/32

[=2]

layıx < Ar. *لايق*, değerli, değer, yetkil, hak etmek: *évét ki tiyesidir, ki ulu oğlun olturğuzgay kéndinden soñra xanlıxka, yoxése baxkay xan, ki oğlanlarnıñ arasına xayısı layıxtır, anı olturğuzgay, ki bolgay xanlıxını tutmaga*. (235/32), *éger ki kahana yoluxsa anıñkibik işke, babaslıxına néme ziyan étmestir. Éger layıx bolsa, anıñkibik kişi öldürgen bolur tum (kilsede ant ettirmek) alma yıxövde*. (299/32).

1. 299/31

1.+tır 56/37, 234/32, 235/32

[=4]

léç < Po. *lecz*, ama, ancak, fakat, değil, ise, da, karşın, süre: *yene yérli yérkini ündagey voytka, da klemegey tözmege viložéniy (belirli, tayin edilen) törege dirin, da klegey töre satun almaga potrébniy (gerekten, istenen), léç anıñkibik sınıx borçlu bolgay, ki émin bolmagay, añar utru bolur odéežat (yetişmek, elde etmek, almak) étmege töreni*. (174/25), *yene ulu oruçka kirip alay ox provodga dire viložéniyiy töre bolmagay,*

léc ol türlü, néçik yoğarı yazıpbiz, ol türlü bolur bolma. (179/22), yene bilgeysiz, ki her yıl sv'tiy andriy kününden néçik némiçlerniñ Agvénti başlanır, ançax bizim cnuntka dire ol künden viložény töre bolmas bolma, da ne bir övler üsné zapis étme, ol künler çıxmıyın, léç xonax töresi ya anıñki potrébnıy, xayısı kişige utru, ki émin bolmagay, anıñkibik töre bolur bolma.(179,16)

1. 174/25, 179/16, 179/22, 336/23, 337/23

[=5]

lénçitsa < Uk, Po. *Ленчиця, Ленчици, Ленчиць, Leczyca*, özel ad toponim, 1973'te bir il merkezi, bir bölge: *anıñ üçün mén, Zigmunt, Téñriniñ sövükü bile korol' Pol'skanıñ, da ulu biy Litvaniñ, dağın da özge uluslarnıñ-Krakovnuñ, Sudémirniñ,Sérazniñ, Kuyavniñ, Lénçitsanıñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xılméntskiy, élbéntskiy, Pomorskiy, dağın arı biy da dédiç. (251/14), kaştalanlar; Yan Latavskiy da Gnizéntskiy, Krakovniñ da Lénçitsanıñ. (329/25).*

1.+niñ 75/03, 250/14, 251/14, 329/25

1.+niñ 165/08

[=5]

lidr < Yu, La, Uk, Po. *литра,litra, лимр, лимра, litr, litra*, bir ölçü birimi, şarap kabı, bir şarap bardağı, litr: ögüzden başxa yasax bolmagay, zéra yesi işlep 5-ten 1 bériyir. İnekten 1 lidr saryax (sarı yağ) béirilgey.

1. 64/18, 240/33, 241/34

[=3]

listovniy < Uk, Po. *листовний, listowny*, mektub, yazı, yazılı: *xaçan ki de yoluxsa kimsege, ki borçun tölemege bolmagay, da zixat étkey şeherden borçluları alnına, ya né türlü de kéçikmexlix bolsa, da kelip, da kélip borç yeleri şparovat (emval belirleme, değerlendirme) étkeyler 3-ünçi törege diyin, nési de bar ése istétsniñ, ya stoyontsiy (taşınır) ya ruxoyontsiy (taşınmaz), na sorar povod bu 3-ünçi törede, ki né postup éteyim da dağın ari, na körgüzür añar töre, ki pripozvat étkeysén istétsin, tapup, 3-ünçi törege, na povod izdese listovniy pozov (soruşturma, hak, talep), na añar anı töre ayams nége dirin ki istétsin tapmıyın pripozvat étmege.(191/21).*

1. 191/21

[=1]

litsa < Uk, *лице, лиця*, kırmızı el, eli kanlı, suçüstü, delil, kanıt, belge, bulgu: *a éger, ki kimése tutulsa oğurluxta, ya itlikte, ya adam öldürmexte, ya xaraxçılıxta, da alani bolmagay, ol yaman iş ya litsası, da kim ki tutup keltirdi, tanıxı bolmagay, tiyesidir anjar ant bérmege, kim ki üstüne foldrovat (şikayrt etmek, kovuşturmaya vermek) étkey. (48/32), éger ki kimése kéçe vaxtına övde da kündüz oğrunu litsası bile bélgili tutkıy édi, ol çaxta anıxkibik oğrunu nıxanı bile oğurluxnuş, budur litsası bile, töre alnına keltirme. (103/20), a éger ki bu yaman xilinganlar töreniş alnına avaz bile aytsalar, ki da biz bu işniş içinr düğülbiz, da yalgandır, bu iş bizim üstümüzge büxtandır, da né artımızga, da né alnımızga bar, yarğuçılar, körüp alarnış toğru sözlerin, ki ne artına, né alnına, né litsası yoxtur, antnı buyurgaylar alarga da xutxargaylar ölümnden. (229/18).*

1.+sı 48/32, 49/06, 103/20, 103/22, 228/12, 228/19, 229/12, 229/18, 274/28, 274/30, 275/28, 275/30

[=12]

litva < Uk, Po. *Литва, Litwa*, özel ad, toponim, ülke adı, Litvanya: *yarıxlı biy dabiy Zigmunt, Téşrinin düvükü bile korol' pol'skiy, ulu kn'az Litvaniş, da Orusnuş, Prusnuş, dağın da özge ulusların biyi da dédiçi. (74/14), anış üçün mén, Zigmunt, Téşrinin sövükü bile korol' Pol'skanış, da ulu biy Litvaniş, dağın da özge ulusların-Krakovnuş, Sudémirniş, Sérazniş, Kuyavniş, Lénçitsanış, Orusnuş, Prusnuş, Xilmétskiy, élbétskiy, Pomorskiy, dağın arı biy da dédiç. (251/12).*

1.+nıñ 74/14, 74/39, 248/43, 249/43, 250/13, 251/12

[=6]

lov < Uk, Po, *лав, лови, lowy*, savaş, dövüş, muharibe: *éger ki kimse yeñi kiyöv bogay, anjar tiymestir téçe lovga çıxma, anış üçün ki xarşıda ziyanlı néme yoluxkay. (127/26).*

1.+ga 127/26, 295/36, 296/05

[=3]

lubélskiy < Po. *lubelski*, özel ad, soy ad, Lubelsk'ten olan, Lubelskli: *Andriy Ticyindan Lubelskiy. (329/19).*

1. 164/33, 329/19

[=2]

lubranç < Po. *Lubranecz, Lubranc, Lubraniec, Ludbrancz*, özel ad, toponim: *Yan Lubrançtan Poznantskiy. (329/17).*

1.+tan 164/28, 329/17

[=2]

luc< Er. *λυζδ*, günaha karşı cez, ceza, keffaret, keşişin verdiği ceza: *dağı da luc bérgege tiymestir ant, anıñ üçün ki yazıxnu yazıx üstüne xoymagay. (49/19), da né türlü yaxşı k'risdânlar câht éterbiz yaxşılıxnu xılınmaga, a éger ki aldansax, néme bile bu dünyâniñ yazıxı bile, ökteklik étmiyin, xosdovanél bolurbiz, lucumıznu tartıp, inanırbiz boşatlıxka. (232/01), Éger kimése anıñkibik ganoktan yıxılsa éski duşmannıñ satamasından, öv éyesiniñ anda égiliki yoxtur, ale lucnu k'ahanadan ötleş tartmax kérek. (295/26).*

1. 49/19, 50/25, 50/33, 51/01, 94/37, 96/12, 98/21, 99/03, 102/31, 130/24, 131/08, 132/34, 227/43, 228/25, 228/41, 229/25, 230/01, 230/05, 230/08, 231/01, 231/05, 231/08, 266/41, 267/41, 268/21, 269/21, 270/20, 270/30, 271/20, 271/30, 274/15, 275/15, 298/20, 298/30, 299/18, 299/19, 299/30, 300/21, 301/20

1.+nı 126/25

1.+u 50/14, 229/41

1.+umıznu 232/01

1.+umuznu 53/03, 233/01

1.+un 48/02, 50/15, 50/20, 61/30, 226/43, 228/42, 228/44, 229/42, 229/44, 238/31, 239/31, 294/29, 295/28

1.+unu 50/30, 230/04, 231/04

[=61]

lukaş< La, Uk. *lucas*, *лукаш*, özel ad, kişi adı: Lukaş Gurkadan Poznanskiy, starostası Polskanıñ, (329/19).

1. 164/34, 329/19

[=2]

magédontskij< La, Uk, Er. *macedonia*, *Македония*, *μακεδονική*, özel ad, toponim, ülke adı, Makedonyalı: *Éger ki bolmasa žarankı héç te ata pokolénasın'asına, érki bar tacını bérmege yatka, évetki töre bile tügüldür, ki bérgey tacın yatka. Yoxsa boluptur evelden éskide, né türlü ki bérdi Hindustan xanınıñ oğlu, da Aléksantr Makédontskij. (236/16).*

m. 236/17, 237/17

[=2]

mağat < Ar. معاد, verilmiş vade, belirlenmiş zaman, belirlenmiş gün: *éger ki kimése kiméseden nsme Borçka ya ötünç algay mağat künge, ol , kim ki Borçka alsa ya ötünçke, da da yarlılansa, da yarlılanmax üçün bélgili künine töleme bolmasa, na éski Töreniñ u Yeni töreniñ boluşmaxı bile şağavat etkendir, ... (108/04), ale añar bélgili étmex kérektir mağat künün, ki ték tölegey ol xadar axçanı, né ki borçludur. (278/33), ale añar bélgili étmex kérektir mağat künün, ki ték tölegey ol xadar sbgni, né ki borçludur. (279/34),*

m. 108/04, 108/15, 278/28, 278/33, 279/28, 279/34

[=6]

mağaziç < Ar-Tr, مغازه, anbarcı, depocu, magazinçi, çiftçi depocu, mağazacı: *kérmen éli artux hörmette bolgay, né ki salaçı, slaçılar artux hörmette bolgay, né ki salaların mağaziçıları. (65/27),*

m.+ları 65/27, 242/12, 243/13

[=3]

mağta < Ar-Tr. مدح, medh etmek, övmek, hamd etmek: *körgüzür, ki tiyişlidir yarğu bolmaga, yoxése mağtamax bile üvretir, ki çare bar ése, suxlanmasın yarğuga barmaga. (20/03).*

m.-max 20/03

[=1]

mahale < Ar. محله, sokak, yerleşim alanı, yerleşim bölgesi, bölge: *tiyişsizdir mahalede u él arasına ant içmege, ki yarğuşu buyurmıyın yarğuda. (37/11), bugün körüyirbiz, sahal iş üçün da héç néme üçün mahalede, u hézém arasına, da talaşkanda asrı yaman körksüz antlar içerler. (225/22).*

m.+de 37/11, 44/10, 218/28, 224/21, 225/22

[=5]

mahana < Fa. بهانه, ma'zeret, uydurma, uyduruk neden, uydurma sebep: *dağı da hörmet xoyup biizge bu iş üçün söüklü ari bitiklerniñ şagérti Boğos vartabéd köp türlü hörmetli hörmetli sözler bile, d'a mén bolmadım üstüme almaga, mahana étip ménim biliksilikimni da ténimniñ tınçsızlıxını, da sağış éttim, ki xoltxa étkiy édim özge küçlü ari vartabédlerden. (25/20), éger yoluxsa k'risdân xanga, ki çerüv étkey dinsizler üstüne, néçik tiyesidir, xaçan ki iti kötürseler biri biri üstüne, xoymagay xırmaga angınça, ki bilgey, né mahana bile kélipler dinsizler üstüne. (237/45), a éger xoca miskinge öv*

satsa, da künler étse tölövge, a éger ol miskinniñ küçü yétmese tölemege ol öv için, na olur övni açar yene xaytarmaga, da ol andan anıñkibik övni kérek algay barça türlü mahanadan başxa. (285/17).

m. 25/22, 25/39, 60/02, 208/34, 208/41, 209/34, 209/42, 236/45, 237/45

m.+dan 98/17, 114/18, 270/18, 271/18, 284/16, 285/17

m.+lar 145/24, 312/02, 313/02

[=18]

makédonskij < La, Uk, Er. *macedonia*, *Македония*, *μακεδονική*, özel ad, toponim, ülke adı, Makedonyalı: *Éger ki bolmasa žarankı héç te ata pokolénasın'asına, érki bar bérmege tacını yatka, évet ki töre bile tüğüldür, ki bérgey tacın yatka. Yoxsa boluptur evelden éskide, né türlü ki bérdi Hiwndustan xanıñ oğlu, da Aléksandr Makédonskij, (58/22).*

m. 58/23

[=1]

mal < Ar. *مال*, mülk, şey, davar, para, servet: *a éger ki bilseler, ki ol xazna xayısı ulu biyñ bolgay, anıñkibik malnı da igilikni, oğlu, ya xızı bolgay, ya yovuxu, anıñkibik mal kérek tüşkey alarga. (88/34 ve 36), 9 kapitula. tapkan malnıñ yér tibine. (243/43).*

m. 88/36, 262/18, 263/18

m.+nı 88/34, 262/17, 263/17

m.+nıñ 67/34, 242/34, 243/43

[=9]

malbork < Po. *Malbork*, *Marienburg*, özel ad, toponim, şehir adı, günümüzde Gdansk ılı: *a éger érméni ündelgen bolgay ya égri bolgiy édi, töreleri yanına ayılğan érménilerin vuyttan ötleş kermenniñ Kaménétsniñ xartları bile érménilerin töresi bolmax ksrek, 4 artikuldan başxa özge bizim bitiklerimizde yazılğan, xayısında ki bu érméniler Ilovnuñ ündelgenidirler töresine kermenniñ Malborknuñ bériyirbiz da bériniyirbiz. (329/01).*

m.+nuñ 329/01

[=1]

mane < İb, Yu, La, Er, *menei*, *μανη*, *mane*, *מנא*, *masal*, mesel, temsil, hikaye, efsane, kıssa, destan (aslında bu kelimenin anlamı değil, belki Bail kralı Baltazar “Nabupolsar” sarayının duvarında yazılmış bir hikayenin açıklamasıdır): *oltürlü xayıtp K'risdos övretti mané bile égri yarğucu için, ki tügel könü yarğu étmes édi, barça kimse*

ademilerden ési kéndine yarğuçudur,canına, u ténine, u 5 séziklikine, da aruvluxta saxlagay kéndini. (30/11).

m. 30/11

[=1]

mani< İb, Yu, La, Er, *menei, μανη, mane, ıwıwł, masal*, mesel, temsil, hikaye, efsane, kıssa, destan (aslında bu kelimenin anlamı değil, belki Bail kralı Baltazar “Nabupolsar” sarayının duvarında yazılmış bir hikayenin açıklamasıdır): *oşta éki türlü bardır sizde sebep: ademilik tarbiyatından da töreden, mani, ne üçün suxlanç bolursiz özgelerniñ töresine? (20/12), dağı da aruvluq bile tirilmek artarlıqtır, bu da törelerde bolmak kérek. bu türlü manilerini bérip uluslarga, ki tanıgaylar, ki néçe türlü yaxşılıx bar munda hawasar barça ademilerge, ki talaşnı öpkeni kötürür da éminlikni u yaxşılıxnu toxtatır ademiler arasına. (210/37), dağı da K’risdos yarğuçınıñ manisi bile alani étti surp Awédarandan, ki barça kimése kimge borçlu ése, tölöv étkey yaxşı köñülden, yaxşı és étip, zéra ademiniñ ési kéndiniñ yarğuçısıdır. (205/07).*

m. 20/12, 204/18, 205/18

m.+lerni 28/08, 210/37

m.+si 19/29, 204/07, 205/07, 205/11

m.+sin 204/11

m.+sini 19/37

[=11]

manxov < ? nefes darlığı, astım: *Satuçılar atnı biri birina, bazarı alay bolmax kérek ol atnıñ tanıxlıxı bile 2-niñ ya üçnüñ alnına, anıñ üçün ki oğurlux bolmagay ol at dıxaviçnıy, ya manxov bolmagay.*

m. 115/16, 284/33, 285/33

[=3]

marabéd< Er. *ıwıwıwıwłun*, baş rahibe, kadın rahiplerin başcısı: *dağı da luc bérgenge tiymestir ant, anıñ üçün ki yazıxnu yazıx üstüne xoymagay. Ol türlü marabédlerge, yene 2 canlı xatinga tiymestir ant içmege. (229/26).*

m.+lerge 49/21, 228/26, 229/26

[=3]

mardiroslux< Er-Tr. *մարմրոսլուք*, şehitlik, kurbanlık, şehadet: bu işke utru kimése aytmagay, ki köp xatınlar, xanların töküp, K'risdoska tanıx boldular, zéra nardiroslux tanıxlıxı özgedir da ademiler tanıxlıxı dağın bir türüdi. (221/24).

m. 40/11, 220/43, 221/24

[=3]

margorénta< Yu, La, Po. *μαργαριτης*, *Margareta*, *Margoreta*, İtaliya'nın metolla bölgesinin kralının engelli kızına bir kilisede şefa vermesine inanılan bir kadının adı ve onun ölümünden sonra 13 Nisanı onun anısan bayram günü olarak geçirmek: *Yene bilgeysiz, ki sv'aty (bayram) Margorénta küininden her yıl töreler viložony zavéstssabolur svaty Bartlomiiden soñra nögerikünge da dirin, kün 2 ya 3 ilgeri, da artix arı da yoluxur Margoréntadan ol törege, ki Bartlomiye dirin salınır.*(196/17 ve 22).

m. 196/17

m.+dan 196/22

[=2]

marimbork< Po. *Malbork*, *Marienburg*, özel ad, toponim, şehir adı, günümüzde Gdansk ili: *iş ki tamax üsne bargay, ol érméni töresniñ düğüldür, xaçan munuñkibik işler üçün érméniler İlovnuñ béringendirler töresine érméniniñ, Marimborknuñ. (123/29), éger ki péşekâr érméni, anar işin işleme bérgen oğurlux néme bile aş suv étkey, kérmenniñ töresi bile da Marimborknuñ törelenmex kérek, a éger oğurlux işte érméni kérmén töresine némétskiy bérililptir. (150/38),bu buyruşnuñ yéri bar xoluna érménilerniñ, anuñ üçün ki yarğuşısı alarnuñ voyttur kérmenniñ töresinde némitskiy da Marimborknuñ. (306/10).*

m.+niñ 314/41

m.+nuñ 75/30, 123/29, 139/02, 149/33, 150/38, 163/34, 250/27, 251/27, 292/18, 293/17, 306/10, 307/10, 315/40, 316/18, 317/18, 328/01

[=17]

markaré< Er. *մարքարէ, մարքարէիւ, մարքարէից*, resul, elçi, kahin, peygamber: *Evelgi u könü yarğuşu Ténridir, né türlü buyurur markaré Tawi', ki yarğu éter Ténri kéndiniñ žoğovurtuna (halkına). (28/25), 3-ünçi, bu vaxtlarda érinçeklikten üvrenmege klemesler éski da yeñi törelerni né markarélerden, né Awédarandan, ki bolgaylar édi ari bitiklerniñ küçünden bilmege könü töreni. (206/05), xaçan ki ol xanlar kéldirdi anar*

könülük Téyriniñ, töreler da toxtılmaxlar béríp barçasına, xaysı ki él anıdır, markarélerden da surp arakéllerden aytmaxlıx da özge vartabédleriñ surp yıxövnüñ, xoydu kéndi éline, kéndine bérilgenlerge, budur kermenlerge , da kermençixlerge, da salarga, da özge yérlerge, da kéndiniñ yérgesine béringenlerge, kérek étkeyler barçası da başxa barçasına, ki anıñki boyruqlarını küçlü da néme éksitmiyin saxlagaylar. (252/15).

m. 28/25, 30/37, 41/35, 213/03, 214/02, 215/02, 222/27, 223/27

m.+den 53/30, 232/14, 233/13

m.+ler 23/04, 32/02, 42/13, 51/36, 55/31, 55/33, 206/11, 206/30, 207/11, 207/30, 214/21, 215/21, 222/34, 223/34, 230/25, 231/26, 234/09, 234/10, 235/08, 235/09

m.+lerden 21/31, 30/22, 77/25, 206/05, 207/05, 212/15, 213/39, 252/15, 253/15

m.+lerge 29/27, 213/23

m.+lerni 43/12, 224/04, 225/04

m.+lerniñ 43/14, 224/05, 225/05

[=48]

markaréuhi < Er. *úurpuprlnlh*, kadın resul, elçi, kahin, peygamber, falcı, öngören, kehanet yapan: *a K'risdosnuñ 40 künlük kélgenine dacarga surp Siméon, u Anna markaréuhi, da éşikniñ açılğanı tanıxtır. (222/24).*

m. 41/29, 222/24

[=2]

markaréuhu < Er. *úurpuprlnlh*, kadın resul, elçi, kahin, peygamber, falcı, öngören, kehanet yapan: *a K'risdosnuñ 40 künlük kélgenine dacarga surp Siméon, u Anna markaréuhu, da éşikniñ açılğanı tanıxtır. (223/24).*

m. 223/24

[=1]

mart < La. *mrtius*, özel ad, Roma savaş tanrısı Mars'ın adından alınmıştır: *Tvagan 1104-sine [=1655], martnuñ 18-ine némitste [=némiçte] fasın yañıldılar da bayramların 3 dinden ilgali [=ilgeri] éttiler, érméniden, da oruştan [=orustan], da cuhuttan, da 4 hafta ilgeri éttiler. (243/24).*

m.+niñ 243/24

[=1]

matséy< İb, La, Yu, Uk, Po. *Mattatia*, ματθαιος, *Mattheus*, Μαθηῦ, *Maciej*, özel ad, kişi adı, Meta, matyus, Midas, kişi adı: *Matséy*, *axpaş kuyavnuj*. (329/13).

m. 164/20, 329/13

[=2]

maxta<Ar-Tr. حمد, medh etmek, övmek, hamd etmek: *bu türlü K'risdos buyurur Awédaranda şafarnıj manisisini, éger anıj égirlikini taptı ése evelden, sonra maxtadı anıj usunu, ki yarlığap étti ol égirlikni kéndiniñ éyesine, xayısı bile ki kirmedi töreniñ alnına sağış bérmege. (19/39), bérildi xolundan aytilgan maxtalgan Téjriden bérilgen ata pan Pétrden, pérémişlanıj axpaşından da bizim xanlıxımızniñ podkantslériyi, höemetli, bizge sövüklü. (165/25), éger bir bézirgân birisine néme xumaş satsa, da anıjki bézirgân saktan xumaşnu [=xumaşı] xalp bolgay ya çirik, da bilgiy édi anıjkibik kéndiniñ buzux xumaşın, da maxtagay, ant içkey, ki igidir, algın, da ldagay algan kişini, da ol bézirgân, inanıp añar da maxtaganına, algay. (303/05).*

m.-dı 19/39, 204/12, 205/12

m.-ganına 134/10, 302/05, 303/05

m.-gay 134/07, 302/04, 303/04

m.-lgan 77/18, 165/25, 252/12, 253/12, 329/33

m.-max 204/14

m.-rlar 18/18, 24/15, 202/28, 203/22

[=19]

maxtan<Ar. حمد, medh etmek, övmek, hamd etmek: *igitlerge övrenciktir, ki öçten ağır néme kötürmege, da maxtanmaga, da ağır néme yürütmege, da anıjki ağır néme kötürmexten éger ki xayısı aralarından naxis bolgay, xayısı ki axça xoydı, da öç kirdi, da sebep boldı bu işke, anıj naxislıxına, gés curumnu tölemex kérek, néçik xanlı iş için, da anıj xatına ol naxis bolgan ziyanın, xarcın tölemex kérek, hakimniñ. (87/13), bu türlü K'risdos buyurur Awédaranda şafarnıj manisisini, éger anıj égirlikini taptı ése evelden, sonra maxtadı anıj usunu, ki yarlığap étti ol égirlikni kéndiniñ éyesine, xayısı bile ki kirmedi töreniñ alnına sağış bérmege. Körgüzür, ki tiyişlidir yarğu bolmaga, yoxése maxtanmax bile övretir, ki çare bar ése, suxlanmasın yarğuga barmaga. (205/14).*

m.-maga 87/13, 260/30, 261/30

m.-max 205/14

[=4]

maydéburški< Uk, Po. *магдебурзький, майдебурзький, magdeburški*= *Marimbork*, özel ad, toponim, şehir adı, günümüzde Gdansk ili: *a éger érméni ündelgen bolgay ya égri bolgiy édi, töreleri yanına aytilgan érménilerin vuyttan ötlrş kermennin Kaménétsniñ xartları bile érménilerin töresi bolmax ksrek, 4 artikuldan başxa özge bizim bitiklerimizde yazılğan, xaysında ki bu érméniler Ilovnuñ ündelgenidirler töresine kermennin Marimborknuñ (na polyax: töre maydéburški) bériyirbiz da bériniyirbiz. (327/41).*

m. 328/01

[=1]

melez< Ar, Tr, Er. *مجلس, melez, միշխազ*, iki yüzlü, tatlı ve ekşi, karışık, piç, kanı karışık, olgunlaşmamış, ham, acemi, yeni, manastır işçisi kardeşi: *dağı da yazarbiz apéğalar (evlenmemişler, rahipler), u melezler, u kahanalar üçün, ki töre töre alınna kélmegeyler, ki ant içmex işi bolmagay. (229/33).*

m.+ler 49/36, 228/34, 229/33

[=3]

memleket< Ar. *مملكة*, eyalet, ülke, ulus, devlet, millet: *yazıldı bu töre bitik, xaysı ki añlantıyır “Ganunk”, asrı ayız [=aziz] da tügel orinagdır, xaysı ki tügellendi érméni tvagan 1024sanına, tégdémpér ayınıñ 20-sine, memleketinde franknuñ,şeherde kaménétsniñ, padşahlıxına némiçniñ k’risdân Stéfan Batoriy, xaysı ki añlıyır, biylixine şehirimizniñ Briskiy pan Mikolaynuñ, gat’ağigosluxuna dér Krikorisniñ, axpaşlıxına dér Barsamnuñ. (198/21).*

m.+inde 198/21

[=1]

mégnél< Er. *մեղնել*, ayırmak, açıklamak, yorumlamak, tefsir, aktarmak, bırakmak, terk etmek: *xaytıp mégnél étermén Téñriniñ atını [=antını]. (227/01).*

m. 45/24, 226/01, 227/01

[=3]

méja< Uk. *межа, межі*, kapsam, had, sınır, serhadd: *da povétlerin (illerin, ilçelerin) tağları bile, rékaları (ırmakları) bile da méžaları bile, toxtatkay, né türlü ki burungi xanlar. (58/14), 56 kapitula. Tarlovlarnıñ méžaları üçün. (237/12).*

m.+ları 58/14, 70/11, 236/12, 237/12, 246/08, 247/08

[=6]

mér< Er. *մէր*, *մէրոյ*, bizim: *xaytib xolarmen sizden, ménim xardaşlarım, kim ki bu Ganonk'nu sarnasa, yaxşı heves bile boşatlıx xolgay Biy K'risdostan yazgannıy da yazdırgannıy yazıxlarına, da kim ki xoltxa étse, biy K'risdos anar 1-ine 1000tügellegey 2-inçi kélgenine. Amén. «Hajr mér" or surp»". (199/18).*

m. 199/18

[=1]

mgrdiç< Er. *մկրտիչ*, vaftiz eden kişi, vaftiz eden kimse: *dağı da anaysız yazgannı, köp yazıxlınMgrdiç apéğanı. Anğanlarını Téñri anay méñi üçmaxına, amén. (166/38).*

m. 166/38

[=1]

mgrdutiun< Er. *մկրտություն*, vaftiz, vaftiz töreni: *da K'risdosnuñ mgrdut'iununda Ata Téñri, da Ari Can, da surp Jovannés tanıxtır. (223/26).*

m.+ında 222/26

m.+unda 223/26

[=2]

mısır<Gı, İb, Ar. *Mitzarayım*, مصر, özel ad, toponim, ülke adı, Egypt: *dağı da bu türlü bolsun: tarlovlarnıy ülüşü 5 ülüşnüñ birin algaylar, né türlü ki ovsép töre xoydı Mısırdı, xaçan ki dostat étte p'rawonnuñ ulusun.(63/28), Téñriniñ boyruxundan şağavat bérilmex kérek tulxatunlarga, da né türlü ki Téñri cuvutlarga körgüzdi şağavat Mısırdı. (299/04).*

m.+da 63/28, 129/28, 240/21, 241/23, 298/05, 299/03, 299/04

[=7]

miakél < İb, Er. *Mixael*, *միքայէլ*, özel ad, kişi adı, Mikail: *dağı da Miakél [=mik'aél] vartabéd yazar antnıy lucu üstüne, ki burungi ari atalar antnıy lucun asrı ağır xoyuqturlar, néçe töre bitikini tüzmiyirler édi. (50/13).*

m. 50/13

[=1]

mikaél< İb, Er. *Mixael*, *միքայէլ*, özel ad, kişi adı, Mikail: *dağı da yazar Mikaél vartabéd Töre bitikiniñ xuvatı üçün köp türlü yalbarmaq dér Sdép'annos gat'oğigosga. (26/30).*

m. 26/30, 50/13

[=2]

mikajél < İb, Er. *Mixael, ἰσῆαῦελ*, özel ad, kişi adı, Mikail: *dağı da yazar Mikajél vartabéd Töre bitikiniñ xuvatı üçün köp türlü yalbarmaq déer Sdép'annos gat'oğigosga. (26/30), dağı da Mikajél vartabéd yazar antniñ lucu üstüne, ki burungi ari atalar antniñ lucun asrı ağır xoyupturlar, néçe töre bitikini tüzmiyirler édi. (229/41), Haybat ari vartabédniñ Mik'ajélniñ yasaganı bu Töre bitikini xoltxasından Sdép'annos gat'ağigosniñ barça érménilikniñ. (203/15).*

m. 210/12, 211/12, 228/41, 229/41

m.+niñ 202/21, 203/15

[=6]

mikolay < Yu, Po, Uk. *Nikolaos, Mikolay, Миколай, Микола, Николай, Никола*, özel ad, kişi adı: *Mikolay z Nisçits Polskiy. (164/32), Mikolay Tomitskiy. (165/17), Mikolay Dobovitsadan Sndomirski. (329/17).*

m. 164/29, 164/32, 164/36, 164/38, 165/17, 329/17, 329/18, 329/20, 329/21, 329/29

m.+niñ 198/25

[=11]

millet < Ar. *ملت*, insanlar, toplum, halk, millet, ulus, budun: *anıñ üçün yzıp xoyduq Töre bitikikini, her vaxt xolumuzga alıp, éslegeybiz töremizni da körgüzgeybiz özge milletke, ki dayma törelerimizni ari bitiklerden éterbiz, ki sözleri bolmagay bizni tabalamaga. (23/30), Da andan soñra né türlü özge milletinñ sebepinden boldu, alay xanlıxtan buyruş, ki törelerini érméniçeden tatarçaga köçürüldi, da andan soñra Latinge. (197/24). Xaysı bile ki bélgilidir bizim könülükümüz, tiyesidir körgüzmege, ki xaysı bitiklerden ya xyası milletten yığıp biz bu törelerini, ki [könülük] belgili bolgay da kimése 2 köñüllü bolagay, sağışlap, ki biz bizim ésimizden çıkarıp biz bu törelerini. (232/22).*

m.+ge 23/30

m.+ke 30/08, 206/42, 207/42, 212/08, 213/32

m.+ler 20/36, 56/28, 204/30, 205/30, 234/27, 235/27

m.+lerden 17/24, 54/03, 54/07, 202/18, 203/12, 232/20, 232/22, 233/20

m.+niñ 23/02, 23/08, 33/11, 34/10, 34/35, 53/34, 63/16, 197/21, 206/29, 206/32, 207/29, 207/32, 214/43, 215/43, 216/17, 216/27, 217/17, 217/28, 232/16, 233/16, 240/15, 241/17

m.+ten 21/14, 21/40, 204/40, 205/40, 206/09, 207/09, 233/22

[=49]

milostvi< Uk, Po. *милостивий*, *milosciwy*, Mihriban, nazik, kibar, ince, merhametli, insafli, acıyan, zarif, cana yakın: *andan soñra boldu Zigmunt xannıñ zamanında, ki turdular Ilov ratsaları érméniler bile korol'nuñ alnına Krakov şherinde, da ayttılar korol' alnına, ki érmenilerniñ töreleri yoxtur yoxtur, tek érmeniler ayttılar: «milostvi korol'u, bardır törelerimiz, xaysı saxlanıyırbiz törelerimizniñ xatına».* (166/12).m.

166/12

[=1]

minuta< La. *minutus*, alıntı, özet, özüt, özü, hülase: *Da éger kimésege kérek bolsa minuta çıxarmaga difterden möhür tibine, töresi 12 axçadır: 6-sı möhürdendir, da 6-sı yazıçınıdır.* (170/15), *Yoluxkay kimésege, ki korolga apél'ovat étkey töreden, da sıñra izdegey édi difterden minuta, anı odéržat étmege bolmas törege köre, xaysı iş üçün ki krolga aldı, a xaysı iş üçün korolga alınmagan, difterden minuta ayovlu düğül, kim ki izdese.* (341/14).

m. 170/15, 178/14, 178/18, 332/23, 333/21, 340/15, 340/17, 341/14, 341/17

[=9]

miskin< Ar. *مسكين*, yoksul, yoksun, fakir, muhtaç, batık: *töre bile boyruş étkendir da tygandır, ki xol tiyirmenin tusnax xoymagaylar, né üstünedegi taşın, né atibindegi taşın. Anıñ bile miskin tirlük éter.* (128/11), *Töre bile xoygandır, tiymestir xul-xutan[n]ıñ axçasın kesmege yalından da kéçiktirmege yalga tutkannıñ, ya xulga, ya xaravşka alarnıñ, vaxtı çıxkınça, güneş batkıça, xulux étken xuluxun tölemex kérek biyinden ötlrş, anıñ üçün ki miskindir, da işançısı andadır.* (297/33), *a éger xoca miskinge öv satsa, da künler étse tölöge, a éger ol miskinniñ küçü yétmese tölemege ol öv üçün, na olur ol övnü añar yene xaytarmaga, da ol andan anıñkibik övnü kérek algay barça türlü mahanadan başxa.* (285,15).

m. 128/11, 131/20, 149/19, 296/16, 297/16, 298/37, 299/36, 314/34, 315/33

m.+dir 129/06, 296/34, 297/33

m.+ge 33/22, 78/06, 114/12, 158/32, 216/04, 217/04, 252/24, 253/24,
284/13, 285/14, 322/35, 323/36

m.+ler 135/17, 135/18, 302/28, 303/28

m.+lerni 135/11, 302/25, 303/25

m.+ni 127/33, 295/39, 296/08

m.+niñ 114/14, 284/14, 285/15

[=37]

miskinlik< Ar-Tr. مسكين, yoksul, yoksun, fakir, muhtaç, batık: *A éger ki ol baxıçı damaâh étkey, da kéndine yaşırğay xuçnuñ kélişin, da dervéşlerni aç saxlagay, ol borçludur, ki şağavat étkey miskinler üsne, ki açlıx tartmagaylar da miskinlik, töre anı ögütlemex kérek şağavatsız, ayamınça. (303/28), anıñkibik tusnax kéçe xatına xonma bolmastır. Borç éyesi anıñkibik tusnaxnı xaytarmax kérek añar, kimden ki alıp édi, da añar podobnyı (benzer, uygun) kün étmege anıñ miskinlikine köre, ki tölöv étme bolğay. (297/27), a éger anıñkibik kişige néme prihoda yoluxkay, ya xanlıx işe bolğay, ya miskinlikten xakçakay, da tutkaylar yükçini, da kéltirgeyler töre alınna, kérek añar bu türlü bérilgey. (334/16).*

m. 302/28, 303/28

m.+i 129/10, 296/36, 297/35

m.+im 26/02, 208/44, 209/44

m.+inden 69/29, 114/32, 172/06

m.+ine 128/34, 176/17, 296/28, 297/27, 338/17, 339/17

m.+ke 108/35, 280/01, 281/01

m.+ten 112/17, 138/12, 244/40, 245/40, 282/22, 283/22, 284/24, 285/24,
304/38, 305/39, 334/16, 335/16

[=32]

mitropoléa< La, Uk, Po. metropolis, метрополія, митрополія, metropolia, metropol, büyük şehir: *bérildi töreler Zigmunt xandan. Anda édiler anıñ xatına K'risdostan bolgan axpaşlar: [Yan] surp yıxövnüñ Gniznanıñ, mitropoléanıñ arhiaxpaşı da ilgeri biyi kéşeşte, ... (329/12).*

m.+niñ 164/18, 329/12

[=2]

mixala< İb, Po. *Mixael*, *Michael*, *Muxal*, özel ad, kişi adı, Mikail: *Andriy Kritskiy, sventego Mixala Pol'skego i Srodentskego yixövlärniñ proboşçlarnıñ (rahip, keşiş). (329/25).*

m. 165/10, 329/26

[=2]

mots< Uk, Po. *миць, моци*,. *Moc*, can, güç, kuvvet, otorite, kudret: *yene bilgeysiz, ki yoluxur viložény töre küniñe, ki ulu küñ kélir, da töre ol küñ bolmastır bolma bolurlar töreçiler ol mocnuñ tibine, ki értesine xanküñge salgaylar ol töreni, ki ol küñ bolgay. (179/36), A éger ki povod töreler turgay da klegey domovlatstsa (görüşme, anlaşma, müzakere) bolmaga töre alınına, aytıp, ki klermen anıñ, xayda ki nésin sézdim, axçasın, ya xumaşın, ya mülklerin, ki kensi motsuna algaymén. (183/07), da éger ki sorov étse, kim ki obvédit (inceleme, denetleme) étiptir yarğudan, ki bu tanıxlıxnuñ motsu ya vyazana'sı (doku, örgü) bar mıdır, na kérek yarğu aytqay, ki ol xadardır, néçe ur'adnuñ (kurul, heyet, mahkeme). (196/12).*

m.+nuñ 179/36

m.+ta 183/12

m.+u 183/16, 196/12

m.+uma 183/07

m.+un 185/16

m.+uña 181/02

[=7]

motsovat< Uk, Po. *моуѡвати, мочоват*, onaylamak, yetki vermek, izin vermek, icazet vermek: *a éger ki anıñkibik opékunlar, néçik yoğarı yazgandır, törede ki spravovat (uygulama, iş yapma) éterler, voyt övine ya yarğuda motsovat étmege, utmaga ya tas étmege, ték antın bolmas ol yürütmege ol parsuna üçün, xaçan ki iş kéndiniñ vlasnıy (xas, özel, öz, kendi) tüğül, xaysı ki töre alınına motsovat étmegendir. (18522 ve 27).*

m. 180/20, 185/22, 185/27

[=3]

movsés< İb, La, Yu, Er, *Moşe, Mosi, Moyses, Moydes, מֹשֶׁה*, Musa, Musa peygamber: *Xaytıp Movsés kéndi töresine arttırdı bu işniñ töresini, alıp evelgi töreden: kim ki atasına u anasına yaman aytsa, ölümlü bolgay. (18/32), Zera Movsésniñ törsiniñ bérilgenine Téñriden Ovr, da Aharon, da Ésu tanıxtırlar. (223/20), né türlü ki*

ararack' bitiki Movsésten tügül ki 1-den yazıldı, alay ox 12 markareler dügül ki bir zamanda ya bir adamdan, barça alay ox markareler. (235/07).

m. 18/32, 25/09, 29/28, 57/25, 202/36, 203/30, 208/27, 209/27, 213/23, 234/43, 235/43

m.+niñ 41/19, 222/20, 223/20

m.+ten 52/10, 55/29, 230/30, 231/30, 234/08, 235/07

[=20]

möhür< Fa. مهر, mühür, kaşe, damga, resmi kaşe: *da bitik yazılsa korol'ga, yarğudan kérek bir möhür voytnuñ bolgay, bir kétxoyalıxnuñ. (167/30), a éger ki ol satılğan kişi né türlü bolsa ki kéçkey dünyâdan, ol saktan kişi borçludur ol sbgni tügel xaytarmagaéyeine, kimden ki oğurlap édi, da oğrunuñ 2 xolun késmex kérek da cagatna möhrünü xızdırıp basmax kérek, nişan anjar méñilik hörmetsizlikke, anıñ üçün ki özgeler de, anıñ üstüne baxıp, anıñkibik iş étmegeyler da xorxkaylar. (269/27), xayısı ki barça da başxa işler üçün könü da tanıxlı ayılğan işler möhürümüznü bizim bugüñgi işler üsne asılğan boldu. (329/05).*

m. 167/30, 170/15, 330/10, 331/10, 331/11, 332/23, 333/21

m.+den 168/16, 330/24, 331/24

m.+dendir 170/17, 332/24, 333/22

m.+leri 138/27, 306/03, 307/03

m.+ni 96/26, 268/28

m.+nü 269/27

m.+nüñ 306/05

m.+ü 183/16, 192/04, 193/38

m.+ümüzni 164/05

m.+ümüznü 328/06, 328/06, 329/05

m.+ünüñ 138/31, 307/05

[=29]

möhürle< Fa-Tr. مهر, möhürle, kaşe, damgala, resmi kaşe vur: *yene bir kimsege kérek bolgay voytnu éki xart bile némege obvédit étmege ya neme möhürlemege, bir kişiniñ işi bolsa, 8 axça, ya 2 ya 3 bolsa, na her birinden başxa kélir 8-er axça: voytka 2 axça, töreçilerge 4 axça, détskiyge 2 axça her parsunadan, ne xadar ki bolsa. (190/38), da aytkanımız bu türlüdir, ki ademilerge, artıxsı xanlarga övrençiktir ant içmex kéndi*

boylarından, xaysı ki tügellikin işniñ möhürlerler, ol ol türlü Têjri de bu oxşaş işni boyuna aldı dügül ant .çmex bile. (227/07).

m.-mege 190/38

m.-rler 45/37, 226/07, 227/07

[=4]

murovanıy< Uk, Po. *мурованиў, murowany*, taş, taştan: 46 kapitula. *Öv almax üçün murovanıy şeerde békli törede. (113/33). éger 1 kimése kimsége övin satkay murovanıy şeherniñ içine töresi bile, bolur anıñ yuvuxu 1 yılñıñ kéçkenine dire kéri étmege alıçı yatñıñ [=yatñı], axçasın bérip, nége ol öv satun algandır. (285/07).*

m. 113/33, 113/36, 284/04, 284/06, 285/05, 285/07

[=6]

must< Po, Al. *jalmuzna, Almosen*, sadaka, bağış, hayır iş: *kimése çerüvde bolup, éger néme tapunsa igilik, anıñkibik igilikni ol, kim ki tapsa, bolur kéndi éркиңe étme, kimsége anıñkibik igilikni xaytarmıñça,anıñ üçün ki töre çerüvnüñ xanlardan da kn'azatalardan başxa boşatmax bile baxışlanıptır, xaçan k'ahana töresi de anı aytıyır, ki anıñkibik igiliklerni bolurlar mustlar étme, anıñ üçün bu igilikler aytilgan xılıx bile tapkan oxşamastır oğurlux işlerge ya talanga. (317/34).*

m.+lar 151/31, 316/34, 317/34

[=3]

mühür< Fa. مهر, mühür, kaşe, damga, resmi kaşe: *da ol yarğuçınıñ mühürü tibine bitik uzdat brgey satun alğan mülklerni toxtatmaga bérilgen bolgay. (306/01) da ol yarğuçınıñ mühürü tibine bitik uzdat brgey satun alğan mülklerni toxtatmaga bérilgen bolgay. (307/01).*

m.+ü 307/01

m.+ünüñ 138/23, 306/01

[=3]

mülk< Ar. ملك, gayrimenkul, taşınmaz: *a tapkan kişi ol xaznanı, onunçı ülüşün ol kişiğe bérmex kérek, alay ox anjar da onunçı ülüş bérmex kérek, ol kişiğe, kimniñ mülk üsne tapuldı. (88/32), A egar ki atasınıñ ölüm[ün]densoñra algıy édi atasınıñ ya anasınıñ ülüşün, kénsi payın da, tölaminça ol borçun, ölgıy édi, ol çaxta anıñkibik borç, kim ki inanırédi, bolur anıñ ülüşü üstüne izdemege, éger ki mülkler da bolsa, kérek, ki bolgay ülüşü mülklerden, anıñ ülüşüne tüşken, ér ya xız xardaşlarınñ ülüşü üstünedügül,*

bo alar borçlu düğüller. (155/09), a éger ki bilseler, ol xazna xayısı ulu biyniñ bolgay, anıfkibik malnı da igilikni, oğlu, ya xızı bolgay, ya yuvuxu, anıfkibik mal kérek tüşkey alarga. Xaysınıñ mülklerine xazna tapılsa, ol xazndan 10-unçu ülüş bérilmex kérek xanlıxka. (263/19).

m. 88/32, 112/33, 113/25, 137/35, 138/09, 161/18, 177/02, 192/02, 282/29, 283/29, 284/01ki, 285/01, 304/31, 305/31, 324/41, 325/40, 338/28, 339/28

m.+ke 180/37, 182/15

m.+ler 63/32, 113/30, 137/23, 155/09, 240/23, 241/25, 284/03, 285/03, 304/25, 304/37, 305/25, 305/37, 320/13, 321/13

m.+lerde 81/06, 137/31, 254/34, 255/34, 304/29, 305/29

m.+lerden 80/34, 138/08, 155/10, 254/29, 255/29, 304/36, 305/36, 320/14, 321/14

m.+leri 181/31, 181/41, 182/29

m.+lerin 79/35, 109/25, 139/08, 183/06, 183/43, 254/12, 255/12, 281/13, 306/13

m.+lerinden 184/24

m.+lerine 73/13, 81/09, 88/22, 248/28, 249/28, 254/35, 255/35, 262/12, 263/12, 263/16, 263/19

m.+lerni 137/24, 138/18, 138/24, 280/13, 304/26, 304/41, 305/26, 305/41, 306/02, 307/02

m.+lerniñ 71/23, 113/23, 246/38, 247/39, 247/44, 282/42, 283/42

m.+ni 113/22, 177/04, 282/41, 338/29

m.+nü 283/41, 339/29

m.+nüñ 71/30, 176/17, 246/43, 338/17, 339/17

m.+ü 178/23

m.+üm 179/03

m.+ümni 179/04

m.+üne 89/01, 262/16, 262/19

[=107]

na 1 < Uk, Po. *на, на*, alanı, üzerine, ilgili, da, de: *на полях*. (belirlenen sayfalarda aynıdır).

n. 202/33, 202/36, 290/22, 314/20, 322/31, 328/01, 340/06

na< Er. *луу*, o, ancak, ayrıca, daha, da, lakin, gerçekten, burada: *éger xul éger xaravaş érksiz tövgeninden biyiniñ ölmegey ol vaxtta, yatkay bir küin ya éki küin da sonra ölgey, na bu mahanadan borçlu tigüldür tölemege baş üçün, anıñ üçün ki satun alğan édi kénsi axçasına da éyesine ziyan étip édi, kérek anıñ üçün luc tartkay. (98/16), A éger ki iş yoluxkay devi arasın, ki töre tapkay,ki xayısı strona zından tartgay, na bolur ér xatun üiün olurmaga, da xatun ér üçün, ya xardaş xardaş üçün yük tapkınça, anı töre priymit étmex kérek anıñkibik prihodada, kimge da yoluxsa, orozsuzluxuna köre. (185/40), éger öldürüçi kişini tapmasalar, xayısı ki öldürdü ol kişini, na ol çaxta öldürgen kişiniñ başın kimse borçlu tügül töleme, ale ol öldürgenniñ xardaşları da izdemex kérek égrini, öldürgen kişini. (291/32).*

n. 98/16, 106/16, 107/26, 108/08, 108/26, 109/12, 109/19, 109/37, 110/30, 111/32, 112/08, 112/18, 113/06, 113/14, 113/24, 114/15, 119/20, 122/13, 167/15, 175/12, 180/32, 182/16, 183/08, 183/26, 183/40, 184/01, 184/32, 185/16, 185/42, 186/36, 186/40, 187/25, 187/27, 190/12, 190/22, 190/29, 192/14, 192/19, 192/20, 192/25, 192/27, 192/29, 192/31, 192/38, 192/42, 193/25, 194/04, 194/18, 194/27, 194/32, 195/16, 195/19, 195/33, 195/34, 196/13, 202/33, 202/36, 254/43, 255/43, 278/20, 278/30, 278/38, 279/21, 279/30, 279/38, 280/07, 280/11, 280/33, 281/10, 281/33, 282/17, 282/22, 282/27, 282/34, 282/37, 282/42, 283/17, 283/27, 283/34, 283/37, 283/42, 284/11, 284/15, 284/34, 285/10, 285/15, 285/34, 288/21, 289/22, 290/22, 290/32, 291/32, 314/20,

[=94]

nağara< Ar. *ناغاره* vurmalı çalgı aleti, küçük davul, el vuruşu ile çalınan aleti (Garkavets bu kelimeni Farsça olarak versede yanılmıştır. Farsça da *ق*= kaf harfi bulunmamakta, ve eger kaf harfli bir söz varsa ya Türkçe ya da Arapçadır): *da bargaylar vank'ka bırğılar bile, nağaralar bile, da çalıçılar bile, da xatın kişler de Birge bolgaylar, da vank'nıñ harbéti alarnı nadan tygay, da alarga körkli sözler bile sözlegey. (303/34).*

n.+lar 135/29, 302/34, 303/34

[=3]

nağd< Ar. *نقد*, demir para, madeni para, düğme, jeton, nakit: *a tutundu ése töre alnına yükçi, ki tölrgey nağd axça bile, da yazıldı, na ol iş anıñ üstüne toxtamaxkérek, özge türlü dügül, ki tölov bolgay nağd bile, xumaş bile tügül ol borç éyesine. (190/11 ve 15).*

n. 190/11, 190/15

[=2]

nahabéd < Er. *נַחַבְדָּ*, ata, cedd, patrik: *alay ox Noj nahabed oğlanlarına béerdi üliş yarım künnüñ ulusun, xaysında ki vaxt bile xanlıx éttiler xatın kişiler. (57/21), evelden könülük köründü bizge Éski töreden almaga, xaysın ki tutar édiler nahabédler, apraham da dağın özgeler. (233/26), dağı da oxşaştır 12 nahabédleriñ pokolénasına Israjél oğlanlarınıñ, xaysılarına ki bérildi Ténriden yazılğan töre Movses xoluna. (209/26).*

n. 57/21, 234/41, 235/41

n.+ler 54/15, 232/26, 233/26

n.+leriñ 25/06, 208/26, 209/26

[=9]

nahlé < Uk, Po. *нагло, нагле, nagle*, ani, birdenbire, ansızın: *éger bolgay borçlusı tusnaxsız kiméseniñ vaxt bile inanıp bérgeñ küñge da töleme bolmagay, töre buyurur ol inangan kişige algay övinden tusnax borçlunuñ küçü bile tölöv étmex üçün.éger borçlu yaxşı köñül bile tusnax bérme klemes borç éyesine , bu iş bile bolur alma borç eyesi.éger yarlı kişini xıstırğan bolgay nahle, néme anıñkibik tusnax bérgey borç éyesine. (297/24).*

n. 128/28, 296/25, 297/24

[=3]

najpéut < İb, La, Yu, Erm. *Nabot, Naboth, Nabofai, Ναβουφαι, Ναβουφαι, נַבְּוּתָא*, özel ad, kişi adı, (Napeut adlı üzüm bahçesi sahibi İsrilillinin bahçesinin elinden alınmak istenmesi hikayesinde geçen mahkeme sürecinde getirilen yalancı tınlığı sonucunu anlatan örnek): *da éger tapulur ése bu bitikte, ki köpler, yalğanlıx bile birlenip, da yağlan tanıxlıx bile yamanlıxı uçka çıkarırlar, néçik Najpéut'nuñ Éski Törede da surp Sdép'anosnuñ Yeñide, bu işler yalğan tanıxlarnuñ yamanlıxı bile édi. (222/17).*

n.+nuñ 222/17

[=1]

naklad < Uk, Po. *наклад, naklad*, maliyet, gider, masraf, giderler: *Yene bir kimésege yoluxkay, ki algay töreden dovodga, da töre aFar kün zamirit étkey, da otpornıy strona, ki alıp édi dovodga, da ilgeri kéltirgey ol roktan , da töre satun algay, da povodnu pripzvat étkey, aytıp, ki klermén anjar könülmege, da povodny héç körüp turmagay, né*

töre kérek salgay 3 kéz törege diyin da igi baxkay, éger ki sluşnıy dovodu bolsa, na anı töre könültür, da né ki naklad étti törege, anı borçlu bolur güneş batkınça tölemge otpornıy yanga; alay ox povod tursa küniüne, rokuna, da otpornıy strona klemes, ol da alay ox kénsi işine tüşer, néçik yoğarı yazıpbız.

n. 195/36

[=1]

naletle< Ar. لعنة, küfür etme, kargış, beddua: *dağın özge işler, xaysın ki buyurur arakél, xaysından ki övrenip bilirbiz, köp türlü iş bile naletleme oğul aytır, da vaxt bile xarañğulux oğlu, ki K'risdostan işitip, zéra K'risdos buyurur: «kim ki inanmasa Têñri Oğluna, körüp körmiser köktegi méñi tirlıkni, yoxsa Têñriniñ oçüşmeki xalsar anıñ üstüne».* (231/19).

n.-me 51/23, 230/19, 231/19

[=3]

nalojit< Uk, Po. *наложити, наложить, nalozyt*, dayatma, uygulama, atama, yükleme, mecbur, başvuru, geçerlilik, ödeme, masraf, harcamak, (bence masraf, anlam sözlükte farklı): *a ol borç éyesi, ki xaldı törede, ki tölöv étkey alğan kişisine baş borçun, yoxsa anı añar tölöv étmege borçlu düğül, xaysın ki añar zındanda xarçlıx bérdi, ték anı añar borçlu xalır, né ki törege naložit étti baş suması bile tölemege birge.* (333/04).

n. 169/19, 332/06, 333/04

[=3]

napéut< İb, La, Yu, Er. *Nabot, Naboth, Nabofai, Ναβουφαι, Ναβουφαι, Ναβουφαι*, özel ad, kişi adı, (Napeut adlı üzüm bahçesi sahibi İsrilillinin bahçesinin elinden alınmak istenmesi hikayesinde geçen mahkeme sürecinde getirilen yalancı tınlığı sonucunu anlatan örnek): *da éger tapulur ése bu bitikte, ki köpler, yalğanlıx bile birlenip, da yağlan tanıxlıx bile yamanlıxni uçka çıkarırlar, néçik Napéut'nuñ Éski Törede da surp Sdép'anosnuñ Yeñide, bu işler yağlan tanıxlarnıñ yamanlıxı bile édi.* (223/17).

n.+nuñ 41/13, 223/17

[=2]

naxis< Ar. ناقص, hasar, sakat, topal, aksak, kötürüm, felç: *éger dağın anıñkibik ögüzniñ éyesi xılıxın bilmese da kiméseni urup naxis étse, éyesi borçlu tigüldür, né ziyanlı.* (99/29), 4 kapitula. *xaysı oğlan biri birin naxis étkey.* (260/01, *alay ox tusnax xoygan tuvar xara üçün töresi bolmax kérek, éger tuvar xara naxis bolsa tusnaxta ya ölse, na*

ziyan ol tusnax xoygannıdır, anıñ üçin ki xayğurmadı vaxtında kénsi ziyanıñ, da ol égri dügül. (280/33).

n. 67/25, 68/34, 69/04, 85/30, 85/32, 85/37, 86/01, 86/03, 86/06, 87/02, 87/17, 87/22, 87/30, 88/02, 89/14, 89/25, 89/33, 90/10, 90/14, 99/29, 99/32, 99/33, 100/02, 102/04, 102/05, 102/16, 102/18, 102/22, 102/29, 106/13, 107/19, 110/29, 117/39, 118/04, 133/13, 133/17, 141/35, 142/33, 143/05, 146/40, 242/29, 243/38, 244/28, 245/21, 260/01, 260/02, 260/04, 260/05, 260/06, 260/08, 260/25, 260/32, 260/34, 260/38, 261/01, 261/02, 261/05, 261/06, 261/06, 261/08, 261/25, 261/32, 261/34, 261/38, 262/01, 262/25, 262/31, 262/34, 263/01, 263/25, 263/31, 263/34, 263/41, 265/02, 272/02, 272/03, 272/04, 272/05, 273/02, 273/03, 273/04, 273/05, 274/03, 274/03, 274/08, 274/09, 274/11, 274/14, 275/03, 275/03, 275/08, 275/09, 275/11, 275/14, 276/40, 277/40, 278/17, 279/18, 280/33, 281/33, 286/37, 286/39, 287/37, 287/39, 300/30, 300/32, 301/29, 301/31, 308/22, 308/38, 308/42, 309/22, 309/38, 309/42, 312/29, 313/29

[=116]

naxıslıx < Ar-Tr. ناقص, hasar görme, sakatlık, topallık, aksaklık, kötürümlük, felçlik: *a éger ki anıñkibik naxıslıx sağılıxına ol salaçınıñ boldı ése, ki bolmagay oñalmaga da axsax xalgay, anı yarğuçılar baxkaylar ol işten, né türlü uça kélse, könülük étkeyler. (90/18), éger ol, ki sékridi naxıslıxka ya ölümge, yaşına köre naxıslıxın baxkaylar ya ölümüne. (260/27), igitlerge övrenciktir, ki öçten ağır néme kötürmege, da maxtanmaga, da ağır néme yürütmege, da anıñki ağır néme kötürmexten éger ki xayısı aralarında naxıs bolsa, xayısı ki, sbg xoyup, da öç kirdi, da sebep boldu bu işke, anıñ naxıslıxına, gés curumnu tölemex kérek. (261/33).*

n. 90/18, 133/19, 133/21, 265/03, 300/33, 300/34, 301/32, 301/32

n.+ı 117/35, 117/37, 134/22, 134/26, 286/36, 286/37, 287/36, 287/37, 302/11, 302/13, 303/11, 303/13

n.+ın 86/04, 87/06, 260/06, 260/27, 261/07, 261/27

n.+ına 87/19, 106/18, 107/24, 133/29, 260/33, 261/33, 276/42, 277/43, 278/20, 279/20, 300/38, 301/36

n.+ınıñ 87/31

n.+ka 87/05, 87/25, 260/27, 260/36, 261/27, 261/36

n.+niñ 260/39, 261/39

[=47]

néméts < Uk, Po. *немец*; *niemec*, alman, Almanya: *xaçan ki ol töreler yazılğan édi érméni tili bile, da aay, ki kéndilerine bilikli édi, a töre bolur édi, könü aytıp, voyt bile Ilovnuş 6 érméni xartı bile érméniniş yérgesinden bu töreler yanına kérek bolgaylar, öıxarıp 4 artikulnı birisi bitiklerde yazgan bizim, xaysı ki töre bile némétslerniş, Marimborknuş, kérek ol töre bile bolgay yarğuş, ki ol voytka kermenniş da özge kişilerge, xaysı ki érméniler bile işleri bolgay, bilikli bolgay da bilgili. (75/29), iş ki tamax üsne bargay, ol érméni töresiniş düğüldür, xaçan munuñkibik işler üçün érméniler Ilovnuş béringendirler töresine nétsniş, Marimborknuş. (293/17).*

n.+lerniñ 75/29, 250/27, 251/27

n.+niñ 123/29, 292/18, 293/17

[=6]

némétskiy < Uk, Po. *немец*; *niemec*, alman, Almanya, almanca, Almanlı: *bu buyruşnuş yéri bardır éline érménilerniş, anıñ üçün ki yarğuşısı alarnıñ voyttır kermenniş töresinden nétskiy da Marimborknuş. bu buyruşnuş yéri bardır xoluna érménilerniş, anıñ üçün ki yarğuşısı alarnıñ voyttır kermenniş töresinden nétskiy da Marimborknuş. (307/09). éger ki péşekâr érméni, añar işin işleme bérgen oğurlux néme bile aş suv étkey, kermenniş töresi bile da Marimborknuş törelenmex kérek, a éger oğurlux işte érméni kermen töresine némétskiy bérililptir. (317/19).*

n. 139/02, 150/40, 306/09, 307/09, 316/19, 317/19

[=6]

némiç < Uk. *Немич*, Polonya, Leh: *andan soñra korol' anıñ bi[y]liki buyurdu érménilerge, ki köçürgeyler kéndileriniş törelerin érméni tilinden némiç tiline. (166/19), Yene bilgeysiz, ki her yıl sv'atıy Andriy küniünden néçik némiçlerniş Agvénti başlanır. (179/11), yazıldı bu töre bitik, xaysı ki añlanıyır "Ganunk", asrı ayız [=aziz] da tügel orinagdır, xaysı ki tügellendi érméni tvagan 1024sanına, tégdémpér ayınıñ 20-sine, memleketinde Frankniş, şherinde kaménetsniş, pağşahlıxına némiçniş k'risdân Stéfan Batoriy, xaysı ki añlıyır, biylixine şherimizniş Briskiy pan Mikolayniş, gat'ağigosluxuna dér Krikorisniş, axpaşlıxına dér Barsamniş. (198/22).*

n. 166/19

n.+lerniñ 179/11

n.+nin 198/22

n.+te 243/24

[=4]

némiççe< Uk-Tr. *Немич*, Polon dilinde, Lehçe: *Né türlü ki bu bitikte yazılıptır, éki türlü til bile, némiççe da tatarça, kéndi sanlarına 124 kapitula, araçabank'tan başxa, xaysı ki yazılıptır başta. (166/27).*

n. 166/27

[=1]

némits< Uk. *немич, немич*, Polonya, Leh: *Tvagan 1104-sine [=1655], martıñ 18-ine némitsste [=némiçte] fasın yañıldılar da bayramların 3 dinden ilgili [=ilgeri] éttiler, érméniden, da oruştan [=orustan], da cuhuttan, da 4 hafta ilgeri éttiler. (243/24).*

n.+te 243/24

[=1]

néosadly< Po. *nieosiadly*, göçebe, evsiz barksız, gezgin, yolcu, misafir: *Arest n'éosadlylar üsne. (340/06).*

n.+lar 340/06

[=1]

nér< Er. *ܘܪܢܘܐ*, Deccal, İsa Mesih karşıtı: *dağı da Ohanés Awédaraniç aytır: «kim ki Jisus K'risdosnuñ kélgenin téni bile inanmasa, ol bulargandır (sapmış, hatalı) da nérdir [=nérndir](deccal) ». (51/35).*

n.+dir 51/35

[=1]

nérn< Er. *ܘܪܢܘܐ*, Deccal, İsa Mesih karşıtı: *dağı da Johanés Awédaraniç aytır: «kim ki Jisus K'risdosnuñ kélgenin téni bile inanmasa, ol bulargandır (sapmış, hatalı) da nérindir [=nérndir](deccal) ». (231/25).*

n.+dir 231/25

[=1]

nérn< Er. *ܘܪܢܘܐ*, Deccal, İsa Mesih karşıtı: *dağı da Johanés Awédaraniç aytır: «kim ki Jisus K'risdosnuñ kélgenin téni bile inanmasa, ol bulargandır (sapmış, hatalı) da nérndir [=nérndir](deccal) ». (230/25).*

n.+dir 230/25

[=1]

néukıy< Uk. *неукуї*, cahil, alçak, bilgisiz: *éger kimése kiméseni küç bile işke yéberse kéndi érkinden baixa, yémişli térek üsne minme da ol térekten yémiş silkme, albo axın suv ötleş barma ol klemegen kişige, ya aytkay at üsne olturmaga övrenmegen kişige, néuki, da anıñkibik yoluxkan işlerde ki añar ölüm kélgey, kimni ki küç bile yéberdiler, anıñkibikke, kim ki sebep bolur, borçlu bolur başın. (313,10).*

n. 146/01, 312/10, 313/10

[=3]

nışan< Er, Fa. *نشان*, işaret, iz, belirti, sembol, amaç, dönüm noktası, sınır: *ündegey uruğ kökün da nışan étkey. Bu türlü kérek étkey bu işni. Kérek kiyöv sözlegey xıznuñ atası bile, budur, ki añar bélgili étkey, né türlü néme bérir xıznuñ artından céhéz. (80/25), kimni de ki ündgeyler voytka nışan bile érménilerinñ, da turmagay, 3 kéz ündelgen bolgay. (325/30), éger ki kimése kéçe vaxtına övde da kündüz oğrunu litsası bile bélgili tutkıy édi, ol çaxta anıñkibik oğrunı nışanı bile oğurluxnuñ, budur litsası bile, töre alınna kéltirme. (275/29).*

n. 80/25, 96/27, 160/30, 254/25, 255/25, 268/28, 269/28, 324/30, 325/30

n.+ı 17/06, 26/28, 103/21, 202/09, 203/04, 210/11, 211/11, 274/29, 275/29

[=18]

nıgia< İb, La, Yu, Er. *Niqia, Nicaea, Nikaia, نيقية, نيقية*, özel ad, toponim, şhir adı, Bursa iline bağılı olan bir şehir, İznik: *Xaytıp tiyesidir bilmege, ki tügüldür yalğız bu Töre bitiki, xayısın ki hali yazıyırbiz, tügül yşğız ménden bolgay tügellenmeki muñar, zéra oxşaşı bar ganonk'ka, né türlü ki ganonk' birden yazılmadı, a né bir yérde, a né bir adamdan, yoxsa az-az yazıldı, evel arakéllerden, soñra Nigiada, soñra Pozandijada, andan soñra Jépésosta, alayox bu Töre bitiki. (233/42).*

n.+da 232/42, 233/42

[=2]

nışçits< Pol. Uk, *Niszczyciel, Нишчыц*, özel ad, kişi adı: *Mikolay z Nisçits Plockiy. (329/19).*

n. 164/32, 329/19

[=2]

nivéç< Uk, Po. *нівець, нанівець, niwecz, wniwecz*, boşa, hiçbir şey: *a éger ki xayıs töresi spolznut (atlasa, kaçırssa) étse, ki biri biri artından törelerini turmagay, da anıñ*

arasına özge kimseniş Şparunknu (haciz için değerlendirme) zaydit étkey (yaymak, sonlandırmak, bitirmek), na anıñ ilgeriligi nivéc bolur, da soñra étken ilgri bolur. (191/38).

n. 191/38

[=1]

noj< İb, La, Yu, Er. *Noax, Noah, Numerius, Noumerioş, Նուհրհնու*, Nuh, hazrti Nuh, Adem ve Havvanın 3. Oğlu olan Şeys ve ya Şeyt'in nevelerinden ve Lemek'in oğlu ve Yafes'in babası: *ol türlü Aprahamnıñ da töre biledir, ki xoydu xulu üsne tanıxlıx üçün. Ol türlü Téñri Noj vaxtına kéndi yayını tutundı xoymaga kökte tanıxlıx üçün, ki dünyâga şağavatlímén. (46/12), alay ox Noj nahabed oğlanlarına da xızlarına béerdi üliüş yarımkünnüñ ulusun, xaysında ki vaxt bile xanlıx éttiler xatın kişiler. (235/41). n. 46/12, 57/21, 226/14, 227/14, 234/41, 235/41*

[=6]

nota< La. *notarius*, dikkat, açıklama, uyarı, mulahaza: *Nota. (tüm sayfalarda aynı).*

n. 258/26, 258/38, 278/23, 278/41, 280/39, 284/20

[=6]

nögerikün< Mo-Tr, *nökür ve ya nöker, nöger*, dost, arkadaş, yoldaş, koca, inak, danışman, bu metinlerde salgünü: *éger ki yaręudan yoluxsa kimésege Ulu oruçta yérlice utru ant né işte bolsa, éger ulu, éger kiçi, na ol yérlice béirmex kérek Provoddan (paskalyadan sonra mezar üste ölüm anma töreni günü haftası) soñra nögerikünge antın tügellenmege, xaçan ki éksi de bir şehelidirler. (190/23), yene bilgeysiz, ki sv'tıy Margorénta küninden her yıl töreler viložonıy (belirlenmiş) zavéstssa (erteleme) bolur sv'tıy Bartlomiiden soñra nögerikünge dedirin, kün 2 ya 3 ilgeri, da artıx arı da yoluxuxur Margorentadan ol törege, ki Bartlomiye dirin salınır. (196/20).*

n.+ge 190/23, 196/20

[=2]

obiçay< Uk, PO. *обичаї, obyczaj*, sipariş, özel, görenek, gelenek, örf, adet: *dağı da töre buyurmas k'risdân xanlarga, ki, dinsiz xanlar kibik, hörmetsiz tirilgeyler. Yoxsa alğışlı bsag bile xaniçesi bolgay, zéra töredir hajrabéd bil xoranda turmaga. Anıñ üçün kérek ki ol obiçay bile tirilgey, néçik ari xanlar, néçik éskide Ovsiya xan, da Ézégia, Tawit', a yengide Apkar u Gosdandianos, T'éotos u Drtadios, dağın da alarga oxşaşlar. (59/26), zéra Ari Can körgüzüçü édir alarnıñ yürekine, anıñ üçün suxlanç tügüller édi*

yazgan törelere. Néçik surp arakéller klemediler yazıp bérmege surp Awédarannı evelden, yoxése sözləri bile inandırıp xaytardılar, da andan soñra suxlandılar yazmaga, alay ox töreni de yazıp xaldırmadılar, zéra alarnıñ dağın özge [ulu] sağıqları bar édi xaytarmaxlıx üçün, yoxése pokoy bértiler éski töre bile, da kerménlerniñ obıçayı bile, [da ari bitiklerniñ kücü bile] törelerin étmege. (207/20).

o. 59/26, 236/38, 237/38

o.+1 22/22, 206/20, 207/20

[=6]

obliçné< Po. *obliczanie*, hesap, hesaplama, şahsen, bizzat, kişisel: *yene bilgeysiz, ki bir kiméseni obliçne voytnuñ alnına ündemiyin övine, anıñkibik kişini voyt törege ündetmege bolmastır, işitmiyin anıñ giléyin ya birisi yannıñ otporun, ki töre mi işidir, yoxsa yox, ki, bilip işni, soñra bérgey törege, könülükü munuñ bulaydır. (172/29), bu yoğarı anılğan işlerde alar anı bolurlar spravovat étmege, anıñ işin utmaga, ya tas étmege, éger ki obliçne töre alnına añar motsnuñ bérse, na, ne ki yarğu tapsa, ol parsuna kötürmex kérek anı üstüne, éger curum, éger ki ant.(335/30).*

o. 172/29, 185/15, 334/30, 335/30

[=4]

obložit< Uk, Po. *обложити*, *obliczanie*, masraf, maliyet, ödeme: *a éger özge xonax klegiy édi ol töreniñ alnına özge kişi tutmaga, ya yene ol kişiğe utru, ol da kérek obložit étkey, yene 14 axça töre alnına. (171/11), ol çaxta, ki töre turup barma klegey ol övge, kérek ol kişi töreniñ alnına obložit étkey, kimge ki öv tğşti borç üçün ya axça tusnaxına, 12 axça voytnuñ, 12 axça töreçilerniñ, 2 axça détskiyge. (177/16), a éger ki kimése başlagay xonax kişi vložny töre alnına, burungi töre turmagay, xayısı da kişiğe utru, anıñkibik xonax kişi povinnén dügül törege bu 14 sbgnı obložit étmege, xayısı ki başladı vložny töre alnına. (335/04).*

o. 171/11, 171/19, 174/19, 175/06, 177/16, 178/01, 332/34, 333/34, 334/04, 335/04, 336/20, 336/33, 337/20, 337/33, 338/36, 339/36, 340/08, 341/08

[=18]

obora< Uk, Po. *обора*, *obora*, çiftçilik, hayvancılık, sığır, büyükbaş hayvan, çiftlik, ahır, ağıl: *95 kapitula. Tovar xara üçün, ki saçovga kirgey, da oboraga yapkaylar. (141/29), éger kiméseniñ tuvarı kirgey saçovga xışniñ ya evelbaharnıñ, ol, kimniñdir*

saçovlar, xaysı ki tuvar kırıptir, kérekместir né 1 néme bile tömege ya anı naxıs étme, ték anıñkibik tuvarnı kénsinıñ oborasına yapkay. (309/22).

o.+ga 141/29, 308/19, 309/19

o.+sına 141/36, 308/22, 309/22

[=6]

obrazit< Uk, Po. *образиуму, obrazic*, gücendirmek, hakarat, incitmek, kırmak, zarar vermek, çarpmak, öldüemek, küstürmek: *A éger ki Téñriden xorxkan adam bolsa da klemegey yağlan ant bile kéndiniñ canın obrazit étmege,da aytkay, ki aytım ménim ulu açığımnıñ da žalostmnıñ (acı, nefret,talihsizlik) artından ol sözlerni añar, yoxsa, dalibuh, néme yaman bilmén bu kişi üstüne, tek barça yaxşı, né anıñkibik kişini oğütlemex kérek olturğuzmax bile, né xalır töre anıñ alnına ol parsunaga utru xoymaga48 axça. (187/18).*

o. 187/18

[=1]

obvédit< Uk, Po. *обвідату,обведать, obwiedziec*, keşfetmek, kapsamlı kontrol etmek, öğrenmek: *yene bir kimésege kérek bolgay voytnu éki töreçi bile obvédit étmege, kérek bérgey détskiyge 2 axça, voytka da 2 axça, 4 axçası töreçilerinıñdir, bu işniñ yolu bulaydır. (174/35), yine éger bir kimésege kérek bolgay voytnu éki xart bile némege obvédit étmege ya néme möhürlemege, bir kişiniñ işi bolsa, 8 axça, ya 2 ya 3 bolsa, na her birinden başxa kélir 8-er axça: voytka 2 axça, töreçilerge 4 axça, détskiyge 2 axça her parsunadan, né xadar ki bolsa. (190/07), da éger ki sorov étse,kim ki obvédit étiptir, yarğudan, ki bu tanıxlıxniñ motsu ya vyazan'ası bar mıdır, na kérek yarğu aytkay, ki ol xadar, néçe ur'adnıñ. (190/11).*

o. 174/35, 175/03, 190/38, 196/03, 196/07, 196/11, 336/28, 337/28

[=8]

obvinit< Uk, Po. *обвинить, обвинить, obwinic*, suç, suçlama, itham etme: *Alay ox ölü kişiden soñra, éger ki kimése kimseni obvinit étkey, ol kişi, kimni ki obvinit éttiler, ol xılıx bile yoğarı ayılğan antın kéndi étkey, barça tanıxlardan başxa könülür. (163/07).*

o. 163/06, 163/07, 326/30, 326/31, 327/30, 327/30

[=6]

oçizna< Uk, Po. *вітчизна, отчизна, ojczyzna*, ana vatan, vatan, ata yurt, atadan kalan mülkler: *körgüzür, ki tiyişlidir yarğu bolmaga, yoxése néme mağtamax bile üvretir, ki*

çare bar ése, suxlanmasın yarğuga barmaga. Muñar oxşaş hražarél éter surp Awédaranda töre étmege añar, ki xoltxa étti K'risdostan, ki ayt xardaşıma, ki üleşkey ménim bile atamnıñ oçiznamnı. (205/17).

o.+mnı 20/09, 204/17, 205/17

[=3]

odérjat < Uk. *удержать, удержать, одержати*, uzatmak, tutmak, direnmek, almak, tutunmak, sağlamak, saklamak, devam ettirmek, elde etmek, alma: *bir kimése kiméseni voytka ündegey, da voyt bérgey törege, da ündelgen yan ayt kay, ki hadir düğülmen cuvap bérmege, bériniz birisi törege, anı odéržat étmege bolur törege köre üçünçi törege. (174/17), yolux kay kimesege, ki korol'ga apél'ovat étkey töreden, da soñra izdegey édi difterden minuta, anı odéržat étmege bolmas törege köre, xayısı iş için ki korol'ga aldı, axayısı iş için korol'ga alınmagan, difterden minuta ayovlu düğül, kim ki izdes. (178/06), Rimovan'si övlerniñ bu türlüdir. Xaysınıñ roku çıxsa töre bile da mülnküñ ksnsiniñ miskinlikine köre ki odéržat étmege bolmasa, kérek töreden turgay voyt töreçileri bile, da klegey ol övge, da ol kişiğe, kimge ki borç için tüşti ol öv, kérek bérme xalxasın xoluna da anıñ érkine, da ol kişi kérek ki oçaxına ot xoygay kénsi, da ol öv éyesine, yerli ése, 3 hafta küñ bérgey boşatınça. Éger ki xonax ése, 4-ünçi küñge dire. (338/17).*

o. 173/35, 174/17, 174/28, 174/31, 176/10, 177/12, 178/06, 178/15, 182/41, 184/04, 185/10, 336/19, 336/24, 336/26, 337/24, 337/26, 338/13, 338/17, 338/33, 339/13, 339/33, 340/10, 340/15, 341/10, 341/14

[=25]

odmovı < Uk, Po. *на відмови, odmowy*, başarısızlık, arıza, yenilgi, reddetmek, imtina, cevaplar, yanıtlar: *a éger kéltirmedi sse ol törede, na töre bérir, ki pomotsniy (bağlı, faydalı) işinde ançax tüşer, da xaldırır töre istétsine (davacı, davalı) birisi törege diyin na odmovi; éger éger ki klese baçınıy (tmkinli, ihtiyatlı) sözler bile, na igi, néni ki töre priymit étse, a éger ki klemese, na bérir töre, ki hlovniy (baş, ana, esas) işinde ançax tüşer. (192/28).*

o. 192/28

[=1]

odoprit < Pl. *odeprzec*, def, itiraz, redd, püskürtmek, karşı koymak, mücadele: *a éger ki bir kimése şparovat (değerlendirme) étkey, da ilgerigi viložoniy törede turmagay üçüçi*

törege diyin, na anıñkibikniñ şparunku (haciz için mal varlığı tespiti, mutasarrıf) zspolznut (red etmek, atlamak) éter, kérek ki yene yeyiden étkey, zéra kim ki ilgerigi şparunktur, soñra kélgenine odporit étmege bolmastır. (184/36).

o. 184/36

[=1]

ogsdsi< Er. *nqnuunnuḥ, nqnuunnu*, ağustos: *Mén, Ivaşko, Sérhiy éréspxan oğlu. Pan ata, xolarmén biylikinizden, néme algay, néme körüklü atalgaysız...Pan Holub, xolarmén ...Pane Holubnuḥ, canabar Hanusnuḥ ata. (ov) 1115 [=1666] tvagan ogsdsi 9 ihıwluze (202/05).*

o. 202/05

[=1]

ohanés < İb, La, , Er. *Yuhana, Iohanes, Յովհաննէս, Յովհանէս, Հովհանէս*, özel ad, kişi adı, yohannes, yuhenna: *dağı da Ohanés Awédaraniç aytır: «kim ki Jisus K'risdosnuḥ kélgenin téni bile inanmasa, ol bulargandır da nérdır [=nérdır]».* (51/32), *Ohanés Téñriniñ ğağavatu bile xanı érménilerniñ, xutlu vaxtta biylikine kéndiniñ xoydu, ki yıxkün künidir Téñriniñ ölüden turganı Biyimizniñ bizm, Jisus K'risdosnuḥ.*(76/09).

o. 51/32, 76/09

[=2]

ohannés< İb, La, , Er. *Yuhana, Iohanes, Յովհաննէս, Յովհանէս, Հովհանէս*, özel ad, kişi adı, yohannes, yuhenna: *Ohannés Téñriniñ ğağavatu bile xanı érménilerniñ, xutlu vaxtta biylikine kéndiniñ xoydu, ki yıxkün künidir Téñriniñ ölüden turganı Biyimizniñ bizm, Jisus K'risdosnuḥ. (250/3).*

o. 250/37

[=1]

ojarovskiy< Uk, Po. *Ожаровський, Ozarowski*, özel ad, kişi adı: *Lásota Ožrovskiy. (329/28).*

o. 165/15, 329/28

[=2]

oksént< Yu, Er. *Αυθέντιος, Անղւղէն, Աւղղւղւնրնս, Օգւղն*, özel ad, kişi adı: *xaytıp yazdırdı bu Ganunk' xolu bile yazıxlı da kéreksiz xulunıñ Téñriniñ Xaçérsniñ, xayısı ki oğludır dér Okséntniñ. (196/06).*

o.+niñ 199/06

[=1]

oca< Mo. *olz*, Kazanç, buluğ, savaş esiri, ganimet, çapul, yağma: *a éger ulu biyler barsa çerüvge kéndilerniñ yarağı bile, da xan Birgelerine bolmasa, da utup xaytsalar, alay ox altın xanlıx bolgay, da olcadan u talan 10-ünçü bérilgey xanga. (62/23), dağı da aytrbiz oxşaşın olcanıñ üleşmexin da talanniñ. (238/36), olcanıñ da talanniñ yarımı xanlıx bolgay, andan da 10-unçı bérgey yıxövlerge, da yarımı çerüvnüñ bolgay.(239/41).*

o.+dan 62/23, 240/01, 241/01

o.+niñ 62/12, 238/36, 238/41, 239/36, 239/41

[=8]

onésimos< La, Yu, Er. *Onesimus, Ονησιμος, Νήκυψινου*, özel ad, havari Boğos'un Filmondan kaçan ve sonra papas olan bir kölesi: *éger körünür ése, ki anıñki xul babas bolgay, néçik ki arzani boldu Boğos arakélniñ xulu Onésimos, da munıñkibik xul érki bile kéndiniñ biyiniñ bolur alınmaga babaslıxka. (265/35).*

o. 92/08, 264/12, 265/35

[=3]

opékun< Uk, Po, *опікун, opiekun*, vasi, koruyucu, korumacı, muhafız, gardıyan, hamı: *a éger ki anıñkibik opékunlar, néçik yoğarı yazılğandır, törede ki spravovat (uygulama, işletmek) éterler, voyt (belediye başkanı, karakol başkanı) övine ya yarğuda motsovat (izin, yetki,onay) étmegen, bolur barçanı, spravovat étmege,utmaga ya tas étmege, ték antın bolmas ol yürütmege ol parsuna üçün, xaçan ki iş kéndiniñ vlasnıy (öz, has, kişisel) tüğül, xayısı ki töre alınına motsovat étmegendir. (185/19).*

o.+lar 185/19

[=1]

oprava < Uk, Po. *оправа, oprawa*, ıslah, derman, düzeltme, bağlayıcılık, çerçeve, bağlama, ilzam: *Da yene yoluxkay, kimse töreniñ alınına ki klegey kensiniñ bliskiyin motsovat étme, ya oğlun, ya xardaşın, ya kénsiniñ ötmek yévüçün, bularnı bolur étme, tek axçaga yalga tutkan réçnikni (avukat, mahkeme sözcüsü) bolmas.a bu opravalar barça burunğı törede bolmax kérek, éger yerli bolsun, éger xonax, burunğı törede néme yasamasa, 2-inçi de, 3-ünçi de neme arttırma bolmas. (180/24).*

o.+lar 180/24

[=1]

optsıy < Po. *obcny*, yabancı, dış işleri, ecnebi: *barça optsıy kişilerden ése, burungi éyesne podobnydır (benzer, aynı, gibi) bérmege yalga, töre bulay buyurıyır, ki ol odérzat (almak) étkey yalga, né ki özge. (177/09), né türlü de iş bolsa optsıy parsunanıñ, antnı kérek ki ol yürütkey, kimniñ işidir vlasny (öz, has) yoxsa alar povinen (zorunlu, yükümlü) düğüller antnı tügellemege kéndi yuvuxlrı üçün. (185/28). o. 177/09, 185/28, 338/32, 339/32*

[=4]

opustit < Uk, Po, *onycmumu, onycmumь, opuscic*, ihmal, istifa, terk etme, bırkma, ayrılma: *éger ki né xadar vaxtta kéçikse, povod (davacı), istétsin tapkınça bliskiy (yakın, akraba) yarğuga, da povod né bir töresin de opustit étmege bolmastır borçlusun tapkınça. (191/29).*

o. 191/29

[=1]

or < Er. *np*, bu, olduğu, o, böyle: *xaytib xolarmen sizden, ménim xardaşlarım, kim ki bu Ganonk'nu sarnasa, yaxşı heves bile boşatlıx xolgay Biy K'risdostan yazgannıñ da yazdırgannıñ yazıxlarına, da kim ki xoltxa étse, biy K'risdos anjar 1-ine 1000tügellegey 2-inçi kélgenine. Amén. «Hajr mér" or surp». (199/19).*

o. 199/19

[=1]

orospı < Fa. *روسپی*, fahişe, sürtük, kahpe, katla, orospı: *da ayblar bérirler, hörmetine tiyip, ki sen yaman kişisen, ya oğursén, ya xaraxçısén, ya taratursén, ya xalpsén, ya xaçxınçısén, ya orospı oğlusén, anda kénsi ya orospı érisén, ya itsén, ya it oğlusén, néçiktalaş arasına da içki ñlinden, né türlü de ki bu anılgan işler yoluxsa, ya köp kéz yoluxur, ki yaxşı xatunlarga da ayblar bérirler, zvada arasına aytır, ki yaman xatun, ya orospı, ya né türlü de ayb bérse, da iş tartılgıy édi yarğuga. (186/13, 186/14, 186/19).*

o. 186/13, 186/14, 186/21

[=3]

orozsuz < Fa?-Tr. bu söz sözlüklerde farsça olarak verilse de, farsça da böyle bir söz bulunamadı. Pehlevicede, Soğdca uyduruk dillerde bile bulunamadı. Talihsiz, mutsuz, acı, üzüntü, kutsuz, şansız (belki de uğursuzluk sözünün bozulmuş şeklidir) : *bu yéege érméniler arasına saxlanmax kérek anılamak bile bu türlü yérge bile, xaçan borçlu*

orozsuz satamadan, ki kéndiniñ égirliki bile dügül damiskinlikke u bolmagay kénsiniñ borçlularına tölemege. (279/42).

o. 108/34, 278/41, 279/42

[=3]

orozsuzlux< Fa?-Tr. bu söz sözlüklerde farsça olarak verilse de, farsça da böyle bir söz bulunamadı. Pehlevice, Soğdca uyduruk dillerde bile bulunamadı. Talihsizlik, mutsuzluk, acı, üzüntü, kutsuzluk, şansızlık (belki de uğursuzluk sözünün bozulmuş şeklidir): *Yoxése yoluxur ademilerge köp kéz orozsuzluxtan, ki teñizge batkay, ya xarxçı algay, ya ot küydürgey, ya... (183/22), A éger ki iş yoluxkay devi arasın, ki töre tapkay, ki xayısı strona zından tartgay, na bolur ér xatun üiün olturmaga, da xatun ér üçün, ya xardaş xardaş üçün yük tapkınça, anı töre priymit étmex kérek anıñkibik prihodada, kimge da yoluxsa, orozsuzluxuna köre. (186/03), na mülk midir, xumaş midir, né ki de ése, ki turgay töreniñ möhürü tibine tapkınça, né bir uç bolmastır almaga, éger né xadar zaman kéçikilse, éger ki korunada(merkezi devlet); éger yat biylikte bolsa, ol borç éyesi kérek, ki bu türlü bolgay kélginçe istétsi (davalı, davacı), tözgey her birine munıñkibik prihodada (dava, durum), kimniñ ki orozsuzluxundan ya yazıxından yoluxsa. (192/11).*

o.+tan 183/22

o.+una 186/03

o.+undan 192/11

[=3]

orus< Tr, Uk, Er. *Orus, Urus, pyc, рну, рнуу, etnik ad, halk adı, Rus, Rusyalı: yarıxlı biy dabiy Zigmunt, Téñriniñ düvükü bile korol' pol'skiy, ulu kn'az Litvaniñ, da Orusnuñ, Prusnuñ, dağın da özge uluslarnıñ biyi da dédiçi. (74/14), anıñ üçün mén, Zigmunt, Téñriniñ sövükü bile korol' Pol'skanıñ, da ulu biy Litvaniñ, dağın da özge uluslarnıñ-Krakovnuñ, Sudémirniñ, Sérazniñ, Kuyavniñ, Lénçitsanıñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xılmétskiy, élbétskiy, Pomorskiy, dağın arı biy da dédiç. (251/12). Tvagan 1104-sine [=1655], martniñ 18-ine némitste [=némiçte] fasın yañıldılar da bayramların 3 dinden ilgali [=ilgeri] éttiler, érméniden, da oruştan [=orustan], da cuhuttan, da 4 hafta ilgeri éttiler. (243/26).*

o.+nuñ 74/15, 75/03, 248/43, 249/43, 250/14, 251/14

o.+tan 243/26

[=7]

oruş < Tr, Uk, Er. *Orus, Urus, рус, ррус, ррус*, etnik ad, halk adı, Rus, Rusyalı: *Tvagan 1104-sine [=1655], martnıñ 18-ine némitste [=nemiçte] fasın yañıldılar da bayramların 3 dinden ilgali [=ilgeri] éttiler, érméniden, da oruştan [=orustan], da cuhuttan, da 4 hafta ilgeri éttiler. (243/26).*

o.+tan 243/26

[=1]

osadlost < Uk, po, Ru. *осідлість, осілости, оседлости, osiadlosci, osiadlosc, оседлость*, uzlaşma, hareketsiz, yerleşik, taşınmaz, mülk, mülkiyet: *yene 2 kişiniñ arasına devi bolgay, ki voytka ündeşmex bolgaylaylar, da povodniy (baş vurn) strona (taraf), inanmıyın, da birisi yandan yük izdegey, anıñkibik kişi povinniıdır (zorumlu, yükümlü) yük bérmege ol xadar anıñ, né xadar ki anıñ üsne gile (şikayet) étiyir suma. Éger ol xadar anıñ osadlosti yox ése, ol xadar işte povinniıdır anar yük bérme. (180/08).*

o. 180/08

[=1]

osédlost < Uk, pl, Ru. *осідлість, осілости, оседлости, osiadlosci, osiadlosc, оседлость*, uzlaşma, hareketsiz, yerleşik, taşınmaz, mülk, mülkiyet: *yene yolxkay bir kimésege hörmət için, ki talaşıp biri birine da ayb bérgey, da voytka ündegey, na anıñ yarğusun, yarımkünden buru ése, ol kün bolmax kérek hörmət için, a éger yarımkünden soñra ése, na értesi bolgay, da yük izdese. Povod otporniı (karşı) yandan, éger ki yaxşı osédlosti de bolsa, hörmət için povinendir bérmege yarğuga dinçe anar yük. (195/21).*

o.+i 195/21

[=1]

osiyet < Ar. *وصية*, irade, istek, ahit, antlaşma, söz: *éger kimge Téñriniñ boyruxu bolsa, osiyet étmiyin, da xalgay kénsinden soñra oğul-xızı, ol çaxta xalgan igilikni atasından anasından téñ üleşmex kérek. (156/22), yine yolxkay édi kimésege ki, osiyet etmiyin da dünyâdan keçkey, da xalgay anıñ xayısı xulu, da kélip izdegey töre bile anıñ yovuxlarından, kimge ki tüşti anıñ igiliki. (187/36), éger xız atasından tınsızlıx kélse da klegey xızına osiyet néme çıxarmaga, né ki kéndine körünse anı bolur étme kéndi érki bile. (80/36).*

o. 156/22, 156/26, 187/36

o.+té 80/36

[=4]

ostrégam< Po. *ostrzegam*, uyarı, ikaz, ihbar: *xayda da bolsa, bliskiy törege, né her törede turup ta povod aytır, ki ostrégam çvartégo sondu, éger ki né xadar vaxtta ksçiksé, povod istetsin tapkınça bliskiy yarğuga, da povod né bir töresin de opustit étmege bolmastır borçlusun tapkınça.*

o. 191/26

[=1]

osvéntsim< Uk, Po. Alm. *Освенцим, Oświęcim, Auschwitz*, özel ad, toponim, şehir adı, Krakov iline bağlı bir şehir: *Osvéntsinniş starostası(mübaşır, kahya, konukçu).* (329/23).

o.+niñ 165/03, 329/23

[=2]

ota< Al. *Otta*. özel ad, toponim: *Ota Xodçada pospolity* (düzenli, yaygın, normal). (329/18).

o. 164/31, 329/18

[=2]

otpor<Uk, po. *відпир, відпору, odpor*, itiraz, cevap, karşıt, tepki, muhalefet, direnç, müdahale: *na bu yarğularda istétsi (davalı)ya bliskiy (yakını) turmasa otpovidat (cevap, yanıt) étmege povodga (davacıya) utur, da povod kéltirgey édi töreden törege bitik, néçik anı ol şherde tapup ündedi korunada (merkezde), na töre törege inanır. éger ki néme pomotsniy (ek, itiraz, tepki)işi bar ése, na bu bliskiy törege kérek, ki kéltirgey otporniı (itiraz iden) strona (taraf)ya bliskiı (yakını). (192/22), povod otporniı yandan, éger ki yaxşı osédlosti de bolsa, hörmət üçün povinendir (yükümlü) bérmege yarğuga dinça añar yük. (195/20), yene bilgeysiz, ki I kiméseni obliçné (bizzat, kendisi) voytnuş alnına ündmiyin üvüne, anıñkibik kişini voyt törege [ündmege] bolmastır, işitmiyin anıñ giléyin (şikayetin) ya biris yannıñ otporun, ki töre mi işidir, yoxése yox, ki bilip işni, soñra bérgey törege, könülükü munuş bulaydır. (335/32).*

o.+niy 192/22, 195/20, 195/27, 195/38, 195/40

o.+un 172/33, 334/32, 335/32

[=8]

otpovidat< Uk, Po. *відповідати, відповідати, odpowiedac*, cevap, yanıt, itiraz, karşı, muhalefet: *na bu yarğularda istétsi (davalı)ya bliskiy (yakını) turmasa otpovidat (cevap, yanıt) étmege povodga (davacıya) utur, da povod kéltirgey édi töreden törege bitik, néçik anı ol şherde tapup ündedi korunada (merkezde), na töre törege inanır. éger ki néme pomotsniy (ek, itiraz, tepki)işi bar ése, na bu bliskiy törege kérek, ki kéltirgey otporniy (itiraz iden) strana (taraf)ya bliskiyy (yakını). (192/15).*

o. 192/15

[=1]

otprovovat< Uk, Po. *відправувати, отправоувать, odprawowac*, gönderme, yapmak, olmak: *boldu potrebniy (gerekeken, istenen) töre surp Toros küniü pan Kovalskiy, podsudok, da pan Domaržirskiy arasına, xayda spor (tartışma) boldu, ki sözlövçiler duplikadan (sert cevap) artix klediler töreden otpravovat (yapmak, göndermek) étmege.(196/32).*

o. 196/32

[=1]

ovanés< İb, La, Er. *Yuhana, Iohanes, Յովհաննէս, Յովհանէս, Հովսէս*, özel ad, kişi adı, yohannes, yuhenna: *da ménim tanıxlıxım bardır dağın ulu, né ki Ovanés, ol xılınmaxnı, xayısı ki bérđi manğa Atam. (222/38),*

o. 222/38

[=1]

ovannés< İb, La, Er. *Yuhana, Iohanes, Յովհաննէս, Յովհանէս, Հովսէս*, özel ad, kişi adı, yohannes, yuhenna: *da ménim tanıxlıxım bardır dağın ulu, né ki Ovannés, ol xılınmaxnı, xayısın ki bérđi manğa Atam. (42/21), da K'risdosnuñ mgrdut'iununda (vaftizinde) Ata Téñri, da Ari Can, da surp Jovannés tanıxtır. (222/26).A éger ki I köniü tanıxnuñ tanıxlıxı da köniü ése, helbet, toxtalgan düğüldür, né türlü ki K'risdos aytır cuvutlarga: "siz ysberdiñiz Ovanéske, da ol tanıxlıx bérđi köniü için, da inanmadıñız.(42/18).*

o. 42/21, 222/26

o.+ke 42/18

o.+ni 43/02

[=4]

ovr< İb, Yu, La, Er. *Or, Hur, Ωρ, Ωϋρ*, Hur, Ur, özel ad, kişi adı, Yehuda kabilesinde Halib'in (Xalib) oğlu: zéra Movsésniñ töresiniñ bérilgenine Téñriden Ovr, da Aharon, da Ésu tanıxtırlar. (223/20).

o. 41/20, 222/20, 223/20

[=3]

ovsép< İb, Yu, Er. *Yosef, Ιωσηφος, Σηφουτ, Ζηφουτ*, özel ad, kişi adı, Yakub'un oğlu, hazreti Yusuf: *dağı da bu türlü bolsun: tarlovlarnıñ ülüşü 5 ülüşnün birin algaylar, né türlü ki ovsép töre xoydı Mısırdı, xaçan ki dostat étti p'rawonnuñ ulusun. (63/27), kimése Ovsépniñ da K'risdosnuñ bahasın köñüsün sağışlamasın, Ovsépniñ 20-dir, da K'risdosnuñ 30, zéra Ovsép'ni oğurlap sattılar da K'risdosnu Juta sattı. (238/17), Xan bahası tölendi Jovsépniñ da soñra Biyimizniñ Jisus K'risdosnuñ. (157/20).*

o. 63/27

o.+ni 60/37, 157/24, 238/17, 322/14

o.+niñ 60/34, 60/36, 157/20, 238/16, 238/17

[=10]

ovsia< İb, Yu, La, Er. *Hoşea, Οσηε, Osee, Ηφουτ*, özel ad, kişi adı, İsrail oğllarının peygamberlerinden, Huşea (yuşe'): *Anıñ üçün kérek ki ol obiçay bile tirilgey, néçik ari xanlar, néçik éskide Ovsia xan, da Ézégiya, Tawit', a yeñide Apkar u Gosdandianos, T'éotos u Drtadios, dağın da alarga oxşaşlar. (237/39).*

o. 237/39

[=1]

ovsiya< İb, Yu, La, Er. *Hoşea, Οσηε, Osee, Ηφουτ*, özel ad, kişi adı, İsrail oğllarının peygamberlerinden, Huşea (Huşe', Ovsiya): *Anıñ üçün kérek ki ol obiçay bile tirilgey, néçik ari xanlar, néçik éskide Ovsiya xan, da Ézégiya, Tawit', a yeñide Apkar u Gosdandianos, T'éotos u Drtadios, dağın da alarga oxşaşlar. (237/39).*

o. 59/28, 236/39

[=2]

ösiyet< Ar. *وصية*, irade, istek, ahit, antlaşma, söz: *éger kimge Téñriniñ boyruxu bolsa, ösiyet étmiyin, da xalgay kénsinden soñra oğul-xızı, ol çaxta xalgan igilikni atasından anasından téñ üleşmex kérek. (321/39).A éger ata tirlikine xaysı xızların céhézlep çıkarıp ése, artıx némesi yoxtur çıxkan xızlarınıñ. Né ata ülüşü de, né ana, oldur, né ki*

tirlikine bérdi artından vıprava (), oldur çıxkan xızlarınıñ ülüşü, ya né ki çıxarsalar dağın ösiyetlerine. (189/10),éger xız atasından tınsızlıx kélse da klegey xızına ösiyet néme çıxarmaga, né ki kéndine körünse anı bolur étme kéndi érki bile.(255/30).

ö. 320/37, 321/39

ö.+lerine 189/10

ö.+te 254/30, 255/30

[=5]

padşahlıx< Fa-Tr. پادشاه, sultan, kral, imparator, büyük prens: yazıldı bu töre bitik, xaysı ki añlanıyır “Ganunk”, asrı ayız [=aziz] da tügel orinagdır, xaysı ki tügellendi érméni tvagan 1024sanına, tégdémpér ayınıñ 20-sine, memleketinde frankınıñ,şehesinde kaménetsniñ, padşahlıxına némiçniñ k’risdân Stéfan Batoriy, xaysı ki añlıyır, biylixine şherimizniñ Briskiy pan Mikolayınıñ, gat’ağigosluxuna dér Krikorisniñ, axpaşlıxına dér Barsamniñ. (198/22).

p.+ına 198/22

[=1]

palatına< Uk, Er. παλατιν, ψαλισηή, (Ukrayncada felestin, Ermenicede ise Şovalye demek, ama aslında ise Polattan olan kimse yani çelik adam demektir: Xan, néçe ki Palatinadır, kéndi érkinedir, xayarı ki barsa hajrabédge, (piskopos, baş papaz), sımarlamax kérek hajrabéd, néçe olturğuçunadır, kéndi érkinedir, xayda ki barsa, bolmas xanga sımarlamaga, ték xaysı ulu axpaşka. (236/32).

p.+dır 59/13, 236/32, 237/32

[=3]

pambas< Er. پامپاس, küfür, sitem, kınama, iftira, kötölemek, kakınc: Tanıxlıx bérir muşar ari bitikler, kimése kéndiniñ k’ahanasın pambas étmésin, anıñ üçün ki arakéllerniñ boyruxudur, ki anıñkibik kişini ağır ögütnüñ tibine tartkay, kim ki k’ahanasına yaman aytkay. (91/02),Başta yazar anıñkibiklerge cuap, ki bini pambasél éterler ki yoxtur bizde töre. (202/24), éger ki yarğu başı biliksiz bolsa, xatına olturğan bilüçilerden övrengey yarğu işün, ki pambassız biyengeyler könülükke. (215/34).

p. 91/02, 97/10, 265/13, 268/39, 269/38

p.+él 44/31, 202/07, 202/20, 202/24, 202/27, 203/02, 203/14, 203/18, 203/21, 224/31, 225/31

p.+sız 214/34, 215/34

[=18]

pambasla< Er-Tr. *բամբաս*, küfür etme, iftira etme, sitem etme, kötölemek, kınama, başına kakma: 22 *kapütula. Kim pambaslar kéndinin atasın, anasın ya xardaşların. (269/34),*

p.-r 68/22, 97/02, 244/15, 245/15, 268/35, 269/34

[=6]

pambassız< Er-Tr. *բամբաս*, küfürsüz, iftirasız, sitemsiz, kınamaksızın, kötölemeksizin, kakıncsız: *éger ki yarğu başı biliksiz bolsa, xatına olturğan bilüçilerden övrengey yarğu işün, ki pambassız biyengeyler könülükke. (215/34).*

p. 32/3, 214/34, 215/34

[=1]

paméntny< Uk, Po. *пам'ятка, пам'ятний, pamietne, pamietny*, anıt, abide, unutulmaz, akılda kalıcı, ücret, ödeme (bence bu sözün kökü yanlış tespit edilmiş. Bu söz günümüzde İngilizce'de olan payment sözü ile köktaşır): *da ündelgen yan könülür, pamétny xoyup 6 axça voytka. (188/20), a éger ki kimésege bérgeyler antka, da povodna strona (baş vuran taraf, davacı) turmagay kününe antın işitmege, na işine tüşer, da ündelgen yan könülür töre alınna, xoyup 6 axça pamétny, bolur andan könü boş yarğularga köre. (188/27).*

p. 188/20, 188/27

[=2]

pampasél< Er. *բամբաս*, küfür, sitem, kınama, iftira, kötölemek, kakınc: *burungisi, ki pampasél éterler bizni, ki töreleri yoxtur. (17/02), başta yazar anıhkibiklerge cuap, ki pampasél éterler, ki yoxtur bizde töre. (18/10), evel cuvap bérelık alarga, ki pampasél éterler K'risdosnuş töresin, ki töre yoxtur érméni k'risdânlarda. (18/15).*

p. 17/02, 18/01ki, 18/10, 18/15

[=4]

pan< Uk, Po. *пан, пану, пан, паніе*, bey, beyefendi: *bérildi xolundan aytilgan maxtalgan Téhriden bérilgen ata pan Pétrden, Prémişlanın'anış axpaşından da bizim xanlaxımıznuş podkantslériyi, hörmetli, bizge sövüklü. (165/26), xaytıp yazdırdı bu bitinki, xayısı ki anlanır Statut, pan Krikor, xayısı ki oğludur pan Sarkis Tamğaçınış, méşermexine (mirasa sahip olmak) kénsi boyunuş da jışadag, xayısı ki Téhri bérse kénsi potomoklarına (varislerine, mirascılarına, evlatlarına), xayısı ki Biy K'risdos bérgey*

kéndi şağavatın üsne da saxlagay kénsin barça türlü yamandan da can duşmanınıñ sinamaxından. Ammen. (198/30). Başlanıyrlar töreleri érménilerinñ érméni tilinden da buyurmaxından yarıxlı ulu biyniñ biyniñ Zigmuntnuñ, pol'skiy korolnuñ, Pannıñ da dédiçiniñ. (249/39). boldu potrébniy (gereken, istenen) töre surp Toros küni pan Kovalskiy, podsudok, da pan Domaržirskiy arasına, xayda spor (tartışma) boldu, ki sözlövçiler duplikadan (sert cevap) artıx klediler töreden otpravovat (yapmak, göndermek) étmege.(196/29).

p. 165/26, 196/29, 196/30, 198/25, 198/29, 198/30, 328/09, 329/33

p.+niñ 74/06, 248/39, 249/39

[=11]

panbas< Er. *panıfıuu*, küfür, sitem, kınama, iftira, kötölemek, kakınc: *éger ki yazdıq ése evelgide, ki kérekimiz dügül édi yazgan töre bérilmege Ténriden, yoxsa köp kéz işittik panbas özge milletten, ki yoxtur k'risdânlarda töre. (205/40).*

p. 21/14, 204/40, 205/40

[=3]

pané< Uk, Po. *пан, пани, pan, panie*, bey, beyefendi: *Bir kimése turgay törege da kénsiniñ giléyin bérgey, da birsi yan anıñ şçün tıymagay bu sözler bile, ki aytkay, pane voyt, hadirlenmiyirmén añar cuvap bérme, bérgin maña birsi törege dirin, éger ki bu sözleri aytsa, giléyinden burun. (175/35), Mén, Ivaşko, Sérhiy éréspxan oğlu. Pan ata, xolarmén biylikinizden, néme algay, néme körüklü atalgaysiz....Pan Holub, xolarmén ...Pane Holubnuñ, canabar Hanusnuñ ata. (ov) 1115 [=1666] tvagan ogsdsi 9 ihıwluze (202/05).*

p. 175/35, 202/03, 202/04, 202/04, 338/08, 339/08

[=6]

papa< Yu, La, Uk, Po. *παππας, papa, nana, papiez*, papaz, keşiş, peder: *papanıñ élçisi, Matséy, axpaş Kuyavniñ. (329/13).*

p.+niñ 164/20, 329/13

[=2]

parawon< Gı, İb, Yu, La, Er. *paraoh, paraoh, φαραω, pharao, ꜥꜣꜣꜣꜣꜣ*, titul, lakab, unvan, Mısır krallarının lakabı ,firavun: *dağı da bu türlü bolsun: tarlovlarnıñ ülüşü 5 ülüşnüñ birin algaylar, né türlü ki ovsép töre xoydı Mısırda, xaçan ki dostat étti p'rawonnuñ ulusun.(63/29), dağı da bu türlü bolsun: tarlovlarnıñ ülüşü 5 ülüşnüñ birin*

algaylar, né türlü ki ovsép töre xoydı Mısırdá, xaçan ki dostat étti p'rawonnıj ulusun. (241/23).

p.+nuñ 241/23

p.+nuñ 63/29, 240/21

[=3]

parégéndan< Er. *բարեկենդան, բարեկենդաբ*, bayram, şenlik, karnaval, Noel öncesi (kökte sonda n olmalı): *da bérildi Pétrikovda séymde barçası bile şapatkün, yuvux yıxkännüj alnına Adénahasnıj, parégéndanına.* (328/08).

p.+ına 164/10, 328/08

[=2]

parégéntan< Er. *բարեկենդան, բարեկենդաբ*, bayram, şenlik, karnaval, Noel öncesi (kökte sonda n olmalı): *da bérildi Pétrikovda séymde barçası bile şapatkün, yuvux yıxkännüj alnına Adénahasnıj, parégéntanına.* (329/07).

p.+ına 329/07

[=1]

pargéndak< Er. *բարեկենդան, բարեկենդաբ*, bayram, şenlik, karnaval, Noel öncesi: *da bérildi Pétrikovda séymde barçası bile şapatkün, yuvux yıxkännüj alnına Adénahasnıj, parégéndakına [=parégéntanına].* (328/08).

p.+ına 328/08

[=1]

parsistan< Fa. *فارسستان*, özel ad, toponim, ülke adı, Farsların yaşadığı ülke ve coğrafya: *Zéra Apkar érméni xanı oltürlü tüzdü Parsistan xanlıx olturğuçına.* (235/41). *Zéra Apkar érméni xanı oltürlü tüzdü Parsistanda xanlıx olturğuçına.* (57/20).

p. 235/41

p.+da 57/20

[=2]

parsiztan< Fa. *فارسستان*, özel ad, toponim, ülke adı, Farsların yaşadığı ülke ve coğrafya: *Zéra Apkar érméni xanı oltürlü tüzdü Parsiztanda xanlıx olturğuçına.* (57/20).

p.+da 234/41

[=1]

parsuna< Uk, Po. *парсуна, parsuna*, kişi, insan, şahıs, kimse: *a éger ki anıj kibik opékunlar, néçik yoğarı yazılğandır, törede ki spravovat (uygulama, işletmek) éterler,*

voyt (belediye başkanı, karakol başkanı) övine ya yarğuda motsovat (izin, yetki, onay) étmegen, bolur barçanı, spravovat étmegen, utmaga ya tas étmegen, ték antın bolmas ol yürütmege ol parsuna üçün, xaçan ki iş kéndiniñ vlasnıy (öz, has, kişisel) tügül, xaysı ki töre alnına motsovat étmegendir. (185/25), yene éger bir kimésege kérek bolgay voytnu éki xart bile némege obvédit étmegen ya néme möhürlemege, bir kişiniñ işi bolsa, 8 axça, ya 2 ya 3 bolsa, na her birinden başxa kélir 8-er axça: voytka 2 axça, töreçilerge 4 axça, détskiyge 2 axça her parsunadan, né xadar ki bolsa. (191/01), A éger ki Téñriden xorxkan adam bolsa da klemegey yağlan ant bile kéndiniñ canın obražit étmegen, da aytqay, ki aytım ménim ulu açığımnıñ da žalostmnıñ (acı, nefret, talihsizlik) artından ol sözlerni añar, yoxsa, dalibuh, néme yaman bilmén bu kişi üstüne, tek barça yaxşı, né anıñkibik kişini ogütlemex kérek olturğuzmax bile, né xalır töre anıñ alnına ol parsunaga utru xoymaga 48 axça. (186/26).

p. 185/17, 185/25, 187/29

p.+dan 191/01

p.+ga 187/26

p.+nıñ 185/29

[=6]

pastux < Po. *pastuch*, sürü bekçisi, çoban: xaçan ki pastuxlar yalga kirirler kütmege barça türlü cınsın tuvar xaradan, canavarlar câht bile hütmex kérek, ki bolmagay ziyan kiyikten tuvar xaraga çérédada. (146/21), pastuxnuñ yaman kütmexinden uxkıy édi éger yoluxmaganına kütüçüniñ da ziyan bolgıy édi, pastux tölemex kérek anıñkibik ziyanı. (312/22), éger xaysı tuvar çérédadan sebepinden pastuxnuñ tas bolgay, kérek kéndi tölegey. (313/27).

p. 146/29, 312/24, 313/24

p.+lar 146/21, 312/20, 313/20

p.+larnıñ 146/20, 312/19, 313/19

p.+nuñ 146/26, 146/36, 312/22, 312/24, 312/27, 313/23, 313/25, 313/27

[=17]

paxil < Ar. *بخيل*, kıskanç, imrenç, gıpta: tiyesidir yarğuçularğa barça tarbiyatı bile yaxşı bolmaga, da töre saxlagay, da artıxsı, ki öçeş bolmagay, da xılıxı bile paxil bolmagay barça vaxtta, artıxsı yarğı vaxtına, kiyarğuga kélgenlerniñ köñülleri çiy bolmagay, da sağışlamagaylar, ki paxillikten ya çöşmekten toğru bolmadı yarğı. (217/30).

p. 35/02, 216/29, 217/30

[=3]

paxillik< Ar-Tr. *بخيل*, kıskançlık, imrençlik, gıpta etme: *Éger anıhkibik işler péşekârlarda sebepinden paxillikniñ otta küygiy édi, péşekâr ziyansız xalır. (150/30), tiyesidir yarğuşularğa barça tarbiyatı bile yaxşı bolmaga, da töre saxlagay, da artıxsı, ki öçeş bolmagay, da xılıxı bile paxil bolmagay barça vaxtta, artıxsı yarğuşu vaxtına, kiyarğuga kélgenlerniñ köñülleri çiy bolmagay, da sağışlamagaylar, ki paxillikten ya çöşmekten toğru bolmadı yarğuşu. (217/32), Ya I kimése çérüvde bolgay, kéndiniñ duşmanıñ üvdegi anda tapup, öldürgey köñlü bile, ya I kimése klep kéçe kiméseniñ yolun algay anı öldürmex üçün, ya yaman xatın klep kéndiniñ xocasın otalgay, ya kimése kiméseni paxillikten otalgay da öldürgey. (311/24).*

p.+niñ 150/30, 316/15, 317/15

p.+ten 35/06, 144/19, 216/31, 217/32, 310/25, 311/24

[=9]

pédian< La, Uk. *Пе́диан*, özel ad, kişi adı: *Anıñüçün voyt (karakol başcıs) Voytséx Pédian da ahalar (agalar) vézdırit étip (dikkat edip) ilgeri bolgan zıvıçaylarga (geleneklere), dékret (hüküm, buyruk) bile zakroçit (engelleme, önleme) éttiler, barmaga bir kişiğe de ték réplika (kopya) da dublika (ikinci nüsha). (196/34).*

p. 196/34

[=1]

pédrvar< Er. *փետրվար*, Fevral, Şubat ayı: *dağın da yazıldı tvagan 1017-sine, pédrvarnuñ 15-ine, axpaşlıxına, dér Krikor, arhiaxpaşnuñ Vanlı xanımuñıñxanlıxına zigmunt agusdusnuñ xayısı ki töreni bérkitti. (197/32),*

p.+niñ 197/31

[=1]

pérékonat< Uk, Po. *переконати, переконать, przekonac*, ikna, inandırma, ispat, kanıtlama, göstermek: *éger ki bolsa kimése anıhkibik, néçik yoarığı yazılğan sözlerni aytkay kiméseniñ hörmetine xarşı, da yarğuşu alnına klegey anı tanıxlar bile üstüne pérékonat étmege, anıñ hörmetine utru yéñillkke, da birsı stronaga (tarafa) da tartıngay antka, bližiydir () añar hörmeti xatına ant içmege da hörmeti xatına xalmaga, né ki anı tanıxlar bile pérékonat étmege, da anı hörmetinden tüşürmege. (187/03 ve 187/08).*

p. 187/03, 187/08

[=2]

pérém< Uk, Po. *Перем, Przeręb*, özel ad, toponim, ilçe ya köy adı: *Yan Peremdan Sirazkiy. (329/23).*

p.+dan 165/04, 329/23

[=2]

pérémişla< Uk, Po. *Перемішль, Перемішль, Przemysl*, özel ad, toponim, kent adı: *Pérémişlanıñ axraşından da bizim xanlıxımıznıñ podkantslériy. (165/26), axraşı pérémişlanıñ da xanlıxımıznıñ podkantslériyi. (165/31).*

p.+niñ 165/26, 165/31

[=2]

pérémıta < La. *Pero, peron*, yasak, yasaklı, yasaklanan: : *a né ki tamğa yolda aytıyır bu yérge, añlanmax kérek: éger ki xannıñ komaraları, ya tamğa alınmax yolda pérémıta bolgay. (315/44).*

p. 314/44

[=1]

pérémıta< La. *Pero, peron*, yasak, yasaklı, yasaklanan: : *a né ki tamğa yolda aytıyır bu yérge, añlanmax kérek: éger ki xannıñ komaraları, ya tamğa alınmax yolda pérémıta bolgay. (315/43).*

p. 315/43

[=1]

pérmişla< Uk, Po. *Перемішль, Перемішль, Przemysl*, özel ad, toponim, kent adı: *Pétri Pérmişladan da bizim xanıxımıznıñ podkantslériyi. (164/23), axraşı pérémişlanıñ da xanlıxımıznıñ podkantslériyi. (165/31).*

p.+dan 164/23

[=1]

pérmiıta< La. *Pero, peron*, yasak, yasaklı, yasaklanan: : *a né ki tamğa yolda aytıyır bu yérge, añlanmax kérek: éger ki xannıñ komaraları, ya tamğa alınmax yolda pérmiıta bolgay. (149/39).*

p. 149/39

[=1]

péşe< Fa. *پیشه*, iş, el işleri, meslek: *kim ki érk bérgey oğlanlarına érkine ösmege da bérmeygey anıñkibik oğlanı ustaga bitikke ya péşege, bolup miskin, töre körgüziyir*

anıñkibik oğlanları atasından anasında ötleş ustaga ya pésege bérme, da öskeyler l'atarına (bluğ, erşitlik) dire, da arzani bolgaylar k'ahanalıxka ya igi pésege. (131/20), péşekârlar, işlövüçi sağıtı bile péşeniñ kéndi biyeleriniñ, néme sağıt bile biyniñ işniñ arasına sınıxlıx bolgiy édi, ol ziyan biyniñ bolmax kérek. (151/04), éger péşekâr kiméseden néme oğurlasa péşesin işlegende kénsiniñ, xaçan neme işleme bérseler, da tapulsa anıñ içine, kénsi uyalmaxı üçün 2 kéz tölemex kérek oğurluxnu. (301/22).

p.+ge 131/20, 131/22, 131/25, 298/37, 298/38, 298/40, 298/40, 299/36, 299/37, 299/39

p.+niñ 151/04, 316/21, 317/21

p.+sin 31/25, 132/38, 214/14, 215/14, 300/23, 301/22

[=19]

péşekar<Fa. پیشه کار, işçi, iş yapan, esnaf, sanatkar, usta, uzman, meslek sahibi, iş adamı: *néçik ki bir péşekâr, tügül péşesin üvrenip bilmegey, bolmas ustalıx étmege, néçe artıx dağın k kérek yarğuçularga, xaysı ki Téñrige yaraşır. (31/25), péşekârlar, işlövüçi sağıtı bile péşeniñ kéndi biyeleriniñ, néme sağıt bile biyniñ işniñ arasına sınıxlıx bolgiy édi, ol ziyan biyniñ bolmax kérek. (151/03), Éger anıñkibik işler péşekârlarda sebepinden paxillikniñ otta küygiy édi, péşekâr ziyansız xalır. Éger ol péşekârniñ sebepinedn kül xaytsa ol iş, ziyanın péşekâr tölegey. (317/16).*

p. 31/25, 132/37, 133/09, 150/05, 150/08, 150/15, 150/21, 150/25, 150/26, 150/31, 150/34, 150/35, 151/08, 151/13, 214/14, 215/14, 300/23, 301/22, 316/03, 316/04, 316/07, 316/10, 316/12, 316/13, 316/15, 316/16, 316/17, 316/23, 316/25, 317/03, 317/04, 317/08, 317/10, 317/12, 317/13, 317/15, 317/16, 317/17, 317/23, 317/25

p.+ı 300/28, 301/27

p.+lar 64/01, 65/31, 150/03, 151/01, 151/03, 240/25, 241/27, 242/14, 243/15, 316/02, 316/20, 316/21, 317/20, 317/21

p.+larda 150/29, 316/14, 317/14

p.+larga 317/02

p.+larnıñ 71/16, 72/27, 72/29, 132/36, 150/02, 150/32, 246/35, 247/36, 248/17, 248/18, 249/17, 249/18, 300/22, 301/21, 316/01, 317/01

p.+niñ 316/15, 317/16

[=78]

péşekarlıq<Fa-Tr. *پیشه کار*, işçilik, iş yapıcılık, esnafçılık, sanatkarlık, ustalık, uzmanlık, meslekcilik, iş adamı olmak: *dağı da kérekli u boluşucu ademilik tarbiyatına péşekârlıqtır hakimlik, ki ademinin barça tınsızlıxın tanır da oñaltır, ulu hörmette bolgay bolur da.*(243/17).

p.+tır 243/17

[=1]

péşekarlıx<Fa-Tr. *پیشه کار*, işçilik, iş yapıcılık, esnafçılık, sanatkarlık, ustalık, uzmanlık, meslekcilik, iş adamı olmak: *Kérekli da yaxşı péşekârlıx toprax bile işlemextir, dağı da témirçilik, téşerlik da téslalık. (242/13), dağı da artıxsı u hörmətli, kérekli canga da ténge sözlü péşekârlıx, xutxaruçu bizni yamanlıxtan da yaxşı yolga kéltirüçi vartabédlixtir. (243/19).*

p. 242/13, 242/18, 243/14, 243/19

[=4]

péşekarlık<Fa-Tr. *پیشه کار*, işçilik, iş yapıcılık, esnafçılık, sanatkarlık, ustalık, uzmanlık, meslekcilik, iş adamı olmak: *Kérekli da yaxşı péşekârlık toprax bile işlemextir, dağı da témirçilik, téşerlik da téslalık.(65/28), dağı da artıxsı u hörmətli, kérekli canga da ténge sözlü péşekârlıx, xutxaruçu bizni yamanlıxtan da yaxşı yolga kéltirüçi vartabédliktir. (66/02), dağı da kérekli da boluşucu ademilik tarbiyatına péşekârlık hakimlik, ki ademinin barça tınsızlıxın tanır da oñaltır, ulu hörmette bolgay bolur da.*(242/15).

p. 65/28, 66/02, 242/15

p.+tır 65/34

[=4]

pétğëgem< İb, Ar, La, Yu, Er. *Beyt lexem, بيت اللحم, Bethlehem, Βηθλεεμ, Բեթլեհեմ*, anlamı Et Evi, özel ad, toponim, bir şehir adı, Felestinde bir şehir adı: *Kimése bu tanıxlıxını ağırsınmasın, tügül yalğız tügel ademiler tanıxlar boldu krisdos üçün, yoxése oğlanlar da, néçik Pét'ğëgemniñ oğlançıxlar, dağı da surp Sdép'anos igit vaxtına, dağı da köpler bularga oxşaş. (40/26).*

p.+niñ 40/26

[=1]

pétğéhém< İb, Ar, La, Yu, Er. *Beyt lexem, بيت اللحم, Bethlehem, Βηθλεεμ, Բեթլեհեմ*, anlamı Et Evi, özel ad, toponim, bir şehir adı, Felestinde bir şehir adı: *Kimése bu*

tanıxlıxını ağırsınmasın, tügül yalğız tügel ademiler tanıxlar boldu krisdos üçün, yoxése oğlanlar da, néçik Pét'ğéhémniñ oğlançıxlar, dağı da surp Sdép'annos igit vaxtına, dağı da köpler bularga oxşaş. (223/06).

p.+niñ 222/05, 223/06

[=2]

pétirkov< Uk, Po. *Петруків, Петрукова, Piotrków*, özel ad, toponim, şehir adı: *da bérildi Pétirkovda séymde (kurultay) barçası bile şapatkün, yuvux yıxkünnüñ alnına Adénahasniñ, parégéndanına. (328/07).*

p.+da 164/07, 328/07

[=2]

pétr< Yu, La, Uk, Po, Ru. *Πετρος, Petrus, Pempo, Piotr, Pëmp*, özel ad, kişi adı: *pétr Pérémişladan da bizim xanımnıñ podkantslériyi. (164/23), bérilid xolundan aytilgan maxtalğan Ténriden bérilgen at pan pétrden, Pérémişlanıñ axpaşından da bizim xanlıxımızniñ podkantslériyi, hörmetli, bizge sövüklü. (165/26), aytkanı yene anıñ K'risdos atanıñ biy biy pétrniñ, axpaşı Prémişlanıñ da xanlıxınıñ pol'skanıñ podkantslériyi, pétr, axpaş da podkantslériyi, bélgili étiyir. (329/36).*

p. 164/23, 165/33, 328/12, 329/14, 329/37

p.+den 165/26, 328/09, 329/33

p.+niñ 165/31, 328/11, 329/36

[=11]

pétrikov< Uk, Po. *Петруків, Петрукова, Piotrków*, özel ad, toponim, şehir adı: *da bérildi Pétrikovda séymde (kurultay) barçası bile şapatkün, yuvux yıxkünnüñ alnına Adénahasniñ, parégéndanına. (328/07).*

p.+da 329/06

[=1]

pilisopa< Yu, Er. *φιλοσοφος, φηηηunηunη*, filosof, felsefci, bilim sevicisi: *dağı da hörmet xoyup biizge bu iş üçün söüklü ari bitiklerniñ şagérti Boğos vartabéd köp türlü hörmetli hörmetli sözler bile, d''a mén bolmadım üstüme almaga, mahana étip ménim biliksilikimni da ténimniñ tınçsızlıxını, da sağış éttim, ki xoltxa étkiy édim özge küçlü ari vartabédlerden, zéra bar édiler köpler ol vaxtta atlı-çuvlu filisopalar. (209/36).*

p.+lar 25/28, 208/36, 209/36

[=3]

pinaz< Uk, Po. *пінязь, піняз, pieniadz*, para birimi, dinar, diraxma, gümüş, aslında ise arpa ölçęđi: *Xan bahası tölendi Jovsépniđ da soğra Biyimizniđ Jisus K'risdosnuğ, barça dñnyâni yaratkanniğ, oxşaş da kñnü anı sağınma, ki Jovsépni xardaşları sattılar 20 pinazga, K'risdosnu Juta sattı cuhutlarga 30 pinazga. (323/115),*

p.+ga 157/24, 157/26, 322/14, 322/15, 323/14, 323/15

[=6]

plodlu< Uk, Po-Tr. *плід, плоду, plód*, cenin, meyve, yemiş: *Satuçı kimésege inek kérek aluçıga tutungay, ki anıñkibik inektir, ki her yıl bızovlu boluriéger özge türlü tapulsa ol inek, né türlü satuçı tutunıp édi, bir tügel yılda aluçı satuçıga bolur xaytarmaga. Da égr ol inek bolgay igi plodlu, ol çaxta ol bazar tutulmax kérek. (287/11).*

p.+lu 116/21, 286/11, 287/11

[=3]

plotskiy Uk, Po. *польський, polski*, ülke adı, Polonya: *Mikolay z Nisçits Plotskiy. (164/33).*

p. 164/33

[=1]

podçaşy< Uk, Po. *підчасшій, podczaszy*, hizmetcilerin başcıs, kahya, çeşni başı, saki, sary uşığı: *da podçaşy bizim dvorumuznuğ (sarayımızın). (329/28).*

p. 165/14, 329/28

[=2]

poddany< Uk, Po. *підданий, poddany*, köle, esir, tabi, bağımlı, bağlı, tabaa:dağı da haftanıñ kñnleri 7-dir, 1 kñn işlengey xanga da biyge, artıxsı işletmex poddanyların ulu égirliktir. (241/32), dağı da kélişlerniđ uluslarınıñ da barça milletniğ, kéndilerniđ poddanylarınıñ xanlar da biyler kñnülük bile algaylar, alay, ne türlü ki burungiler alırlar édi. (241/17).

p.+ların 64/13, 240/30, 241/32

p.+larınıñ 63/17, 240/15, 241/17

[=6]

podéjranıy< Po. *podejrzany*, şüpheli, şüpheci, kuşkulu, kuşkucu, zanlı, sanık: *övretken sénca (kadı, yargıç, mahkeme) podéžranıy. (325/17).*

p. 325/17

[=1]

podızdıréni< Po. *podejrzany*, şüpheli, şüpheci, kuşkulu, kuşkucu, zanlı, sanık: *Könülük bu türlü körgüziyir da belgili töre yanına barçasına bolmax kérek, ki kéndi yarğuşı né 1 deviniñ yarğusun étme bolmastir, bolup kéndi yalğiz, ale kéndiniñ töresine érméniniñ bolgay 12 tañlangan igi xartlar, ki érméni töresin igi bilgeyler. Égâr ki 12 bolmasa, bolgay 6 ya 8, égâr 6 bolmasa, bolsun 4. Bu türlü xılıx bile étilgey töre, özge türlü tigül, da né 1 yaryuşı övretmege bolmastir, xayısı ki töresin kéndi étser, ol kénsi bolur édi podızdıréni bélgili. (Ha полях: Övrâtkân secza podezranij).* (325/16).

p. 325/16

[=1]

podızdréni< Po. *podejrzany*, şüpheli, şüpheci, kuşkulu, kuşkucu, zanlı, sanık: *Könülük bu türlü körgüziyir da belgili töre yanına barçasına bolmax kérek, ki kéndi yarğuşı né 1 deviniñ yarğusun étme bolmastir, bolup kéndi yalğiz, ale kéndiniñ töresine érméniniñ bolgay 12 tañlangan igi xartlar, ki érméni töresin igi bilgeyler. Égâr ki 12 bolmasa, bolgay 6 ya 8, égâr 6 bolmasa, bolsun 4. Bu türlü xılıx bile étilgey töre, özge türlü tigül, da né 1 yaryuşı övretmege bolmastir, xayısı ki töresin kéndi étser, ol kénsi bolur édi podızdréni bélgili. (324/16).*

p. 160/02, 324/16

[=2]

podkantslériy< Po, Uk. *podkanclerzy, podkanclerz, підканцлер, rektör, rektör yardımcısı, şansölye, sadr azem, müsteşar: pétr Pérémişladan da bizim xanımızniñ podkantslériyi.* (164/24), *aytkanı yene anıñ K'risdos atanıñ biy biy pétrniñ, axpaşı Prémişlanıñ da xanlıxınıñ pol'skanıñ podkantslériyi, pétr, axpaş da podkantslériyi, bélgili étiyir. (329/36). Pétr, axpaş da podkantslériyi, bélgili étiyir. (329/37).*

p.+i 164/24, 165/28, 165/33, 165/34, 328/10, 328/12, 328/12, 329/15, 329/34, 329/36, 329/37

[=11]

podkomoriy< Uk, Po. *підкоморії, podkomorzy, muhasebeci, hacip, kahya, bekci: podkomoriy bizim i Zavivosdnuñ. (329/28).*

p. 165/16, 329/28

[=2]

podobniy< Uk, Po. *подібний, подобний, podobny, benzer, gibi, aynı, olduğı gibi: borç éyesi anıñkibik tusnaxnı xaytarmaş kérek añar, kimden ki alıp édi, da añar podobniy*

kün étmege anıñ miskinlikine köre, ki tölöv étme bolgay. (128/33), Yoxése yoluxur ademilerge köp kéz orozsuzluxtan, ki téñizge bat- kay, ya xaraxçı algay, ya ot köydürgey, ya bézirgânlık artından kécikmeklik bolgay, prihoda né türlü de bolsa adeâmilerge, na muñar köre töre kérek podobnyı kün- lâr zamirit étkey anıñ sağılx bilâ kélgenine dire, ki anıñ yuvuxları, atası, ya anası, ya xatunu, ya oyğlanları, ya xardaşları, ki néme upadga (düşüş, iflas, fakirlik) kélmegeyler kéndileriniñ yuvuxunuñ étken borçu üçün. (183/27), barça optsıy kişilerden ése, burungi éyesne podobnydır (benzer, aynı, gibi) bérmege yalga, töre bulay buyurıyır, ki ol odérzat (almak) étkey yalga, né ki özge. (339/32).

p. 128/33, 183/27, 296/28, 297/27

p.+dır 177/10, 338/32, 339/32

[=7]

podsudok< Uk. підсудок, asistan, nayip, hakem yardımcısı: *Boldu potrébnıy töre surp Toros küni pan Kovalskiy, podsudok, da pan Domaržirskiy arasına, xayda spor boldu, ki sözlövçiler, duplikadan artıx klediler törede otpravovat étmege. (196/29).*

p. 196/29

[=1]

pojar< Uk, Po. поже́ра, požar, ateş, yangın, alev: *éger ki xayısı yérden de ot ya požar çıxsı da humnalarını küydürgey ya tüzde bitişni, xayısı ki tüzde turgan bolgay, da ol, kimdenki anıñkibik ot çıxtı, ögüt bile oxşaşlı ögügütlemex ksrek. (104/04), 36 kapitula. küydürmex üçün da požarlar üçün. (275/39), 36 kapitula. Töresi küydürmexniñ da požarnıñ. (244/31).*

p. 104/04, 274/39, 275/39

p.+lar 104/02, 274/38, 275/38

p.+larnıñ 245/30

p.+nıñ 69/11, 244/31

[=9]

pokoléna< Uk, Po. поко́ління, pokolenie, nesil, kuşak, türeme: *dağı da oxşaştır 12 nahabédlerniñ pokolénaşına Israjél oğlanlarınıñ, xayсылarına ki bérildi Téñriden yazılğan töre Movsésniñ xoluna. (25/07), éger ki bolmasa žarankı héç te ata pokolénaşına érki bar tacını yatka bérmege, évet ki töre bile tügüldür yatka ki bérgey tacın. (237/14).*

p.+sına 25/07, 58/17, 208/26, 209/26, 236/14, 237/14

[=6]

pokoy< Uk, Po. *nokiï, покою, pokój*, dinlenme, huzur, sakin, yalnız, huzur verme, yalnız kalma, barış sağlama: *Néçik surp arakéller klemediler yazıp bérmeye surp Awédarannı evelden, yoxése sözləri bile inandırıp xaytardılar, da andan sonra suxlandılar yazmaga, alay ox töreni de yazıp xaldırmadılar, zéra alarnıñ dağın özge [ulu] sağığları bar édi xaytarmaxlıx üçün, yoxése pokoy bérdiler éski töre bile, da kérménlernıñ obıçayı bile, [da ari bitiklernıñ küçü bile] törelerin étmege. (207/19).*

p. 22/21, 206/19, 207/19

[=3]

pokoynu< Ukr, Pol. *nokiï, покою, pokój*, dinlenme, huzur, sakin, yalnız, huzur verme, yalnız kalma, barış sağlama: *(На полях:gvaltovnik pokoynu pospolitiy).* (292/13).

p. 292/13

[=1]

pokuta< Uk, Po. *нокыта, pokuta*, tevbe, kefaret, pişmanlık, günahın karşılığı ceza: *da né türlü ganonk'nu biliçiler tüzüptürler, ol türlü töreni de; da né türlü yañılğanlarga ganonk'ta pokuta u xorxu bar, ol türlü törede bar; da ne türlü törede zından u baylamaq bar égrilerge, ol türlü ganonk'ta zından u baylamaq xarğamaqtır. (27/23), Bolmagay, ki tézinden yarğuşu antka salgay, evelden yarğuşu cáht étmek kérek, ki antsız yarğuga uç étkey. A éger ki bolmasa çare anttan başxa uç étmege, ol vaxtta yarğuşu evelden övretkey, ki né türlü tiyer ant içmege da né türlü ağırdır antnıñ pokutası, da andan sonra buyurur antnı. (47/29), Xaysı ki alanidir bu türlü, ki ortacaxlılarınıñdır yarğu, ortacaxlı alardır, kimler ki yazıxlarından xaytıp, pokutovat étiptirler, alarnıñ ölçsâr Téñri yazıxın, pokutasın, da kimniñ yazıxı artıx bolsa, ol bérser cuap. Alay ox dünyâ yarğuşuna körgüzür. (215/08).* p. 27/23, 210/26, 211/26

p.+sı 47/29, 226/38, 227/38

p.+sın 31/12, 214/08, 215/08

[=9]

pokutovat< Uk, Po. *нокытувати, покытовати, pokutowac*, tevbe etmek, kefaret vermek, günahın cezasın çekmek: *Xaysı ki alanidir bu türlü, ki ortacaxlılarınıñdır yarğu, ortacaxlı alardır, kimler ki yazıxlarından xaytıp, pokutovat étiptirler, alarnıñ ölçsâr*

Téjri yazıxın, pokutasın, da kimniñ yazıxı artıx bolsa, ol bérser cuap. Alay ox dünyâ yarğusuna körgüzür. (215/08).

p. 31/11, 214/07, 215/07

[=3]

polojéna< Uk, Po. *положення, polozenie*, mevki, konum, durum: *Evelgi položénası Töre bitikniñ. (17/01), Evel burun položénası Töre bitikniñ açxıçı. (197/07).*

p.+sı 17/01, 197/07, 202/06, 203/01

[=4]

polotskiy< Uk, Po. *полюцький, plocki*, ülke adı, Polonya: *Mikolay z Nisçits Polotskiy. (329/19).*

p. 329/19

[=1]

polska< Po. *Polska*, ülke adı, Polonya: *anıñ üçün mén, Zigmunt, Téjriñiñ sövükü bile korol' Pol'skanıñ, da ulu biy Litvaniñ, dağın da özge uluslarnıñ-Krakovnuñ, Sudémirniñ, Sérazniñ, Kuyavniñ, Lénçitsanıñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xılmétskiy, élbétskiy, Pomorskiy, dağın arı biy da dédiç. (74/39), starostası Ulu polskanıñ. (164/35), aytkanı yene anıñ K'risdos atanıñ biy biy pétrniñ, axpaşı Prémişlanıñ da xanlıxınıñ pol'skanıñ podkantslériyi, pétr, axpaş da podkantslériyi, bélgili étiyir. (329/36).*

p.+mñ 74/39, 164/35, 165/32, 250/12, 251/12, 328/12, 329/20, 329/36

[=8]

polskégo< Po. *polskégo, Polonya'ya ait: Andriy Kritskiy, sventego Mixala Pol'skego i Srodentskego yixövlärniñ proboşçlarnıñ (rahıp, keşiş). (329/25).*

p. 165/10, 329/26

[=2]

polski < Uk, Po. *польський, polski*, ülke adı, Polonya, Polonyalı: *Tilinden érméniniñ latinge çıxargandır, latinden pol'skiyge, a pol'skiden bizim tilge, xayısı ki başlanıyır bu sözlerle. (74/10).*

p.+den 74/10

[=1]

polskiy< Uk, Po. *польський, polski*, ülke adı, Polonya, Polonyalı: *Başlanıyırlar töreleri érménilerniñ érméni tilinden da buyurmaxından yarıxlı ulu biyniñ biyniñ Zigmuntnuñ,*

pol'skiy korolnuş, Pannuñ da dédiçniş. (74/05), Tilinden érméniniş latinge çıxargandır, latinden pol'skiyge, a pol'skiden bizim tilge, xaysı ki başlanıyır bu sözlerle. (249/40),

p. 74/05, 74/14, 248/39, 248/42, 249/39, 249/42

p.+den 248/40, 249/40

p.+ge 74/09, 248/40, 249/40

[=11]

polyax< Po. *полях, Polonyá: На Полях. (tüm sayfalarda aynıdır).*

p. 202/33, 202/36, 290/22, 314/20, 340/06

[=5]

pomorskiy< La, Po. *Pomeraniensis, Pomorski*, bölge adı, toponim, Prusiya egemenliğinde olan Baltik denizi kıyısında bir bölge: *anıñ üçün mén, Zigmunt, Téşriniş sövükü bile korol' Pol'skanuñ, da ulu biy Litvanuñ, dağın da özge uluslaruñ-Krakovnuñ, Sudémirniş, Sérazniş, Kuyavnuñ, Lénçitsanıñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xilménskiy, élbénskiy, Pomorskiy, dağın arı biy da dédiç. (251/15).*

p. 75/05, 250/15, 251/15

[=3]

pomotsniy< Uk, Po. *помічний, помочны*, faydalı, yararlı, bağılı, ortaklı, yardımcı: *na bu yarğularda istétsi (davalı)ya bliskiy (yakını) turmasa otpovidat (cevap, yanıt) étmege povodga (davacıya) utur, da povod kéltirgey édi töreden törege bitik, néçik anı ol şeherde tapup ündedi korunada (merkezde), na töre törege inanır. éger ki néme pomotsniy (ek, itiraz, bağılı, tepki)işi bar ése, na bu bliskiy törege kérek, ki kéltirgey otporniý (itiraz iden) strona (taraf)ya bliskiyy (yakını). (192/20 ve 192/25).*

p. 192/20, 192/25

[=2]

portsutiun< Er. *փորձանքիւն*, ızdırap, bela, acı, çile, kötülük, mutsuzluk, mahkeme, deneyim: *Xaçan biyi yébergey xulun kéndi kérekine yolga da türlü türlü işlar yoluxur yolda, éger anıñkibik xulga yolda néme yoluxkıy édi, a xul klemegiý édi barma ol yolga, a biyi anı anıñkibik yolga küç bile kéltirgiy édi, ki bargay, da anıñkibik yoldan p'orçut'iun yoluxkay xulga, da biyi küç bila yéberip édi ol yolga, biyi égridir ol işka. (140/23), A éger oğlan cigerine anasınıñ tügel adam édi ése da ol urmaxtan kéçirgey, tölöv bolmax kérek tügel baş üçün. Bélgilidir töresine Téşriniş, klese oğlan anasınıñ yürekine tügel bolsun ya bolmasın, baş ornuna baş bémex kérek. Bulay Eski Töre*

körgüziyir, évét ki Yeñi Törede görgüziyir anıñkibik p'orçut'iunnu axça curumu bile da luc tartmax kérek.(99/02), A éger oğlan cigerine anasınıñ tügel adam édi ése da ol urmaxtan kéçirgey, tölöv bolmax kérek tügel baş üçün. Bélgilidir töresine Téñriniñ, klese oğlan anasınıñ yürekine tügel bolsun ya bolmasın, baş ornuna baş bérmeç kérek. Bulay Eski Töre körgüziyir, évét ki Yeñi Törede görgüziyir anıñkibik p'orçut'iunnu axça curumu bile da luc tartmax kérek.(271/30).

p. 140/23, 141/24, 306/37, 307/37, 308/16, 309/16

p.+nı 99/02

p.+nu 270/30, 271/30

[=9]

pospolity< Uk, Po. *посполумуї, pospolity*, halk, kamu, devlet, genel, ortak, yakın, normal, kamu, ortk ve müşterek iş, Polonya federal devleti: *alay ox xan yeñi kermen yapsa ya xala, éger éksilse xanlıxtan axça, pospoiity él bile tügellengey. (65/22), éger ki özge cins érménini öldürse ya érméni özge cınsı öldürse, ol çaxta kerméniniñ töresi bile pospolity, xaysında ki oturuptur, ya xanlıx töre bile ögütlengeyler. (158/10),gvaltovnik pokoynu pospolity. (292/13).*

p. 65/22, 158/10, 164/32, 242/10, 243/11, 292/13, 322/24, 323/25, 329/18

[=9]

postup< Uk, Po. *nocmyn, postep*, ilerleme, adımlama, gelişme, gelişim: *xaçan ki de yoluxsa kimsege, ki borçun tölemege bolmagay, da zixat étkey şherden borçluları alınna, ya né türlü de kéçikmexlix bolsa, da kelip, da kélip borç yeleri şparovat (emval belirleme, değerlendirme) étkeyler 3-ünçi törege diyin, nési de bar ése istétsniñ, ya stoyontsiy (taşınır) ya ruxoyontsiy (taşınmaz), na sorar povod bu 3-ünçi törede, ki né postup éteyim da dağın ari, na körgüzür añar töre, ki pripozvat étkeysén istétsin, tapup, 3-ünçi törege, na povod izdese listovniy pozov (soruşturma, hak, talep),....(191/17). A éger ki boş yer bolsa da üstüne budovan'ası bolmasa, kélip ol yérniñ üstüne, voyt yarğuçıları bile yine bu sözler bile bérmeç kérek viyazanasın (mülkiyet hakkı) munuñ postupu bu türlüdür yoluxkanda. (181/22).*

p. 191/17

p.+u 181/22

[=2]

poşman < Fa. *پشیمان*, tevbe, üzülme, nedamet, pişman, kırılma: 9-unçu , ki yaratılğan tarbiyatımız dayma unutuçudur yaxşılıxı köp türlü can u tén günahından. Helbet, klesek yarğunu toğru étmege, vaxtında unutup yañılırbiz, andan soñra poşman bolup, sağışka tüşerbiz, ki aly midıyoxsa alay düğül. (23/23), a ol kim ki yalga bérđi, péşman bolma bolmastır, baxmagay anıñ ol aslamı üsne, yalga tutkan işiniñ, a né ol yalga tutkan kişini anıñkibik alsam üçün ziyanga kéltirmegey. (118/35), kün bérgeyler da kéçiktirgeyler, şahat, ki, poşman bolup biri birine tölöv étkeyler. (48/09).

p. 23/23, 48/09, 118/19, 118/35, 194/26, 194/30, 206/39, 207/39, 288/06, 288/12

[=10]

poşmanlıx < Fa-Tr. *پشیمان*, tevbe etmek, üzgünlük, nedamet, pişmanlık, kırılma: a éger ki anıñkibik artıxsılıxtan xaytma klemeseler, atası anıñkibik ytaman oğlanı, harsız, xorxusuz, béğam, kénsinden da kénsiniñ barça igilikinnden bolur kéri étkey. xayısı anıñkibik oğul kéri étken ki poşmanlıxka xaytkay da hnazant bolma klegey, néçik tiyer atası-anasına, ol çaxta yeneçi atası-anası olşağavat bile bolurlar anı yöpsünmege. (95/15).

p.+ka 95/15

[=1]

poşuman < Fa. *پشیمان*, tevbe, üzülme, nedamet, pişman, kırılma: kün bérgeyler da kéçiktirgeyler, şahat, ki, poşuman bolup biri birine tölöv étkeyler. (229/02), , a ol kim ki yalga bérđi, péşman bolma bolmastır, baxmagay anıñ ol aslamı üsne, yalga tutkan işiniñ, a né ol yalga tutkan kişini anıñkibik alsam üçün ziyanga kéltirmegey. (289/12).

p. 228/02, 229/02, 289/06, 289/12

[=4]

poşumanlıx < Fa-Tr. *پشیمان*, tevbe etmek, üzgünlük, nedamet, pişmanlık, kırılma: éger ki devikârlar 2-si de k'risdân bolsa, biri birşne utru bolup, da din tanmax antnı klegey bérmege, yarğuşu sürgey alnından da bérmegey ol antnı içmege angınça, ki poşumanlıxka kélgeyler, xosdovanut'iun antın bérgeyler. (47/19), éger ki anıñkibik artıxsılıxtan xaytma klemeseler, atası anıñkibik ytaman oğlanı, harsız, xorxusuz, béğam, kénsinden da kénsiniñ barça igilikinnden bolur kéri étkey. xayısı anıñkibik oğul kéri étken ki poşmanlıxka xaytkay da hnazant bolma klegey, néçik tiyer atası-anasına, ol çaxta yeneçi atası-anası olşağavat bile bolurlar anı yöpsünmege. (269/06).

p.+ka 47/19, 226/33, 227/33, 268/06, 269/06

[=5]

potomok< Uk, Po. *потомок, потомка, potomek, potomka*, yavru, döl, nesil, soy, varis, mirascı, torun: *xaytıp yazdırdı bu bitinki, xayısı ki anılanır Statut, pan Krikor, xayısı ki oğludur pan Sarkis Tamğaçınıñ, méñermexine (mirasa sahip olmak) kénsi boyunıñ da jışadag, xayısı ki Téñri bérse kénsi potomoklarına (varislerine, mirascılarına, evlatlarına), xayısı ki Biy K'risdos bérgey kéndi şağavatın üsne da saxlagay kénsin barça türlü yamandan da can duşmanıñıñ sınamaxından. Ammen. (198/33).*

p.+larına 198/33

[=1]

potrébny< Uk, Po. *потре́бний, потрібний, potrzebny*, hak, hakkı, talep, gerekli, gereken, istenen, rica, ihtiyac: *a éger ki xayısı xonaxka kérek bolgay töre satın alma potrebnıy, kérek törede bérgey 14 axça . 2 axçası voutnundur da 12 axçası töreçileniñdir. (171/03), yene yerli yerlini ündagey törege, da klemegey tözmege viloženiñ (belirli, tayin edilen) törege dirin, da klegey töre satun almaga potrebnıy (gereken, istenen), léç anıñkibik sınıx borçlu bolgay, ki émin bolmagay, anar utru bolur odézat (yetişmek, elde etmek, almak) étmege töreni.(337/23), boldu potrebnıy töre surp Toros küniñ pan Kovalskiy, podsudok, da pan Domaržirskiy arasına, xayda spor (tartışma) boldu, ki sözlövçiler duplikadan (sert cevap) artıx klediler töreden otpravovat (yapmak, göndermek) étmege.(196/28).*

p. 171/03, 174/25, 179/16, 196/28, 332/31, 333/30, 336/23, 337/23

[=8]

povét< Uk, Po. *powiat, powiat*, il, ilçe, semt, bölge, eyalet: *a éger ki bérinseler, xara élni yasax tibine saxlagay da baş kişilerni boş étkey yasaxtan, kérmenniñ povétine néme ziyar étmegey. da povétlerin (illerin, ilçelerin) tağları bile, rékaları (ırmakları) bile da méžaları bile, toxtatkay, né türlü ki burungi xanlar. (58/13), da povétlerni (illerin, ilçelerin) tağları bile, rékaları (ırmakları) bile da méžaları bile, toxtatkay, né türlü ki burungi xanlar. (239/12),*

p.+ine 60/14, 238/06, 239/06

p.+lerin 58/13

p.+lerni 236/12, 237/12

[=6]

povinen< Uk, Po. *повинен, powinien*, suç, suçlu, zorunlu, gerek, gerekli, yükümlü, mecbur: *a éger kimése başlagay xonax kişi viložény töre alınna, burungi töre turmagay, xayısı da kişige utru, anıñkibik xonax kişi povinen düğül bu 14 sbnu obložit étmege, xayısı ki başladı viložény töre alınna. (171/18),né türlü de iş bolsa optsıy parsunanıñ, antnı kérek ki ol yürütkey, kimniñ işidir vlasny (öz, has) yoxsa alar povinen (zorunlu, yükümlü) düğüller antnı tügellemege kéndi yuvuxlrı üçün. (185/31), A mülk éyesi ki klegey andan yalga, da ol añar, öç étip, bérmegey da klegey ol mülkni pusta salıp kétmege, nési de buzulsa ol övniñ, povinéndir kénsi axçası bile yasatma, çünki tüşti anıñ gvarına. (339/29).*

p. 171/18, 185/31, 190/04, 334/03, 335/03

p.+dır 177/06, 195/22, 196/10, 338/30, 339/29

[=10]

povinnıy< Uk, Po. *повинний, powinny*, borçlu, zorunlu, yükümlü, sanık, davalı, bağı: *Yene 2 kişiniñ arasına néme devi bolgay, ki voytka ündeşmex bolgaylar, da povodniy strona, inanmıyın, da birisi yandan yük izdegey, anıñkibik kşi yük bérmege ol xadar anıñ, né xadar ki anıñ üsne gile étiyir suma. Éger ol xadar anıñ osadlosti yox ése ol xadar işte povinnıydır añar yük bérme. (180/04 , (180/09).*

p.+dır 180/04, 180/09

[=2]

povod< Uk, Po. *повід, povoda, powód*, akıl, mesaj, ileti, baş vuru sahibi, baş vuran, davacı: *éger érméni bolsa povod törege, izdemex kérek anı anıñ töresine, xayısı ki törede olturuptur. (163/22), Éger ki köñü tanıxlıx bolmasa povodnuuñ emanetkârga xarşı, kimniñ xatına xoyup édi, ol çaxta ol emanetkâr andan ant bile xutulur,ki anıñkibik ziyan xoyulgan néme üçün belgisiz, da kiçikilmegen sebep bolmadı, ant içip kéndi mñilik köñülür ol devikardan. (276/21), Bir kimése kiméseni voytka ündegey, da voytbérgey törege, da ündelgen yan aytkay, ki hadir düğülmén cuvap bérmege, bérniñiz birisi törege, anı odérzat étmege bolur törege köre üçünçi törege dirin. A kim ki povoddır, 3 sbgnı ol obložit étmex kérek zapisniñ. (337/20).*

p. 163/22, 177/28, 178/07, 183/02, 187/27, 190/01, 191/16, 191/20, 191/25, 191/27, 191/29, 192/16, 192/38, 193/05, 195/20, 195/39, 326/38, 327/38, 340/03, 340/11, 341/03, 341/10

p.+dır 333/17, 337/20

p.+dur 170/06, 174/19, 332/19, 336/20

p.+ga 188/34, 192/16, 192/36, 192/40

p.+na 169/33

p.+nıy 179/06, 180/02, 182/12, 186/28, 188/17, 195/32

p.+nu 195/30

p.+nuñ 105/11, 276/21

p.+un 277/20

[=43]

povodna< Uk, Po. *провідний, подводный, podwodny*, beyan bildiren, baş vuran, davacı, şikayetçi, şaki, dava, açıklama: *a éger ki kimésege bérgeyler antka, da povodna strona (baş vuran taraf, davacı) turmagay küününe antın işitmege, na işine tüşer, da ündelgen yan könülür töre alınna, хоуир 6 ахча paméntny, bolur andan könü boş yarğularga köre. (188/23), a éger ki 1 törege turgay povodna strona, da 1-i 1-i artından 3-ünçi küнге dirin turmagay, anıñkibik kişi ilgergi törelerni ta éter, kérek yeñi baştan yene pozovat étkey. (333/12).*

p. 188/23, 332/13, 333/12

[=3]

pozivat< Uk, Po. *позивати, позивать, pozywac*, dava, şikayet:, *yene yoluxkay édi, ki bir kiméseni borçu üçün voytka ündegeyler, da kermende mülkü bolmagay ya yükü, da anı olturğuzgaylar, da özge inanıp Borçka bérgen kişi klegey anıñkibik borç éyesin zındanda zapovidat étmege, anı étmege bolmastır, ték anı yene yeñi baştan pozivat étmege kérek anıñ érkli yürügen vaxtta. (178/29), a éger ki 1 törege turgay povodna strona, da 1-i 1-i artından 3-ünçi küнге dirin turmagay, anıñkibik kişi ilgergi törelerni ta éter, kérek yeñi baştan yene pozivat étkey. (332/15).*

p. 178/29, 332/15

[=2]

ponzan < Uk, Po. *Познань, Poznan*, özel ad, yer adı, toponim, Polonya'da 11. Asra ait bir şehir: *Pannıñ élçisi, Matséy, axpaş kuyavniy, Yan poznandan. (329/14).*

p.+dan 164/21, 329/14

[=2]

poznantskiy< Uk, Po. *познанський, poznanski*, Poznan'lı, Poznandan olan: *Yan Lubrancytan Poznantskiy. (164/29), Lukaş Gurkadan Poznantskiy. (329/20).*

p. 164/29, 164/35, 329/17, 329/20

[=4]

pozov< Uk. *позов*, iddia, hak, talep, dava, yasal soruşturma: *xaçan ki de yoluxsa kimsege, ki borçun tölemege bolmagay, da zixat étkey şherden borçluları alnına, ya né türlü de kéçikmexlix bolsa, da kelip, da kélip borç yeleri şparovat (emval belirleme, değerlendirme) étkeyler 3-ünçi törege diyin, nési de bar ése istétsniş, ya stoyontsiy (taşınır) ya ruxoyontsiy (taşınmaz), na sorar povod bu 3-ünçi törede, ki né postup éteyim da dağın ari, na körgüzür añar töre, ki pripozvat étkeysén istétsin, tapup, 3-ünçi törege, na povod izdese listovniy pozov (soruşturma, hak, talep), na añar anı töre ayams nége dirin ki istétsin tapmıyın pripozvat étmege. (191/21).*

p. 191/21

[=1]

pozovat< Uk, Po. *позивати, позивать, pozywac*, dava, şikayet: *a éger ki 1 törege turgay povodna strona, da 1-i 1-i artından 3-ünçi küнге dirin turmagay, anıñkibik kişi ilgergi törelerni ta éter, kérek yeñi baştan yine pozovat étkey. (332/14).*

p. 333/14

[=1]

pozuvat< Uk, Po. *позивати, позивать, pozywac*, dava, şikayet: *a éger ki 1 töreni turgay povodna sdrona, da 1-i 1-i artından 3-ünçi küнге dirin turmagay, anıñkibik kişi ilgergi törelerni ta éter, kérek yeñi baştan yine pozuvat étkey. (170/01).*

p. 170/01

[=1]

prémışla< Uk, Po. *Перемишль, Перемишль, Przemysl*, özel ad, toponim, kent adı: *Pérémışlanıñ axpaşından da bizim xanlıxımızniş podkantslériy. (328/09), axpaşı pérémışlanıñ da xanlıxınıñ Polskanıñ podkantslériyi. (165/31).*

p.+niñ 328/09, 328/11, 329/34, 329/36

[=4]

prémışla< Uk, Po. *Перемишль, Перемишль, Przemysl*, özel ad, toponim, kent adı: *pétr Préşladan da bizim xannıñ podkantslériyi. (329/149).*

p.+dan 329/14

[=1]

préttsa < Po. *przecie*, ancak, amma, aykırı, karşı, aksine, aksi halde: *Yene bir kimése kéndiniñ bitikin tangay, aytıp, ki ménim düğül, da möhürü anıñ bolgay ya bolmagay, da içine bitikniñ tanıxlar bolgay, kimniñ alnına yazılıptır, da ol préttsa tangay, aytıp, ki añar néme borçum yoxtur, da né bitik te ménim düğöldür, da ol tiri tanıxlar, kéelip töre alnına, tanıxlıx bérgey, néçik alarnıñ alnına édi. (193/41). p. 193/41*

[=1]

prézmuşéna < Uk, Po. *примушування, przymuszenie*, zorlama, baskı, icbar, baskı rejimi: *xaçan ki K'risdos kélđi dünyâğa, ol Ari can yene bérđi ademilerge da can yarğusun, xayısı ki surp awédarandır da ganunk', zéra bilir édi Biyimiz K'risdos, ki dünyâ ademileri prézmuşé'a dünyâ yarğusun yararlaréđi. (24/07), Néçik surp arakéller klemediler yazıp bérmege surp Awédarannı evelden, yoxése sözleri bile inandırıp xaytardılar, da andan soñra suxlandılar yazmaga, alay ox töreni de yazıp xaldırmadılar, zéra alarnıñ dağın özge [ulu] sağığları bar édi xaytarmaxlıx üçün, yoxése pokoy bérđiler éski töre bile, da kerménlerniñ obiçayı bile, [da ari bitiklerniñ küçü bile] törelerin étmege. (207/21), 5-inçi ki töre, da proroklar, da Awédaran téşkirilmestir, yoxése töre prézmuşéna'adan téşkirilir uluslarda u milletler arasına. Anıñ üçün boş éter Téñri, ki uslular térgep baxkaylar, né türlü iş ése, añar köre étkeyler yarğunu. (205/30).*

p. 22/26, 24/07, 206/21, 207/22, 208/07, 209/07

p.+dan 20/21, 20/35, 20/40, 204/22, 204/30, 204/33, 205/24, 205/30, 205/33

[=15]

priçina < Uk, Po. *причина, przyczyna, przyczyna*, sebep, neden, gerekçe, teşvik: *Ékinçi, ki né üçün émdi yazdıq, ya kimniñ priçinasından. (17/05), A éger ki povod töreler turgay da klegey domovlatstsa bolmaga töre alnına, aytıp, ki klermén anıñ, xayda ki nésin sézdim, axçasın, ya xumaşın, ya mülklerin, ki kénsi motsuma algaymén, na Eski u Yeñi Töreniñ şağavatu budur anıñki ademige, ki kñnsiniñ priçinasından bolmagay ya égirlikinden keçikmeklikine. (183/10),*

p.+sından 17/05, 21/07, 183/10, 202/08, 203/03, 204/36, 205/36

[=7]

prihoda < Uk, Po. *пригода, przygoda*, macera, vaka, dava, olay, aksilik: *éger anıñkibik kişige néme prihoda yoluxsa, ya xanlıx işte bolgay, ya xasta bolgay, ya miskinlikinden*

xaçkay, da tutkaylar yükçini, da keltirgeyler töre alınna, kérek anar bu türlü bérilgey. (172/04), Na mülk midir, xumaş mıdır, né ki de ése, kérek, ki turgay töreniñ möhürü tibine tapkınça, né bir uç bolmastır almaga, éger né xadar zaman ya kün kéçkilse, éger ki korunada; éger yat biylikte bolsa, ol borç éyesi kérek, ki bu türlü bolgay kélginçe istétsi, tözgey her birine munuñkibik prihoda, kimniñ ki orozsuzluxundan ya yazıxından yoluxsa. (192/10), Évét, ki saxlagay Téñri, ki yoluxkay ademilerge, ki küçüngeyler, ya kéndiniñ borçun tölemege bolmagay, da kérmenden xaçkay, ya yüz yaşırğay borç é[y]eleriniñ alınna, na anıñkibik borçlunuñ, xayda ki de nesin sezseler dovod bile, tirlikin, ya axçasın, ya mülklerin, éger stoyontsıy, ya ruxayontsıy, na bolur anıñki sinix kişiğe utru şparunklar étmege törege köre, da anıñ barça némesin odéržat étmege, ték vlasniy anıñkin, kim ki borçludur, ol roklar çıxkandan soñra, xaysın ki töre zamirit étse, yılı küniüne diyin, istéts kélginçe, prihodasına köre. (184/08).

p. 172/04, 183/25, 334/15, 335/15

p.+da 186/02, 192/10

p.+lar 184/17

p.+larda 184/43

p.+sına 184/08

[=9]

primit< Uk. *npuñmumu*, kabul etmek, benimsemek: *yene bilgeysiz, ki yoluxur bolgay kimsege, ki koroldan prokuratsia (vekaletneme, sipariş) keltirgey törege, da sorgay törege, tutarmısız yoxsa yox, xaysın ki töre anı primit étmex kérek. (180/15).* p. 180/15

[=1]

pripozivat< Uk, Po. *npunozıvamu, npunozıvamy, przypozywac*, çağırmaq, aramak, toplamak, almak: *éger ki bir kimése şparovat étkey, étkey kénsi borçlusunuñ üsne stoyontsı ya ruxoyontsı, da da turgay törelerine 3-ünçi törege, kérektir, ki anıñ bliskiylarin pripozivat étkey da dovodun körgüzgey anıñ yuvuxlarına, né borçtur, könülük bile, törelerge köre, néni ki töre priymit étse, şulprijt bile, ya tanıxlıx bile dovodniy, ki borç étken istéts ya ölgey ya yüz ya yüz yaşırğay borç éyesine utru, na kérek töre anar bir yıl kün zamirit étkey tözmege stoyontsi iménaga köreç. (182/02).*

p. 182/02

[=1]

pripozvat < Uk, Po. *npupozuvatı, npupozuvatı, przypozywac*, çağırmaq, aramak, toplamak, almak: *A éger ki bir kimése şparovat étkey, da ilgerigi viložoniy törede turmagay üçünçi törege diyin, na anıñkibikniñ şparunku zspolznut éter, kérek, ki yene yeniden étkey, zéra kim ki ilgerigi şparunktur, soñra kélgenine odoprit étme ge bolmastır; da her şparunktan kelir 8 axça: 2 axçası voytnuñdur, 4 axçası töreniñdir, 2 axçası détskiyiniñdir, da 3-ünçi törede anıñ bliskiylerin pripozvat étmex kérek, da dovodun körgüzmeç kérek munuñki prihodalarda yoluxkannıñ, töresi bulaydır. (184/41). xaçan ki de yoluxsa kimsege, ki borçun tölemege bolmagay, da zixat étkey şherden borçluları alınna, ya né türlü de kécikmexlix bolsa, da kelip, da kélip borç yeleri şparovat (emval belirleme, değerlendirme) étkeyler 3-ünçi törege diyin, nési de bar ése istétsniñ, ya stoyontsiy (taşınır) ya ruxoyontsiy (taşınmaz), na sorar povod bu 3-ünçi törede, ki né postup éteyim da dağın ari, na körgüzür añar töre, ki pripozvat étkeysén istétsin, tapup, 3-ünçi törege, na povod izdese listovniy pozov (soruşturma, hak, talep), na añar anı töre ayams nége dirin ki istétsin tapmıyın pripozvat étmege.(191/19), (191/23). p. 184/41, 191/19, 191/23, 195/30*

[=4]

priviléa < La, Uk, Po. *privilegium, npuвилей, przywilej, przywilejów*, ayrıcalık, imtiyaz, rüchan hakkı, tercih hakkı, önleyicilik hakkı: *Da barça érménige érk bardır töreden xanga almaga, alay xocaga, néçik miskinge, anıñ üçün ki érméniler knažatalardan ötleş, yoxsa kermenlerden ötleş tigül priv- ilévanydırlar, dağın da artıx priviléuvanydırlar korol'nuñ olturğuçundan, da xanlıx olturğuçka ilgeri törege kéndileriniñ priviléaları yanına béringendirler, a özge héç kimésege, da alay ox kim alarga bérdi töre, ték kéndi, özge kimése [tüğül], törelerin étser yérgesi bile toğru könülük bile. (322/38), bélgili éterbiz bilmege bügüngilerge barçasına, hali bolganlarga da kélgenlerge de, bu işlerni bilgenlerge bilmege, néçik te ki bu vaxtka dire Ilov rnenileri, bizge béringenler ol priviléalarnıñ tibine da kéndiniñ töreleri bile érméniniñ, xayısı ki ilgerilerimiz bizim alarga bérkitip édiler, xabul kördüx, da tuttux, da saxladıx. (250//11).*

p. 322/38

p.+ları 159/02, 323/38

p.+larıñ 75/11, 250/18

[=5]

priviléovaniy< La, Uk, Po.*privilegium*, *привилеѣ*, *przywilej*, *przywilejów*, ayrıcalık, imtiyaz, rüchan hakkı, tercih hakkı, önleyicilik hakkı: *Da barça érménige érk bardır töreden xanga almaga, alay xocaga, néçik miskinge, anıñ üçün ki érméniler knažatalardan ötleş, yoxsa kérmenlerden ötleş tigül priv- iléovaniydırlar, dağın da artıx priviléovaniydırlar korol'nuñ olturğuçundan, da xanlıx olturğuçka ilgeri törege kéndilerinij priviléaları yanına béringendirler, a özge héç kiméségé, da alay ox kim alarga bérdi töre, ték kéndi, özge kiméese [tügül], törélérin étser yérgesi bile toğru könülük bile. (322/38),*

p.+dırlar 323/37, 323/37

[=2]

priviléuvaniy< La, Uk, Po.*privilegium*, *привилеѣ*, *przywilej*, *przywilejów*, ayrıcalık, imtiyaz, rüchan hakkı, tercih hakkı, önleyicilik hakkı: *Da barça érménige érk bardır töreden xanga almaga, alay xocaga, néçik miskinge, anıñ üçün ki érméniler knažatalardan ötleş, yoxsa kérmenlerden ötleş tigül priv- iléuvaniydırlar, dağın da artıx priviléuvaniydırlar korol'nuñ olturğuçundan, da xanlıx olturğuçka ilgeri törege kéndilerinij priviléaları yanına béringendirler, a özge héç kimésege, da alay ox kim alarga bérdi töre, ték kéndi, özge kimése [tügül], törelerin étser yérgesi bile toğru könülük bile. (322/38).*

p.+dırlar 158/35, 158/36, 322/36, 322/37

[=4]

priymit< Uk. *приїмуму*, kabul etmek, benimsemek: *éger ki bir kimése şparovat étkey, étkey kénsi borçlusunuñ üsne stoyontsı ya ruxoyontsı, da da turgay törelerine 3-ünçi törege, kérektir, ki anıñ bliskiylérin pripozıvat étkey da dovodun körgüzgey anıñ yuvuxlarına, né borçtur, könülük bile, törelerge köre, néni ki töre priymit étse, şulprixt bile, ya tanıxlıx bile dovodnıy, ki borç étken istéts ya ölgey ya yüz ya yüz yaşırgay borç éyesine utru, na kérek töre añar bir yıl kün zamirit étkey tözmege stoyontsi iménaga köre. (182/05). A éger ki iş yoluxkay devi arasın, ki töre tapkay,ki xayısı strona zıdan tartgay, na bolur ér xatun üüin olturmaga, da xatun ér üçün, ya xardaş xardaş üçün yük tapkınça, anı töre priymit étmex kérek anıñkibik prihodada, kimge da yoluxsa, orozsuzluxuna köre. (186/01), a éger kéltirmede sse ol törede, na töre bérir, ki pomotsniy (bağlı, faydalı) işinde ançax tüşer, da xaldırır töre istétsine (davacı, davalı) birisi törege diyin na odmovı; éger éger ki klese baçnıy (tmkinli, ihtiyatlı) sözler bile, na*

igi, néni ki töre priymit étse, a éger ki klemese, na bérir töre, ki hlovniy (baş, ana, esas) işinde ançax tüşer. (192/30).

p. 182/05, 184/14, 186/01, 192/30

[=4]

proboşç< Uk. *proboszcz*, rektör, rahip, kahin, keşiş, papaz, mahle papazı, köy kilisesi papazı: *svéntégo Mixala Pol'skaégo i Srodétskégo yıxövlerniñ proboşçlarnıñ. (329/26).*

p.+larnıñ 165/11, 329/26

[=2]

prokurator< La, Uk, Po. *procurator*, *прокуратор*, *prokurator*, savcı, başsavcı, avukat, temsilci: *xaçan 2 kimése kénsi töresine kélse, her biri sözlegey kéndi işin, kérekmes, ki sözlegey réçnik (na polyx:prokurator üçün) axça bile yalga tutkan, ki égirlikten könülük klemegey ytme. Anıñkibik iş xarşıdır Téñrige da ari könülükke. (290/24).*

p. 290/24

[=1]

prokuratsia< La, Uk, Po. *procuratio*, *прокурація*, *prokuracja*, vekalet, sipariş, tasdik: *yene bilgeysiz, ki yoluxur bolgay kimsege, ki koroldan prokuratsia (vekaletneme, sipariş) kéltirgey törege, da sorgay törege, tutarmısız yoxsa yox, xaysın ki töre anı primit étmex kérek. (180/12).*

p. 180/12

[=1]

prorok< Uk, Po. *пророк*, *prorok*, kahin, peygamber, nebi: *Evelgi u könü yarğuşu Téñridir, né türlü buyurur markaré Tawi', ki yarğuşu éter Téñri kéndiniñ žoğovurtuna (halkına). Dağı da aytır prorok: «Biy Téñri bizim yarğuşumuz». (28/28), 5-inçi ki töre, da proroklar, da Awédaran téşkirilmestir, yoxése töre prézmuşéna'adan téşkirilir uluslarda u milletler arasına. Anıñ üçün boş éter Téñri, ki uslular térgep baxkaylar, né türlü iş ése, añar köre étkeyler yarğunu. (205/29). 4.ünçi, ki étkinçe Téñri yöpsündü töreni, u proroklarnı, da Awédarannı, néçik ki yaxşı urlux bolgay canımızga, da bu türlü könülük bile étmege yarğularnı. (205/26).*

p. 28/27, 213/04

p.+lar 20/33, 22/03, 204/29, 205/29

p.+larnı 20/28, 204/26, 205/26

[=9]

provod< Uk. *Проводу*, müşahide, idrak, görme: *éger ki yarğudan yoluxsa kimésege Ulu oruçta yérliçe utru ant né işte bolsa, éger ulu, éger kiçi, na ol yérliçe bérilmex kérek Provoddan (paskalyadan sonra mezar üste ölü anma töreni günü haftası) sonra nögerikünge antın tügellenmege, xaçan ki éksi de bir şherlidirler. (190/23), yene ulu oruçka kirip alay ox provodga dire viložéniyiy töre bolmagay, léç ol türlü, néçik yoğarı yazıpbiz, ol türlü bolur bolma. (179/21).*

p.+dan 190/23

p.+ga 179/21

[=2]

prus< Uk, Po. *Прусци, Пруссы, Prusy*, özel ad, etnonim, halk adı, 13. asırdan baltik denizi sahillerinde yaşadığı belli olan Prusi adlı kabile birliği: : *yarıxlı biy dabiyy Zigmunt, Téhriniñ düvükü bile korol' pol'skiy, ulu kn'az Litvaniñ, da Orusnuñ, Prusnuñ, dağın da özge uluslarınñ biyi da dédiçi. (74/14), anıñ üçün mén, Zigmunt, Téhriniñ sövükü bile korol' Pol'skanıñ, da ulu biy Litvaniñ, dağın da özge uluslarınñ-Krakovnuñ, Sudémirniñ,Sérazniñ, Kuyavniñ, Lénçitsaniñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xilméntskiy, élbéntskiy, Pomorskiy, dağın arı biy da dédiç. (251/14).*

p.+nuñ 74/15, 75/04, 248/43, 249/43, 250/14, 251/14

[=6]

pusta< Uk, Po. *пуста, пуста, pustka*, boş, boşluk, geçersiz, arazi, çöl, çorak, boş alan, ekilmemiş toprak, ıssız: *A éger psta salanı (köyü) kimése klegeyél bile olturğuzma, olturğaylar ol töre bile da xılıx bile, né türlü burun édi. (137/14),A mülk éyesi ki klegey andan yalga, da ol anar, öç étip, bérmegey da klegey ol mülkni pusta salıp kétmege, nési de buzulsa ol övniñ, povinéndir kénsi axçası bile yasatma, çünki tüştü anıñ gvarına. (339/29).*

p. 137/14, 177/04, 304/21, 305/21, 338/29, 339/29

[=6]

pustalıx< Uk, Po-Tr.*пуста, пуста, pustka*, boşluk, geçersizlik, boş olan arazi, çöllük, çoraklık, boşluk alan, ekilmemiş toprak, ıssızlık: *<Xan, ki xayısı biyge yébérgéy dérzava ya pustalıx, da ol biy xan buyrux bile ol yérde xala yapkay, ol anıñ méñi dérzavasıdır. (64/36), bu türlü bolgay, ulu biylerden kiçi biylerge néme yér bérsele, ala ox kiçi biylerden sala.ılarga bérilse néme pstalıx, yér, ki yasagaylar ya, ormanlarını késip,*

(ferman, hüküm, yargı) étip zapisat (kayıt etme) éttirdiler aktaga (kanıt, belge). (196/41). r. 196/41

[=1]

raytsa< Uk, Po. *райця, rajca*, konsey üyesi, meclis üyesi, danışman, avukat, vekil, yargıç: *Al ki köpten tügül, xaçan ki boldı ayrı işler aralarına bugurmistr bile, raytsalar da xara él bile şehrimizde Ilovda anıñkibik alarnıñ töreler üçün, köründi, ki kéreklidir xaçan ki ol töreler yazılğan édi érméni tili bile. (251/21). r.+lar 251/21*

[=1]

réçnik< Uk, Po. *речник, rzecznik*, sözcü, avukat, savunmacı, konuşmacı, mahkeme temsilcisi: *Da yene yoluxkay, kimse töreniñ alına ki klegey kensiniñ bliskiyin (yakın, akraba) motsovat étme, ya oğlun, ya xardaşın, ya kénsiniñ ötmek yévüçün, bularnı bolur étme, tek axçaga yalga tutkan réçnikni (temsilci, vekil) bolmas. (180/20)., Xaçan 2 kimése kénsi töresine kélse, her biri sözlegey kéndi işin, kérekmes, ki sözlegey réçnik axça bile yalga tutkan, ki égirlikten könülük klemegey yétme. (121/34), xaçan 2 kimése kénsi töresine kélse, her biri sözlegey kéndi işin, kérekmes, ki sözlegey réçnik (на полях:prokurator üçün) axça bile yalga tutkan, ki égirlikten könülük klemegey ytmé. Anıñkibik iş xarşıdır Téñrige da ari könülükke. (290/23).*

r. 53/15, 121/34, 185/11, 232/06, 233/06, 290/23, 291/23

r.+ler 52/14, 230/32, 231/32

r.+ni 180/23

[=11]

régnom< La. *regnum*, krallık, padişahlık: (на полях, ékstra régnom üçün). (334/19).

r. 334/19

[=1]

réka< Uk, Po. *рика, rzeka*, akar su, nehir, dere, ırmak: *alay ox töre buyurur xanga ulu rékalar üstüne köprüler yapmaga, karvasaralar yapmaga da can övleri. (59/04). A tarlovlar, xaysı ki rékalar bile suvarırlar, bolgay kélişi 5-ten 1 ülüş;ol, ki suvarılmaslar, ondan bir, zéra toprax yalğızdır xanıñ u biyniñ, dügül suv. (64/06), da povétlerni (illerin, ilçelerin) tağları bile, rékaları (ırmakları) bile da méžaları bile, toxtatkay, né türlü ki burungi xanlar. (237/12).*

r.+lar 59/04, 64/06

r.+ları 58/13, 236/12, 237/12

[=5]

réplika < Uk, Po. *реплика, replica, replica, kopya*, çoğaltma: *Anıñüçün voyt (karakol başcıs, hakem) Voytséx Pédian da ahalar (agalar) vézdırit étıp(dikkat edip) ilgeri bolgan zıvıçaylarga (geleneklere), dékret (hüküm, buyruk) bile zakroçıt (engelleme, önleme) éttiler, barmaga bir kişige de ték réplika (kopya) da dublika (ikinci nüsha).*(196/37).

r. 196/37

[=1]

rımalı < La, Uk, Po-Tr. *Roma, Рим, Rzym*, özel ad, toponim, ülke ve kent adı, Roma, Roma imparatoruğu, Roma imparatorluğunun başkenti: *Bu övrençik burun Rımalılarda bar édi, ki 72 adam dayma sağıştı édiler barça türlü işler için.* (217/15).

r.+larda 34/06, 216/15, 217/15

[=3]

rımovana < Al, Uk, Po. *Räumen, римовання, румовання, rutowanie*, mülkiyet hakkı, konut, mankul, taşıma, intikal hakkı, birinci sahibinden devr alm: *Éger uvyazana da rımovana Birge bérilse éksi de, 2 ança bérilmex kérek, né xadar yoğarı yazılıptır axça voytka da törege.* (177/20), *Na töre anjar bérir ol rok çıxkanda soñra 3 haftada viyazanasına da birsı 3 haftada rımovanasın yérlice utru, da xonaxka utru 4 kün.* (182/19). *Rımovanasi övlernip bu türlüdir. Xaysınıñ roku çıxsa töre bile da éyesi mülknüñ kénsiniñ miskinlikine köre ki udérzat étmege bolmasa, kérek töreden turgay voyt töreçileri bile, da kélgey ol övge, da ol kişige, kimge ki borç için tüştı ol öv, kérek berme xalxasın xoluna da anıñ erkine, da ol kişi kérek ki oçaxına ot xoygay kensi, da ol öv éyesine, yerli ése, 3 hafta kün bérgeây boşatkınça. Éger ki xonax ése, 4-ünçi küнге dire.* (339/16).

r. 177/20, 338/38, 339/38

r.+sı 181/13, 193/02, 193/05, 193/07, 339/16

r.+sın 182/19

[=9]

rımované < Al, Uk, Po. *Räumen, римовання, румовання, rutowanie*, mülkiyet hakkı, konut, mankul, taşınır: *Rımovanési övlernip bu türlüdir. Xaysınıñ roku çıxsa töre bile da éyesi mülknüñ kénsiniñ miskinlikine köre ki udérzat étmege bolmasa, kérek töreden turgay voyt töreçileri bile, da kélgey ol övge, da ol kişige, kimge ki borç için tüştı ol öv,*

kérek berme xalxasın xoluna da anıj erkine, da ol kişi kérek ki oçaxına ot xoygay kensi, da ol öv éyesine, yerli ése, 3 hafta kün béргеây boşatınça. Éger ki xonax ése, 4-ünçi küнге dire. (338/16).

r.+si 176/15, 338/16

[=2]

ritsér< Po, Uk. *rycerz, ричар, личар*, şövalye, kahraman, savaşçı: *Éger kimése ulu kökten, ya xanlıx olturğuçtan, ya ritsér, ya alpavut, ya žolnér kélgeyler vanknuj salasına, da klegeyler turma, da işitkeyler, ki vankta dağın igi yer bar turma, da bargaylar vank'ka bırğılar bile, nağaralar bile, da çalıçılar bile, da xatın kişler de Birge bolgaylar, da vank'nıj harbéti alarnı nadan tıygay, da alarga körklü sözler bile sözlegey. (303/31).*

r. 135/24, 302/31, 303/31

[=3]

rika< Uk, Po. *pıka, rzeka*, akar su, nehir, dere, ırmak: *Éger kimése rikadan, xayısı ki salada bariyır, da kimése yol étkey suvga kénsi baxçasına suvarmax üçün, da ol suvnu kéndiniñ kéltirmexinden baxmagay, da anıj baxmamaxından su xoñşusuna ziyan étkey, da anıjkıbık suvnu, ki kéltirmexından xoñşusuna anlatmagay, anıjkıbık ziyanı ol kişi tölemex kérek. (311/30), alay ox töre buyurur xanga ulu rékalar üstüne köprüler yapmaga, karvasaralar yapmaga da can övleri. (237/26), a tarlovlar, xayısı ki rikalar bile suvarırılar, bolgay kélişin 5-ten 1 ülüş; ol, ki suvailmaslar, 10-da 1, zéra toprax yalğızdır xannıj u biyniñ, düğül suv. (241/29).*

r.+dan 144/30, 310/30, 311/30

r.+lar 236/26, 237/26, 240/27, 241/29

[=7]

rok< Uk, Po. *црок, црок, рік, року, рок*, zaman, süre, dönem, yıl, vakıt, çağ, saat, döne: *Éger korol korunada bolsa, 3 kéz 3-er hafta rok bérmeç kérek. (167/17), Rımovanasi övlernip bu türlüdir. Xaysınıñ roku çıxsa töre bile da éyesi mülkniñ kénsiniñ miskinlikine köre ki udérzat étmege bolmasa, kérek töreden turgay voyt töreçileri bile, da kélgey ol övge, da ol kişige, kimge ki borç üçün tüşti ol öv, kérek berme xalxasın xoluna da anıj erkine, da ol kişi kérek ki oçaxına ot xoygay kensi, da ol öv éyesine, yerli ése, 3 hafta kün béргеây boşatınça. Éger ki xonax ése, 4-ünçi küнге dire. (339/16). Yene bir kimésege yoluxkay, ki algay töreden dovodga, da töre anjar kün*

zamirit étkey, da otporniy strona, ki alıp édi dovodga, da ilgeri kéltirgey ol roktan , da töre satun algay, da povodnu pripzvat étkey, aytıp, ki klermén anar könülmege, da povodny héç körüp turmagay, né töre kérek salgay 3 kéz törege diyin da igi baxkay, éger ki sluşny dovodu bolsa, na anı töre könültür, da né ki naklad étti törege, anı borçlu bolur güneş batkınça tölemge otporniy yanga; alay ox povod tursa kününe, rokuna, da otporniy strona klemes, ol da alay ox kénsi işine tüşer, néçik yoğarı yazıpbiz. (195/39).

r. 167/17, 182/17, 330/05, 331/05

r.+lar 184/05, 189/37

r.+larını 167/21, 330/07, 331/06

r.+tan 194/40, 195/29

r.+u 176/16, 195/02, 195/09, 338/16, 339/16

r.+una 195/39

[=17]

rola< Po, Uk. *rola, рілья*, ekilebilir toprak, ekin yerleri, sürülebilir toprak, işlenebilir arazi, tarım yerleri, tarıma elverişli: *buyurganından töreniñ né 1-i da bolmasa alıştırmaga rol'alarınıñ arasın xoşusuna kénsiniñ, xaysı rul'alarınıñ hranitsasın bérkitkendir. (120/35), éger ki xaysı xoşularınıñ arasına hranitsalar bolgay övler arasına da tizde rol'alar arasına, da talaşkaylar aralarına, biri aytkay, ménimdir, da birisi aytkay, séniñ digül. (134/36), 35 kapitula. baxçalarınıñ da rolalarınıñ. (275/33).*

r.+lar 120/35, 121/01, 134/36, 290/06, 290/07, 291/06, 291/07, 302/18, 303/18

r.+ların 69/31, 244/40

r.+larına 245/40

r.+larınıñ 69/09, 103/28, 120/30, 120/32, 120/34, 244/30, 245/29, 274/33, 275/33, 290/03, 290/04, 291/03, 291/04, 291/05

r.+sın 113/14, 282/37, 283/37

[=29]

rontsa< Po.*rzadca*, müdür, hakim, hükümdar, idareci, yönetim, yönetic: *Mikolay Yordan Zakliçinden voynitskiy rontsa barçasınıñ Krakovnuñ da Spişniñ. (329/22).*

r. 165/01, 329/22

[=2]

roy< Uk, Po.piü, рою, рój, oğul, dolub taşmak, arı kovarı, sürü: *Éger kimése satkay balın evelbaharıñ artmaxı üçün çulularını,anıñkibik çulularnı alıp xoymax kérek yérşne, xayda çulular xoyarlar, onunçı ya igirminçı küñge dire alarnı saxlama tanıxlıx üçün, éger ol çulular yéberseler roy ya yébermeseler. (287/25).*

r. 117/11, 286/25, 287/25

[=3]

rula< Po, Uk. *rola, рiлля*, ekilebilir toprak, ekin yerleri, sürülebilir toprak, işlenebilir arazi, tarım yerleri, tarıma elverişli: *buyurganıñdan töreniñ né 1-i da bolmasa alıştırmaga rul'alarnıñ arasın xoñsusuna kénsiniñ, xayısı rul'alarnıñ hranıtsasın bérkitkendir. (290/05).*

r.+larnıñ 290/05

[=1]

ruxayontsı< Po. *ruxayoncıy*, hareket edebilen, taşınır, menkul: *éger ki bir kimése şparovat étkey, étkey kénsi borçlusunuñ üsne stoyontsı ya ruxoyontsı, da da turgay törelerine 3-ünçı törege, kérektir, ki anıñ bliskiylerin pripozıvat étkey da dovodun körgüzgey anıñ yuvuxlarına, né borçtur, köñülük bile, törelerge köre, néni ki töre priymıt étse, şulprixt bile, ya tanıxlıx bile dovodnıy, ki borç étken istéts ya ölgey ya yüz ya yüz yaşırğay borç éyesine utru, na kérek töre añar bir yıl kün zamirıt étkey tözmege stoyontsı iménaga köreç. (182/02).*

r. 181/42

[=1]

ruxayontsıy< Po. *ruxayoncıy*, hareket edebilen, taşınır, menkul: *Évét, ki saxlagay Téñri, ki yoluxkay ademilerge, ki küçüngeyler, ya kéndiniñ borçun tölemege bolmagay, da kermenden xaçkay, ya yüz yaşırğay borç é[y]eleriniñ alınına, na anıñkibik borçlunuñ, xayda ki de nesin sezseler dovod bile, tirlikin, ya axçasın, ya mülklerin, éger stoyontsıy, ya ruxayontsıy, na bolur anıñki sinix kişige utru şparunklar étmege törege köre, da anıñ barça némesin odérzat étmege, ték vlasnıy anıñkin, kim ki borçludur, ol roklar çıxkandan soñra, xayısın ki töre zamirıt étse, yılı küñüne diyin, istéts kélginçe, prihodasına köre. (184/01). ki borçun tölemege bolmagay, da zıxat étkey şherden borçluları alınına, ya né türlü de kéçikmexlix bolsa, da kelip, da kélip borç yeleri şparovat (emval belirleme, değerlendirme) étkeyler 3-ünçı törege diyin, nési de bar ése istétsniñ, ya stoyontsıy (taşınır) ya ruxoyontsıy (taşınmaz), na sorar povod bu 3-ünçı*

törede, ki né postúp éteyim da dağın ari, na körgüzür añar töre, ki pripozvat étkeysén istétsin, tapup, 3-ünçi törege, na povod izdese listovniy pozov (soruşturma, hak, talep),....(191/16).

r. 184/01, 191/16

[=2]

sabap< Ar. سبب, fırsat, gerekçe, neden, argüman, deliş, kanıt, etmen, etken, tutulum: éger ki aluçı kénsi ki érki bile bazarnı boşatsa, ol algan némeni, ol çaxta ol sabaptan bolur ol igilikni özege satma. (152/34).

s.+tan 152/34

[=1]

sadağa< Ar. صدقة, hayır iş, bağış, sadaka: éger ki sadağa barça némeden artıx ése, yoxése yarğunu könülik bile tiyesidir étmege, tiymes xocaga yüz körme, né miskinge yarlığama, ne türlü ki yagandır: «Yarığama yarlığa törede». (216,02).

s. 33/19, 216/02, 217/02

[=3]

sahal< Ar. سهل, sade, basit, kolay, rahat, değersiz, işe yaramaz, beğ para etmez, önemsiz, anlamsız: bugün körüyirbiz, sahal iş üçün da héç néme üçün mahalede, u hézém arasına, da talaşkanda asrı yaman körksüz antlar içerler. (225/20).

s. 44/09, 224/21, 225/20

[=3]

sahat< Ar. ساعة, zaman, zaman dilimi, çağ, süre, döne, saat: éger kimése kiméseni köydürgey ot bile duşmanlıxtan, ki ol kişi ol sahat tutulgay anıñkibik isi iş vaxtına otnuñ, anıñkibik küydürüçi, néçik ot bile yñıldı, alay ox ottan tas bolmax kérek. (111/05),Egâr péşekâr çekmânni ya añar köre oxşaş némeni özge, añar bérgeñ işni uzax tutkay, da anı küye buzgay ya sıçxan yégey, anıñkibik işten ziyannı péşekâr tölegey barça. éger anıñkibik némeni péşekâr, alıp, tusnax xoygay, ol sahat ox borçludur çıxarmaga. (150/27), egr vaxtına sahatına tutulmasa, etkeninden soñra tutulsa, anıñkibik ögütlemex kérek zından bile, da axça curumu bile, da töleme barça ziyannı, xayısı ki ot anıñ sebepinden boldı. (283/01).

s. 111/05, 150/27, 280/42, 281/42, 316/13, 317/14

s.+ına 111/09, 282/01, 283/01

[=9]

sala< Uk, Po. село, села, köy: *Éger kimése rikadan, xayısı ki salada bariyır, da kimése yol étkey suvga kénsi baxçasına suvarmax üçün, da ol suvnu kéndiniñ keltirmexinden baxmagay, da anıñ baxmataxından su xoşusuna ziyan étkey, da anıñkibik suvnu, ki keltirmexindan xoşusuna aňlatmagay, anıñkibik ziyanı ol kişi tölemex kérek.(144/31), A éger pusta salanı (köyü) kimése klegeyél bile olturğuzma, olturgaylar ol töre bile da xılıx bile, né türlü burun édi. (137/14),Éger kimése ulu kökten, ya xanlıx olturğuçtan, ya rıtsér, ya alpavut, ya žolnér kélgeyler vankniñ salasına, da klegeyler turma, da işitkeyler, ki vankta dağın igi yér bar turma,da bargaylar vank'ka bırğılar bile, nağaralar bile, da çalıçılar bile, da xatın kişler de Birge bolgaylar, da vank'niñ harbéti alarnı nadan tygay, da alarga körklü sözler bile sözlegey. (303/32).*

s. 71/29, 137/01, 137/02, 246/42, 247/43, 304/16, 305/15, 305/16
s.+da 144/29, 144/31, 147/14, 310/29, 310/30, 311/29, 312/36, 313/36
s.+lar 84/39, 258/27, 259/23
s.+larga 77/30, 252/17, 253/18
s.+ları 128/03, 296/12
s.+ların 242/12
s.+larnıñ 65/27, 72/13, 248/10, 249/10
s.+nı 137/14, 304/21, 305/21
s.+sına 135/26, 302/32, 303/32

[=35]

salaçı< Uk, Po-Tr, село, села, köylü, köyde, yaşayan, çiftçi, mukim, kırsa, adam, erkek: *dağı da yılınıñ kirgenine küçüne köre işlegey salaçı, a ulukönde işlemegey. Yox bolsun ol iş, égirlik övrençiki. (64/27), ki kermen éli artıx hörmette bolgay, né ki salaçı, slaçılar artıx hörmette bolgay, né ki salaların mağazıçıları.(243/12), Bu türlü saban sürme, orax orma ya çzge işler, da ol salaçı anıñkibik artıxsı işten ki naxıs bolgiy édi [ya olgiy édi], anıñkibik biy, ol, ki artıxsı ayıttı işleme, yazıxlıdır Téhriniñ alnına. (263/39).*

s. 64/27, 65/25, 68/01, 84/24, 90/09, 90/13, 240/38, 241/39, 242/11, 243/12, 244/03, 258/20, 259/16, 263/40, 265/01
s.+lar 65/25, 84/37, 242/11, 243/12, 258/26, 259/22, 311/18
s.+larga 65/09, 137/07, 137/10, 242/03, 243/04, 304/18, 304/19, 305/18, 305/19
s.+larına 90/07, 263/39

satama< Ar? **صدمه**, çarpam, şok, kaza, tesadüf, rastlantı: *kimése kimse bile yolga çıxsaya bargay, alardan xaysına bir satama yoluxsa, attan yıxılmax, albo atı köprüde tüşkey, ya arabası balçixta xalgay da çıxma bolmagay, ya anıñkibik araba axtarılgay ya singay,- yoldaşayı salıp ketmegey. (125/28), néçik töre buyursa yazılğan başı üçün, ol, kim ki üşkürtti atnı da sebep boldı satamaga, töler başın xardaşlarına da yovuxlarına. (142/30), éger pastuxnuñ (çobanın) vaxtına ol ziyan yoluxsa da küçü étmegey ol satamanı kéri étmege, kérek éyesin kéltirgey, kimge ki ziyan boluptır, ol yerde. (313/25).*

s. 125/28, 126/21, 140/36, 294/13, 294/27, 295/26, 308/03, 309/04

s.+dan 86/21, 86/26, 104/12, 108/34, 130/31, 133/23, 143/15, 147/13, 260/16, 260/19, 261/16, 261/19, 276/02, 277/02, 278/41, 279/42, 280/22, 281/22, 298/24, 299/23, 300/34, 301/33, 310/05, 311/05, 312/35, 313/35

s.+ga 140/28, 142/30, 146/07, 295/11, 306/39, 307/39, 308/37, 309/37, 312/13, 313/13

s.+lardan 142/06, 308/26, 309/26

s.+nı 89/34, 146/33, 262/35, 263/35, 312/25, 313/25

s.+sından 126/23, 294/28, 295/27

[=56]

saxt< Fa. **سخت**, uyanık, ihtiyatlı, tetikte, hızlı, dikkatli, yüksek ruhlu, (asil anlamı ise, sert, mühkem, berk, pek, fazladır): *tiyişlidir yarğuçıga, ki l'ataları bile tügel bolgay, da anlı, u axıllı, da saxt bolgay, bolmagay, ki, töreni anlamıyın, kmésege éksiklik étekey. (31/22), tiyişlidir yarğuçıga, ki l'ataları bile tügel bolgay, da anlı, u axıllı, da saxt bolgay, bolmagay, ki, töreni anlamıyın, kmésege égirlik étekey. (215/13).*

s. 31/22, 214/13, 215/13

[=3]

sb< Er. (kısaltma), **uuyhunulı**, ak, beyaz, para birimi, (tümü ile Türkçede olan Akçanın çevirisidir. Ermenice de **uuyhunulı**=sepidak, **سپیدک** Farsçada ise sepidek şeklinde Ağca ve Akça'nın çevirisidir): *apél'atsıyanı sarnatmaxtan 3 sbdir; ki ki işin tüşürdi, ol bérir. (188/13),a éger ki xul xatunu bile satun alğan ése, ol çaxta xatun bile da oğlanları bile érkli bolur, xullux étip, néçik ayılğandır, ol sbnı, ki anıñ üçün bérilğendir. (2266/04), Yoluxur köp köp kişilerge satma térek üsne yemişni baxçada alsam üçün. alsam étse döletlidir, ziyan étse döletsizdir. Da kéndiniñ dövletsizlikine yazsın. Da anıñkibik satıx 3 tanıxnuñ alnına bolmax kérek, da anıñki satıxnuñ vaxtı 10 küñge diredir, xaysı 10 küñnüñ*

arasına bolur aluçı poşman bolmaga, a xaçan çıxsax 10 kün, ol bazar tutulmax kerek da tügellengey. A aluçı 10 künden soñra kerek sbsin tölegey. (288/07). s. 236/23, 318/15, 324/32, 324/33, 324/40, 325/32, 325/32, 330/15, 330/20, 330/24, 330/26, 330/30, 330/31, 330/37, 332/10, 332/10, 332/11, 332/31, 332/34, 336/02, 336/13, 336/29, 337/13, 338/05, 338/36, 338/37, 338/37, 338/39, 340/04, 340/09

s.+dir 188/13, 332/24, 332/29

s.+gnı 331/15

s.+nı 171/19, 266/04, 268/26, 270/36, 272/37, 330/21, 334/04, 334/10, 336/20, 337/20

s.+nıñ 336/40

s.+sı 282/25, 332/31, 332/31

s.+sın 288/07

s.+sinden 280/11

[=50]

sbg< Er. (kısaltma), *uyğunluq*, ak, beyaz, para birimi, (tümü ile Türkçede olan Akçanın çevirisidir. Ermenice de *uyğunluq*=sepidak, سپيدک Farsçada ise sepidek şeklinde Ağca ve Akça'nın çevirisidir): *éger kermen oturğuzsa ya xala yasasa, yasaxların da xoygay oxşaşı bile. Dağı da érki bar xannıñ fli sbg xaxtırmaga töre bile. A kn'zatalarnıñ yoxtur érki xaxtırmaga xannıñ érkenden başxa ya buyruxundan başxa. (237/23), da ol tusnaxlarını tutuçı, éger néme artıx asıx alıp ése ol ari bérیدن, ol xadar axçadan, ki bérıp édi, na anı, ne ki artıx alıptır kéndiniñ sbgsından kénsi asıx üçün, da sağışlagay baş bérgen axçası üstüne da xaytargay. (280/11), a éger korol' Krakovdan dağın yuvux bolsa, anı da töreçiler tapkay, ol xadar yırax barmaxnıñ zarcnıñ artıxın töreçiler sunduxka salgay ol sbgniñ. (337/40).*

s. 237/23, 241/24, 243/10, 249/21, 249/23, 261/32, 265/30, 267/07, 283/02, 287/18, 291/23, 315/19, 315/20, 315/39, 319/16, 319/20, 319/21, 319/23, 325/33, 325/39, 325/41, 327/01, 331/16, 331/20, 331/24, 331/26, 331/30, 331/33, 331/36, 333/09, 333/10, 333/31, 333/34, 337/29, 337/29, 339/05, 339/36, 339/37, 339/37, 339/37, 339/39, 341/04, 341/08

s.+dan 281/10, 331/33

s.+dır 333/22, 333/25, 333/28

s.+ı 265/41, 283/26, 287/05, 333/31, 333/31, 339/30

s.+ın 267/27, 272/14, 273/14, 289/07, 319/25

s.+ına 271/19

s.+lernı 331/21

s.+nı 267/04, 267/26, 267/34, 269/23, 269/26, 271/36, 273/37, 279/34,
335/04, 335/10, 337/29, 337/40

s.+sından 281/11

[=74]

sdépannos< Yu, Er. *Στεφανος*, *Ստեփանոս*, özel ad, kişiadi, 1155 1195 yılları arsında Mixitar qoşla (1120 ve ya 1130-1213) aynı zamand Azerbaycanın Gence şehrinde yaşamış Albanyanın piskoposu ikinci Stepandır: *Haybat ari vartabédniş Mik'ajélniş yasaganı bu Töre bitikini xoltxasından Sdép'annos gat'ağigosnuş barça érménilikniş. (203/15). Évét ki xaytıp boldu sebep bu Töre bitinki yazmaga hörmət xoyganından bizge dér Sdép'annos gat'ağigosnuş barça érménilikniş.(209/41), Kimése bu tanıxlıxı ağırsınmasın, tügül yalğız tügel ademiler tanıxlar boldu krisdos üçün, yoxése oğlanlar da, néçik Pét'ğéhémniş oğlançıxlar, dağı da surp Sdép'annos igit vaxtına, dağı da köpler bularga oxşaş. (223/07).*

s. 203/16, 209/41, 211/13, 223/07

s.+nıñ 223/17

[=5]

sdépanos< Yu, Er. *Στεφανος*, *Ստեփանոս*, özel ad, kişiadi, 1155 1195 yılları arsında Mixitar qoşla (1120 ve ya 1130-1213) aynı zamand Azerbaycanın Gence şehrinde yaşamış Albanyanın piskoposu ikinci Stepandır: *Haybatlı ari vartabédniş yasaganı bu Töre bitikini xoltxasından Sdép'annos gat'oğigosnuş barça érménilikniş.(18/03), Évét ki xaytıp boldu sebep bu Töre bitinki yazmaga hörmət xoyganından bizge dér Sdép'annos gat'ağigosnuş barça érménilikniş. (25/36), da éger tapulur ése bu bitikte, ki köpler, yalğanlıx bile birlenip, da yağlan tanıxlıx bile yamanlıxı uça çıxarırlar, néçik Najpéut'nuş Éski Törede da surp Sdép'anosniş Yeñide, bu işler yağlan tanıxlarnıñ yamanlıxı bile édi. (222/17).*

s. 18/05, 25/36, 26/32, 40/27, 202/22, 208/41, 210/13, 222/06

s.+nıñ 41/14, 222/17

[=10]

sdoroj < Uk. *сторож; сторожа* ‘стража’, bekçi, güvenlik, devriye: *dağı da biyi xulun yéberse sdorožga da xolga tüsse, tiyişlidir biy satun algay.* (241/08).

s.+ga 241/08

[=1]

sdrona < Po. *strona*, sayfa, yan, taraf, yön, parti, kanat, kenar: *a éger ki 1 töreni turgay povodna sdrona, da 1-i 1-i artundan 3-ünçi künge dirin turmagay, anıñkibik kişi ilgergi törelerni ta éter, kérek yeñi baştan yene pozuvat étkey.* (169/33).

s. 169/33

[=1]

sdupén < Uk, Po. *ступінь, ступеня, ступня, stopien*, merhale, ayak, derece, adım, aşama: *kim ki bu roklarnı (surelerini) kéçirse da kéltirmese korol’dan kéndi işine boluş, ol kişi kéndi işin tas éter ol işte ol sdupénde, xaysı iş üçün, ki korol’ga alıp édi.* (167/24). s.+de 167/24

[=1]

sebep < Ar. *سبب*, fırsat, gerekçe, neden, argüman, deliş, kanıt, etmen, etken, tutulum: *ékinçi, helbette, yaxşı érkine bériri ademiniñ barça yaxşılıxın xılınmaga, xaysın ki toxtatır, ki bizim érkimizdedir, ki barça ademiler bile könülük bile barmaga. Ol sebep bile né Awedarannı yazıp, xoymadılar evelden, yoxése söz bile ayttılar.* (19/19), *a kéndiniñ biyiniñ étmegenine éger péşekâr xaysı sağıtın yalga algıy édi işlemege kéndiniñ başxa işin da ol sağıt işte buzulğıy édi, biyniñ bolur ol ziyan, anıñ sebepinede, ki ol yalga tutkan töler yalın kéndiniñ biyin.* (151/16), *éger ki aluçı kénsi érki bile ol bazarnı boşatsa, ol alğan némeni, ol çaxta ol sebepten bolur ol igilikni özgege satma.* (319/11).

s. 19/19, 20/10, 24/30, 25/12, 25/34, 53/25, 87/03, 87/18, 87/36, 89/36, 105/17, 142/29, 146/04, 157/33, 204/02, 204/17, 205/02, 205/18, 208/18, 208/29, 208/40, 209/18, 209/29, 209/40, 232/11, 233/11, 260/26, 260/33, 260/41, 261/26, 261/32, 261/41, 262/36, 263/35, 276/23, 277/23, 308/37, 309/37, 312/11, 312/27, 313/11, 322/18, 323/18

s.+i 104/26, 155/31, 276/08, 277/08, 320/23, 321/23

s.+in 106/18, 186/25, 276/42, 277/42

s.+inde 151/16, 317/27

s.+inden 110/12, 110/14, 111/14, 119/17, 119/19, 146/36, 150/29, 150/33, 280/25, 280/26, 281/25, 281/26, 282/03, 283/03, 288/21, 288/22, 289/21, 289/22, 312/27, 313/27, 316/14, 316/16, 316/27, 317/15, 317/16

s.+ine 88/12, 262/06, 263/06

s.+ler 107/28, 144/21, 278/22, 279/22, 310/25, 311/25

s.+lerinden 197/21

s.+ten 21/09, 22/26, 88/09, 141/09, 145/21, 204/37, 205/37, 206/21, 207/21, 262/04, 263/04, 308/09, 309/09, 312/01, 313/01, 318/11, 319/11

[=107]

sékinlik< Ar-Tr. سَكَن, naziklik, hafiflik, kibarlık, mülayimlik, sakinlik, sessizlik: *éger ki kimése töreni hörmetlemese sağıt bile ya söz bile érméniniş, ol çaxta anıñkibikni ögütlemex kérek töre bile, yañılğanına köre, anıñ üçün ki bilmex kérektirler, törege anıñ üçün kélmestirler ki xalaba étkeyler, yoxése her 1-i kérek izdegey sekinlik bile da hörmet bile könülükün kéndiniş (325/22).*

s. 160/13, 325/22

[=2]

sénca< Po. *sedzia*, hakim, yargıç, hakem: *Könülük bu türlü körgüziyir da belgili töre yanına barçasına bolmax kérek, ki kéndi yarğıuçı né 1 deviniş yarğıusun étme bolmastir, bolup kéndi yalğız, ale kéndiniş töresine érméniniş bolgay 12 tañlangan igi xartlar, ki érméni töresin igi bilgeyler. Éğâr ki 12 bolmasa, bolgay 6 ya 8, éğâr 6 bolmasa, bolsun 4. Bu türlü xılıx bile étilgey töre, özge türlü tigül, da né 1 yaryuçı övretmege bolmastir, xayısı ki töresin kéndi étser, ol kénsi bolur édi podızdıréni bélgili. (Ha полях:Övrâtkân secza podezraniy).(325/16).*

s. 325/16

[=1]

séraz< Po. *Sieradz*, özel ad, toponim, Polonya'da 13. asra ait ve Ludzin ilinde Warta nehri kenarında yapılmış bir şehir: *Yraslav z Lâskadan Sérazdan. (164/31), anıñ üçün mén, Zigmunt, Téñriniş sövükü bile korol' Pol'skanış, da ulu biy Litvanıñ, dağın da özge uluslarını-Krakovnuş, Sudémirniş,Séraznuş, Kuyavnuş, Lénçitsanış, Orusnuş, Prusnuş, Xılméntskiy, élbéntskiy, Pomorskiy, dağın arı biy da dédiç.(74/39), starostası Ulu polskanış. (250/13).*

s.+dan 164/31, 329/18

s.+nıñ 75/02, 250/13, 251/13

[=5]

sérhiy< La, Uk. *Cepzeü, Sergius*, özel ad, kişi adı, Sergey, Ermenice sarkis adı ile aynı, kral sarkisin adı: *Mén, Ivaşko, Sérhiy éréspxan oğlu. Pan ata, xolarmén biylikiniñizden, néme algay, néme körüklü atalgaysız....Pan Holub, xolarmén ...Pane Holubnuñ, canabar Hanusnuñ ata. (ov) 1115 [=1666] tvagan ogsdsi 9 ihiwluze (202/02).*

s. 202/02

[=1]

sérp< Uk, Po. *cepn, sierp*, biçme aleti, orak: *67 kapitula. kim ki kiméseniñ tarlovuna kirgey sérp bile. (70/32), kise ki kirgey bitişke ya tarlovga kiméseniñ, kérekmestir ki kirip orgay kéndiniñ asıxı üçün. Éger néme xolu bile üzse, anı bolur étmege. Éger ki éerp bile ziyan étti ése da éyesi anı tapsa taxılına kéndiniñ, ziyanın éyesine tölemex kérek. (127/03),*

s. 70/32, 126/29, 127/03, 246/19, 247/19, 294/31, 294/34, 295/30, 295/33

[=9]

séym< Uk, Po. *ceým, sejm*, kurultay, kongre, meclis, Polonya eşraf kongresi: *da bérildi Pétirkovda séymde (kurultay) barçası bile şapatkün, yuvux yıxkünniñ alnına Adénahasniñ, parégéndanına. (329/06).*

s.+de 164/08, 328/07, 329/06

[=3]

sıfat< Ar. *صفت*, yüz, görünüm, görünüş, görkem: *A éger ki k'risdân dinsiz öldürse érki bile, xan bahasın tölegey, néçik yazgandır. a éger ki érksiz öldürdü ése, xolun késkeyler, da xan bahasın töletkey. Yoxése adamniñ xanıniñ bağısı yoxtur, zéra Ténri yaratıptır sıfatına oxşaş da ölüden turğuzmaga Ténriniñ xolundan yalğız kélir. (239/15).*

s.+ına 60/32, 238/15, 239/15

[=3]

sındémirskiy< Po. *Sadomierzski*, özel ad, toponim: *Mikolay Şidlovtsadan Sındémirskiy. (329/21).*

s. 329/21

[=1]

siméon< İb, Yu, La, Er, Uk, Po. *Şimon, Συμεων, Symeon, Ушлѣтнѣ, Цѣлуѣтнѣ, Сѣмон, Symeon*, özel ad, kişi adı, Yakubun ikinci oğlu, شمعون, Şem'un: *a K'risdosnuñ*

40 künlük kélgenine dacarga surp Siméon, u Anna markaréuhi, da éşikniñ açılğanı tanıxtır. (223/24).

s. 41/28, 222/24, 223/24

[=3]

sinaj < İb, Yu, La, Er. *Sinai*, Σίνα, *Sinai*, *Uḥūw*, *qUḥūw*, özel ad, toponim, سينا, Sina, 10 emrin (buyuruk) Musaya verilen ve Sina yarımadasında yerleşen Sina dağı: *Zera Mowsésniñ törsiniñ bérilgenine Téñriden Ovr, da Aharon, da Ésu tanıxtırlar. A Sinaj tağda Téñrinñ éngenine burğular avazı, da bulut, da xarañgulux, da ot tanıtırlar.* (223/21).

s. 41/21, 222/21, 223/21

[=3]

sirazkiy < Uk, Po. *серадзькіў*, *sieradzki*, özel ad, toponim, Seradz: *Yan Pérémdan Sirazkiy.* (329/23).

s. 165/05, 329/23

[=2]

skañçélik < Er. *uḫūwzēḫp*, *uḫḫūwzēḫp*, parlaklık, tuhaf şey, inanılmaz şey, olay, işaret, mucize: *Da T'por tağda 2 markaré da 3 arakél tanıxtırlar Téñrilikine. Tanıxtırlar K'risdosnuñ barça türlü sk'ançellikler. (41/38), K'risdosnuñ ki xaç üsne édi, güneşniñ xarañguluxu, da yérniñ téprenmexi, da taşlarınñ çatlanmaxı, da xanı u suvu K'risdosnuñ xabırğasından çıxtı, da özge sk'ançelikleri tanıxtır.* (223/31).

s.+ler 41/38, 42/06

s.+leri 222/28, 222/31, 223/28, 223/31

[=6]

skazat < Uk, Po, *сказати, сказать, skazac*, anlatmak, açıklamak, söylemek, hüküm: *A xayısı yanniñ artıx tanıxları bolgay könü, töreçi işitip alardan giléyin da cuğapın, da skazat étkey aralarına.* (325/06).

s. 159/17, 324/06, 325/06

[=3]

slava < Uk, Po. *слава*, *slawa*, ün, şan, şöhrət, ihtişam, görkem, yücelik: *éger ki bolsa kimése anıñkibik, néçik yoarığı yazılğan sözlerni aytkay kiméseniñ hörmetine xarşı, da yarğū alnına klegey anı tanıxlar bile üstüne pérékonat étmege, anıñ hörmetine utru yéñillkke, da birsi stronaga (tarafa) da tartungay antka, bližiyydir () anar hörmeti xatına*

ant içmege da hörməti xatına xalmaga, né ki anı tanıxlar bile pérékonat étmege, da anı hörmətindən tüştürmege. Évét ki köp yarğularda yétkiriyir, ki tanıxlıxlar tutulmax kérek, yoxése bu hörmət yarğusunda bu sağavatnı étkendir, ki her ant bile tügellengen kəndi hörmətinə xalgay da yaxşı slavasına. (187/15).

s.+sına 187/15

[=1]

sluşniy< Uk, Po, слушнiй, *sluszny*, hak, haklı, doğru, dürüst, gerekli, layık, uygun: *Yene bir kimésege yoluxkay, ki algay töreden dovodga, da töre añar küin zamirit étkey, da otporniy strona, ki alıp édi dovodga, da ilgeri kéltirgey ol roktan , da töre satun algay, da povodnu pripzvat étkey, aytıp, ki klermén añar könülmege, da povodniy héç körüp turmagay, né töre kérek salgay 3 kéz törege diyin da igi baxkay, éger ki sluşniy dovodu bolsa, na anı töre könültür, da né ki naklad étti törege, anı borçlu bolur güneş batkınça tölemge otporniy yanga; alay ox povod tursa küünine, rokuna, da otporniy strona klemes, ol da alay ox kénsi işine tüşer, néçik yoğarı yazıpbiz. (195/35).*

s. 195/35

[=1]

sndémirskiy< Po. *Sadomierzski*, özel ad, toponim: *Mikolay Şidlovtsadan Sndémirskiy. (164/37).*

s. 164/37

[=1]

sndomirskiy< Po. *Sadomierzski*, özel ad, toponim: *Mikolay Dobovitsadan Sndomirskiy. (329/17).*

s. 164/30, 329/17

[=2]

soğomon< İb, Yu, La, Er. *Şelomon*, Σαλομων, *Salomon*, *Uwlnınlı*, *Unlnınlı*, Özel ad, kişi adı, سليمان, Süleyman: *5-inçi, ki bu zamanda Ari Can izyavit étmese, néçik Soğomon u Taniél vaxtına, ya néçik Gorint'os kərmenine, ya özge uluslarda, ki könü töre éterler édi. (22/06), Ne türlü Soğomon 2 xatunnuş ési bile térgep taptı yarğusun, ol türlü Taniél Markaré ési bile açtı Şuşannı 2 xartnı yarğusun, (215/01), alay ox Noj nahabed oğlanlarına da xızlarına béerdi ülüş yarımkünnüş ulusun, xaysında ki vaxt bile xanlıx éttiler xatın kişiler. né türlü ki kéltirdi Movsés tşxojn (kraliçe) harawojnu (güney,*

güney yeli) Soğomon xan vaxtına, né türlü Éyemiz K'risdos buyurur surp Awédaranda da tanıxlıx bérir. (235/44),

s. 22/06, 29/31, 30/35, 57/26, 206/12, 207/12, 213/24, 214/01, 215/01, 234/44, 235/44

[=11]

spiş< La, Al, Ma, Po, Uk, *Scepusii, Zips, Szepes, Spisz, Cnuu*, özel ad, toponim, günümüzde Krakov'un güneyinde yer alan bir bölge: *Mikolay Yordan Zakliçinden voynitskiy rontsa barçasınıñ Krakovnuñ da Spişniñ. (329/22).*

s.+niñ 165/02, 329/22

[=2]

spolznut< Uk, Po. *сповзнути, сповзнуть, spolznac*, akmak, kaymak, atlamak, geçirmek, kaçırmak: *a éger ki xayısı töresi spolznut (atlasa, kaçırsa) étse, ki biri biri artından törelerini turmagay, da anıñ arasına özge kimseniñ Şparunknu (haciz için değerlendirme) zaydit étkey (yaymak, sonlandırmak, bitirmek), na anıñ ilgeriliki nivéc bolur, da soñra étken ilgri bolur. (191/38).*

s. 191/33

[=1]

spor< Uk, Po. *cnip, cnopy, spór*, ihtilaf, anlaşmazlık, tartışma: *Boldu potrėbnıy töre surp Toros küniñ pan Kovalskiy, podsudok, da pan Domaržirskiy arasına, xayda spor boldu, ki sözlövçiler, duplikadan artıx klediler törede otpravovat étmege. (196/31).*

s. 196/31

[=1]

spravovat< Uk, Po. *sprawowac, справувати, справовать*, yapmak, uygulamak, etmek, eylem, faaliyet, oluşturma, davranış: *xaçan ki töre oltursa da voyt, aytımıyn, ki munda töre olturuptur, kimniñ néme işi bar ése, spravovat étsin, da kimése, aşırıp, boşatlıx alımıyn, da, ilgri tüşüip, néme izdegey töreden, anıñkibik kişi xalır curumga 12 axça. (175/26), Bilgeysiz, ki yoluxur töre alını, ki ata oğlun zastupit étme bolur, ya oğul atasın, ya ér xatunun, ya xatun érin, ya xardaş xardaşın, éger ér, éger xatun biri birin, ya xayısı cıstan yoluxsa oğlun, ya xardaşın, ya ötmek yövüçisin, ya dostun, anı törede odéržat étmege bolur, ték bir réçnik spravovat étmege bolmas. (185/11), Bir kimése kénsiniñ borçu üçün ki borçunu tölemege [bolmagay], da iméenası üsne ya xalğan xumaçı üsne şparunk klegeyler töreden, kérek obložit étkeyler töre alını 3 sbg,*

da yazdırgay, da kénsiniñ işin xuvatta toxtatkay. Anıñkibik kişige utru, ki émin bolmagay, munıñkibik kişige utru bolur odéržat étme şparonknu. Da anıñkibik povod, kim de bolsa, kérek kénsine töre satun algay da işin spravovat étkey. (341/11).

s. 175/26, 178/09, 185/11, 185/13, 185/21, 185/23, 338/03, 339/03,
340/12, 341/11

s.+sa 216/38

[=11]

spravovatsa< Uk, Po. *справуватися, справоваться, справоватъця, справоваця, sprawowac sie*, davaramış, faaliyet, işleme, uygulama, yapmak: *bilsinler zaxodtsalar da, ki kélmeslerdir yarǵu alınıa talaş étmege, yoxsa könülük bile spravovatsa bolmaga. (35/22).*

s. 35/22

[=1]

spustit< Uk, Po. *спустить, spuscic*, bırakma, düşürme, indirme, aşağı çekmek, boşaltmak: *Kimése ki yeñi öv yasagay da yoǵartın ganok klegey spustit étmege, yasar égeç, ol türlü, yasamax kérek ganoknu, ki kimése üstünden tüşmegey. Éger kimése anıñkibik ganoktan yıxılsa éski duřmannıñ satamasından, öv éyesiniñ anda égiliki yoxtur, ale lucnu k'ahanadan ötleş tartmax kérek. (295/23).*

s. 126/16, 294/24, 295/23

[=3]

srodénts kégo< La, Po. *sredensis, sródenski*, özel ad, topnim, büyük Polonyada bir şehir, srodénsk şehrine ait: *Andriy Kritskiy, sventego Mixala Pol'skego i Srodentskego yixövlärniñ proboşçlarnıñ (rahıp, keşiş). (329/26).*

s. 165/10, 329/26

[=2]

stanislav< Uk, Po. *Станіслав, Stanislaw*, özel ad, kişi adı: *Stanislav Xroborskiy. (329/27).*

s. 165/13, 329/27

[=2]

starosta< Uk, Po. *староста, starosta*, konukçı başı, kahya, mübaşır: *starosta Krakovnuñ. (329/16).*

s. 164/27, 329/16

s.+sı 164/35, 165/04, 165/18, 329/20, 329/23, 329/30

[=8]

statut < La, Uk, Po. *statutum, statum, statumy, statuma, statum, statut*, sözleşme, tüzük, kanun, yasa: *xaytıp yazdırdı bu bitinki, xayısı ki anlanır Statut, pan Krikor, xayısı ki oğludur pan Sarkis Tamğaçınıñ, méhermexine (mirasa sahip olmak) kénsi boyunun da jışadag, xayısı ki Téñri bérse kénsi potomoklarına (varislerine, mirascılarına, evlatlarına), xayısı ki Biy K'risdos bérgey kéndi şağavatın üsne da saxlagay kénsin barça türlü yamandan da can duşmanınıñ sinamaxından. Ammen. (198/29). A éger ki oğlan 15 yaşına bolgay, ol kişi öldürüçidir da törege xarşı yañılğay, da bu statutka kérek tügel tölöv étkey başı üçün xardaşlarına öldürgen oğlanınıñ, néçik yoğarı yazılğandır. (259/32).*

s. 198/29

s.+ka 85/19, 258/36, 259/32

[=4]

stéfan< Yu, La, Uk, Po. *Στεφανος, Stefan, Stephan, Стефан, Штефан, Stefan*, özel ad, kişi adı: *yazıldı bu töre bitik, xayısı ki anlanıyır “Ganunk”, asrı ayız [=aziz] da tügel orinagdır, xayısı ki tügellendi érméni tvagan 1024sanına, tégdémpér ayınıñ 20-sine, memleketinde frankınıñ,şehesinde kaménetsniñ, padşahlıxına némiçniñ k'risdân Stéfan Batoriy, xayısı ki anlıyır, biylixine şherimizniñ Briskiy pan Mikolayınıñ, gat'ağigosluxuna dér Krikorisniñ, axpaşlıxına dér Barsamınıñ. (198/23).*

s. 198/23

[=1]

stol< Uk, Po. *стол, стола, столу, stól*, tablo, masa, gıda, öğle yemeği: *dağı da xannıñ stoluna kimése olturmagay aşka, tek hajrabéd (patrik, piskopos), né çaxta hörmet bile ündese: (237/30).*

s.+una 59/10, 236/30, 237/30

[=3]

stolmistr< Uk, Po. *столмистр, stólmistrz*, takma ad, kraliyet masası bekcisi, kahya, mübaşır: *stolmistr bizm da Kostséniniñ starostası. (329/29).*

s. 165/18, 329/29

[=2]

storoj< Uk. *сторож; сторожа 'стража*, bekci, gözcü, koruma, gardiyan: *xaçan xonax kélse xumaş bile xonax övine da storož tutsa ol xumaçka, da ol közét kötürgey üstüne, ki igi közetkey ol xumaşni, da anıñ közetmexinden ziyan bolgay ol xumaşka, né türlü iş bilede boldu ése, ol anıñkibik ziyanı közetçi tölemex kérek. (155/17), dağı da biyi xulun yéberse storožga da xolga tüşse, tiyişlidir biyi satun algay. (242/10), Da surp jarut' iununa Krisdosnuñ frişteler, u kérezmanınıñ taşı, ki açıldı, da kéfini, da arakéller, da ari xatınlar, da storožlar tanıxtır. (223/33). s. 155/17, 320/17, 321/17*

s.+ga 241/10

s.+lar 42/10, 222/33, 223/33

[=7]

storona< Po, *strona*, sayfa, yan, taraf, yön, parti, kanat, kenar: *119 kapitula. töreçi töreni étmegey bir stronaga birsinden başaka. (73/18), xaçan ki voyt oltursa törede érméni xartları bile, kérek ki evelgisinden sorgay atı bile: «Çax mıdır töreni gayıt étmege?» da ol kérek aytkay: «Xaçan ki bugün töredir yazılğan töre bile da stronalar kéliptirler, çaxıdır». (83/01), da töreçi üsnedir bu iş, ki stronaları kéltirgey zhodada da atnı alarga terce buyurmagay. (252/34).*

s.+ga 73/18, 248/31

s.+lar 83/01, 256/25

s.+larnı 78/25, 78/28, 252/33, 252/34

[=8]

stoyontsı< Po. *stojacy*, gayri menkul, taşınmaz, hareket edemez: *éger ki bir kimése şparovat étkey, étkey kénsi borçlusunuñ üsne stoyontsı ya ruxoyontsı, da da turgay törelerine 3-ünçi törege, kérektir, ki anıñ bliskiylerin pripozivat étkey da dovodun körgüzgey anıñ yuvuxlarına, né borçtur, könülük bile, törelerge köre, néni ki töre priymit étse, şulprixt bile, ya tanıxlıx bile dovodnıy, ki borç étken istéts ya ölgey ya yüz ya yüz yaşırğay borç éyesine utru, na kérek töre añar bir yıl küñ zamirit étkey tözmege stoyontsi iménaga köreç. (181/41). s. 181/41*

[=1]

stoyontsıy< Po. *stojacy*, gayri menkul, taşınmaz, hareket edemez: *Évét, ki saxlagay Téñri, ki yoluxkay ademilerge, ki küçüingeyler, ya kéndiniñ borçun tölemege bolmagay, da kermenden xaçkay, ya yüz yaşırğay borç é[y]eleriniñ alnına, na anıñkibik borçlunuñ, xayda ki de nesin sezseler dovod bile, tirlikin, ya axçasın, ya mülklerin, éger stoyontsıy,*

ya ruxayontsiy, na bolur anıñki sinix kişige utru şparunklar étmege törege köre, da anıñ barça némesin odéržat étmege, ték vlasniy anıñkin, kim ki borçludur, ol roklar çıxkandan soñra, xaysın ki töre zamirít étse, yılı küniüne diyin, istéts kélginçe, prihodasına köre. (183/43). xaçan ki de yoluxsa kimsege, ki borçun tölemege bolmagay, da zixat étkey şherden borçluları alınına, ya né türlü de kécikmexlix bolsa, da kelip, da kélip borç yeleri şparovat (emval belirlleme, değerlendirme) étkeyler 3-ünçi törege diyin, nési de bar ése istétsniñ, ya stoyontsiy (taşınmaz) ya ruxoyontsiy (taşınır), na sorar povod bu 3-ünçi törede, ki né postup éteyim da dağın ari, na körgüzür anar töre, ki pripozvat étkeysén istétsin, tapup, 3-ünçi törege, na povod izdese listovniy pozov (soruşturma, hak, talep),....(191/17). barça türlü borç üçün bir stoyontsi (taşınmaz) imén'adan (mülkten) başxa, xaysı ki şilprixte (borç belgesinde) yazılmas stoyontsiy iména (taşınmaz emlak), tek bir töre alınına. (194/14),

s. 183/43, 191/15, 192/41, 194/11, 194/13

[=5]

stoyontsi < Po. stojacy, gayri menkul, taşınmaz, hareket edemez: éger ki bir kimése şparovat étkey, étkey kénsi borçlusunuñ üsne stoyontsi ya ruxoyontsi, da da turgay törelerine 3-ünçi törege, kérektir, ki anıñ bliskiylerin pripozivat étkey da dovodun körgüzgey anıñ yuvuxlarına, né borçtur, könülük bile, törelerge köre, néni ki töre priymit étse, şulprixte bile, ya tanıxlıx bile dovodniy, ki borç étken istéts ya ölgey ya yüz ya yüz yaşırğay borç éyesine utru, na kérek töre anar bir yıl kün zamirít étkey tözmege stoyontsi iménaga köre. (182/10).

s. 182/10

[=1]

strona < Po, sayfa, yan, taraf, yön, parti, kanat, kenar: Yene 2 kişiniñ arasına néme devi bolğay, ki voytka ündeşmex bolğaylar, da povodniy strona, inanmıyın, da birisi yandan yük izdegey, anıñkibik kşi yük bérmege ol xadar anıñ, né xadar ki anıñ üsne gile étiyir suma. Éger ol xadar anıñ osadlosti yox ése ol xadar işte povinniyydır anar yük bérme. (180/03). A éger ki iş yoluxkay devi arasın, ki töre tapkay,ki xaysı strona zından tartğay, na bolur ér xatun üiün olturmaga, da xatun ér üçün, ya xardaş xardaş üçün yük tapkınça, anı töre priymit (kabul etmek) étmex kérek anıñkibik prihodada (olayda), kimge da yoluxsa, orozsuzluxuna köre. (186/01), Yene bir kimésege yoluxkay, ki algay töreden dovodga, da töre anar kün zamirít étkey, da otporniy strona, ki alıp édi

dovodga, da ilgeri keltirgey ol roktan , da töre satun algay, da povodnu pripzvat étkey, aytıp, ki klermén añar köñülmege, da povodny héç körüp turmagay, né töre kérek salgay 3 kéz törege diyin da igi baxkay, éger ki sluşny dovodu bolsa, na anı töre köñültür, da né ki naklad étti törege, anı borçlu bolur güneş batkınça tölemge otpornıy yanga; alay ox povod tursa küñüne, rokuna, da otpornıy strona klemes, ol da alay ox kénsi işine tüşer, néçik yoğarı yazıp biz. (195/40).

s. 180/03, 182/13, 185/41, 188/23, 192/22, 194/39, 195/01, 195/28,
195/40, 332/13, 333/12

s.+da 334/12

s.+ga 187/04, 195/08, 249/31

s.+lar 160/20, 257/24, 324/25, 325/26

s.+larnı 253/33, 253/34

[=21]

stupén< Uk, Po. *ступінь, ступеня, ступня, stopien*, adım, ayak, basamak, aşama, derece: a éger korol' anıñ biyliki korunada bolmas, bérmeş kérek añar 3 kéz 9-er hafta, bulaydır töre. Kim ki bu roklarnı (surelerini) kéçikse da keltirmese korol'dan kéndi işine boluş, ol kişi kéndi işin tas éter ol işte ol stupénde, xaysı işi üçün ki korolga alıp édi. (331/08).

s.+de 330/08, 331/08

[=2]

sudémir< Uk, Po. *Судомир, Sandomierz*, öze ad, toponim: *anıñ üçün mén, Zigmunt, Téñriniñ sövükü bile korol' Pol'skanıñ, da ulu biy Litvaniñ, dağın da özge uluslarnıñ-Krakovnuñ, Sudémirniñ, Séraznuñ, Kuyavnuñ, Lénçitsanıñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xilméntskiy, élbéntskiy, Pomorskiy, dağın arı biy da dédiç. (74/39), starostası Ulu polskanıñ. (250/13).*

s.+niñ 75/02, 250/13, 251/13

[=3]

suma< La, Uk, Po. *suma, сума, suma*, nakit, miktar, toplam, meblağ: *a éger ki ol kişi, kimge ki öv sattı, da klegey burungi éyesine yalga bérme, ol anıñ érkinedir. A klese, satar tanıxlıx bilir, a né ki artsa, kérek éyesine xaytargay, a yétmese suma borçuna, kérek andan töre bile izdegey. (176/34), éger ol, kim ki tusnax xoyuptur, küçü yétmese kénsi mülklerini yasamaga, kérek bolsa, da ol, kim ki tusnaxnı tutar, yasasa kéndi*

axçasına anıñkibik tusnaxlarını, da anıñkibik xarc étkenni yasamaxına ol tusnaxlarda kérek sağışlagay ol baş sumanıñ üsne, kérek ol xarclarnı birletkey tölövge. (280/16), a ol borç éyesi, ki xaldı törede, ki tölöv étkey alğan kişisine baş borçun, yoxsa anı añar tölöv étmege borçlu düğül, xaysın ki añar zındanda xarçlıx bérdi, ték anı añar borçlu xalır, né ki törege naložit étti baş suması bile tölemege birge.(333/04).

s. 176/34, 180/07, 338/25, 339/25

s.+da 180/42, 181/02

s.+nı 152/26, 152/27, 318/08, 319/08

s.+nıñ 109/30, 280/16, 281/16

s.+sı 110/02, 169/19, 193/10, 280/20, 281/20, 332/06, 333/05

[=20]

sundux< Ar. صندوق, göyüs, göyüs kafesi, çanta, bavul, çekmece, kasa, fond: *a éger korol Krakovdan dağın yuvux bolsa, anı anı da töreçiler tapkay, ol xadar yırax barmaxnıñ xarcınıñ artıxın töreçiler tapkay da sunduxka salgay ol sbgni. (337/39).*

s.+ka 175/20, 336/40, 337/39

[=3]

surp< Er. *unıpp, uppng*, mukaddes, kutsal, kutsal alan, kutsal ma'bet: *Xaytıp surp Awédaranı Biyimiz K'risdosnıñ barça törelerniñ tügellikidir, anıñ üçün buyureur: iştinız ki ayıldı Éski törede bu türlü, yoxése mén sizge yeñi törede buyururmén bu türlü da bérkitirmén, Éskini yenñ bile, bérıp siziñ yaxşı érkiñizge. (19/40), Haybat surp Érrortut'ıunga, Ata Oğul Ari Can 1 Téñrige büğün da her kéz méñi méñilik, amén. (197/01), yol bile barır égeç, kimése kimésege néme étmrgry, da ni duşmanı da bolmagay, da anıñ isne kés-kénetli xaraxçılar sékirgey, da ol, sağılxın saxlama klep kéndiniñ, da öldürgey alardan xaysın, töre bile anıñkibik kişi öldürmex, surp yıxöv anı yazıx tutmaktır. (298/27).*

s. 19/04, 19/26, 19/30, 20/06, 22/12, 22/14, 24/05, 24/31, 26/30, 30/06, 34/20, 39/27, 40/27, 41/13, 41/28, 41/34, 42/07, 43/02, 43/03, 47/01, 55/34, 57/28, 77/25, 77/27, 90/26, 91/09, 93/19, 131/03, 131/05, 162/35, 164/18, 165/35, 196/28, 197/01, 199/19, 202/38, 203/32, 204/06, 204/07, 204/15, 205/06, 205/07, 205/11, 205/16, 206/14, 206/16, 207/11, 207/15, 207/16, 208/06, 208/19, 209/06, 209/19, 212/07, 213/31, 216/21, 217/22, 220/32, 221/14, 222/06, 222/17, 222/24, 222/26, 222/31, 222/44, 222/45, 223/06, 223/17, 223/24, 223/27, 223/31, 223/44,

223/45, 226/25, 227/25, 234/10, 234/45, 235/09, 235/44, 243/28, 252/06, 252/16, 252/16, 253/06, 253/15, 253/16, 265/08, 265/16, 266/15, 267/15, 298/28, 298/29, 299/27, 299/28, 326/25, 326/28, 327/25, 327/27, 329/12

[=99]

svatny < Uk, Po. *святий, swiety*, Aziz, mukaddes, kutsal: *yene bilgeysiz, ki sv'tny Margorénta küninden her yıl töreler viložony (belirlenen) zavéstssa (taşınır, ertelenir) bolur sv'tny Bartlomyden soŋra nögerikünge dedirin, kün 2 ya 3 ilgeri, da artux arı da yoluxuxur Margorentadan ol törege, ki Bartlomyge dirin salınır. (196/19). yine bilgeysiz, ki her yıl sv'tny andriy kününden néçik némiçlerniñ Agvénti başlanır, ançax bizim cnuntka dire ol künden viložény töre bolmas bolma, da ne bir övler üsné zapıs étme, ol künler çıxmıyın, léç xonax töresi ya anıñki potrébnıy, xayısı kişige utru, ki émin bolmagay, anıñkibik töre bolur bolma. (179,10)*

s. 179/10, 196/17, 196/19

[=3]

svéntégo < Po. *Swieta*, Bayram, tatil: *svéntégo Mixala Pol'skaégo i Srodéntskégo yıxövlerniñ proboşçlarnıy. (329/26).*

s. 165/09, 329/25

[=2]

svéntka < Po. *swiadek, swiadka*, tanık, şahit: *kim yalga tutsa tiyirmen, svéntkanıñ alnına kérek ol, kim ki yalga bérđi tiyirmenin, ol xoygay kénsiniñ ölçövün da körgüzgey anar, kimge ki yalga bériptir. (289/09).*

s.+nıñ 118/28, 288/09, 289/09

[=3]

şafar < Ukr, Pol. *uaşap, szafarz*, bakan, kahya, müdür, katib, polis kaptanı: *bu türlü K'risdos buyurur surp Awedaranda şafarnıñ manisin (hikayesin), éger anıñ égirlikini taptı ése evelden, soŋra maxtadı onun usunun, ki yarlığap, étti ol égirlikni kéndiniñ éyesine, xayısı bile ki kirmedı töreniñ alnına sağış bérmege. (205/11).*

ş.+nıñ 19/37, 204/11, 205/11

[=3]

şagavat < Ar. *شفقت*, iyilik, acıma, merhamet, yaıksama, hoşgörü, hayı rseverlik, bağışlama: *xayısı anıñkibik oğul kéri étken ki poşmanlıxka xaytkay da hnazant bolma klegey, néçik tiyer atası-anasına, ol çaxta yeneçi atası-anası olşagavat bile bolurlar anı*

yöpsünmege. (95/19), *A éger ki povod töreler turgay da klegey domovlatstsa bolmaga töre alnina, aytıp, ki klermén anıñ, xayda ki nésin sézdim, axçasın, ya xumaşın, ya mülklerin, ki kénsi motsuma algaymén, na Eski u Yeñi Töreniñ şağavatu budur anıñki ademige, ki kñnsiniñ priçinasından bolmagay ya égirlikinden keçikmeklikine. (183/10), 2-inçi, ki ol biliklikni, ki tarbiyatımızdan bar édi, yamanlıx söndürdü, da tügel yaratılğan ademini yarım dıx étti, da sövükñü u şağavatnı körelmesizlixni [körelmesizlix] xapanel (alt üst) etti. (206/03).*

ş. 95/19, 108/10, 129/26, 129/28, 130/09, 135/16, 148/31, 268/08, 269/08, 278/31, 279/31, 298/03, 298/05, 298/12, 299/02, 299/03, 299/04, 299/11, 302/27, 303/27, 314/24, 314/24, 315/22

ş.+ı 76/09, 183/08, 250/37, 251/37

ş.+ın 198/34

ş.+nı 21/27, 187/12, 206/03, 207/03

[=32]

şağavatlı< Ar-Tr. شفقیت, iyilik sahibi, acıyan, merhametli, yaıksayan, hoşgörülü, hayır sever, bağışlayan, şevkatlı, cömert: *ol türlü Aprahamñıñ da töre biledir, ki xoydu xulu üsne tanıxlıx üçün. Ol türlü Tėñri Noj vaxtına kéndi yayını tutandı xoymaga kökte tanıxlıx üçün, ki dünyâga şağavatlımén. (226/15).*

ş.+men 227/15

ş.+mén 46/15, 226/15

[=3]

şağavatsız< Ar-Tr. شفقیت, acımasız, merhametsiz, hoşgörülü olmayan, hayır sevmez, şevkatsiz: *A éger ki ol baxıçı damaâh étkey, da kéndine yaşırgay xuçnuñ kélişin, da dervéşlerni aç saxlagay, ol borçludur, ki şağavat étkey miskinler üsne, ki açlıx tartmağaylar da miskinlik, töre anı ögütlemex kérek şağavatsız, ayamınça. (303/29).*

ş. 135/19, 302/29, 303/29

[=3]

şahat< Fa. شاید, belki, olabilir, ise, eğer, belki de, olsun ki, ola ki, olur ki: *kün bérgeyler da kéçiktirgeyler, şahat, ki, poşuman bolup biri birine tölöv étkeyler. (229/02).*

ş. 48/08, 228/02, 229/02

[=3]

şapatkün< Sü, İb, Ar, Er-Tr. *sabitu, şabt, sabt, ʔuʔuʔ*. Haftanın 7. Günü , dinlenme günü, cumartesi: : *da bérildi Pétrikovda séymde (kurultay) barçası bile şapatkün, yuvux yıxkännüñ alınına Adénahasnıñ, parégéndanına. (329/07).*

ş. 164/08, 328/07, 329/07

[=3]

şatsovat< Uk, Po, Al. *сачувати, сачовать, шацуювати, шацьювать, szacowac, schätzen*, anlamak, tahmin, ölçmek: *Da éger ki éksi de yérli ése, 3 haftada bérir töre anıñ nési de bar ése saçovat étip, povodga, ki algay, kim ki añar töre bile etti; a éger ki xonax bolsa povod, na bérir töre 4-ünçi künde nési de bolsa şaçunk bile povodga;(192/36).ikinci olan doğrudur. (192/36).*

ş. 192/36

[=1]

şatsunk< Uk, Po. *шацуюнок, szacunek, szacunk, szacunku*, saygı, itibar, değerlendirme, inceleme: *dağı da égerki éksi de yérli ése, 3 haftada bérir töre anıñ nési de bar ése şatsovat étip, povodga, ki klegey, kim ki añar töre bile etti, a éger ki xonax bolsa povod, na bérir töre 4-ünçi künde nési de bolsa şatsunk bile povodga (davacı); da étkenden soñra töre bile kiméseniñ stoyontsıy (taşınmaz) iménasına, na ol töreden ox vyazanasın bérmege bolurlar da rimovanası (mülkiyet) yılına bérilmex kérek. (192/39).*

ş. 192/39

[=1]

şaytan< İb, Ar. şatan, satan, *شيطان* iblis, cin, aldatıcı, şeytan: *Né ol türlü K'risdos buyurur, kim ki yağlan sözler, kéndilerinden sözler, zéra yağlandır, anıñ atası da şaytandır. (36/26), yaşmaktır K'risdosnuñ xullarına, ki evelden sağış étkey yağlan söylemege, zéra kim ki yağlan sözler, şaytannıñ oğlu ündelir. (218/13).*

ş.+dır 36/26, 218/15

ş.+nıñ 36/23, 218/13

[=4]

şegért< Fa. Er, *شاگرد, ʔuʔuʔtɪr, ʔuʔuʔtɪrɪ*, yardımcı, suç ortağı, çırak, mürit, takipçi, çğrenc: *ya acemilikinden yaman hakimlik bérirler kişige, ya hakim şegértin tügel övretmegen xastaga yébergey, da anıñki sebepten kişi ölgey, başı tölemex kérek yazılğan törege köre. Yılğan mahanalar ölgen kişiniñ hakim da şegért borçlu bolurlar ol kişiniñ başın töleme. (312/02). dağı da hörmət xoyup büzge bu iş için söüklü ari*

bitiklerini şegerti Boğos vartabéd köp türlü hörmətli hörmətli sözler bile, d" a mén bolmadım üstüme almaga, mahana étip ménim biliksilikimni da ténimniñ tınçsızlıxı, da sağış étim, ki xoltxa étkiy édim özge küçlü ari vartabédlerden. (208/32), dağın da éger kimése yemişli térek üsne ağaç bile atsa ya taş bile da kişini öldürgey, ya usta şegértin öldürgey. (143/24).

ş. 145/25, 312/02

ş.+i 25/19, 208/32

ş.+in 143/24, 145/20, 310/10, 310/42, 311/42

[=9]

şehér < Fa. شهر, il, kent, şehir: *da yene yoluxur, bolgay, ki bir kimése övine bolgay, yüz yaşırmaqay, né bir bérklikke kirmegey, da şehir için kén u tar yollar bile yürügey kermen içine érkli, da anıqibiniñ üsne kimése izdegey Şparunk anıñ tirligi ya mülkleri üsne. (181/28), éger ki kérap şeherge yuvux bozulsa, tiyer, kermenden çıxıp, kişilerge boluşma da xutxarma tirlikni kéraptan, ki tas bolmaqay ténizde. (136/17), éger 1 kimése kimsége övin satkay murovanıy şeherniñ içine töresi bile, bolur anıñ yuvuxu 1 yılını keçkenine dire kéri étmege alıçı yatnuñ [=yatnı], axçasın bérıp, nége ol öv satun algandır. (285/07).*

ş. 181/28

ş.+de 113/33, 179/26, 179/30, 192/18, 284/04, 285/05

ş.+den 191/11

ş.+ge 125/22, 136/17, 294/10, 295/09, 304/04, 305/04

ş.+imizde 75/19, 250/22, 251/22

ş.+imizniñ 198/24

ş.+inde 166/10, 198/21

ş.+lidirler 190/25

ş.+niñ 113/34, 113/36, 284/05, 284/06, 284/17, 285/07, 285/18

[=28]

şégért < Fa. Er. Er. *شاکرد*, *uzwłtɛp*, *uzwłtɛpɨ*, yardımcı, suç ortağı, çırak, mürit, takipçi, çğrenc: *ya acemilikinden yaman hakimlik bérirler kişige, ya hakim şegértin tügel övretmegen xastaga yébergey, da anıñki sebepten kişi ölgey, başı tölemex kérek yazılğan törege köre. ayılğan mahanalır ölgen kişiniñ hakim da şégért borçlu bolurlar ol kişiniñ başın töleme.(312/02). dağı da hörmət xoyup büzge bu iş üçün söüklü ari*

bitiklerniň şégerti Boğos vartabéd köp türlü hörmetli hörmetli sözler bile, d”a mén bolmadım üstüme almaga, mahana étip ménim biliksilikimni da ténimniň tınçsızlıxni, da sağış éttim, ki xoltxa étkiy édim özge küçlü ari vartabédlerden. (208/32), dağın da éger kimése yemişli térek üsne ağaç bile atsa ya taş bile da kişini öldürgey, ya usta şégértin öldürgey. (313/02).

ş. 313/02

ş.+i 209/32

ş.+in 311/10

[=3]

şépşenik < Po, Al. *szepszelag, szepszeling, szepszelnik, Schöppenschilling*, dava bedeli, dava ücreti, mahkeme süresince ödenen masraflar: *yene törede olturgan vaxtta voyt bile, néçe ki töre uzax olturuptur, da né xadar ki sb yiğilsa şépşenikten da zapislerden (kayıt makbuzlarından) da kimése ki töreniň alnına yañılgay, bu sbni 3 üliş étmex kérek: 1 üliş voytka, 1 üliş töreçilerge, 1 üliş yazuçıga. (331/20).*

ş.+ten 168/10, 330/20, 331/20

[=3]

şilprix < Po, Al. *szulbrycht, szulbryf, szuldbryf, Schuldbrief*, senet, belge, borç belgesi, borç senedi: *barça türlü borç üçün bir stoyontsı (taşınmaz) imén’adan (mülkten) başxa, xayısı ki şilprixte (borç belgesinde) yazılmas stoyontsıy iména (taşınmaz emlak), tek bir töre alnına. (194/13).*

ş.+ta 194/13

[=1]

şidlov < Uk, Po. *Шидловець, Шидловиця, Szydłowiec, Szydłowca*, özel ad, toponim, Mazowiyeski ilinde bir şehir: *da bizim xannıň podkantslériyi, axpaşlar; da ulu küçlü biyler: Krişdof Şidlovdan, ... (329/16).*

ş.+dan 164/26, 329/16

[=2]

şidlovtsa < Uk, Po. *Шидловець, Шидловиця, Szydłowiec, Szydłowca*, özel ad, toponim, Mazowiyeski ilinde bir şehir: *Mikolay Şidlovtsadan Sindémirskiy, xanlıxımızniň bizim xaznadarı. (329/20).*

ş.+dan 164/36, 329/20

[=2]

şnork< Er. *şnpp*, *şnphp*, zerafet, lutuf, merhamet (ikincic şekilde *şnphp*, yetenek anlamı taşımaktadır. Sanırım Garkavets yanılmıştır): *xaçan ki adam yaratıldı ürdü da bérdi añar Biy Téjri Ari canıñ şnorkın. Ol şnork, néçe bérdi ilgeri, ademiler üsne arttı, da, xaçan ji xaytıp yazıxka tüştüler, ayttı Téjri: «Xalmagay ménim canım ademilerde, zéra can yérgesinde ténge xayttılar». (23/36). anıñ üçün, ki barçası bu şnorktan méjjerüçi (sahiplenmek) bolgaylar da xaytıp ki éksiklikinden yarğuşılarnıñ biri birin zrgél (hörmət) étkeyler. (30/02), Da xayda ki töre éksiktir, anda talaş köptür, da xayda töre u könülük bolsa, éminlik artıxtır ol ulusta, dünyâda u yıxövlerde, zéra bir ülüşü Téjrinıñ şnork'undan bérilgen yıxövlerge éminliktir. (211/41).*

ş. 23/36, 208/02, 209/02

ş.+tan 30/02, 212/05, 213/29

ş.+un 208/02, 209/02

ş.+undan 18/12, 28/19, 202/26, 203/20, 210/42, 211/41

ş.+unın 23/36

[=15]

şparonk< Uk, Po, Al. *unapyuok*, *szparunek*, *szparunk*, *Sperrung*, bloke, engelleme, haciz için mal değerlendirme: *Bir kimése kénsiniñ borçu üçün ki borçunu tölemege [bolmagay], da iméenası üsne ya xalğan xumaçı üsne şparunk klegeyler töreden, kérek obložit étkeyler töre alınıa 3 sbg, da yazdırgay, da kénsiniñ işin xuvatta toxtatkay. Anıñkibik kişige utru, ki émin bolmagay, munıñkibik kişige utru bolur odérzat étme şparonknu. Da anıñkibik povod, kim de bolsa, kérek kénsine töre satun algay da işin şpravovat étkey. (341/11).*

ş.+nu 341/10

[=1]

şparovat< Uk, Po, Al. *unapyvatu*, *unapovaty*, *szperowac*, *sperren*, haciz için mallara el koyma: *éger ki bir kimése şparovat étkey, étkey kénsi borçlusunuñ üsne stoyontsı ya ruxoyontsı, da turgay törelerine 3-ünçi törege, kérektir, ki anıñ bliskiylerin pripozivat étkey da dovodun körgüzgey anıñ yuvuxlarına, né borçtur, könülük bile, törelerge köre, néni ki töre priymit étse, şulprixt bile, ya tanıxlıx bile dovodnyı, ki borç étken istéts ya ölgey ya yüz ya yüz yaşırgay borç éyesine utru, na kérek töre añar bir yıl kün zamirit étkey tözmege stoyontsi iménaga köre. (182/10). A éger ki kimése şparovat étkey, da da ilgerigi viložonıy törede turmagay üçünçi törege diyin, na anıñkibikniñ şparunku*

zspolznut éter, kérek, ki yene yeyiden étkey. (184/30), xaçan ki de yoluxsa kimsege, ki borçun tölemege bolmagay, da zixat étkey şeherden borçluları alınna, ya né türlü de kéçikmexlix bolsa, da kelip, da kélip borç yeleri şparovat (emval belirleme, değerlendirme) étkeyler 3-ünçi törege diyin, nési de bar ése istétsniş, ya stoyontsıy (taşınmaz) ya ruxoyontsıy (taşınır), na sorar povod bu 3-ünçi törede, ki né postup éteyim da dağın ari, na körgüzür añar töre, ki pripozvat étkeysén istétsin, tapup, 3-ünçi törege, na povod izdese listovniy pozov (soruşturma, hak, talep),....(191/13)

ş. 181/40, 182/39, 183/15, 184/30, 191/13

[=5]

şparunk< Uk, Po, Al. *упарунок, szparunek, szparunk, Sperrung*, bloke, engelleme, haciz için mal değerlendirme: *Bir kimése kénsiniş borçu üçün ki borçunu tölemege [bolmagay], da iméenası üsne ya xalğan xumaçı üsne şparunk klegeyler töreden, kérek obložit étkeyler töre alınna 3 sbg, da yazdırgay, da kénsiniş işin xuvatta toxtatkay. Anıñkibik kişige utru, ki émin bolmagay, munıñkibik kişige utru bolur odérzat étme şparonknu. Da anıñkibik povod, kim de bolsa, kérek kénsine töre satun algay da işin şpravovat étkey.(177/35), da yene yoluxur, bolgay, ki bir kimése övine bolgay, yüz yaşırmağay, né bir bérklikke kirmegey, da şeher için kén u tar yollar bile yürügey kermen içine érkli, da anıñkibiniş üsne kimése izdegey Şparunk anıñ tirliki ya mülkleri üsne. (181/32), A éger ki kimése şparovat étkey, da da ilgerigi viložonıy törede turmağay üçünçi törege diyin, na anıñkibikniş şparunku zspolznut éter, kérek, ki yene yeyiden étkey, zéra kim ki ilgerigi şparunktur, soñra kélgenine odoprit (redd etmek , itiraz) étmege bolmastır.(184/35).*

ş. 177/35, 181/31, 182/31, 184/02, 340/08, 341/07

ş.+nı 181/32

ş.+nu 178/06, 183/12, 340/11

ş.+tan 184/37

ş.+tur 184/35

ş.+u 184/33, 191/36

[=14]

şulprix< Po, Al. *szulbrycht, szulbryf, szuldbryf, Schuldbrief*, senet, belge, borç belgesi, borç senedi: *éger ki bir kimése şparovat étkey, étkey kénsi borçlusunuş üsne stoyontsı ya ruxoyontsı, da turgay törelerine 3-ünçi törege, kérektir, ki anıñ bliskiylerin*

pripozivat étkey da dovodun körgüzgey anıñ yuvuxlarına, né borçtur, könülük bile, törelerge köre, néni ki töre priymit étse, şulprixıt bile, ya tanıxlıx bile dovodnıy, ki borç étken istéts ya ölgey ya yüz ya yüz yaşırğay borç éyesine utru, na kérek töre añar bir yıl kün zamirit étkey tözmege stoyontsi iménaga köre. (182/16). Bir kiméseniñ şulprixıtı bolğay borç üçün bir kimésede, da kélgey yarğı alnına, da tanmagay bitikin, da ayytkay, bilirmén, ki bitik ménimdir, yoxsa tölep mén añar barçasın, da añar néme de borçlu xalmıyurmén, ték bitikimni zadéržat (alı koymak, saklamak) étiptir. (193/16).

ş. 182/06

ş.+i 193/16

[=2]

şuşan< İb, Er. *Şoşan*, *շուշան*, zanbak, nilufer (ayrıca hem kişi adı hem de toponimdir) : *Ne türlü Soğomon 2 xatunnıñ ési bile térgep taptı yarğusun, ol türlü Taniél Markaré ési bile açtı Şuşannıñ 2 xartnıñ yarğusun, (215/02).*

ş.+nıñ 31/01, 214/02, 215/02

[=3]

şükür< Ar. *شكر* hamd, şükür: *éger ki Téñri yapuxnu biliçi çıxara bérgéy kimseni yazıxına köre, ki éğri adam könünü yéñey da igilikni agay, ol adam ğayğurmasın, yoxsa Téñrige şükür bérsin, umsasınTéñrige xoyup, dağı yaxşı tölövge étkeyTéñri alnına, da Téñri xoyğay öç almaxnı, (37/37), Her 1-i émin-aman bolğay, tözgey alğıšta Téñrige, yérniñ köknüñ xanına şükür bérgéyler yıxkünni. (253/06).*

ş. 37/37, 77/05, 77/08, 218/41, 252/05, 252/06, 253/05, 253/06

[=8]

tac< Ar. *تاج*, han ve hakanların, sultanların başların koyduğı başlık, eklil, taç, (Garkavéts yanılarak bu sözü Farsça kökenli vermiştir): *éger ér oğul bolmasa da xız bolğay, bérgéy tacın xızına,da ol érge bargay da bérgéy tacın éyesine, da xanlıx étkey, xayısı ki bardır toxtalğan törede tanıxlıx, buyurur, ki kimse ölse žaranklıxını bérgéy xızına. (57/37), éger ki bolmasa žarankı héç te ata pokolénasına érki bar tacını yatka bérmeye, évet ki töre bile tüğöldür yatka ki bérgéy tacın. (237/14).*

t.+ın 57/36, 57/37, 236/04, 236/05, 236/15, 237/04, 237/04, 237/05, 237/15

t.+ını 58/17, 58/19, 236/14, 237/14

[=13]

tamax < Ar. **طمع**=tamah, damah, açgözlük, hırs, istek, cimrilik: *iş ki tamax üsne bargay, ol érméni töresiniñ düğüldür, xaçan munuñkibik işler üçün érméniler Ilovnuñ béringendirler töresine nétsniñ, Marimborknuñ. (293/15). egr vaxtına sahatına tutulmasa, etkeninden soñra tutulsa, anıñkibik ögütlemex kérek zından bile, da axça curumu bile, da töleme barça ziyanlarını, xayısı ki ot anıñ sebepinden boldı. Éger ol taratur yaman köñülden étti ése, tamaxı bile ögütlenmex kérek. (283/01). A klep öldürmex könüsün bu türlüdür, ki yürügey 1-i biriniñ artundan, ki anı klep öldürgey, da ol, anı xuvuyur, xaytıp, ol anı öldürgey, ol, ki anı xuvıy édi, yeneçi salaçılar [=xaraçılar] da soyuçılar, ki klegeyler öldürmege yolçunnu da yürügen kişini émin, da alar, ayap tamaxların, xayısın ki xaraxçılardır [=xaraxçılar] öldürme kledi, xaytıp, ol xaraxçıları ırgaylar [=öldirgeyler]. (311/19). t. 123/25, 292/16, 293/15*

t.+ı 282/04, 283/04

t.+ın 83/37, 259/04

t.+ların 310/20, 311/19

[=9]

taniél < İb, Yu, La, Er, Uk, Po. *Danyal, Δανιήλ, Danihel, דַּנְיֵאל, Даниїл, Danjel*, özel ad, kişi adı, Beni İsrail peygamberlerinden: *5-inçi, ki bu zamanda Ari Can izyavit étmese, néçik Soğomon u Taniél vaxtına, ya néçik Gorint'os kérmene, ya özge uluslarda, ki köñü töre éterler édi. (22/06), Ne türlü Soğomon 2 xatunnuñ ési bile térgep taptı yarğusun, ol türlü Taniél Markaré ési bile açtı Şuşannıñ 2 xartnuñ yarğusun, (215/02).*

t. 22/07, 30/37, 206/13, 207/13, 214/02, 215/02

[=6]

tapor < İb, Yu, La, Er. *Tabor, Θαβωρ, Tabor, תַּבֹּר*, özel ad, toponim, İsrail vadisinin bir parçası ve Naza'nın doğusunda bir bölge: *Da T'por tağda 2 markaré da 3 arakél tanıxtırlar Téñrilikine. Tanıxtırlar K'risdosnuñ barça türlü sk'ançellikler. (41/35), Bu türlü Bédros, işitip T'apor tağda Ata Téñrinin avazın K'risdos üstüne, aytır édi, tanıxlıx bérip, ki bu avaznı biz işittik, xaçan ki birgesine édik ari tağda. (225/02).*

t. 41/35, 43/07, 222/27, 223/27, 224/02, 225/02

[=6]

tarbiyat < Ar. **تربيت**, eğitim, teişme (metinde tabiat ve doğa anlamında da geçmektedir) : *Néçik can u tén, ki tarbiyat bile 2-dirler, olol türlü ayırılmas, xatışıp biri biri bile,*

bolurlar bir da köp nemeni bir êrk bile xılınırlar, ol türlü ganunk' ta töreler. (27/13), 2-inçi, ki ol biliklikni, ki tarbiyatımızdan bar édi, yamanlıx söndürdü, da tügel yaratılğan ademini yarımdux étti, da sövükni u şağavatni körelmesizlixni [körelmesizlix] xapanel (alt üst) etti. (207/01). Tıyesidir bizge könü töremiz bile barmaga, ki biz Ata Oğul Ari Cannı bir Têjri tapunurbiz, 1 tarbiyatta, da 1 Têjrilikte, 1 xanlıxta, da 1 xuvatta, da 1 haybatlıxta.(231/39).

t. 27/13, 29/19, 210/22, 211/22, 213/18

t.+ı 34/38, 40/17, 156/15, 216/28, 222/01, 223/02, 320/33

t.+ımız 23/18, 206/37, 207/37

t.+ımızdan 21/23, 206/01, 207/01

t.+ın 46/06, 84/20, 226/10, 226/11, 227/10, 227/11, 258/18, 259/14

t.+ına 18/26, 46/05, 65/33, 202/32, 203/26, 242/15

t.+ında 243/16

t.+ından 20/11, 204/18, 205/18

t.+ınıñ 25/02, 208/24

t.+ınıñ 209/24

t.+ta 52/30, 230/40, 231/39

[=42]

tas< ? kayb olmak, ölüm, yok olmak, yıkım, Kıpçakça sözlüklerde bu sözü Farsça olarak vermişler. çalışma sırasında taranan en kapsamlı Farsça sözlüklerde bu anlamda bir söz bulunamadı. Ancak yorgunluk ve sıkıntı anlamında olan bir “tas” sözü vardır. Buda Türkçede de olan tasa sözü ile aynıdır): *a kimler ki oğrudur, ya xaraxçıdır, ya baş yévüçüdür, alarnıñ işi tas bolmaqtır. (30/32), éger ki k'risdân dinsiz öldürgey k'risdânı êrki bile, anıñ ornuna kéndin tas étkeyler. (60/27), tusnax xoygan işni igi baxmax kérek, ki tas bolmagay,a dağın artıxsı töre buyurur, i aslm almagay. (281/37).*

t. 30/32, 36/27, 60/18, 60/27, 61/33, 70/25, 84/04, 84/14, 96/12, 107/06, 107/08, 107/11, 107/13, 107/25, 110/06, 110/10, 110/12, 110/14, 110/15, 110/37, 111/08, 136/20, 140/06, 140/13, 140/37, 146/37, 150/19, 150/19, 153/14, 162/07, 167/23, 169/35, 175/14, 185/14, 185/24, 188/32, 212/20, 213/44, 218/15, 238/08, 238/12, 238/33, 239/08, 239/12, 239/33, 246/15, 247/15, 258/09, 258/14, 259/06, 259/10, 268/21, 269/21, 278/11, 278/12, 278/13, 278/14, 278/20, 279/11, 279/12, 279/13, 279/15, 279/20, 280/22, 280/24, 280/25, 280/26, 280/26, 280/37, 280/43,

281/22, 281/24, 281/25, 281/26, 281/26, 281/37, 281/43, 304/05, 305/05, 306/29, 306/32, 307/29, 307/32, 308/04, 309/04, 312/27, 313/27, 316/09, 316/09, 317/09, 317/10, 318/19, 319/19, 326/12, 327/12, 330/08, 331/08, 332/14, 332/16, 333/13, 336/36, 337/36

[=102]

tastimént< La, Uk, Po. *testamentum*, *тестаментам*, *testament*, kanıt, vasiyet, ahit, antlaşma, vasiyetname: *aytkanına köre Boğos arakSlniñ, ki tastimént ölüden soñra béklike toxta kérek. A éger ki ol dastimént étken tiri xalgay, oldastimént anıñ érkine bolmax kérek, klese buzar, klese yasar, néçik añar körünse. (254/20).*

t. 254/20

[=1]

tawit< İb, Yu, , Er. *Dawid*, *Δαυίδ*, *Ἰωυθῆμ*, *Ἰωυθῆμ*, özel ad, kişi adı, Şalamon'un'un babası ve Avşalom'un oğlu, hazreti Davut, Süleymanın babası ve Abu Selmin oğlu: *evelgi u könü yarğucu Téñridir, né türlü buyurur markaré Tawit, ki yarğu éter Téñri kéndiniñ žoğovurtuna. (28/25),Anıñ üçün kérek ki ol obıçay bile tirilgey, néçik ari xanlar, néçik éskide Ovsia xan, da Ézégiya, Tawit', a yeyide Apar u Gosdandianos, T'éotos u Drtadios, dağın da alarga oxşaşlar. (237/39). Xaytıp ant içti Téñri Taitke könülük bile, dağı muñar oxşş işler. (225/41).*

t. 28/25, 59/28, 213/03, 236/39, 237/39

t.+ke 45/17, 224/41, 225/41

[=8]

tayfa<Ar. *طائفة*, klan, kabile, aile, aşiret, halk, millet, insanlar, ulus, nesil, kuşak: *Tvagan 1104-sine [=1655], martniñ 18-ine némitste [=némiçte] fasın yañıldılar da bayramların 3 dinden ilgali [=ilgeri] éttiler, érméniden, da oruştan [=orustan], da cuhuttan, da 4 hafta ilgeri éttiler. Bilgeysiz, biylikiniz, ki ol tayfa biraz şaşırırlar.(243/27).*

t. 243/27

[=1]

tçin<Uk, Po. *Тучин*, *Tuczyn*, özel ad, toponim, Polonya'da Potkarnattsk ilinde bir şehir: *Andriy Tçinden Lubélskiy. (164/33).*

t.+dan 164/33

[=1]

terba< ? avlu, sray, kraliyet mühiti: *dağı da artıxsı u hörmətli, kérekli canga da ténge sözlü péşekârlıx, xutxaruçu bizni yamanlıxtan da yaxşı yolga kéltirüçi vartabédliktir, ilgeri hörmette bolgaylar xannıñ terbasına da biy biyet arasına, anıñ üçün ki barçasınıñ kérekli atasıdır da canlarınñ hakimlikidir. (66/05), dağı da artıxsı u hörmətli, kérekli canga da ténge sözlü péşekârlıx, xutxaruçu bizni yamanlıxtan da yaxşı yolga kéltirüçi vartabédliktir, ilgeri hörmette bolgaylar xannıñ terbasına da biy biyet arasına, anıñ üçün ki barçasınıñ kérekli atasıdır da canlarınñ hakimlikidir. (243/20).*

t.+sına 66/05, 242/19

t.+sında 243/20

[=3]

terezü< Fa. ترازو, ağırlık ölçme aracı, terazi, baskül, tartı: *Éñ burun baxılmax kérek, néçiktir tereziler, néçiktir funtlar, néçiktir xarılar da ölçünmexi barça türlü xumaşnıñ, ki bolgaylar könü da tügel işler könüsün bézirganlikniñ, bu türlü xoyulmax kérek, néçik vaxtına köre kötürürlür da éner, da, xoyup anıñ üsne közet, câht bile baxkaylar da közetkeyler, ki héç kimsége aytilgan işlerde égirlik bolmagay. (148/02), Éger kimése tapulgan bolgay, xaysı aytilgan terezüde,xarıda, funtta, ölçmexlerde da xarılamaxta égirlik kimésege ya oğurlux étkey. (315/14), bu yérge aňlamax kérek da saxlanmax kérek baxmaxlarından voyvodalarınñ, xaysı ki baxıcılarıdır, ki könü bolgaylar ölçövler, da anıñki terezülerde, da ölçünmexlerde xoyıyırlar, da xaysı érmeni işlerde oğrunıñ, yaxot ki xaxkay axça, töresi bile kérmenniñ da Marımborknuñ. (314/39).*

t.+de 148/14, 314/14, 315/14

t.+ler 148/02, 314/08, 315/08

t.+lerde 149/28, 314/39

[=8]

terezüle< Fa-Tr. ترازو, ağırlık ölçmek, tartmak, ölçmek, incelemek, araştırmak: *éger kiméseniñ tuvarı kirgey saçoovga xışnıñ ya evelbaharnıñ, ol, kimniñdir saçoovlar, xaysı ki tuvar kırıptir, kérekmestir né 1 néme bile tömege ya anı naxıs étme, ték anıñkibik tuvarnı kénsiniñ oborasına yapkay. éger anıñ saçoov éyesi tuvarnı öldürse, tölemex kérek. Éger soxraytsa, ya münüzün sındırsa küç bile, albo xuyruxun késkey, ya ayaxın axsatsa, yarğuçılar anı baxkaylar, yérgesi bile bilip da igi terezülegeyler, xaysın ki aytilgan satamalardan ol, kim ki bolgıy édi yaman étüçi munñki işlerden. (142/05).*

Yazılgandır töresi érméniniñ, câht bile baxmax kérek da terezülep ayırmax kérek. (279/24).

t.-geylar 142/05, 308/26, 309/26

t.-p 107/32, 278/24, 279/24

[=6]

tégdémpér< Yu, La, Er. Δεκεμβριος, *December, դեկտեմբեր*, yılın aylarından, Aralık ayı: *yazıldı bu töre bitik, xaysı ki aňlanıyır “Ganunk”, asrı ayız [=azız] da tügel orinagdır, xaysı ki tügellendi érméni tvagan 1024sanına, tégdémpér ayınıñ 20-sine, memleketinde frankniñ,şehesinde kaménetsniñ, padşahlıxına némiçniñ k’risdân Stéfan Batoriy, xaysı ki aňlıyır, biylixine şeherimizniñ Briskiy pan Mikolayniñ, gat’ağigoshuxuna dér Krikorisniñ, axpaşlıxına dér Barsamniñ. (198/20). Tvagan 1104-siné, tégdémpérniñ. (199/20).*

t. 198/20

t.+niñ 199/27

[=2]

tén< Fa? تن gövde, ucut, beden, (sözlüklerde bu söz Farsça olarak verilse de Türkçe “tin” sözünden alındığı ve zıt anlamda kullanıldığı kamısında yım. nitekim “can” kelimesi de aynıdır ve günümüz Türkçesinde yine de gövde anlamında kullanılmaktadır: “canımı acıtiyorsun”. Aynı zamanda “ canım acıyor” ifadesinde ruhum ve içim anlamında kullanılmaktadır): *Néçik can u tén, ki tarbiyat bile 2-dirler, olol türlü ayırılmas, xatışıp biri biri bile, bolurlar bir da köp nemeni bir érk bile xılınırlar, ol türlü ganunk’ ta töreler. (27/13), dağı da artıxsı u hörmətli, kérekli canga da ténge sözlü péşekârlıx, xutxaruçu bizni yamanlıxtan da yaxşı yolga kéltirüçi vartabédliktir, ilgeri hörmette bolgaylar xannıñ terbasına da biy biyet arasına, anıñ üçün ki barçasınıñ kérekli atasıdır da canlarınıñ hakimlikidir. (66/01), Xaytıp bu türlü bardır oxşaşı biri birine . zéra ganonk’ canı toğru éter, da töre ténni, helbet, éger biri birinden ayırılıp éseler, yoxsa köp yérde birikirler. (210/20).*

t. 27/13, 54/38, 123/10, 162/30, 206/38, 207/38, 210/22, 211/22, 232/37,

233/37, 327/23

t.+ge 66/01, 208/04, 209/04, 242/17, 243/19

t.+i 230/25, 231/25

t.+ine 30/15, 212/11, 213/35

t.+iniñ 142/34

t.+ni 123/08, 210/20, 211/20

[=25]

téotos< Yu, La, Er. Θεοδοσιος, *Theotosius*, *Ἰθηνῆνυ*, özel ad, kişi adı, 346-395 yılları arasında yaşamış Flaviyus Teodosius: *Anıñ üçün kérek ki ol obiçay bile tirilgey, néçik ari xanlar, néçik éskide Ovsia xan, da Ézégiya, Tawit', a yeñide Apkar u Gosdandianos, T'éotos u Drtadios, dağın da alarga oxşaşlar. (59/30), dağı da Téotos xan érméniniñ aıñmaxlıxı, arzani da maztalğan, da özge xanlarınıñ da kn'ažatalarınıñ. (253/12).*

t. 59/30, 236/40, 237/40, 252/12, 253/12

[=5]

térpit< Uk, Po. *терпиму, терпимь, cierpiec*, acı, acı çekmek, katlanmak, dayanmak, maruz kalmak, muzdarip, tahammül, direnmek: *Da yene yoluxur, bolgay, ki bir kimése övine bolgay, yüz yaşırmagay, né bir bérklikke kirmegey, da şehir içine kénj u tar yollar bile yürügey kermen içine érkli, da anıñkibikniñ üstüne kimése izdegey şparunk anıñ tirliki ya mülkleri üsne. Anıñkibik şparunkı töre dopostit (izin, onay) étmestir étmege, ték kéndi istétcin ündegey yrağuga, da anı térpit étkey her borçlu, né ki Téñri da töre tapsa, kénsi borçlusuna utru. (181/35).*

t. 181/35

[=1]

tésła< Uk, Po. *тесля, ciesła*, basit ahşap inşaat yapan usta, marangoz, dülger: *Péşekarlar arasına artıx hörmette bolgay témirçi da tésla. (243/16).*

t. 65/32, 242/15, 243/16

[=3]

tésłalıq< Uk, Po-Tr. *тесля, ciesła*, basit ahşap inşaat ustalığı, marangozlu, dülgerlik: *Kérekli da yaxşı péşekârlıx toprax bile işlemextir, dağı da témirçilik, téşerlik da téslalıq. (243/15),*

t. 243/15

[=1]

tésłalík< Uk, Po-Tr. *тесля, ciesła*, basit ahşap inşaat ustalığı, marangozlu, dülgerlik: *Kérekli da yaxşı péşekârlıx toprax bile işlemextir, dağı da témirçilik, téşerlik da téslalík. (242/14),*

t. 65/30, 242/14

[=2]

téwotos < Yu, La, Er. Θεοδοσιος, *Theodosius*, Ἰθηνηῆ, özel ad, kişi adı, 346-395 yılları arasında yaşamış Flaviyus Teodosius: *dağı da Téwotos xan érméniniş aňmaxlıxı, arzani da maztalğan, da özge xanlarnıñ da kn'azatalarnıñ. (77/17).*

t. 77/17

[=1]

tişxojn < Er. ἡἡἡἡἡἡ, kadın haki, kadın kral, melike, kraliçe: *né türlü ki kéltirdi Movses tişxojn harawojni Soğomon xan vaxtına, né türlü Éyemiz K'risdos buyurur surp Awédaranda da tanıxlıx bérir. (234/44),*

t. 234/44

[=1]

tiçin < Uk, Po. Тичин, *Tyczyn*, özel ad, toponim, Polonya'da Potkarnattsk ilinde bir şehir: *Andriy Tiçinden Lubélskiy. (329/19).*

t.+den 329/19

[=1]

tijatik < Yu, Er. διαθηκη, ἡἡἡἡἡἡ, ἡἡἡἡἡἡ, ἡἡἡἡἡἡ, ahit, vasiyet, vasiyetname: *Zéra tijatik' ölümden soñra toxtalgandır, né türlü ki Boğos arakél buyurur. (236/09).*

t. 236/09

[=1]

to < Uk, Po. *mo, me, to*, bir şey, o, onu, şu, bu, de, da, daha: *éger oğlan tilsiz yaxot özge boğumlarından, ol çaxta anıñkibik oğlan naxıs toğğanından žaranglıx étmes atasınıñ-anasınıñ igilikine, néçik to naxıslıx bile toğgan. (300/33).*

t. 133/19, 300/33

[=2]

tomitskiy < Uk, Po. Томицький, *Tomicki*, özel ad, kişi adı: *Mikolay Tomickiy, stolmistr bizim da Koscenniñ starostası. (329/29).*

t. 165/17, 329/29

[=2]

toros < Yu, Er. Θεωδορος, Ἰθηνηῆ, Ἰθηνηῆῆῆῆῆῆ, özel ad, kişi adı: *boldu potrėbnıy töre surp Toros küñü pan Kovalskiy, podsudok, da pan Domaržirskiy arasına, xayda spor (tartışma) boldu, ki sözlövçiler duplikadan (sert cevap) artıx klediler töreden otpravovat (yapmak, göndermek) étmege. (196/28).*

t. 196/28

[=1]

triplika < Uk, Po. триплика, *tryplika, triplicatio*, üçlü, üçlük, üçüncü kez, üçüncü nüsha: *Anıñüçün voyt (karakol başcısı, hakem) Voytséx Pédian da ahalar (agalar) vézdrit étip (dikkat edip) ilgeri bolgan zıvıçaylarga (geleneklere), dékret (hüküm, buyruk) bile zakroçit (engelleme, önleme) éttiler, barmaga bir kişige de ték réplika (kopya) da dublika (ikinci nüsha). Anda éger xayısı yan néme klese sözleme, né bolmagay triplikaga vınaşat (yapmak, icra etmek) étme, ték duplika (ikili, ikinci kez, ikinci nüsha) tibine bolgay. (196/40).*

t.+ga 196/40

[=1]

tstatya < Uk, Po. *статья*, makale, eşya, nesne, madde: *дополнительная статья. (tüm sayfalarda bu biçimde, Ukraynca ve ek madde anlamında geçmektedir).*

t. 76/08, 77/16, 79/24, 80/22, 82/30, 167/05, 167/10, 167/33, 168/06, 168/15, 168/18, 168/23, 168/29, 169/01, 169/23, 169/31, 170/03, 170/13, 170/19, 170/23, 171/01, 171/07, 171/13, 171/21, 171/31, 172/10, 172/14, 172/21, 172/27, 173/01, 173/07, 173/24, 174/03, 174/11, 174/21, 174/33, 175/22, 175/31, 176/14, 176/28, 177/01, 177/08, 177/13, 177/24, 177/31, 178/11, 178/20, 178/31, 179/09, 179/24, 179/31, 179/39, 180/10, 180/17, 180/30, 181/17, 181/24, 181/38, 182/22, 183/01, 183/20, 183/34, 184/29, 185/02, 185/39, 186/04, 187/34, 188/11, 188/14, 188/29, 188/37, 189/03, 189/12, 189/22, 189/28, 190/17, 190/26, 190/35, 191/03, 191/08, 191/32, 192/01, 192/13, 192/23, 192/33, 193/09, 193/15, 193/35, 194/10, 194/15, 194/22, 194/29, 194/37, 195/12, 195/24, 196/01, 196/16, 196/25, 250/36, 251/36, 252/11, 253/11, 254/07, 254/24, 255/07, 255/24, 256/20, 257/20, 328/16, 329/41, 330/01, 330/12, 330/18, 330/23, 330/25, 330/28, 330/32, 330/35, 331/01, 331/12, 331/18, 331/23, 331/25, 331/28, 331/31, 331/34, 332/08, 332/12, 332/17, 332/22, 332/25, 332/27, 332/30, 332/32, 333/07, 333/11, 333/15, 333/20, 333/23, 333/26, 333/29, 333/32, 334/01, 334/06, 334/11, 334/18, 334/21, 334/25, 334/29, 334/34, 335/01, 335/06, 335/11, 335/18, 335/21, 335/25, 335/29, 335/34, 336/01, 336/11, 336/16, 336/21, 336/27, 336/31, 337/01, 337/16, 337/21, 337/27, 337/31, 338/01, 338/06, 338/15, 338/22, 338/27, 338/31, 338/34, 339/01, 339/06, 339/15, 339/22, 339/27, 339/31, 339/34, 340/01, 340/05, 340/13, 341/01, 341/05, 341/12

[=189]

tşxojn< Er. *η2ηηη*, kadın hakim, kadın kral, melike, kraliçe: *né türlü ki kéltirdi Movsés tşxojn harawojni Soğomon xan vaxtına, né türlü Éyemiz K'risdos buyurur surp Awédaranda da tanıxlıx bérir. (235/43),*

t. 57/25, 235/43

[=2]

tum< Er. *ηηι*, akşam, aşai rabbani töreni, rabbani akşam yemini, tanrısal akşam antı: *yol bile barır égeç, kimése kimésege néme étmrgry, da ni duşmanı da bolmagay, da anıñ isne kés-kénetli xaraxçılar sékirgey, da ol, sağılxın saxlama klep kéndiniñ, da öldürgey alardan xayısın, töre bile anıñkibik kişi öldürmex, surp yıxöv anı yazıx tutmastır. Éger anıñkibik iş kahanaga yoluxsa, surp yıxöv anıñkibik işni alay ox tutıyır, da kim anıñkibik yazıxını étse, xosdovanél bolmax kérek da luc tartmax kérek. Éger ki kahana yoluxsa anıñkibik işke, babaslıxına néme ziyan étmestir. Éger layıq bolsa, anıñkibik kişi öldürgen bolur tum alma yıxövde. (131/13).*

t. 131/13

[=1]

tumlux< Er-Tr. *ηηι*, akşam, aşai rabbani törenine yardım, rabbani akşam yemini ayinine yardım, tanrısal akşam antı törenine yardım : *anıñ üçün anıñkibik kişilerge tiymestir anıñki xılınmax bile vank'ka kirmır, néçik aytılgandır, yoxsa Téñriniñ xorxusu bile kirmex kérek, da Téñriden xolmax bile, da t'umlux bérme yazıxlarga boşatlıx üçün. (305/02).*

t. 136/13, 304/02, 305/02

[=3]

tv< Er. *թվական, թվականին, թվականը*, tarih, yıl, gün, ajanda, takvim, kalendar: *K'risdosnuñ toğganından 1519 yılına, xanlıxımızga bizim 13-ünçi yılına érméniler tvına 969-da. (329/10).*

t.+isna 164/13

t.+sına 329/10

[=2]

tvagan< Er. *թվական, թվականին, թվականը*, tarih, yıl, gün, ajanda, takvim, kalendar: *dağın da yazıldı tvagan 1017-sine, pédrvarniñ 15-ine, axpaşlıxına, dér Krikor, arhiaxpaşniñ Vanlı xanımnıñxanlıxına zigmunt agusdusnuñ xayısı ki töreni bérkitti.*

(197/30), Tvagan 1104-sine [=1655], martnuj 18-ine némitste [=némiçte] fasın yañıldılar da bayramların 3 dinden ilgali [=ilgeri] éttiler, érméniden, da oruştan [=orustan], da cuhuttan, da 4 hafta ilgeri éttiler. Bilgeysiz, biylikiniz, ki ol tayfa biraz şaşırırlar.(243/27). dağı da munı yazdırdı kétxoyalıx işadag kéndilerine, da kéndilerinin kéçmişlerine, kim ki körüp sarnasa, «uçmax» aytkaylar émgengenlerge da yazdırganlarga, amén. Yazıldı tvaganıñ 772-sine, 1523. (166/31). (buradaki tarih hatalıdır. bu da tvagana 550 yıl eklense 1323 olmalıdır).

t. 197/30, 198/19, 199/27, 202/05, 243/24

t.+niñ 166/35

[=6]

u < Ar. و, ve, ile, da, bağlaç: kim ki atasına u anasına yaman aytsa, ölümlü bolgay. (19/02), bir kişi ölse dijatiksiz (vasiyetsiz), anıñ igilikin žarangél (miras) éterler ér u xız xardaşlar anaları bile Birge. (188/39), da olcadan u talan 10-unçı bergeyler xanga. (241/01).

u. 19/02, 20/16, 20/17, 20/25, 20/28, 20/28, 20/33, 20/36, 21/27, 21/30, 21/39, 22/01, 22/02, 22/06, 22/38, 23/13, 23/17, 23/20, 24/35, 25/32, 27/07, 27/13, 27/23, 27/25, 27/27, 28/04, 28/04, 28/13, 28/16, 28/18, 28/24, 29/20, 29/33, 30/15, 30/15, 30/26, 31/22, 31/22, 32/06, 33/39, 34/32, 34/33, 36/16, 37/11, 37/15, 38/30, 39/35, 41/28, 41/33mgrdutiun.una, 42/02, 42/04, 42/08, 42/12, 42/13, 43/05, 43/18, 43/18, 44/01, 44/11, 45/09, 45/34, 47/01, 47/01, 47/03, 49/36, 49/37, 50/22, 50/34, 51/30, 52/26, 52/31, 52/32, 52/35, 54/16, 54/23, 54/30, 54/33, 54/36, 54/37, 54/38, 55/38, 56/31, 58/27, 58/30, 58/30, 59/06, 59/08, 59/29, 59/30, 59/33, 60/19, 60/20, 60/23, 60/23, 62/05, 62/13, 62/23, 63/06, 63/07, 63/08, 63/08, 63/11, 63/12, 63/13, 63/16, 63/18, 63/24, 64/01, 64/01, 64/10, 64/12, 65/30, 65/33, 65/37, 66/01, 66/03, 84/23, 106/27, 108/08, 109/01, 109/23, 140/11, 181/28, 183/08, 188/39, 189/20, 204/20, 204/21, 204/23, 204/26, 204/30, 205/21, 205/21, 205/25, 205/26, 206/02, 206/38, 207/03, 207/38, 210/19, 210/22, 210/26, 211/19, 211/21, 211/26, 211/41, 212/17, 213/03, 214/12, 215/12, 216/26, 216/26, 217/27, 218/10, 218/28, 218/30, 220/15, 222/24, 222/26, 222/30, 223/30, 224/01, 224/17, 224/22, 225/01, 225/17, 226/26, 227/26, 228/34, 229/33, 232/34, 232/37, 233/34, 233/37, 233/37, 234/29, 235/17, 238/08,

239/08, 240/11, 240/12, 240/14, 240/29, 241/01, 241/13, 241/13, 241/15, 241/31,
242/17, 243/18, 258/19, 259/15

[=192]

udérjat< Uk. *удержать, удержать, одержать*, uzatmak, tutmak, direnmek, almak, tutunmak, sağlamak, saklamak, devam ettirmek, alma: *Rimovanasi övlernip bu türlüdir. Xaysınıñ roku çıxsa töre bile da éyesi mülknüñ kénsiniñ miskinlikine köre ki udéržat étmege bolmasa, kérek töreden turgay voyt töreçileri bile, da kélgey ol övge, da ol kişige, kimge ki borç üçün tüşti ol öv, kérek berme xalxasın xoluna da anıñ erkine, da ol kişi kérek ki oçaxına ot xoıgay kensi, da ol öv éyesine, yerli ése, 3 hafta kün béргеây boşatınça. Éger ki xonax ése, 4-ünçi küñge dire. (339/17).*

u. 176/18, 337/19, 339/17

[=3]

ujivat< Uk, Po. *уживати, уживатьь, uzywac*, bir arada, istifade, kullanım, tüketim: *Né ki Téñriden salgan édi sizge rol'alar ya özge igilikler, süvündürdü égirliksiz yuvuxunu uživat étme, alay xardaşları, néçik yatları könülükte tutma da tirilmege. (291/08).*

u. 121/03, 290/08, 291/08

[=3]

upad< Uk, Po. *упад, upad*, sonbahar, düşüş, durgunluk, zayıflama, iflas: *Yoxése yoluxur ademilerge köp kéz orozsuzluktan, ki téñizge bat- kay, ya xaraxçı algay, ya ot köydürgey, ya bézirgânlik artından kéçikmeklik bolgay, prihoda né türlü de bolsa adeâmilerge, na muñar köre töre kérek podobny kün- lâr zamirit étkey anıñ sağıx bilâ kélgenine dire, ki anıñ yuvuxları, atası, ya anası, ya xatunu, ya oyğlanları, ya xardaşları, ki néme upadga (düşüş, iflas, fakirlik) kélmegeyler kéndileriniñ yuvuxunuñ étken borçu üçün. (183/27),*

u.+ga 183/32

[=1]

urad< Uk, Po. *уряд, врьад, rzad, urzad*, divan, devlet, mahkeme, konsey, şura, mahkeme heyeti: *yene yoluxkay édi bir kimésege, ki žadat (talep) étkey, édi vr'addan (konsey, şura, kurul) obvédit (kontrol, inceleme) étmege némeni, ya işitmege, ya körmege, ya xasta kişige, da ur'ad (konsey, şura, kurul), işitip ya körüp, kelgey törege, da žadat étkey, kim ki obvédit étti, ki alar tanıxlıx béргеyler, néni ki kördiler ya işittiler, anı ur'ad povinéndir (yükümlü) étmege. (196/06, 196/09). Da éger ki sorov étse, kim ki*

obvédit étiptir yarğudan, ki bu tanıxlıxniñ motsu bar mıdır, na kérek yarğu aytqay, ki ol xadardır. Néçe uradniñ. (196/15).

u. 196/06, 196/09

u.+niñ 196/15

[=3]

uradnik< Uk, Po. *урядник, urzednik*, çavuş, komiser, katip, icra memuru, kahya, mübaşir: *Ohanés Téjriniiñ ğağavatu bile xanı érménilerniñ, xutlu vaxtta biylikine kéndiniñ xoydu, ki yıxkün künidir Téjriniiñ ölüden turganı Biyimizniñ bizm, Jisus K'risdosnuñ, anıñüçün boyrux bile kéndiniñ xanlıxınıñ boyrux étti, ki anıñ ni bir ur'adniki, a ni boyruxçısı ol künni yıxkünni né bir çıxışını xanlıxınıñ almagay. (76/09). Dağı da artıx çésniklerniiñ, ur'adnikler da dvor'aninler; bizim bu aytılğan işler xatına xayısı ki tanıxlar, ki inamlıxka arzanıdırler, sövük bizge, da inamlı, da süvüklü bizge. (329/30).*

u.+i 76/16, 250/40, 251/40

u.+ler 165/20, 329/30

[=5]

usta< Fa? *استاد*, usta, esnaf, sanatkar, öğretici, öğretmen (bu söz sözlüklerde Farsça olarak verilsede kök itibari ile 1- ya Arapça *استاد* kelimesi ile aynıdır, 2- ya da Türkçe olan “us” akıl ve ya “uz” sanat, beceri anlamı taşıyan sözlerden alınmış olma kanısındayım. zira bu kelimenin Farsça'daki anlamı da beceri sahibi hünerli, sanatçıdır ve hiçbir türevi de yoktur): *dağın da éger kimése yemişli térek üsne ağaç bile atsa ya taş bile da kişini öldürgey, ya usta şegértin öldürgey. (311/09), kim ki érk bérgey oğlanlarına érkine ösmege da bérmegey anıñkibik oğlanını ustaga bitikke ya péşege, bolup miskin, töre körgüziyir anıñkibik oğlanları atasından anasında ötleş ustaga ya péşege bérme, da öskeyler l'atarlarına (bluğ, erşitlik) dire, da arzani bolgaylar k'ahanalıxka ya igi péşege.(131/19), éger ki atası soñra ol xılıx bile bérmegey oğlanların péşege, oldır cigeri itidir zakonnuñ, da ganunk bile saxlanmax kérek, da anıñkibik ata xarğışlıdır. (299/39).*

u. 310/10, 311/09

u.+ga 131/19, 131/22, 131/27, 298/37, 298/38, 299/36, 299/37, 299/39

[=10]

ustalıq < Fa?-Tr. استاد, ustalık, esnaflık, sanatkarlık, öğreticilik, öğretmenlik: Zéra evel evelden barça ustalıq tügel, bir ademiden başlanıp, da andan tügellendi, yoxése köplerden, zéra, azdan köpten tapıp, biri birine keltirirp, biriktirdiler barça ustalıqını. (26/15).

u. 26/11

u.+nı 26/15

[=2]

ustalıx < Fa?-Tü. استاد, ustalık, esnaflık, sanatkarlık, öğreticilik, öğretmenlik: néçik ki bir péşekâr, tügül péşesin üvrenip bilmegey, bolmas ustalıx étmege, néçe artıx dağın k kérek yarğuşularğa, xayısı ki Ténriğe yaraşır. (31/26), Zéra evel evelden barça ustalıq tügel, bir ademiden başlanıp, da andan tügellendi, yoxése köplerden, zéra, azdan köpten tapıp, biri birine keltirirp, biriktirdiler barça ustalıqını. (211/03), éger ki xayısı xatun ki törege ündelgen bolgay, xocası ya yuvux xardaşları töreniñ alınına zastupit étmege bolur, da anıñ işlerin kéçirmege, utmaga ya tas étmege işlerin, ki bolgay yaxşı da yollu xuvatı, xayısı ki inamina béringiy édi bekliki töre alınına, da anıñkibik işlerde usatalıx da hile bolmagay. (327/14).

u. 31/26, 162/11, 210/03, 211/03, 214/15, 215/15, 326/14, 327/14

u.+nı 210/05, 211/05

[=10]

ustat < Fa? استاد, usta, esnaf, sanatkar, öğretici, öğretmen (bu söz sözlüklerde Farsça olarak verilsede kök itibari ile 1- ya Arapça استاد kelimesi ile aynıdır, 2- ya da Türkçe olan “us” akıl ve ya “uz” sanat, beceri anlamı taşıyan sözlerden alınmış olma kanısındayım. zira bu kelimenin Farsça’daki anlamı da beceri sahibi hünerli, sanatçıdır ve hiçbir türevi de yoktur): bolmagay, alarnıñ ustat sözlerinden aldangay yarğuşu da égri étkey yarğunu. (35/36).

u. 35/36

[=1]

ustava < Uk, Po. устав, устава, установа, ustawa, mevki, hukuk, kanun, konum, durum: Téék érméniler üsne bu ustava tutulmax kérek, xayısı özge cınstan égirlikli bolgay, bu töre bile könülür, a özge cınsta kénsi töresine könülür. (106/31), Érméniler bu ustavanı kéndileri arasına saxlagaylar. Éger érméni péşekâri özge cınsnıñ bérgeniñ oğurlasa, aysı törede özge cıns olturuptır, ol töre bile ögütlenmex kérek. (301/26).

u. 106/31, 278/06, 279/06

u.+nı 133/07, 300/27, 301/26

[=6]

uta< İb, Yu, La, Er. *Yexuda, Ιουδας, İudas, Judas, झुडु*, özel ad, kişi adı: *Xan bahası tölendi Jovsépniñ da soñra Biyimizniñ Jisus K'risdosnuñ, barça dünyânu yaratkannuñ, oxşaş da könü anı sağınma, ki Jovsépni xardaşları sattılar 20 pinazga, K'risdosnu Uta sattı cuhutlarga 30 pinazga. (157/26).*

u. 157/26

[=1]

uvyazana< Uk, Po. *в'язання, ув'язання, wiazanie*, bağlı, mülkiyet, mülk, taşınmaz, intikal, taşıma, kullanma hakkı: *Éger uvyazana da rimovana Birge bérilse éksi de, 2 ança bérilmex kérek, né xadar yoğarı yazılıptır axça voytka da törege. (339/37).*

u. 177/20, 338/37, 339/37

[=3]

uzdat< Uk, Po. *здаму, здаць, zdac*, geçirmek, intikal, aktarma, taşıma, geçirme, pas, redd etme, kazanmak, teslim etmek: *88 kapitula. Övlerniñ uzdat bérmeñniñ. (137/18), Da ol yarğuşunuñ mühürü tibine bitik uzdat bérgey satun alğan mülklerni toxtatmaga bérilgen bolgay. (307/02).*

u. 137/18, 138/24, 304/23, 305/23, 306/01, 307/02

[=6]

vağt< Ar. *وقت*, zaman, vakıt, çağ: *anıñ üçün ki bu türlü xıynlıx sağış bolmaga, anıñ üçün yazıp xoydux töre bitinki, her vağt, xolumuzga alıp, élegeybiz töremizni da körgüzgeybiz özge milletke, ki dayma törelerimizni ari bitiklerden éterbiz, ki sözleri bolmagay bizni tabalamaga. (207/41), Kimése bu tanıxlıxnu ağırsınmasın, tügül yalğız tügel ademiler tanıxlar boldu krisdos üçün, yoxése oğlanlar da, néçik Pét'ğéhémniñ oğlançılar, dağı da surp Sdép'annos igit vaxtına, dağı da köpler bularga oxşaş. (223/07). ol türlü Aprahamniñ da töre biledir, ki xoydu xulu üsne tanıxlıx üçün. Ol türlü Téñri Noj vağtına kéndi yayını tutundı xoymaga kökte tanıxlıx üçün, ki dünyâga şağavatlımén. (321/40).*

v. 207/41

v.+ma 223/07, 227/14, 321/40

[=4]

van< ? özel ad, toponim, Türkiye’de bir şehir: *dağın da yazıldı tvagan 1017-sine, pédrvarnuj 15-ine, axpaşlıxına, dér Krikor, arhiaxpaşnuj Vanlı xanımıznujxanlıxına zigmunt agusdusnuj xayısı ki töreni bérkitti. (197/32).*

v.+ı 197/32

[=1]

vank< Er. *վանք*, manastır: *zéra vank’ ari atalarınj yéridir. (136/03), Éger kimése ulu kökten, ya xanlıx olturğuçtan, ya ritsér, ya alpavut, ya žolnéř kélgeyler vanknuj salasına, (302/32), da klegeyler turma, da işitkeyler, ki vankta dağın igi yér bar turma, da bargaylar vank’ka birğilar bile, nağaralar bile, da çalıçılar bile, da xatın kişler de Birge bolğaylar, da vank’nuj harbéti alarnı nadan tygay, da alarga körkli sözler bile sözlegety. (303/33).*

v. 136/03, 302/39, 303/39

v.+a 302/33

v.+ka 135/29, 136/10, 302/42, 303/33, 303/42

v.+larnıñ 71/25, 135/22, 246/40, 247/41, 302/30, 303/30, 303/32

v.+nıñ 135/25, 135/32, 302/32, 302/35, 303/35

v.+ta 135/28, 136/01, 302/33, 302/38, 303/33, 303/38

[=27]

vartabéd< Er. *վարդապետ, վարդապետ*, baş rahip, ilahiyatçı, teolog, din bilimci: *dağı da hörmət xoyup büzge bu iş için söüklü ari bitiklerniñ şegéřti Boğos vartabéd köp türlü hörmətli hörmətli sözler bile, d’’a mén bolmadım üstüme almaga, mahana étip ménim biliksilikimni da ténimniñ tıncsızlıxını, da sağış éttim, ki xoltxa étkiy édim özge küçlü ari vartabédlerden. (25/19), a éger ki özge yarğuşı töre bile ant bérse kimsége, ol adam, ki ant içti, bargay bilüçi vartabédge, ki ol bérgey añar luc. (131/03), xaçan ki ol xanlar kéldirdi añar könülik Téřriniñ, töreler da toxtlmaxlar bérıp barçasına, xayısı ki él anıñdır, markarélerden da surp arakéllerden aytmaxlıx da özge vartabédlerniñ surp yıxövnüñ, xoydu kéndi éline, kéndine bérilgenlerge, budur kérmenlerge , da kérmençixlerge, da salarga, da özge yérlerge, da kéndiniñ yérgesine béringenlerge, kérek étkeyler barçası da başxa barçasına, ki anıñki boyruklarını küçlü da néme éksitmiyin saxlagaylar. (252/15).*

v. 25/19, 26/30, 50/13, 51/08, 54/01, 208/32, 209/32, 210/12, 211/12, 228/41, 229/41, 230/12, 231/12, 232/19, 233/19

v.+ge 50/29, 230/03, 231/03

v.+ler 23/11, 32/27, 91/25, 197/13, 206/33, 207/33, 214/33, 215/33,
264/01, 265/25

v.+lerden 25/25, 55/39, 197/17, 208/35, 209/35, 234/12, 235/11

v.+lerni 24/35, 208/21, 209/21

v.+lerniñ 32/12, 51/03, 77/26, 165/40, 214/26, 215/26, 230/09, 231/09,
252/16, 253/16

v.+niñ 18/03, 202/21, 203/15

[=50]

vartabédlik< Er-Tr. *ϕαρρησυτην, ϕαρρησυτην*, baş rahiplik, ilahiyatçılık, teologluk, din bilimcilik: *Éger ki çaresiz iş bolsa édi, töre xoymas édi, ki barça kéndiniñ ari vartabédliki bile ol türlü bu yérgeñi da bu türlü kledi, ki biz könü k'risdânlar bolgaybiz, ol türlü héç kérek bolmagay bizge ant içmex bizim könü da toğru teprenişimiz üçün. (45/05), dağı da artıxsı u hörmetli, kérekli canga da ténge sözlü péşekârlıx, xutxaruçu bizni yamanlıxtan da yaxşı yolga kéltirüçi vartabédliktir. (66/04).*

v.+i 45/05

v.+tir 66/04

[=2]

vartabédlix< Er-Tr. *ϕαρρησυτην, ϕαρρησυτην*, baş rahiplik, ilahiyatçılık, teologluk, din bilimcilik: *Éger ki çaresiz iş bolsa édi, töre xoymas édi, ki barça kéndiniñ ari vartabédlixi bile ol türlü bu yérgeñi da bu türlü kledi, ki biz könü k'risdânlar bolgaybiz, ol türlü héç kérek bolmagay bizge ant içmex bizim könü da toğru teprenişimiz üçün. (225/36), dağı da artıxsı u hörmetli, kérekli canga da ténge sözlü péşekârlıx, xutxaruçu bizni yamanlıxtan da yaxşı yolga kéltirüçi vartabédliktir. (243/20).*

v.+i 224/36, 225/36

v.+tir 242/19, 243/20

[=4]

vaxt< Ar. وقت, zaman, vakıt, çağ: *anıñ üçün ki bu türlü xıynlıx sağış bolmaga, anıñ üçün yazıp xoydux töre bitinki, her vağt, xolumuzga alıp, élegeybiz töremizni da körgüzgeybiz özge milletke, ki dayma törelerimizni ari bitiklerden éterbiz, ki sözleri bolmagay bizni tabalamaga. (23/28), bélgili éterbiz bilmege bügüngilerge barçasına, hali bolganlarga da kélgenlerge de, bu işlerni bilgenlerge bilmege, néçik te ki bu vaxtka*

dire İlov rnénileri, bizge béringenler ol priviléalarnıñ tibine da kéndiniñ töreleri bile érméniniñ, xaysı ki ilgerilerimiz bizim alarga bérkitip édiler, xabul kördüx, da tuttux, da saxladıx. (75/10), yene törede olturgan vaxtta voyt bile, néçe ki töre uzax olturuptur, da né xadar ki sb yığılsa şépşénikten da zapislerden (kayıt makbuzlarından) da kimése ki töreniñ alnına yañılgay, bu sbnı 3 üliş étmex kérek: 1 üliş voytka, 1 üliş töreçilerge, 1 üliş yazuçıga. (331/19).

v. 23/28, 51/22, 51/23, 57/23, 94/19, 113/09, 128/20, 162/39, 206/41, 230/19, 230/20, 231/19, 231/20, 234/43, 235/42, 266/32, 267/32, 282/35, 296/21, 297/20, 326/27, 327/27

v.+ı 55/36, 112/32, 112/34, 115/06, 118/18, 129/03, 234/11, 235/10, 282/29, 282/30, 283/29, 283/30, 284/28, 285/28, 288/05, 289/05, 296/33, 297/32

v.+ına 22/07, 35/04, 46/12, 55/40, 57/26, 82/24, 103/05, 103/19, 111/06, 111/09, 112/27, 146/31pastux.nuñ, 148/07, 154/34, 154/36, 156/28, 206/13, 207/13, 216/30, 217/31, 226/14, 234/13, 234/44, 235/12, 256/16, 257/16, 274/22, 274/28, 275/22, 275/28, 280/42, 280/43, 281/42, 281/43, 282/26, 283/27, 312/25, 313/25, 314/11, 315/10, 320/08, 320/09, 320/40, 321/08, 321/09

v.+ında 23/22, 40/28, 43/30, 110/32, 206/39, 207/39, 222/06, 224/12, 280/34, 281/34, 283/35

v.+ınıñ 112/31

v.+ka 75/10, 163/20, 164/01, 250/18, 251/17, 326/37, 327/37, 328/04, 329/04

v.+larda 21/29, 21/37, 56/04, 206/04, 206/08, 207/04, 207/08, 234/15, 235/14

v.+larınıñ 317/38

v.+larınıñ 152/02, 316/38

v.+nıñ 187/41, 282/28, 283/29

v.+ta 23/10, 25/14, 25/27, 35/03, 44/04, 47/26, 55/35, 76/10, 98/15, 107/12, 107/13, 119/36, 132/21, 168/07, 178/30, 191/27, 195/11, 206/33, 207/33, 208/36, 209/36, 216/30, 217/31, 224/18, 225/12, 225/19, 226/37, 227/36, 234/10, 235/09, 250/37, 251/37, 270/17, 271/17, 278/14, 278/15, 279/14, 279/15, 288/30, 289/30, 300/14, 301/13, 330/19, 331/19

v.+tan 208/30, 209/30

[=167]

vaxtsiz< Ar-Tr. وقت, zamansız, vakıtsız, çağısız: *éger 2 kişi uruşsa da aralarına urgaylar ağıraxlı xatunnu, da ol urmaktan xatın kişini da oğlanıñ vaxtsiz kéçirgey, gés başın tölemex kérek xocasına ol xatunnuñ ya né türlü bolsa Birgelerine barışma. (271/24).*

v. 98/28, 270/24, 271/24

[=3]

vénzénge< PO, Uk. *wiezien, в'язень*, mahkum, esir, tutsak, tutuklu: *da kiméseniñ borçu üçün ki 1 kiméseni oturğuzgaylar, kérek añar bérgéy künde 1 sb xarcga, néçe ki uzax kün oltursa zındanda. (na Polyax: vénzénge xarcı bérilgey sb 1). (330/31).*

v. 330/31

[=1]

vézdırit< Uk, Po. *уздѣрїму, уздѣрїмь, вздѣрїму, вздѣрїмь, wezrzec, wejrzec, wezdrzec*, işte, hanı, algılama, dikkat, dikkat etme: *Anıñüçün voyt (karakol başcısı, hakem) Voytséx Pédian da ahalar (agalar) vézdırit étip (dikkat edip) ilgeri bolgan zıvıçaylarga (geleneklere), dékret (hüküm, buyruk) bile zakroçit (engelleme, önleme) éttiler, barmaga bir kişige de ték réplika (kopya) da dublika (ikinci nüsha). Anda éger xayısı yan néme klese sözleme, né bolmagay triplikaga vınaşat (yapmak, icra etmek) étme, ték duplika (ikili, ikinci kez, ikinci nüsha) tibine bolgay. (196/34). v. 196/34*

[=1]

vılasnıy< Uk, Po. *власний, własny*, öz, kendi, özel, kişisel, bireysel, esas, temel, bizzat, gerekli: *Yene yoluxkay edi bir kimésege, ki kénsiniñ borçun töleme bolmagay bélgili étken künine, da bérgen kişi izdegey kénsiniñ borçun, ya sézgey borç é[y]esini), xayda nési bar ése, ya bézirgân arasına axçası mı, xumaşı mı, ya mülkleri mi, nema bar ése, da klegey da izdegey töreden şparunk anıñkibik ademige utru, ki övde bolmagay, ya yat ulusta bézirgânliyin bargay, ya teñiz kéçkey, ya yat ulusta tıyovlu bolgay, ya yat yérde xasta bolgay, ya ölgey, na anıñkibik borçka bergan axça mı, xumaş mı, ki bélgili étken küniñe tölaemege bolmadı, bolur şsparovat étmege, xayda nésin tuysa, ki vılasnıy anıñ bolgay, anı odéržat étmege bolur törede, zéra añar tóra anı ayamastır. (182/40).*

v. 182/40

[=1]

vilojény< Uk, Po. *вложений, уложений, wlozony, wylozony*, atanmış, tayin edilmiş, belienmiş, yürütülen: *bu işte bu yol bile étmex kérek yarğuda, néçik yazılğandır, 3 hatadan 3 haftadadır viložény töre. (167/08), dağı da bilgeysiz, ki her viložény töreden, ki töre olturgay, da né ki ülüş alırlar töreçiler, ol axçadan 1 axça détskiyge bérilgey. (168/30), yene bilgeysiz, ki her yıl sv'tıy andriy kününden néçik némiçlerniñ Agvénti başlanır, ançax bizim snuntka dire ol künden viložény töre bolmas bolma, da ne bir övler üsné zapis étme, ol künler çıxmıyın, léç xonax töresi ya anıñki potrébniy, xayısı kişiğe utru, ki émin bolmagay, anıñkibik töre bolur bolma.(179,13), yene yerli yerlini ündagey voytka, da klemegey tözmege viložény (belirli, tayin edilen) törege dirin, da klegey töre satun almaga potrébniy (gereken, istenen), léç anıñkibik sınıx borçlu bolğay, ki émin bolmagay, anar utru bolur odéezat (yetişmek, elde etmek, almak) étmege töreni.(337/23), v. 167/08, 168/30, 171/15, 171/20, 179/13, 179/21, 179/32, 179/33, 328/18, 329/43, 330/33, 331/32, 335/04, 337/22*

[=14]

vilojény< Uk, Po. *вложений, уложений, wlozony, wylozony*, atanmış, tayin edilmiş, belienmiş, yürütülen: *yene yerli yerlini ündagey voytka, da klemegey tözmege viložény (belirli, tayin edilen) törege dirin, da klegey töre satun almaga potrébniy (gereken, istenen), léç anıñkibik sınıx borçlu bolğay, ki émin bolmagay, anar utru bolur odéezat (yetişmek, elde etmek, almak) étmege töreni. (174/24).*

v. 174/24

[=1]

vilojonıy< Uk, Po. *вложений, уложений, wlozony, wylozony*, atanmış, tayin edilmiş, belienmiş, yürütülen: *A éger ki kimése şparovat étkey, da da ilgerigi viložony törede turmagay üçünçi törege diyin, na anıñkibikniñ şparunku zspolznut (kaçırır, hakkını kaybeder) éter, kérek, ki yene yeñiden étkey. (184/30), yene bilgeysiz, ki sv'tıy Margorénta kününden her yıl töreler viložony (belirlenen) zavéstssa (taşınır, ertelenir) bolur sv'tıy Bartlomyden soñra nögerikünge dedirin, kün 2 ya 3 ilgeri, da artıx arı da yoluxuxur Margorentadan ol törege, ki Bartlomyge dirin salınır. (196/19).*

v. 184/28, 184/31, 196/19

[=3]

vınaşat< Uk, Po. *виношати, виношати, wynaszac, yapmak, oluşturmak, almak, etmek, icra etmek: Anıñüçün voyt (karakol başcısı, hakem) Voytséx Pédian da ahalar*

(agalar) vézdirit étip (dikkat edip) ilgeri bolgan zıvıçaylarga (geleneklere), dékret (hüküm, buyruk) bile zakroçit (engelleme, önleme) éttiler, barmaga bir kişige de ték réplika (kopya) da dublika (ikinci nüsha). Anda éger xayısı yan néme klese sözleme, né bolmagay triplikaga vınaşat (yapmak, icra etmek) étme, ték duplika (ikili, ikinci kez, ikinci nüsha) tibine bolgay. (196/40).

v. 196/40

[=1]

vıpis < Uk, Po. *sunuc, wypis*, özet, özüt, alıntı, icmal, örnek,: *da kimése izdegey töreden ya klegey düfterden vıpis, anıñ töresi 3 sbgdir. (333/24).*

v. 170/21, 333/24

[=2]

vıprava < Po. *wyprawa*, çeyiz, geline ailesince verilen hediye: *A éger ata tirlikine xayısı xızların céhézlep çıxarıp ése, artıx némesi yoxtur çıxkan xızlarınıñ. Né ata ülüşü de, né ana, oldur, né ki tirlikine bérdi artından vıprava, olur çıxkan xızlarınıñ ülüşü, ya né ki çıxarlar dağın ösiyetlerine. (189/08).*

v. 189/08

[=1]

vıyazana < Uk, Po. *в'язання, ув'язання, wiazanie*, bağı, intikal, mülkiyet hakı, taşınma, kullanma hakı (intifa hakı, faydalanma hakı): *A éger ki boş yer bolsa da üstüne budovan'ası bolmasa, kélip ol yérniñ üstüne, voyt yarguçıları bile yene bu sözler bile bérmez kérek vıyazanasın (mülkiyet hakı) munuñ postupu bu türlüdür yoluxkanda. (181/22), Na töre añar bérir ol rok (süre) çıkandan soñra 3 haftada vıyazanasın da birisi 3 haftada rımovanasın (malikiyet hakı) yérlice utru, da xonaxka 4 kün. (182/18), Da éger ki éksi de yérli ése, 3 haftada bérir töre anıñ nési de bar ése saçovat étip, povodga, ki algay, kim ki añar töre bile etti; a égrs ki xonax bolsa povod, na bérir töre 4-ünçi künde nési de bolsa saçunk bile povodga; da étkenden soñra töre bile kiméseniñ stoyontsıy (taşınmaz) iménasına (mülküine), na ol töreden ox vıyazanasın brmege bolurlar da rımovanası yılına bérilmex kérek. (192/42).*

v. 180/39, 181/07, 181/12

v.+sın 181/22, 182/18, 192/42

[=6]

vıyazané< Uk, Po. в'язання, ув'язання, wiazanie, bağlı, intikal, mülkiyet hakkı, taşınma, kullanma hakkı (intifa hakkı, faydalanma hakkı): *xaçan ki da yoluxsa kimésege vıyazané bérmege, na kérek, ki voyt turgay töreden, da algay 2 xartın ant içken érménilerden, xayı ki zviklydırlar olturmaga törede (alıxık) birgesine, da klegey ol mülkke, da bérgey xalxasın ol kişiniñ xoluna. (180/32).*

v. 180/32

[=1]

vıyazatstva< Uk, Po. зв'язатися, зв'язатися, wiazac sie, istifade hakkına sahip, intifa' hakkına sahip, kullanma hakkı sahip, müntefi': *xaçan yılı kélse, na kérek turgay töre alınna povodnyı strona (baş vuran taraf) da sorov étkey töreden, ki övretsin méni töre, ki téz mi bolurmén vıyazatstva bolmaga ol mülke, xaçan ki anıñ yılı çıxtı. (182/15).*

v. 182/15

[=1]

vinovat< Uk, Po. винуватити, винуватити, винувати, виновать, winowac, suçlama, kınama, itham: *da éger ki turmasa kününe ündelgen yan antın tügellemege, ol da alay ox kénsi işin tas éter, né bile ki anı töre alınna vinovat étti, xalır anı povodga tölemege, budur munuñ yarğusu. (188/33), Bir kiméseniñ şulpıxtı bolgay borç üçün bir kimésede, da kélgay yarğı alınna, da tanmagay bitikin, da ayytkay, bilirmén, ki bitik ménimdir, yoxsa tölepmén añar barçasın, da añar néme de borçlu xalmıyurmén, ték bitikimni zadéržat (alı koymak, saklamak) étiptir; xayda ki éki yartın tiri tanıxları bolmagay, na kérek, ki ol kişiantın kéndi étkey, kimniñ ki vinovat éttiler, da andan könülgey töre bile. (193/26). (193/16).*

v. 188/33, 193/26

[=2]

vipis< Uk, Po. вивис, wypis, özet, özüt, alıntı, icmal, örnek,: *da kimése izdegey töreden ya klegey düfterden vipis, anıñ töresi 3 sbgdir. (332/24).*

v. 332/26

[=1]

virasdun< Er. ʕrʕʕʕʕʕʕʕʕʕ, özel ad, toponim, ülke adı, Gürcistan: *Dağı da Xağanlıxta 3 töreçi xoyarlar, alay ox Vrasdunda, Xağanlıxtan övrenip, surp Érrortut'ıunnuñ atına da tanıxlarnıñ sanına. (216/20).*

v.+da 216/20

[=1]

vlasny< Uk, Po. *власний*, *wlasny*, öz, kendi, özel, kişisel, bireysel, esas, temel, bizzat, gerekli: *Évét, ki saxlagay Téñri, ki yoluxkay ademilerge, ki küçüngeyler, ya kéndiniñ borçun tölemege bolmagay, da kermenden xaçkay, ya yüz yaşırgay borç é[y]eleriniñ alnına, na anıñkibik borçlunuñ, xayda ki de nesin sezseler dovod bile, tirlikin, ya axçasın, ya mülklerin, éger stoyontsıy, ya ruxayontsıy, na bolur anıñki sinix kişiğe utru şparunklar étmege törege köre, da anıñ barça némesin odérzat étmege, ték vlasny anıñkin, kim ki borçludur, ol roklar çıxkandan soñra, xayısın ki töre zamirit étse, yılı kününe diyin, istéts kélginçe, prihodasına köre. (183/43). a éger ki anıñkibik opékunlar, néçik yoğarı yazılğandır, törede ki spravovat (uygulama, işletmek) éterler, voyt (belediye başkanı, karakol başkanı) övine ya yarğuda motsovat (izin, yetki,onay) étmegen, bolur barçanı, spravovat étmege,utmaga ya tas étmege, ték antın bolmas ol yürütmege ol parsuna üçün, xaçan ki iş kéndiniñ vlasny (öz, has, kişisel) tüğül, xayısı ki töre alnına motsovat étmegendir. (185/26).na yükçi povinen (yükümlü) düğül ant yürütmege, xaçan borç vlasny anıñ düğül, da tölövge hadirdir, néçik töre taptı, munuñ üsne yarğu toxtatmax kérek, kimge de yoluxsa, xumaş bile tölegey, néçik axça tiyer, antsız, yükçi. (190/05).*

v. 184/04, 184/14, 185/26, 185/31, 190/05

[=5]

vlojény< Uk, Po. *вложения*, *уложения*, *wlozony*, *wylozony*, atanmış, tayin edilmiş, belirlenmiş, yürütülen: *a éger ki kimése başlagay xonax kişi vložny töre alnına, burungi töre turmagay, xayısı da kişiğe utru, anıñkibik xonax kişi povinnén düğül törege bu 14 sbgnı obložıt étmege, xayısı ki başladı vložny töre alnına. (335/02).*

v. 334/02, 334/04, 335/02

[=3]

vlojény< Uk, Po. *вложения*, *уложения*, *wlozony*, *wylozony*, atanmış, tayin edilmiş, belirlenmiş, yürütülen: *yene yerli yerlini ündagey voytka, da klemegey tözmege viložény (belirli, tayin edilen) törege dirin, da klegey töre satun almaga potrébnıy (gereken, istenen), léç anıñkibik sinix borçlu bolğay, ki émin bolmagay, añar utru bolur odéezat (yetişmek, elde etmek, almak) étmege töreni. (336/22),*

v. 336/22

[=1]

volny< Uk, Po. *вільний, вольний, wolno, wolnie*, ücretsiz, bedava, özgür, bağımsız, boş, serbest: *Na polyax: Apélatsia korolga volny. (322/32).*

v. 322/32

[=1]

voynitskiy< Uk, Po. *Воїницький, Wojnicki*, özel ad, toponim, bir şehir adı: *Mikolay Yordan Zakliçinden voynitskiy rontsa barçasınıñ Krakovnuñ da Spişniñ. (329/22).*

v. 165/01, 329/22

[=2]

voyt< Uk, Po, Al. *viüm, воїта, viüte, воїте, wójt, wójcie, Vogt, Vögte*, hakim, haki yardımcısı, hakem, polis, şerif: *xaçan ki voyt oltursa törege érméni xartları bile, kérek ki evelgisinden sorgay atı bile: «çax mıdır töreni gayit étmege?». (82/33), ol çaxta, ki töre turup barma klegey ol övge, kérek ol kişi töreniñ alnına obložit étkey, kimge ki öv tüşti borç üçün ya axça tusnaxına, 12 axça voytnuñ, 12 axça töreçilerniñ, 2 axça détskiyge. (176/18), yene bir kimése kiméseni törege ündetmegey voyttan ötleş da, turup töre alnına, 1 kimseniñ üstüne gile étkey, anıñkibik povod xalır curumga 12 sbg törege. (341/02).*

v. 75/24, 82/33, 161/30, 162/37, 168/08, 172/30, 174/13, 175/23, 175/35, 176/19, 180/33, 180/38, 181/03, 181/20, 185/21, 196/33, 250/25, 251/24, 256/22, 257/22, 326/05, 326/26, 327/04, 327/26, 330/19, 331/19, 334/31, 335/31, 336/17, 337/17, 338/02, 338/18, 339/02, 339/18

v.+ka 75/31, 160/27, 160/30, 160/34, 160/35, 161/15, 168/04, 168/13, 168/21, 174/12, 174/23, 174/37, 177/23, 178/22, 180/01, 181/09, 188/15, 188/21, 190/42, 195/15, 250/28, 251/28, 324/29, 324/30, 324/32, 324/32, 324/40, 325/29, 325/30, 325/32, 325/32, 325/40, 330/16, 330/21, 330/27, 331/16, 331/21, 331/27, 336/17, 336/22, 336/29, 337/17, 337/29, 338/39, 339/39

v.+nu 174/35, 190/37, 256/27, 336/28, 337/28

v.+nuñ 73/25, 79/05, 83/07, 167/30, 169/08, 172/29, 177/18, 248/34, 249/34, 252/42, 253/42, 257/27, 330/11, 330/38, 331/11, 331/37, 334/30, 335/30, 338/37, 339/37

v.+nuñdur 171/05, 184/38, 332/31, 333/31

v.+tan 158/18, 163/27, 177/26, 322/28, 323/29, 340/02, 341/02

v.+tır 307/09

v.+tur 139/01, 306/09

[=118]

voyté< Uk, Po, Al. *viüm, voïma, viüme, voïme, wójt, wójcie, Vogt, Vögte*, hakim, hakim yardımcısı, asker, hakem, polis, şerif: *Bir kimése turgay törege da kénsiniñ giléyin bérgey, da birsi yan anıñ sçzün tıymagay bu sözler bile, ki ayt kay, pane voyt, hadirlenmiyirmén añar cuvap bérme, bérgin maña birsi törege dirin, éger ki bu sözleri aytsa, giléyinden burun. (339/08).*

v. 338/08, 339/08

[=2]

voytséx?< Uk, Po. Alm. *voïmtsex, wójtsex, wójctsex, Vogt, Vögte*, hakim yardımcısı, hakem: *Anıñüçün voyt (karakol başcısı, hakem) Voytséx Pédian da ahalar (agalar) vézdirit étip (dikkat edip) ilgeri bolgan zıvıçaylarga (geleneklere), dékret (hüküm, buyruk) bile zakroçit (engelleme, önleme) éttiler, barmaga bir kişige de ték réplika (kopya) da dublika (ikinci nüsha). Anda éger xayısı yan néme klese sözleme, né bolmagay triplikaga vınaşat (yapmak, icra etmek) étme, ték duplika (ikili, ikinci kez, ikinci nüsha) tibine bolgay. (196/34).*

v. 196/34

[=1]

voyvoda< Uk, Po. *voєvoda, wójewoda*, il hakimi, vali, kaymakam: *voyvoda da atarostas Krakovnuñ da xanlıxımıznuñ bizim kantsléri. (164/26), voyvodalar: Lukaş Gurkadan poznatskiy. (329/19), bu yérge añlamax kérek da saxlanmax kérek baxmaxlarından voyvodalarınñ, xayısı ki baxıcılardır, ki könü bolgaylar ölçövlér, da anıñki terezülerde, da ölçünmexlerde xoyıyırlar, da xayısı érmeni işlerde oğurluxnuñ, yaxot ki xaxkay axça, töresi bile kérmenniñ da Marımborknuñ. (314/37).*

v. 164/26, 329/16

v.+lar 164/34, 329/19

v.+larınñ 149/26, 314/38, 315/37

[=7]

vrad< Uk, Po. *уряд, вряд, rzad, urzad*, divan, devlet, mahkeme, konsey, şura, mahkeme heyeti: *yene yoluxkay édi bir kimésege, ki žadat (talep) étkey, édi vr'addan (konsey, şura, kurul) obvédit (kontrol, inceleme) étmege némeni, ya işitmege, ya körmege, ya xasta kişige, da ur'ad (konsey, şura, kurul), işitip ya körüp, kelgey törege, da žadat*

étkey, kim ki obvédit étti, ki alar tanıxlıx bérgeyler, néni ki kördiler ya işittiler, anı ur'ad povinéndir (yükümlü) étmege. (196/03).

v.+dan 196/03

[=1]

vrasdun< Er. *Վրասսունն*, özel ad, toponim, ülke adı, Gürcistan: *Dağı da Xağanlıxta 3 töreçi xoyarlar, alay ox Vrasdunda, Xağanlıxtan övrenip, surp Érrortut'iunnuş atına da tanıxlarnı şanına. (34/19).*

v.+da 34/19

[=1]

vrok< Uk, Po. *вирок, вирок*, hüküm, yargı, karar: *kimniş arından vrok çıxkay törege köre, ki işine tüşkey, na ol xarcnı ol kişi tölemex kérek, xaysı ki işini tas étti, ol işni, né üçün apél'ovat étip édi. (337/35).*

v. 175/11, 336/35, 337/35

[=3]

vuyt< Uk, Po, Al. *viüm, воўма, viüme, воўме, wójt, wójcie, Vogt, Vögte*, hakim, haki yardımcısı, hakem, polis, şerif: *a éger érméni ündelgen bolgay ya égri bolgiy édi, töreleri yanına ayılğan érménilerin vuyttan ötlrş kérmenniş Kaménétsniş xartları bile érménilerin töresi bolmax ksrek, 4 artikuldan başxa özge bizim bitiklerimizde yazılğan, xaysında ki bu érméniler Plovnuş ündelgenidirler töresine kérmenniş Marimborknuş bériyirbiz da bériniyirbiz. (327/41).*

v.+tan 326/41, 327/41

[=2]

vyazana< Ukr, Po. *в'язання, ув'язання, wiazanie*, bağı, intikal, mülkiyet hakı, taşınma, kullanma hakı (intifa hakı, faydalanma hakı): *da éger ki sorov étse, kim ki obvédit étiptir, yarğudan, ki bu tanıxlıxnı şansı ya vyazan'ası bar mıdır, na kérek yarğu ayt kay, ki ol xadar, néçe ur'adnı. (196/13).*

v.+sı 196/13

[=1]

xabul< Ar. *إذن*, izin, muvafakat, anlaşma, onay, onama: *bélgili éterbiz bilmege bügüngilerge barçasına, hali bolğanlarga da kélgengerge de, bu işlerni bilgenlerge bilmege, néçik te ki buvaxtka dire Ilov érménileri, bizge béringenler ol priviléalarnı şanına da kéndiniş töreleri bile érméniniş, xaysı ki ilgerilerimiz bizim alarga bérkitip*

édiler, xabul kördüx, da tuttux, da saxladıx. (75/10), da töre,işitse gileyin ündelgen yandan da cuavpın, aralarına tapkay, né ki töre buyurusa, 2 yan da anı xabul körmex kérek, na anar baş xoşmaga. (120/04), Éger ol yıxövnü burungi yérine yasama bolmaslar, anıñ üçün ki ol kişiler, yıxövnüñ žoğovurtu, ki ol yıxövge baxrlar édi, ol kişiler özge yarı bargıy édiler turmaga , eğbet, kérek yıxöv yasalgay ol aytilgan çığışlarından, xaysı ki ol yıxövge bérilgendir. da kérek xabul bolgay axpaş da bilmexi bile érkine bérgey. (315/01).

x. 75/14, 120/04, 147/27, 250/20, 251/20, 288/33, 289/33, 314/01, 315/01

[=9]

xaç< Er. *խաչ*, çapraz, geçiş, haç: *din tanmaxnıñ antı budur, ki xoygay xolun xaç üstüne da yıxöv üstüne da hražarél bolgay ari yıxövden. (46/21),Da aytkay “bilir Ténri, da bu xaç, u Awédaran, u surp yıxöv, ki könüdür aytkanım”. (47/01), ki voyt anda bolgay ol érméniler bile, xaysı ki birgesine oltururlar törede, xaçan vaxt bolsa, 2 barmaxın xoyma ari xaç üsne. Ol kişi, kim ki ant içtiriyir, kérek 3 kéz su toldurgay xoluna, andan soñra ol kişi ant içkey töre yanına. (327/28).*

x. 46/21, 46/32, 47/01, 162/36, 163/01, 222/29, 223/29, 226/18, 226/23, 226/25, 227/18, 227/23, 227/25, 326/25, 326/28, 327/25, 327/28

[=17]

xaçérés<Er. *խաչէրէս*, özel ad, kişi adı: *xaytıp yazdırdı bu Ganunk' xolu bile yazıxlı da kéreksiz xulunıñ Ténriniñ Xaçérsniñ, xaysı ki oğludur dér Okséntniñ. (196/05).*

x.+niñ 199/05

[=1]

xadar< Ar. *قدر*, bir edat (ilgeç), limit, büyüklük, had, miktar, tutar, ve ölçü bildiren edat: *a néme anıñkibik iş yoluxkay, da xatın kişiler körgey anı, da yaxşı hörmətli xatınlar bolgay, néçik ér kişiniñ 2 ya 3 tanıxlıx kéçer, alay ox hörmətli xatınlardan 2 ança- 4 ya 6, yoxése, kélmegeyler töre alınına, övlerine tanıxlıx bérgeyler ol xadar yaxşı u hörmətli ademilerge, né xadar kéndileridir, da alar, kélip tanıxlıx bérgeyler töre alınına. (39/35), da éger ki sorov étse,kim ki obvédit étiptir, yarğudan, ki bu tanıxlıxniñ motsu ya vyazan'ası bar mıdır, na kérek yarğu aytkay, ki ol xadar, néçe ur'adniñ. (196/14).A éger kimése aytsa, ki tölepmén, da bu xadarın anar xalıpmén, xaysın ki anar bilinse, anı tölegey, a neni ki bilinmese, ant içkey da andan könülgey, zera andan baha anar tölemes. (193/30).*

x. 39/35, 39/36, 52/18, 97/34, 108/16, 108/29, 116/32, 168/09, 175/18, 177/22, 180/05, 180/07, 180/08, 180/42, 181/01, 191/02, 191/27, 192/06, 203/13, 220/37, 220/38, 221/18, 221/19, 230/34, 231/34, 270/09, 271/09, 278/34, 278/39, 279/34, 279/40, 280/10, 281/10, 286/16, 287/16, 328/13, 329/38, 330/20, 331/20, 336/39, 337/38, 338/38, 339/38

x.+dır 196/14

x.+ın 193/30

[=45]

xəğit < Fa. کاغذ, varak, yaprak, yaprak levha, belge, kağıt: *başlanıyır bu düfter érméni töresiniñ, aşğa yazılğanıñ kéndiniñ sanına da xəğitlarına, xaysı ki burungidir xəğitına kéndiniñ.* (243/32),

x.+ına 67/14, 242/23, 243/32

x.+larına 67/13, 242/23, 243/32

[=6]

xala < Ae. قلعه, hisar, kale, sur, istihkam, şehir, kent, il, kent duvarı (bu kelime sözlüklerde Arapça olarak geçmektedir. Ancak Azerbaycan Türkçesinde qalamağ sözü üst üste koymak, üst üste toplamak anlamında kullanılmaktadır: od qalamak, tonqal qalamak, daş qalamağ, daş qalağ=recim, qalağ=kalak, aynı zamanda onun ince forması olan kelek ve kellemek fi'li de kullanılmaktadır. Buda kanımca bu sözün kökeninin Türkçe olmasını göstermektedir): *éger kermen olтурğuzsa ya xala yasasa, yasaxlarında xoygay oxşaşı bile.* (58/32), *igi turuptur bu yérge, muni xoyup, tanıxlatkay xonşusuna da xalaga ya sheherge, ki özgeniñ tuvarı xatınadır.* (125/22), *da çérüv yaraxların bérgeyler xalalarga, xaysın ki ulu biyler tutar.* (241/03).

x. 58/32, 65/21, 240/44, 241/45, 242/09, 243/10

x.+ga 125/22, 294/10, 295/09

x.+larga 62/26, 240/02, 241/03

x.+nı 60/17, 239/07

[=14]

xalaba < Ar. غلبه, pek, çok, fazla, baskınlık, üstünlük, karışıklık, karmaşa, kargaşa, arbede, gürültü: *éger ki yarğuga kélgenler talaş étseler, xoymagaylar biri birine tüşmege, öçeşip öğütlegeyler, ki töre alınına xalaba bolmagay da yarğu xapanél bolmagay.* (35/18), *25 kapitula. Kimése ki xalaba başlagay da urgay éki canlı xatını.*

(68/29), éger ki kimése töreni hörmətləməsə sağıt bile ya söz bile érməninə, ol çaxta anıñkibikni ögütleməx kérek töre bile, yañılğanına köre, anıñ üçün ki bilməx kérektirler, törege anıñ üçün kélməstirler ki xalaba étkeyler, yoxəse her 1-i kérek izdegey sekinlik bile da hörmət bile könülükün kəndinə (325/22).

x. 35/18, 36/16, 68/29, 160/11, 216/37, 217/38, 218/10, 244/19, 245/19, 324/21, 325/22

x.+nı 129/34, 298/08, 299/07

[=14]

xalp < Ar. **قلب**, sahte, sahtekarlık, hilecilik, aldatıcılık, adilik, bayağılık, dolandırıcılık: da éger ki kimése, saxlama bərməyin inamlı xolga, da yala yapkıy édi kiməsəni, néçik anar néme bərgiy édi saxlamaga, da anıñki yala yapuçı méñilik hörmətsiz atalməx kérek, néçik her biri yala yapuçı, xaysı ki bəlgili xalp işləni kimése xarşı étiyir. (105/34), da ayblar bərirler, hörmətinə tiyip, ki sen yaman kişisən, ya oğursən, ya xaraxçısən, ya taratursən, ya xalpsən, ya xaçxıncısən, ya orospı oğlusən, anda kənsi ya orospı érisən, ya itsən, ya it oğlusən, néçiktalaş arasına da içki ñlinden, né türlü de ki bu anılğan işlər yoluxsa, ya köp kəz yoluxur, ki yaxşı xatunlarga da ayblar bərirler, zvada arasına aytır, ki yaman xatun, ya orospı, ya né türlü de ayb bərse, da iş tartılğıy édi yarğuga. (186/12). Bir bəzırgān birsinə néme xumaş satkay, da anıñki bəzırgān satkan xumaşnı [=xumaşı] xalp bolgay ya çürük, da bilgiy édi anıñkibik kəndinə buzux xumaşın, da maxtagay, ant içkey, ki igidir, alğın, da aldagay alğan kişini, da ol bəzırgān, inanıp anar da maxtaganına, algay, da soñra anıñkibik xumaşnıñ arasına xalp bolgay ya çirik, da anı tanıxlatkay yaxşı kişiler bile, kimge tiyer inanma; da anıñkibik xalp da çirik xumaş üçün, ki tapulğay, töre körgüziyir, ki anıñkibik xalp da çirik xumaşnı tiyer éyesinə yene xaytarma. (303/08).

x. 105/34, 134/04, 134/12, 134/14, 134/16, 276/31, 277/30, 302/03, 302/06, 302/07, 302/08, 303/03, 303/06, 303/07, 303/08

x.+sən 186/12

[=16]

xalxa < Ar. **حلقه**, halka, yüzük, ring, boşluk, delik, dçngü, kilit, açar, anahtar: Rimovanasi övlərnip bu türlüdir. Xaysınıñ roku çixsa töre bile da éyesi mülknüñ kənsinə miskinlikinə köre ki udəzət étmege bolmasa, kérek töreden turgay voyt töreçiləri bile, da kəlgəy ol övge, da ol kişige, kimge ki borç üçün tüştü ol öv, kérek bərmə xalxasın

xoluna da anıñ erkine, da ol kişi kérek ki oçaxına ot xoygay kensi, da ol öv éyesine, yerli ése, 3 hafta kün béргеây boşatınça. Éger ki xonax ése, 4-ünçi küñge dire. (339/17), xaçan ki da yoluxsa kimésege viyazané bérmeye, na kérek, ki voyt turgay töreden, da algay 2 xartın ant içken érménilerden, xayısı ki zviklydırlar (alışık, genelde) olturmaga törede (alışık) birgesine, da klegey ol mülkke, da bérgay xalxasın ol kişiniñ xoluna. (180/37).

x.+sın 176/22, 180/37

[=2]

xaniça< Tr- Fa. *xani*+^{هـ}, hanım sulta, imparatoriçe, melike, kraliçe: *dağı da töre buyurmas k'risdân xanlarga, ki, dinsiz xanlar kibik, hörmetsiz tirilgeyler. Yoxsa alğışlı bsag bile xaniçesi bolgay, zéra töredir hajrabéd bil xoranda turmaga. (236/38).*

x.+sı 59/23

[=1]

xapanél< Er. *խափաւել*, engelleme, önleme, kesme, kesinti, bülünme, durdurma, kilitleme: *2-inçi, ki ol biliklikni, ki tarbiyatımızdan bar édi, yamanlıx söndürdü, da tügel yaratulğan ademini yarım dıx étti, da sövükñü u şağavatnı körelmesizlixni [körelmesizlix] xapanel (alt üst) etti. (21/28), éger ki yarğuga kélgenler talaş étseler, xoymagaylar biri birine tüşmege, öçeşip ögütlegeyler, ki töre alınna xalaba bolmagay da yarğu xapanél bolmagay. (217/38),*

x. 21/28, 35/19, 207/03, 216/37, 217/38

[=5]

xarac< Ar. *خراج*, haraç, vergi, başka ülkerden alınan vergi parası, ekinden alınan vergi, (asil anlamı ise çıkarım ve çıkarma): *évet ki xanlar alar ündelir, kimlerniñki xolu tibine türlü türlü milletler bériniptirler ulusları bile da özge biyliklerden xarac alırlar. (235/28).*

x. 56/30, 234/28, 235/28

[=3]

xarc< Ar. *خرج*, masraf, maliyet, nafaka, yemek, gıda, ödeme, tutar: *éger ol, kim ki tusnax xoyuptur, küçü yétmese kénsi mülklerini yasamaga, kérek bolsa, da ol, kim ki tusnaxnı tutar, yasasa kéndi axçasına anıñkibik tusnaxları, da anıñkibik xarc étkenni yasamaxına ol tusnaxlarda kérek sağışlagay ol baş sumanıñ üsne, kérek ol xarclarnı birlitkey tölövge. (109/29), dağı da kiméseniñ borçu üçün bir kiméseni olturğuzgaylar,*

kérek aňar bérgey künde bir axça xarcga, néçik ki üzax kün oltursa zındanda. (168/27), bir kimése ki apél'ovat étkey töreden korolga anıy biylikine, kérek töre alınına obložit étkey. Éger korol korunada ése, kérek xarcı üçün bérilgey törege köre 4 fli, a éger korunada bolmasa korol, kérek bérilgey 8 fli. (337/33), a éger korol Krakovdan dağın yuvux bolsa, anı anı da töreçiler tapkay, ol xadar yırax barmaxnuıy xarcınıy artıxın töreçiler tapkay da sunduxka salgay ol sbgni. (337/39).

x. 88/02, 109/29, 262/01, 263/01, 280/15, 281/15

x.+ga 168/27, 169/05, 330/30, 330/37, 331/30, 331/36

x.+ı 175/08, 330/31, 336/33, 337/33

x.+ın 86/05, 87/22, 89/28, 90/17, 102/06, 125/12, 142/36, 260/07, 260/34, 261/07, 261/34, 262/32, 263/32, 265/03, 274/04, 275/04, 294/04, 295/03, 308/40, 309/40

x.+ınıñ 175/19

x.+larnı 109/32, 280/17, 281/17

x.+nı 175/12, 336/36, 337/36

x.+niñ 336/40, 337/39

[=45]

xarçlıx < Ar-Tr. خرج, masraflık, maliyetlik, nafakalık, yemeklik, gıdalık, ödemelik, tutarlık: *a ol borç éyesi, ki xaldı törede, ki tölöv étkey alğan kişisine baş borçun, yoxsa anı aňar tölöv étmege borçlu düğül, xaysın ki aňar zındanda xarçlıx bérdi, ték anı aňar borçlu xalır, né ki törege naložit étti baş suması bile tölemege birge. (169/17) ve (169/22), ya bir kimése ki zındanda olturgay kiméseniñ borçu üçün, da néçik töre buyurıyır, ki künde aňar xarcga bir axça bérgey, ol künde, ki olturğuzdu, 3-ünçi küнге dirin, ki aňar xarçlıxın bérmegey édi, voytnuıy xolundan ötleş bérilmegey édi, 4-ünçi künde töreniñ érki bar anıñkibi kişini, borç éyesin, érkli yébermege zındandan, yene törege ündeginçe. (331/37).*

x. 169/17, 169/22, 332/05, 332/07, 333/04, 333/06

x.+ın 169/08, 330/38, 331/37

[=9]

xasta < Fa. خسته, düşkün, güçsüz, keyfsiz, rahatsız, dayanaksız, zayıf, hasta, yorgun, sayrı: *éger xasta kişi klemese kéndiniñ hakiminiñ işitme sözün da anıñkibik xasta ölgey, hakim anda éğri tigül. (145/26), éger anıñkibik kişiğe néme prihoda yoluxsa, ya xanlıx*

işte bolgay, ya xasta bolgay, ya miskinlikinden xaçkay, da tutkaylar yükçini, da keltirgeyler töre alınna, kérek anar bu türlü bérilgey. (172/04), ya acemilikinden yaman hakimlik bérirler kişige, ya hakim şegértin tügel övretmegen xastaga yébergey, da anıñki sebepten kişi ölgey. (311/42).

x. 145/26, 145/28, 172/05, 182/36, 196/05, 312/03, 312/04, 313/03, 313/04, 334/16, 335/15

x.+ga 49/17, 145/20, 228/24, 229/24, 310/42, 311/42

[=17]

xastalıx< Fa-Tr. خسته, düşkünlük, güçsüzlük, keyfsizlik, rahatsızlık, dayanaksızlık, zayıflık, hastalık, yorgunluk, sayrılık: *Xaçan éki kişi uruşsa sağıtlar bile, da biri birisin yaralasa, da yaralı ol yaralardan ölmese, xastalıxına yaralarnıñ yatkay, da xuvatlanıp, yürügey tayax bile, ayılıyır töre bile, ol, ki xayısı yaraladı, borçhudur ol yaralıga z.yanın, hakim bahasın tölemege, ol xadar da curum törege bergey. (271/07), x.+ına 97/29, 270/07, 271/07*

[=3]

xazna< Ar. خزينة, hazine, fond, define, gömü, gömüç, anbar, depo: 9 kapitula. *Xazna tapmax yér içine. (88/20), a éger ki bilseler, ol xazna xayısı ulu biyniñ bolgay, anıfkibik malnı da igilikni, oğlu, ya xızı bolgay, ya yuvuxu, anıñkibik mal kérek tüşkey alarga. Xaysınıñ mülklerine xazna tapılsa, ol xazndan 10-unçu ülüş bérilmex kérek xanlıxka. (89/02), éger kimése néçe atadan alay anadan ki kiméseniñ 4-ünçi kindikte uruğu kökü bolmas, anıñ igiligi kérek ki korol'nuñ xaznasına bérilgey. ((257/04).*

x. 88/20, 88/23, 88/25, 88/28, 88/33, 89/01, 89/04, 262/11, 262/12, 262/13, 262/14, 262/17, 262/19, 262/21, 263/11, 263/12, 263/13, 263/14, 263/17, 263/19, 263/21

x.+dan 89/02, 262/19, 263/19

x.+ga 88/27, 262/14, 263/14

x.+nı 60/21, 88/28, 238/09, 239/09, 262/15, 263/14

x.+sına 81/35, 256/04, 257/04

[=36]

xaznadar< Ar-Fa. خزينة دار, hazineci, fondcu, defineci, gömücü, gömüçcü, anbarcı, depocu, hazinedar, hazine müsteşarı: *Mikolay Şidlovtsadan Sindémirskiy, xanlıxımıznıñ bizim xaznadarı. (329/21).*

x.+ı 164/38, 329/21

[=2]

xılmétskiy< Po. *Chelmski, Culmensis*, özel ad, toponim, şehir adı, 14. Yüz yılın ortaların Galiçya Valın hanlığına bğlı olan ve batı Buga néhrinin sol kıyısında yerleşen tarihi bölgede bir şahir adı: *anıñ üçün mén, Zigmunt, Téhriniñ sövükü bile korol' Pol'skanıñ, da ulu biy Litvanıñ, dağın da özge ulusların- Krakovnuñ, Sudémirniñ, Séraznuñ, Kuyavnuñ, Lénçitsanıñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xılmétskiy, élbétskiy, Pomorskiy, dağın arı biy da dédiç. (251/14).*

x. 250/14

[=1]

xıncal< Ar. *خنجر*, hançer, kama, bıçaktan büyük kılıçtan küçük kesici savaş aleti: *bir kimése törege turgay, da töreni hörmetlemiyin, yanından xılıçın ya xınçalın şüşmegey. Anıñkibikni töre 12 axça curum bile ögütlemeye kérek, ki, añar baxıp, özgeler de töreni hörmetlegeyler ya külmegeyler töre alnına. (337/13).*

x.+ın 174/06, 336/13, 337/13

[=3]

xısmetsizlix< Ar-Tr. *قسمت+سيزليخ* ülüş, pay, bölgü, şans, tali, baxt, (şansızlık, bahtsızlık, kısmetsizlik): *Éger kimése néme bérgey yıxövge yaxşı köñülden — borlalıx, ya öv, ya tiyirmen, ya saban éri, ya muñar köre özge néme, xayısı yıxövge néme bérseler, da ol yıxöv xısmetsizlixinden ya özge néme satamadan küygey, éger kérmende bolsa ya salada anıñkibik yıxöv, ol çaxta anıñkibik igilikten, ki bérilip édi yıxövge, axpasnuñ bilmexi bile ol kelişlerni yığgaylar da anıñkibik kelişlerden yıxövnü yasagaylar. (313/35).*

x.+inden 147/12, 312/35, 313/35

[=3]

xlmétskiy< Po. *Chelmski, Culmensis*, özel ad, toponim, şehir adı, 14. Yüz yılın ortaların Galiçya Valın hanlığına bğlı olan ve batı Buga néhrinin sol kıyısında yerleşen tarihi bölgede bir şahir adı: *anıñ üçün mén, Zigmunt, Téhriniñ sövükü bile korol' Pol'skanıñ, da ulu biy Litvanıñ, dağın da özge ulusların- Krakovnuñ, Sudémirniñ, Séraznuñ, Kuyavnuñ, Lénçitsanıñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xlmétskiy, élbétskiy, Pomorskiy, dağın arı biy da dédiç. (75/04).*

x. 75/04

[=1]

xoca< Fa. *خواجه*, efendi, aga, koca, eş, öğretmen, zengin, varlıklı, bay: *a éger xoca miskinge öv satsa, da künler étse tölöge, a éger ol miskinniñ küçü yétmese tölemege ol öv üçün, na olur ol övnü añar yene xaytarmaga, da ol andan anıñkibik övnü kérek algay barça türlü mahanadan başxa. (114,12). éger ki sadağa barça némeden artıx ése, yoxése yarğunu könülük bile tiyesidir étmege, tiymes xocaga yüz körme, né miskinge yarlığama, ne türlü ki yagandır: «Yarığama yarlıga törede». (216,02). da ölgen vaxtına ki klegey hoképarts étmege xatunun xardaşları bile Birge, töre anı añar buyurur, ki Birge anıñ canıñ xayğurgaylar. Da bu buyrux tutulmax kérek, éger ki xatunu ölmese xocasından burun. (257/19).*

x. 114/12, 149/18, 284/13, 285/14, 314/34, 315/33

x.+ga 33/21, 78/06, 158/32, 216/04, 217/04, 252/24, 253/24, 322/35,
323/35

x.+larına 139/18, 306/17, 307/18

x.+sı 82/16, 162/04, 256/13, 257/13, 326/10, 327/10

x.+sın 144/18, 310/24, 311/24

x.+sına 98/29, 270/25, 271/25

x.+sından 82/29, 256/19, 257/19

[=33]

xodça< Uk, Po. *Xodec, Chodecz*, özel ad, toponim, şehir adı, Kuyav Pomors ilinde bir şehir: *Ota z Xod,adan pospolity. (329/18).*

x.+dan 164/31, 329/18

[=2]

xom< Ar. *قوم*, insnlar, ırk, kabile, aşiret, kavum, halk, ulus, millet, etnos: *Köp vaxttan béri ulu sağıştá édim bu töre bitiki üçün, ki ki her kez bizni tabalarlar édi bizim xom da, özge dayfa da. (209/31), da yeñide buyurdu Biyimiz K'risdos arakéllerge ki olturgaysız 12 olturğuşta yarğú étme 12 milletke Israél xomına. (212/08). da yeñide buyurdu Biyimiz K'risdos arakéllerge ki olturgaysız 12 olturğuşta yarğú étme 12 milletke Israél xomuna. (213/32).*

x. 208/31, 209/31

x.+da 25/16

x.+ına 30/08, 212/08

x.+una 213/32

[=6]

xoran< Er. *խորան*, mihrap, sunak, kürsü, minber, tablo, masa: *Dağı da töre buyurmas k'risdân xanlarına, ki dinsiz xanlar kibik hörmetsiz tirilgeyer. Yoxése alğışlı bsag bile xaniçesi bolgay, zéra töredir harabéd bile xoranda turmaga. (237/38).*

x.+da 59/24, 236/38, 237/38

[=3]

xoronjy< Uk, Po. *хорунжий*, *xorazy*, hamil, taşıyıcı, taşıyan, konumlandırıcı, sancak taşıyan, bayraktar, askeri unvan, süvari sübaylarda bir rütbe: *Stanislav Xroborskiy, xoronژی, da krayçiy, da podçaşiy bizim dvorumuznuj. (165/14).*

x. 165/14, 329/27

[=2]

xosdovanél< Er. *խոստովանել, շնորհակալել*, itiraf, tevbe, günah çıkarma, istiğfar: *da né türlü yaxşı k'risdânlar câht éterbiz yaxşılıxni xılınmaga, a éger ki aldansax, néme bile bu dünyânij yazıxı bile, ökteklik étmeyin, xosdovanél bolurbiz, lucumızni tartıp, inanırbiz boşatlıxka. (53/02), éger tutulmagan bolsa anııkibik isi işte, soñra xaytkay da babasniñ alnına xosdovanél bolgay, da anıñ din atası añar luc bémex kérek anıñ ol artıxsı işi üçün yazıxlı, ölümüne diyin kristanlıktan kéri bolmax kérek anııkibik yazıx étüçi. (130/22), Barır égeç çérövge da öldürgey anda kiş, anııkibik kişi öldürüöi ari atalarnıñ boyruqlarından yazıx ornuna sağışlanmagay, xaysın ki biz de alay saxlama klerbiz. Eğbet, anııkibik öldürüçi bolur borçlu xosdovanél bolgay da luc tartkay oxşaşlı, töre alay buyurıyır. (301/19).*

x. 53/02, 130/22, 131/08, 132/34, 231/44, 232/01, 298/19, 298/30, 299/18, 299/29, 300/20, 301/19

[=12]

xosdovanutiun< Er. *խոստովանութիւն, խոստովանութեան*, itiraf, ikrar, günah çıkarma, tevbe, pişmanlık, istiğfar: *xaytıp xosdovanutiun antı budur, ki xoygay xolun xaç, ya Awédaran, ya yıxöv üstüne da bilgey, ki Téñri yapuxnu biliçidir. (46/31), Da aytkay “bilir Téñri, da bu xaç, da Awédaran, dad surp yıxöv, ki könüdüür aytkanım”. Da aytkay alay, ki bularnıñ zork'u u hörmeti üçün, ki yağlan aytman, -bu türlü ant xosdovanutiundur, xaçan ki Téñriniñ yapuxnu biliçi aytır, Awédarannı K'risdosnuñ sözi aytır, da yıxövnü K'risdosnuñ övü aytır. (227/27), dağı da né türlü ayırılıpbiz alardan*

xosdovanutiunumuz bile, dinimiz bile, ol türlü tiyesidir töremiz bile kéri bolmaga alardan. (23/03).

x. 46/31, 47/10, 47/20, 50/23, 50/31, 226/23, 226/29, 226/34, 227/23, 227/29, 227/34, 230/01, 230/04, 231/01, 231/04

x.+dır 226/17, 227/17, 227/27

x.+dur 46/18, 47/05, 226/27

x.+ımız 53/08, 232/04

x.+umuz 233/03

[=24]

xot < Uk. *хоть, хотя*, her ne kadar, hatta, hatta ki, olabilsin, olur ki: *a éger ki ol borç éyesi ölgey anıhkibik uzax kéçikmex arasına yolda, na anıj igilikine yovux bolganlar kérek borç éyesiniñ cuvapın alar bérgeyler anıj tirlikinden ya mülklerinden, kimniñ ki bolsa, a kimniñ xot' bolmasa, andan xot Téñri de almasa, bu törelerniñ bolmaxı, kérektir, ki bolgay viložonıy törede her kéz. (184/25 ve 26), bu yérge añlamax kérek da saxlanmax kérek baxmaxlarından voyvodalarını, xaysı ki baxıcılarıdır, ki könü bolgaylar ölçövler, da anıjki terezülerde, da ölçünmexlerde xoyıyırlar, da xaysı érmeni işlerde oğrunuñ, xot [=yaxot] ki xaxkay sbg, töresi bile kermenniñ da Marımborknuñ. (315/39).*

x. 184/25, 184/26, 315/39

[=3]

xroborskiy < Po. *Chrobórski*, özel ad, soy ad, toponim: *Stanislav Xroborskiy, xoronžıy, da krayçıy, da podçaşıy bizim dvorumuznuñ. (329/27).*

x. 165/13, 329/27

[=2]

xuç < Er. *חֹץ*, oda, hücre, sığınak, barınak, düşkünler evi, yoksunlar evi, manastır, keşiş kulübesi, huzur evi: *xaçan kétxoyalar da xartlar xoysalar kiméseni baxuçı xuçlarını, ki baxkaylar miskinlerni, xuçta, yatkanlarını ton-opraxların, aşın suvun. (135/10 ve 303/25), 84 kapitula. Töresi xuçlarını. (71/24).*

x.+lar 135/08, 302/23

x.+larını 135/10

x.+larınıñ 71/24, 246/39, 247/40, 303/23

x.+nuñ 302/27, 303/27

x.+ta 135/11, 302/25, 303/25

[=12]

xumaş< Ar. *قماش*, bez, kumaş, ipek, kadife: *Bir bəzircân birsine nème xumaş satkay, da anıñki bəzircân satkan xumaşnı [=xumaşı] xalp bolgay ya çürük, da bilgiy édi anıñkibik kéndiniñ buzux xumaşın, da maxtagay, ant içkey, ki igidir, alğın, da aldagay alğan kişini, da ol bəzircân, inanıp añar da maxtaganına, algay, da soñra anıñkibik xumaşnıñ arasına xalp bolgay ya çirik, da anı tanıxlatkay yaxşı kişiler bile, kimge tiyer inanma; da anıñkibik xalp da çirik xumaş üçün, ki tapulgay, töre körgüziyir, ki anıñkibik xalp da çirik xumaşnı tiyer éyesine yene xaytarma. (134/02), xaçan xonax kélse xumaş bile xonax övine da storož tutsa ol xumaşka, da ol közét kötürgey üstüne, ki igi közetkey ol xumaşnı, da anıñ közetmexinden ziyan bolgay ol xumaşka, né türlü iş bilede boldu ése, ol anıñkibik ziyarı közetçi tölemex kérek. (155/17), Éñ burun baxılmax kérek, néçiktir tereziler, néçiktir funtlar, néçiktir xarılar da ölçünmexi barça türlü xumaşnıñ, ki bolgaylar könü da tügel işler könüsün bəzircanlikniñ, bu türlü xoyulmax kérek, néçik vaxtına köre kötürürlür da éner, da, xoyup anıñ üsne közet, cáht bile baxkaylar da közetkeyler, ki héç kimsége ayılğan işlerde égirlik bolmagay. (314/09).*

x. 134/02, 134/15, 134/25, 155/15, 155/16, 161/21, 182/37, 190/08, 190/15, 192/02, 302/08, 303/02, 320/16, 320/17, 321/16, 321/17, 325/42, 326/01

x.+ı 161/24, 173/21, 174/01, 177/35, 182/29, 326/02, 327/01, 336/08, 337/08, 340/08, 341/07

x.+ım 179/02, 189/40

x.+ın 134/06, 155/25, 183/06, 302/04, 303/04, 320/21, 321/21

x.+ka 155/17, 155/21, 320/18, 320/19, 321/18, 321/19

x.+lar 302/13, 303/13

x.+ların 248/26, 249/26

x.+nı 73/09, 134/04, 134/17, 134/30, 155/19, 302/03, 302/09, 302/15, 303/03, 303/08, 303/09, 303/15, 320/18, 321/18

x.+nıñ 134/11, 148/04, 302/06, 303/06, 314/09

[=67]

xuts< Er. *huniğ*, oda, hücre, sığınak, düşkünler evi, yoksunlar evi, manastır, keşiş kulübesi, huzur evi: *na povod ol axçanı xutska bérdirir, ték ol parsuna almaga*

bolmas, kimge ki xoyuldu hörmetine xarşı, zéra kéndiniñ ulu yéñiliki bolur édi, alsa édi kimése ol axçanı. (187/28).

x.+ka 187/28

[=1]

xuvat< Ar. قوت, güç, otorite, olabilir, sağlık, enerji, dayanıklılık, iktidar, kuvvet: *dağı da yazar Mikaél vartabéd Töre bitikiniñ xuvatı üçün köp türlü yalbarmaq dér Sdép'annos gat'oğigosga. (26/31). éger ki xayısı xatun ki törege ündelgen bolgay, xocası ya yuvux xardaşları töreniñ alnına zastupit étmege bolur, da anıñ işlerin kéçirmege, utmaga ya tas étmege işlerin, ki bolgay yaxşı da yollu xuvatı, xayısı ki inamına béringiy édi bekliki töre alnına, da anıñkibik işlerde usatalıx da hile bolmagay. (162/09). Bir kimése kénsiniñ borçu üçün ki borçunu tölemege [bolmagay], da iméenası üsne ya xalğan xumaçı üsne şparunk klegeyler töreden, kérek obložit étkeyler töre alnına 3 sbg, da yazdırgay, da kénsiniñ işin xuvatta toxtatkay. Anıñkibik kişige utru, ki émin bolmagay, munuñkibik kişige utru bolur odérzat étme şparonknu. Da anıñkibik povod, kim de bolsa, kérek kénsine töre satun algay da işin şpravovat étkey.(341/08).*

x.+ı 26/31, 27/03, 162/09, 210/12, 210/17, 211/12, 211/17, 326/13, 327/13

x.+ları 138/33, 306/06, 307/06

x.+ta 52/32, 178/03, 230/40, 231/40, 340/09, 341/08

[=18]

xuvatla< Ar-Tr. قوت, güçlendirmek, otorite sahibi etmek, olabilir kılmak, sağlamaştırmak, enerji vermek, dayanıklı yapma, iktidar sahibi kılmak, kuvvetlendirmek: *Xayısı barça da her birin başxa isten, alay, néçik barça tüzgen, da tügellengen, da yasalğan, émin da bék klerbiz tutmaga, bélgili bizim klegenimizden, da sağışımızdan, da érki bile bizim kéñeşimizniñ, 2 türlü kéñeniñ bulay bérkitip da saxlama kledix, sağış étitix, xuvatlatıyrbiz da bérkitiyirbiz, né türlü ki bu vaxtka dire tutulğan édi. (326/36).*

x.-ıp 97/30, 270/07, 271/07

[=3]

xuvatlan< Ar-Tr. قوت, güçlenmek, otorite sahibi olmak, olabilimek, sağlamaştırmak, enerji almak, dayanıklı olma, iktidar sahibi olmak, kuvvetlenmek: *Xaçan éki kişi uruşsa sağıtlar bile, da biri birisin yaralasa, da yaralı ol yaralardan ölmese, xastalıxına*

yaraların yatkay, da xuvatlanıp, yürügey tayax bile, ayılıyır töre bile, ol, ki xayısı yaraladı, borçludur ol yaralığa z.yanın, hakim bahasın tölemege, ol xadar da curum törege bérgey. (271/07).

x.-ıp 97/30, 270/07, 271/07

[=3]

xuvatlat< Ar-Tr. قوت güçlendirmek, otorite sahibi etmek, olabilir kılmak, sağlamlaştırmak, enerji vermek, dayanıklı yapma, iktidar sahibi kılmak, kuvvetlendirmek: *Xayısı barça da her birin başxa isten, alay, néçik barça tüzgen, da tügellengen, da yasalğan, émin da bék klerbiz tutmaga, bélgili bizim klegenimizden, da sağışımızdan, da érki bile bizim kéñşimizniñ, 2 türlü kéñeniñ bulay bérkitip da saxlama kledix, sağış éttix, xuvatlatıyrbiz da bérkitiyrbiz, né türlü ki bu vaxtka dire tutulğan édi. (326/36).*

x.+ıyrbiz 163/19, 326/36, 327/37

[=3]

xuvatlı< Ar-Tr. قوت güçlü, otoriteli, sağlıklı, enerjili, dayanıklı, iktidarlı, kuvvetli: *Xayda 2 kişi biri biri bile uruşkay asrı yaman, da xatın kişi alarnıñ arasına tüşkey ayırmaga xalabanı, da klegey añar boluşmaga, kim ki yıxılıyır da yéñiliyir küçlüge, a özge néme bile bolmıyın boluşma, ol uruşkan kişilerni ayırma né bir türlü iş bile, da anı, xayısı ki xuvatlıdır, tutkay yumurtxalarından, töre buyurıyır anıñkibik xatunnuñ xolun késme, anıñ üçün ki tiydi anıñkibik yérine. (298/10).*

x.+dır 130/05, 298/10

[=2]

ya< Fa. ۛ karşılaştırma ve denkleştirme edatı: *Ékinçi, ki né üçün émdi yazdıq, ya kimniñ priçinasından. (17/05), da kimése izdegey töreden ya klegey düfterden vıpis, anıñ töresi 3 sbgdir. (170/20), Bir kimése kénsiniñ borçu üçün ki borçunu tölemege [bolmagay], da iméenası üsne ya xalğan xumaşı üsne şparunk klegeyler töreden, kérek obložit étkeyler töre alınına 3 sbg, da yazdırgay, da kénsiniñ işin xuvatta toxtatkay. (341/08).*

y. 17/05, 17/10, 17/11, 17/14, 17/18, 17/24, 21/06, 21/09, 21/19, 21/20, 22/07, 22/08, 30/17, 30/30, 30/31, 32/09, 32/13, 32/15, 32/34, 33/26, 33/29, 33/31, 33/38, 34/02, 34/26, 35/06, 36/05, 36/33, 38/03, 38/03, 38/20, 38/28, 39/05, 39/33, 40/04, 40/31, 40/31, 40/34, 41/08, 44/18, 46/22, 46/23, 46/30,

46/32, 46/33, 48/05, 48/05, 48/17, 48/18, 48/26, 48/30, 48/30, 48/31, 48/32, 49/31, 49/32, 49/32, 49/33, 50/03, 51/17, 53/14, 53/15, 53/16, 54/02, 54/07, 55/32, 55/35, 58/32, 60/16, 64/36, 65/11, 65/21, 67/22, 68/06, 68/16, 68/23, 68/28, 68/35, 69/31, 70/23, 71/27, 71/35, 74/31, 74/32, 78/19, 78/34, 79/06, 79/09, 83/20, 85/04, 85/12, 85/33, 86/18, 86/19, 86/20, 86/20, 87/02, 87/05, 87/07, 88/08, 88/11, 88/23, 88/24, 88/35, 88/36, 89/18, 89/36, 90/09, 90/11, 91/17, 91/25, 91/36, 94/04, 94/17, 94/18, 95/24, 98/02, 98/03, 98/05, 98/08, 98/11, 98/16, 98/30, 98/37, 99/24, 100/09, 100/12, 100/14, 100/17, 100/35, 100/36, 101/02, 101/08, 101/09, 101/12, 101/17, 101/20, 102/22, 102/25, 103/33, 104/03, 104/05, 104/12, 104/28, 104/35, 104/35, 104/36, 106/11, 106/11, 106/14, 106/14, 106/19, 106/23, 106/24, 106/25, 107/05, 107/05, 107/10, 107/13, 107/16, 107/17, 107/19, 107/25, 108/04, 108/05, 109/06, 109/06, 109/06, 109/07, 109/35, 109/36, 110/03, 110/04, 110/05, 110/14, 110/21, 110/25, 110/30, 112/04, 112/05, 113/05, 113/20, 113/22, 113/23, 113/26, 114/25, 115/13, 115/15, 115/16, 115/16, 115/36, 116/02, 116/34, 116/35, 117/09, 117/11, 117/13, 117/22, 117/23, 119/11, 119/11, 119/12, 119/12, 119/14, 121/01, 121/16, 121/19, 121/26, 122/04, 122/10, 123/04, 123/19, 123/34, 124/16, 124/20, 124/23, 125/09, 125/22, 125/27, 125/29, 125/31, 125/32, 126/29, 126/31, 127/35, 128/06, 129/02, 129/02, 131/19, 131/22, 131/25, 133/22, 133/22, 134/05, 134/12, 134/20, 134/29, 135/23, 135/24, 135/24, 135/25, 137/22, 137/24, 138/06, 140/10, 141/08, 141/32, 141/35, 142/01, 142/02, 142/03, 143/05, 143/15, 143/21, 143/23, 143/24, 143/25, 143/25, 143/26, 143/26, 143/27, 143/28, 143/29, 143/31, 143/33, 144/12, 144/15, 144/17, 144/24, 145/14, 145/16, 145/18, 145/38, 146/39, 146/40, 147/01, 147/08, 147/09, 147/09, 147/10, 147/12, 147/14, 148/16, 148/18, 148/24, 148/26, 149/03, 149/38, 150/04, 150/06, 150/21, 150/24, 151/34, 152/06, 152/07, 154/22, 154/25, 155/04, 155/11, 156/07, 156/07, 156/09, 156/36, 156/38, 157/01, 158/09, 158/12, 158/19, 158/22, 160/06, 160/15, 161/23, 161/24, 162/04, 162/07, 162/16, 163/25, 170/20, 171/10, 171/24, 172/01, 172/04, 172/05, 172/06, 172/32, 173/19, 173/21, 174/01, 174/06, 174/09, 174/28, 177/17, 177/34, 178/25, 179/16, 180/20, 180/20, 180/21, 181/31, 181/42, 182/06, 182/07, 182/08, 182/27, 182/28, 182/29, 182/33, 182/34, 182/34, 182/35, 182/36, 183/05, 183/06, 183/10, 183/23, 183/23, 183/24, 183/30, 183/30, 183/30, 183/31, 183/37, 183/39, 183/42, 183/43, 183/43, 184/10, 184/24, 185/05, 185/05,

185/06, 185/06, 185/07, 185/08, 185/09, 185/09, 185/14, 185/21, 185/24, 185/44,
186/11, 186/11, 186/12, 186/12, 186/13, 186/13, 186/14, 186/15, 186/15, 186/17,
186/20, 186/21, 186/39, 187/27, 187/28, 189/10, 189/15, 190/38, 190/40, 190/40,
191/12, 191/16, 192/06, 192/11, 192/14, 192/22, 193/38, 196/04, 196/05, 196/05,
196/06, 196/09, 196/12, 196/21, 202/08, 202/11, 202/11, 202/13, 202/15, 202/18,
203/06, 203/06, 203/08, 203/10, 203/12, 204/36, 204/37, 204/42, 204/43, 205/37,
205/43, 205/43, 206/13, 206/13, 207/13, 207/13, 211/30, 212/13, 212/14, 212/19,
212/19, 213/37, 213/38, 213/43, 213/44, 214/24, 214/26, 214/27, 214/36, 215/24,
215/26, 215/27, 216/06, 216/07, 216/08, 216/12, 216/13, 216/23, 216/31, 217/06,
217/07, 217/12, 217/13, 217/24, 217/32, 220/01, 220/02, 220/10, 220/14, 220/22,
220/34, 220/35, 220/39, 221/04, 221/17, 221/21, 222/08, 222/08, 222/10, 222/14,
223/08, 223/08, 223/11, 223/14, 224/11, 224/25, 225/11, 225/25, 226/18, 226/19,
226/22, 226/23, 226/23, 226/44, 226/44, 227/19, 227/22, 227/23, 227/44, 227/44,
228/06, 228/09, 228/11, 228/12, 228/12, 228/28, 228/31, 228/32, 228/32, 228/32,
228/35, 229/06, 229/06, 229/10, 229/11, 229/11, 229/12, 229/12, 229/28, 229/31,
229/31, 229/32, 229/32, 229/35, 230/17, 231/16, 232/07, 232/07, 232/19, 232/22,
233/06, 233/06, 233/07, 233/20, 233/22, 234/09, 235/08, 235/10, 236/22, 236/24,
237/22, 237/24, 238/07, 239/07, 240/43, 241/44, 242/04, 242/09, 242/27, 243/05,
243/10, 243/14, 243/36, 244/06, 244/12, 244/15, 244/15, 244/18, 244/23, 244/40,
245/06, 245/12, 245/15, 245/18, 245/22, 245/40, 246/14, 246/41, 247/14, 247/42,
248/01, 249/01, 250/09, 250/09, 251/09, 252/30, 252/37, 252/42, 252/44, 253/30,
253/37, 253/42, 253/44, 255/10, 257/34, 258/29, 258/33, 259/25, 259/29, 260/02,
260/15, 260/15, 260/15, 260/16, 260/25, 260/27, 260/27, 261/02, 261/15, 261/15,
261/16, 261/16, 261/25, 261/27, 261/27, 262/04, 262/05, 262/12, 262/12, 262/18,
262/18, 262/27, 262/35, 263/04, 263/05, 263/12, 263/12, 263/18, 263/27, 263/35,
263/40, 263/41, 264/01, 264/07, 265/25, 265/30, 266/25, 266/31, 266/31, 266/42,
267/25, 267/31, 267/32, 267/42, 268/10, 269/10, 270/11, 270/12, 270/12, 270/16,
270/18, 270/25, 270/28, 270/40, 271/11, 271/12, 271/13, 271/16, 271/18, 271/25,
271/28, 271/40, 272/08, 272/11, 272/12, 272/13, 272/22, 272/22, 272/23, 272/26,
272/28, 272/30, 272/33, 273/11, 273/12, 273/22, 273/23, 273/26, 273/26, 273/28,
273/30, 273/33, 274/11, 274/13, 274/35, 274/39, 274/40, 275/11, 275/12, 275/35,
275/39, 275/39, 276/02, 276/09, 276/13, 276/13, 276/14, 276/39, 276/39, 276/41,

276/41, 276/42, 277/09, 277/13, 277/13, 277/14, 277/39, 277/39, 277/41, 277/41, 277/43, 278/02, 278/02, 278/03, 278/11, 278/11, 278/13, 278/14, 278/16, 278/16, 278/17, 278/20, 278/28, 278/29, 279/02, 279/02, 279/03, 279/11, 279/11, 279/13, 279/16, 279/17, 279/18, 279/20, 279/28, 279/29, 280/04, 280/04, 280/04, 280/05, 280/18, 280/19, 280/21, 280/21, 280/22, 280/26, 280/29, 280/30, 280/33, 280/43, 281/04, 281/04, 281/04, 281/05, 281/18, 281/19, 281/21, 281/21, 281/22, 281/26, 281/29, 281/30, 281/33, 281/43, 282/15, 282/16, 282/33, 282/41, 282/42, 282/42, 283/15, 283/16, 283/33, 283/42, 283/42, 284/02, 284/20, 284/32, 284/32, 284/33, 284/33, 285/02, 285/20, 285/32, 285/32, 285/33, 285/33, 286/01, 286/02, 286/17, 286/17, 286/25, 286/26, 286/30, 286/30, 287/01, 287/02, 287/17, 287/17, 287/24, 287/25, 287/26, 287/30, 287/30, 288/18, 288/18, 288/18, 288/18, 288/19, 289/18, 289/18, 289/18, 289/19, 289/19, 290/07, 290/15, 290/16, 290/20, 290/28, 290/31, 291/07, 291/15, 291/16, 291/20, 291/28, 292/05, 292/12, 292/20, 292/29, 292/31, 292/32, 293/05, 293/12, 293/19, 293/30, 293/31, 294/03, 294/10, 294/12, 294/13, 294/14, 294/14, 294/31, 294/32, 295/02, 295/09, 295/11, 295/13, 295/13, 295/14, 295/30, 295/31, 295/39, 296/09, 296/13, 296/32, 296/32, 297/04, 297/31, 297/31, 298/37, 298/38, 298/39, 299/36, 299/37, 299/38, 300/34, 300/34, 301/33, 301/33, 302/03, 302/06, 302/10, 302/14, 302/31, 302/31, 302/31, 302/32, 303/03, 303/06, 303/10, 303/31, 303/31, 303/31, 303/32, 304/25, 304/26, 304/35, 305/25, 305/26, 305/35, 306/31, 307/31, 308/09, 308/20, 308/22, 308/24, 308/25, 308/42, 309/20, 309/22, 309/24, 309/25, 309/42, 310/08, 310/09, 310/10, 310/10, 310/10, 310/10, 310/11, 310/11, 310/11, 310/12, 310/13, 310/14, 310/22, 310/23, 310/24, 310/25, 310/27, 310/40, 310/40, 310/41, 310/42, 311/08, 311/09, 311/09, 311/10, 311/10, 311/10, 311/11, 311/11, 311/11, 311/11, 311/12, 311/13, 311/13, 311/21, 311/22, 311/23, 311/24, 311/27, 311/39, 311/40, 311/42, 312/09, 312/28, 312/29, 312/29, 312/33, 312/34, 312/34, 312/35, 312/36, 313/09, 313/28, 313/29, 313/29, 313/33, 313/34, 313/34, 313/34, 313/35, 313/36, 314/16, 314/17, 314/20, 314/21, 314/28, 314/43, 315/15, 315/16, 315/19, 315/20, 315/42, 316/02, 316/03, 316/10, 316/12, 316/35, 316/40, 316/41, 317/02, 317/04, 317/11, 317/12, 317/35, 317/38, 317/40, 317/41, 320/02, 320/03, 320/11, 320/14, 320/24, 320/30, 320/30, 320/31, 321/02, 321/11, 321/14, 321/23, 321/30, 321/30, 321/31, 322/02, 322/03, 322/24, 322/28, 322/30, 323/02, 323/03, 323/03, 323/25, 323/29, 323/31, 324/13, 324/18, 325/19, 326/02,

326/02, 326/10, 326/12, 326/16, 326/40, 327/01, 327/01, 327/10, 327/12, 327/16, 327/40, 332/26, 332/34, 333/24, 333/34, 334/08, 334/14, 334/15, 334/16, 334/16, 334/32, 335/08, 335/13, 335/15, 335/15, 335/15, 335/32, 336/07, 336/08, 336/13, 336/24, 337/07, 337/08, 337/13, 337/24, 338/36, 339/36, 340/07, 341/07

[=1049]

yan< Po. *Jan*, öze lad, kişi adı: *Yan surp yixövdən Gniznaniñ. (164/17), Zadornuñ da Osvéntsinniñ starostası, Yan pérémdan Sirazkiy. (165/04), kaştalanlar; Yan Latavskiy da Gnizéntskiy. (329/24).*

y. 164/17, 164/21, 164/28, 165/04, 165/06, 165/08, 329/12, 329/14, 329/17, 329/23, 329/24, 329/25

[=12]

yaraslav< Uk, Po. *Ярославський, Jaraslaw*, özel ad, kişi adı: *Yaraslav z Laskadan Sérazdan. (329/18).*

y. 164/30, 329/18

[=2]

yarmark< Uk, Po, Al. *ярмарок, ярмарку, jarmark, jarmarek, нем. Jahrmarkt*, sergi, fuar, Pazar, kapalı çarşı, çarşı, açık artırma, müzayide: *yene, ki bizim yerli érménini yarmarkta özge şeherde törege ündegeyler, da iş kélgey antka, kérek antni and tügellegey, xayısı ki törede başladı töreleşme, ol şeherde. (179/26).*

y.+ta 179/26

[=1]

yavitsa< Uk, Po. *явитися, явиться, явитьця, явиця, jawic sie*, açık, ortada, görünür, ispat, göstermek, kanıtlamak: *uzun és bile tözümlü bolmax kérek yarğuçılar, zéra köp kéz yoluxur, ki küç bile taparlarda yavitsa bolmastır yarğü. (217/34).*

y. 35/11, 216/33, 217/34

[=3]

yaxot< Uk. *яхоть, яхотя*, sadece, yalnızca, fakat, eger, ise, yenede, ancak, tek, elbette, hatta, buna rağmen, yoksa, şayet: *éger oğlan tilsiz yaxot özge boğumlarından, ol çaxta anıñkibik oğlan naxıs toğganından žaranglıx étmes atasınıñ-anasınıñ igilikine, néçik to naxıslıx bile toğgan. (133/19),yığı yoluxur kişiler bérme hakimlikke, anıñ üçün acemilikinden hakimniñ, ya övrenmemexinden hakimniñ, ya biliksiz bérnemexinden hakimlikni kişini öldürgey, yaxot öç xovup ya acemilikinden yaman hakimlik bérirler*

kişige, ya hakim şegértin tügel övretmegen xastaga yébergey, anıñki sebepten kişi ölgey, başı tölemex kérek yazılğan törege köre. (145/17), bu yérge anlamax kérek da saxlanmax kérek baxmaxlarından voyvodalarını, xaysı ki baxıcılarıdır, ki könü bolgaylar ölçövler, da anıñki terezülerde, da ölçünmexlerde xoyıyırlar, da xaysı érmeni işlerde oğrunuñ, xot [=yaxot] ki xaxkay sbg, töresi bile kermenniñ da Marımborknuñ. (315/39).

y. 133/15, 145/17, 149/31, 300/31, 301/30, 310/41, 311/41, 314/40, 315/39

[=9]

yékibdos< Yu, Er. *Αἴγυπτος* , *İqıhıyunnı*, özel ad, toponim, ülke adı, Mısır: *a K'risdosnuñ 40 künlük kélgenine dacarga surp Siméon, u Anna markaréuhi, da éşikniñ açılğanı tanıxtır. K'risdosnu Ékibdoska xaçırğanda frişte da bolvanlarını uşılğanı tanıxtı. (41/30).*

y.+ka 41/30

[=1]

yıxkün< Tr? *Yıdıx kün, Yıdık kün, İduk kün, idi kün, Yıdıx kün, yıyix kün, ıyix kün, yıx kün*, pazargünü, kutsal gün, tanrıya adanmış gün, kilise günü, (bu kelime hiçbir dilde bulunamadı. tam hatırlamasam da sanırım bir yerde “iduk gün” , “idi gün” yani “kutsal gün” , tanrı günü” diye okumuştum): *dağın kimése bazıp borçun izdemegey yıxkün kimése némege bazmagay. (76/25), Ne bir k'risdân künin yıxkünnuñ biri birine baş xoşmagay albo oç algay. Her biri émin-aman bolgay, tözgey alğıšta Téñrige, yérniñ köknüñ Xanına şükür bérgeyler yıxkünni. (77/06), da bérildi Pétirkovda séymde (kurultay) barçası bile şapatkün, yuvux yıxkünnüñ alınına Adénahasniñ, parégéndanına. (329/06).*

y. 76/11, 76/25, 250/38, 250/42, 250/44, 251/38

y.+gi 77/10, 252/07, 253/07

y.+ni 76/17, 76/20, 76/21, 77/06, 250/41, 250/42, 252/05, 253/05

y.+nü 251/41, 251/42, 251/42

y.+nüñ 76/26, 164/09, 251/44, 252/01, 252/03, 253/03, 328/07, 329/07

[=28]

yıxöv< Tr? *Yıdıx öv, Yıx öv*, kilise, kutsal ev, tanrı evi, (açıklama için yıxküne bakınız): *Mundan övrendi yıxöv ganonk'i, ki tanıxlıxsız alğışlamagaylar axpaş. (43/19), Yoxsa*

barça k'risdânlar küinün yıxkünnüñ, ulu küinde, ki barçası érkli bolgaylar da ferahat, çöplenme da kélme yıxövge, bağlanmagay özge işler bile, yığlamax bile, [kérek] Téñriden xolmaga. (253/01). bérildi töreler Zigmunt xandan. Anda édiler anıñ xatına K'risdostan bolgan axpaşlar: [Yan] surp yıxövnüñ Gniznanıñ, mitropoléanıñ arhiaxpaşı da ilgeri biyi kéñeşte, ... (329/12).

y. 43/19, 46/22, 46/33, 47/02, 56/15, 131/03, 131/05, 140/04, 147/12, 147/15, 147/24, 168/01, 214/25, 215/25, 224/07, 225/07, 226/18, 226/23, 226/25, 227/18, 227/24, 227/25, 234/21, 298/28, 298/29, 299/27, 299/28, 306/28, 307/28, 312/35, 312/36, 312/41, 313/35, 313/36, 313/41, 330/15, 331/15

y.+de 131/13, 162/35, 298/33, 299/32, 326/25, 327/25

y.+den 46/23, 164/18, 226/19, 227/19

y.+ge 72/24, 76/29, 93/09, 147/06, 147/07, 147/11, 147/16, 147/22, 147/26, 248/15, 249/15, 252/02, 253/01, 266/11, 267/11, 312/32, 312/33, 312/34, 312/37, 312/40, 313/31, 313/32, 313/33, 313/34, 313/37, 313/40, 314/01, 315/01

y.+lerde 28/18, 210/41, 211/41

y.+lerge 28/19, 62/11, 62/15, 62/24, 210/42, 211/42, 238/41, 238/42, 239/41, 239/42, 240/01, 241/01

y.+lerine 62/18, 238/44, 239/44, 255/38

y.+lerniñ 26/35, 165/11, 210/14, 211/14, 329/26

y.+ni 47/08, 147/19

y.+niñ 305/18

y.+nuñ 208/21, 209/21

y.+nü 147/18, 226/28, 227/28, 312/38, 312/39, 313/38, 313/39

y.+nüñ 24/35, 77/27, 147/21, 252/16, 253/16, 312/40, 313/40, 329/12

y.+üne 79/32, 254/11, 255/11

[=122]

yordan< Uk, Po. *Йордан, Jordan, Jordan*, özel ad, kişi adı: *Mikolay Yordan Zakliçinden voynitskiy rontsa (hakim, yönetici) barçasınıñ Krakovnuñ da Spişniñ.*

y. 164/38, 329/21

[=2]

yuxöv< Tr?*kilise, kutsal ev, tanrı evi, (açıklama için yıxküne bakınız):éger kimése yeñi sala olturğuzma klegey yeñi tib üsne, anı bolmas étme xannıñ érkinden başxa. Éger*

anıñkibik iş olturğuzgan bolsa, alay salaçılarga körgüzmez kérek yér yıxövnüñ himin yasamaga. (304/18).

y.+nüñ 137/08, 304/18

[=2]

z < Uk, Po. з, z, ile, göre, üzerine, ve, dan, den: *Yaroslav z Laskadan Sérızdan, (164/30), Ota z Xodçadan posolitiy, (164/31), Mikolay z Nişçits Poltskiy. (329/18).*

z. 164/30, 164/31, 164/32, 329/18, 329/18, 329/18

[=6]

zadérjat< Uk. *задержати, задержать*, gecikme, erteleme: *Bir kiméseniñ şulpıxtı bolgay borç üçün bir kimésede, da kélgey yarğı alına, da tanmagay bitikin, da ayytkay, bilirmén, ki bitik ménimdir, yoxsa tölepmén añar barçasın, da añar néme de borçlu xalmıyurmén, ték bitikimni zadéržat (alı koymak, saklamak) étiptir. (193/16).*

z. 193/23

[=1]

zador < Uk, Po. *Затор, Zator*, özel ad, toponim, küçük polonyada Osvents voyvodasında (ilinde) bir şehir: *Zadornuñ da Osvéntsimniñ starostası. (329/22). Zadornuñ da Osvéntsimniñ starostası. (329/22).*

z.+nuñ 165/03, 329/22

[=2]

zaklıçin< Uk, Po. *Заклічин, Zakliczyn*, özel ad, toponim, şehir adı, küçü Polonya da Tarnovesk ilinde bir şehir adı: *Mikolay Yordan Zaklıçinden voynitskiy rontsa (hakim, yönetici) barçasınıñ Krakovnuñ da Spişniñ. (165/01).*

z.+dan 165/01

[=1]

zakloçin< Uk, Po. *Заклічин, Zakliczyn*, özel ad, toponim, şehir adı, küçük Polonya da Tarnovesk ilinde bir şehir adı: *Mikolay Yordan Zaklıçinden voynitskiy rontsa (hakim, yönetici) barçasınıñ Krakovnuñ da Spişniñ. (329/21).*

z.+den 329/21

[=1]

zakon< Uk, Po. *закон, zakon*, kanun, kural, düzen, yasa: *éger ki atası soñra ol xılıx bile bérmegey oğlanların péşege, oldır cigeri itidir zakonnuñ, da ganunk bile saxlanmax kérek, da anıñkibik ata xarğışlıdır. (299/39).*

z.+nuñ 131/28, 298/41, 299/40

[=3]

zakritar< La, Uk, Po, Al. *secretarius, секретар, пол. sekretarz, Sekretär, bakan, sekreter: svéntégo Mixala Pol'skaégo i Srodénts kégo yixövlerniñ proboşçlarniñ, zakritarlarniñ bizim, kanovnikleri Krakovnuñ. (329/26).*

z.+larniñ 165/11, 329/26

[=2]

zakroçit< Uk, Po. *закрочити, закрочить, zakroczyć, yakın, kapatmak, engellemek, çnlemek: Anıñüçün voyt (karakol başcısı, hakem) Voytséx Pédian da ahalar (agalar) vézdirit étip (dikkat edip) ilgeri bolgan zıvıçaylarga (geleneklere), dékret (hüküm, buyruk) bile zakroçit (engelleme, önleme) éttiler, barmaga bir kişige de ték réplika (kopya) da dublika (ikinci nüsha). Anda éger xayısı yan néme klese sözleme, né bolmagay triplikaga vınaşat (yapmak, icra etmek) étme, ték duplika (ikili, ikinci kez, ikinci nüsha) tibine bolgay. (196/36). z. 196/36*

[=1]

zaman< Ar. زمان, vakit, dönem, süre, çağ: *Na mülk midir, xumaş mıdır, né ki de ése, kérek, ki turgay töreniñ möhürü tibine tapkınça, né bir uç bolmastır almaga, éger né xadar zaman ya kün kéçikilse, éger ki korunada; éger yat biylikte bolsa, ol borç éyesi kérek, ki bu türlü bolgay kélginçe istétsi, tözgey her birine munuñkibik prihoda, kimniñ ki orozsuzluxundan ya yazıxından yoluxsa. (192/06), üçünçi. Klemedi Téñei bérmeye yazgan töre, ki bolmagay prézmuşénadan (icbar, zorlama) könülükte bolgaybiz, yoxése süvük bile, yarlığamax bile saxlagaybiz könülükni u yazmagan töreni her zamanda. (20/25), andan soñra boldu Zigmunt xanniñ zamanında, ki turular Ilov radtsaları (danışman, vekil) érméniler bile korol'nuñ alnına Krakov şehesinde, da ayttılar korol' alnına, ki érménilerniñ töreleri yoxtur. (166/06).*

z. 192/06

z.+da 20/25, 22/05, 22/25, 22/31, 55/31, 204/25, 205/25, 206/12, 206/21, 206/24, 207/12, 207/21, 207/24, 234/09, 235/08

z.+ında 166/07

[=17]

zamirit< Uk, Po. *замірити, замірити, zamierzyc, atama, ölçmek, belirlemek: éger ki bir kimése şparovat étkey, étkey kénsi borçlusunuñ üsne stoyontsı ya ruxoyontsı, da*

turgay törelerine 3-ünçi törege, kérektir, ki anıñ bliskiylerin pripozivat étkey da dovodun körgüzgey anıñ yuvuxlarına, né borçtur, könülük bile, törelerge köre, néni ki töre priymit étse, şulprixt bile, ya tanıxlıx bile dovodnıy, ki borç étken istéts ya ölgey ya yüz ya yüz yaşırğay borç éyesine utru, na kérek töre añar bir yıl kün zamirit étkey tözmege stoyontsi iménaga köre. (182/16). Yoxése yoluxur ademilerge köp kéz orozsuzluxtan, ki ténizge bat- kay, ya xaraxçı algay, ya ot köydürgey, ya bézirgânlık artından kéçikmeklik bolğay, prihoda né türlü de bolsa adeâmilerge, na muñar köre töre kérek podobnıy kün- lâr zamirit étkey anıñ sağlıx bilâ kélgenine dire, ki anıñ yuvuxları, atası, ya anası, ya xatunu, ya oyđlanları, ya xardaşları, ki néme upadga (düşüş, iflas,fakirlik) kélmegeyler kéndileriniñ yuvuxunuñ étken borçu üçün. (183/28), Yene bir kimésege yoluxkay, ki algay töreden dovodga, da töre añar kün zamirit étkey, da otpornıy strona, ki alıp édi dovodga, da ilgeri kéltirgey ol roktan , da töre satun algay, da povodnu pripzvat étkey, aytıp, ki klermén añar könülmege, da povodnıy héç körüp turmagay, né töre kérek salgay 3 kéz törege diyin da igi baxkay, éger ki sluşnıy dovodu bolsa, na anı töre könültür, da né ki naklad étti törege, anı borçlu bolur güneş batkınça tölemge otpornıy yanga; alay ox povod tursa küniüne, rokuna, da otpornıy strona klemes, ol da alay ox kénsi işine tüşer, néçik yoğarı yazıpbiz. (195/27).

z. 182/10, 183/17, 183/28, 184/06, 195/27

[=5]

zapis< Uk, Po. *zanuc, zapis*, kayıt, kayd etmek, kayıt makbuzu, bilanço, fiş, dekont: yene bilgeysiz, ki her yıl sv'tıy andriy küniünden néçik némiçlerniñ Agvénti başlanır, ançax bizim cnuntka dire ol künden viložéniy töre bolmas bolma, da ne bir övler üsné zapis étme, ol künler çıxmıyın, léç xonax töresi ya anıñki potrébnıy, xayısı kişige utru, ki émin bolmagay, anıñkibik töre bolur bolma.(179,13), yene törede olturgan vaxtta voyt bile, néçe ki töre uzax olturuptur, da né xadar ki sb yığılsa şépsénikten da zapislerden (kayıt makbuzlarından) da kimése ki töreniñ alnına yañılğay, bu sbnı 3 ülüş étmex kérek: 1 ülüş voytka, 1 ülüş töreçilerge, 1 ülüş yazuçıga. (331/19). yene yérli yérli ündagey törege, da klemegey tözmege viložéniy (belirli, tayin edilen) törege dirin, da klegey töre satun almaga potrébnıy (gereken, istenen), léç anıñkibik sınıx borçlu bolğay, ki émin bolmagay, añar utru bolur odéežat (yetişmek, elde etmek, almak) étmege töreni.(337/20).

z. 179/15

z.+in 170/25, 332/28, 333/27

z.+lerden 168/10, 330/20, 331/20

z.+niñ 336/20

z.+niñ 174/20, 337/20

[=10]

zapisat < Uk, Po. *zanuc, zapis*, kayıt, kayd etmek, kayıt makbuzu, bilanço, fiş, dekont: *yene bilgeysiz, ki her yıl sv'ty andriy kününden néçik némiçlerniñ Agvénti başlanır, ançax bizim cnuntka dire ol künden viložéniy töre bolmas bolma, da ne bir övler üsné zapis étme, ol künder çıxmıyın, léç xonax töresi ya anıñki potrébniy, xayısı kişige utru, ki émin bolmagay, anıñkibik töre bolur bolma.*(179,13), *yene törede olturgan vaxtta voyt bile, néçe ki töre uzax olturuptur, da né xadar ki sb yığılsa şépsénikten da zapislerden (kayıt makbuzlarından) da kimése ki töreniñ alnına yañılgay, bu sbnı 3 ülüş étmex kérek: 1 ülüş voytka, 1 ülüş töreçilerge, 1 ülüş yazuçıga.* (331/19). *yene yérli yérline ündagey törege, da klemegey tözmege viložéniy (belirli, tayin edilen) törege dirin, da klegey töre satun almaga potrébniy (gereken, istenen), léç anıñkibik sınix borçlu bolgay, ki émin bolmagay, añar utru bolur odéežat (yetişmek, elde etmek, almak) étmege töreni.*(337/20).

z. 196/42

[=1]

zapovid< Uk, Po. *zanovidь, zapowiedz*, bildiri, açıklama, anons, yasak, hörmet, yaptırım, men', nehi: *Alay ox her zapovidden kélir 8-er axça, néçe ki de kimge kérek bolsa, adeti buyurur.* (191/04).

z.+den 191/04

[=1]

zapovidat< Uk, Po. *zanovidamu, zanovidamь, zapowiedac*, yasaklama, mén', tutmak, tutuklamak: *yene yoluxkay édi, ki bir kiméseni borçu üçün voytka ündegeyler, da kérmende mülkü bolmagay ya yükü, da anı olturğuzgaylar, da özge inanıp Borçka bérgen kişi klegey anıñkibik borç éyesin zındanda zapovidat étmege, anı étmege bolmastır, ték anı yine yeñi baştan pozivat (dava, şikayet, baş vuru) étmege kérek anıñ érkli yürügen vaxtta.* (178/27).

z. 178/27

[=1]

zastavitsa< Uk, Po. *заставитися, заставиться, заставитьця, заставиця, zastawic sie, taahhüt, vade, ödeme vadı, ödeme taahüdü: Mundan artix töreden kün almaga bolmastır, alay ox, kimniñ iménası bolsa ya xumaşı, bolur zastavitsa bolma borçlusuna utru. (174/01).*

z. 174/01

[=1]

zastupit< Uk, Po. *заступити, заступити, zastepic, yerine geçmek, yerine koymak, değışme, değıştirme: Satuçılar atnı biri birina, bazarı alay bolmax kérek ol atnıñ tanıxlıxı bile 2-niñ ya üçnüñ alınna, anıñ üçün ki oğurlux bolmagay ol at dıxaviçniy, ya manxov bolmagay. Éger tanısalar yedinçi küñge dire né türlü éksiklik te bu aytilganlarnıñ ol atta, na ol alıçı anıñkibik atnı ayıblı xaytarma bolur satkanga, Éger yedinçi küñge dira aytilgan aybları kéndinde biri de tapulmagay, ol ol bazar tutulmax kérek. A éger ol at oğurlux bolgay, saktan kişi atnı barça ziyanlarnı kérek ol tölegey, da érkli étkey, da barçadan zastupit étkey. (285/35). Bilgeysiz, ki yoluxur töre alınna, ki ata oğlun zastupit étme bolur, ya oğul atasın, ya ér xatunun, ya xatun érin, ya xardaş xardaşın, éger ér, éger xatun biri birin, ya xayısı cınstan yoluxsa oğlun, ya xardaşın, ya ötmek yövüçisin, ya dostun,anı törede odérzat étmege bolur, ték bir réçnik spravovat étmege bolmas. (185/11), éger ki xayısı xatun ki törege ündelgen bolgay, xocası ya yuvux xardaşları töreniñ alınna zastupit étmege bolur, da anıñ işlerin kécirmege, utmaga ya tas étmege işlerin, ki bolgay yaxşı da yollu xuvatı, xayısı ki inamına béringiy édi bekliki töre alınna, da anıñkibik işlerde usatalıx da hile bolmagay. (327/11).*

z. 115/28, 116/09, 162/05, 185/04, 284/38, 285/38, 286/05, 287/05,

326/11, 327/11

[=10]

zastuptsa< Uk, Po. *заступник, zastepca, muavin, yardımcı, vekil, tam yetkili temsilci: A éger ögüz bolsa ziyançı da yaman xılıxlı, 7-inçi küñge dire bolur saktan kişiğe xaytarma. Éger ki bolsa oğurlux da kimése tanıgay anı, kérek bézirgân tartıngay anıñ éyesine zastuptsasına, xayısı ki zastuptsa kénsi axçası bile zastupit étkey da ziyanlı étmegey anı, töre bulay buyurur.(287/05).*

z. 116/08, 286/05, 287/05

z.+sına 116/08, 286/05, 287/05

[=6]

zavada < Uk, Po. *zavada*, *zawada*, girişim, parazit, tökezleme, güçlük, engelleme, engel: *2 türlü tanıxlıx oxşaşı, xayısı ki tiyesidir tanıxlarga, ki heç étmegeyler körmexni ya işitmexni, yoxése könülik bile toxtatıp, da soñra tanıxlıx bérgeyler.oltürlü yarğuşı da töre étken vaxtta, könüsün sorov étip, işitkey tanıxlarda, ki zavada bolmagay yarğuşı arasına. (225/13).*

z. 224/13, 225/13

[=2]

zavéstssa < Po. *zawiesc sie*, kırgınlık, hayal kırıklığı, erteleme, taşıma, aktarma: *yene bilgeysiz, ki sv'tıy Margorénta küninden her yıl töreler viložoniy (belirlenen) zavéstssa (taşınır, ertelenir) bolur sv'tıy Bartlomiiden soñra nögerikünge dedirin, küin 2 ya 3 ilgeri, da artıx arı da yoluxuxur Margorentadan ol törege, ki Bartlomiye dirin salınır. (196/19).*

z. 196/19

[=1]

zavıty < Uk, Po. *zavumıı*, *zavıty*, bağı, mahdut, kısıtlı, gerekli, atanmış, tayin edilmiş, kesin, dönülemez, gayri kabili rucu, fesh edilemez, isteğe bağı, geçerli, son, son tarih, son başvuru, final: *Da apélatsiya klese, da éki strona dozvolıt étse, ki zavıty roktan burun açılğay, ol bolur bolmaga, a klemes bir strona, bolmastır zavıty roku klemiyin, 9 haftası, ki açılğay. (194/39 ve 195/02). da éger ki korol' korunada bolmasa, 3 kéz 9 haftadır apél'tsiya, da axçası 12 flidur; éger korol' korunada bolmasa, né 3 kéz 9 haftada açılır. A bir storonaga héç açılmas, zavıty roku kélmiyin, munuñ yarğuşu budur, kimge ki yoluxsa ne vaxtta.(195/09),*

z. 194/39, 195/02, 195/09

[=3]

zavivosd < Po. *Zawichost*, özel ad, toponim, günümüzde Sandomirsko ilçesi ve Sventokşisko iline bağı olan ve Visla nehri üzere kurulmuş bir kasaba: *podkomoriy bizim i Zavivosdnuş. (329/29).*

z.+nuñ 165/16, 329/29

[=2]

zaxodtsa < Uk, Po. *західця, заходця, заходець, zachodzca, zachojsca*, koruma yapan, savunan, davacı, dava tarafı, dava açan, sanık, davalı: *éger ki yarğuşa kélgenler talaş étseles, xoymagaylar biri birine tüşmege, öçeşip öğütlegeyler, ki töre alnına xalaba*

bolmagay da yarǵu xapanél bolmagay. Bilsinler zaxodtsalar da, ki kelmeslerdi yarǵu alnına talaş étmege, yoxsa könülük bile bile spravovatsa (davranma) bolmaga. (217/38), 6-ınçı, ki né türlü tiyer bolmaga töreçilerge ya zaxodtsalarga. (203/08), Anıñ üçün öǵüt bérir surp Awédaranda, ki barışkay kénsiniñ zaxodtsası bile, törege kélmiyin. (205/08).

z.+lar 35/20, 217/39

z.+larga 203/08

z.+sı 205/06, 213/44

[=5]

zaxotsa < Uk, Po. *західця, заходця, заходець, zachodzca, zachojca*, koruma yapan, savunan, davacı, dava tarafı, dava açan, sanık, davalı: *Anıñ üçün öǵüt bérir surp Awédaranda, ki barışkay kénsiniñ zaxotsası bile, törege kélmiyin. (19/28).*

z.+sı 19/28

[=1]

zaxotstsa < Uk, Po. *західця, заходця, заходець, zachodzca, zachojca*, koruma yapan, savunan, davacı, dava tarafı, dava açan, sanık, davalı: *A yarǵu ortaçaxlı ademilerniñdir, kimniñ zaxotstası bar. (30/34), anıñ üçün bolmas yarǵuöü inanmaga, tanıxlar kélmiyin; da yarǵuga kélgenlerniñ, xaysı ki zaxotstadır, könü tanıxlar bile tıyılır. (35/14), Yérge bile bérgeyler sözlemege zaxotstsalarga, 1-i sözlese si ték turǵay, soñra birisi sözleget, ki alarnıñ gilelerni işitip né bilgeyler könünü égrini da andan soñra yarǵusun étkeyler. (216/37).*

z.+dır 38/14

z.+lar 216/37

z.+larga 35/23, 202/13, 216/39

z.+sı 30/34

[=6]

zaxottsa < Uk, Po. *західця, заходця, заходець, zachodzca, zachojca*, koruma yapan, savunan, davacı, dava tarafı, dava açan, sanık, davalı: *altınçı, ki né türlü tiyer bolmaga töreçilerge ya zaxottsalarga. (17/14), Anıñ üçün öǵüt bérir surp Awédaranda, ki barışkay kénsiniñ zaxotsası bile, törege kélmiyin. (204/06), A yarǵu ortaçaxlı ademilerniñdir, kimniñ zaxottsası bar. (212/20).*

z.+larga 17/14

z.+sı 204/06, 212/20

[=3]

zaydit< Uk, Ru. *ziümu, cходumu, ziüdy, ziöümu, ziöümusь*, inmek, yaymak, yükselmek: *a éger ki xayısı töresi spolznut (atlasa, kaçırса) étse, ki biri biri artından törelerini turmagay, da anıñ arasına özge kimseniñ Şparunknu (haciz için değerlendirme) zaydit étkey (yaymak, sonlandırmak, bitirmek), na anıñ ilgeriliki nivéc bolur, da soñra étken ilgri bolur. (191/37).*

z. 191/37

[=1]

zdana< Uk, Po. *здання, zdanie*, bina, kat, yapı, cümle, ceza, devir, yabancılaştırma, kullanım, tüketim, itfa, söndürme, mülkün borcunü ödeme ve ya silme, sahiplenme, tasarruf, istimlak, temellük: *88 kapitula. Zdan'a mülknüñ da tirlikniñ atalardan xalğan. (247/44).*

z. 71/30, 246/43, 247/44

[=3]

zemanе< Ar. *زمانه*, dönem, yaş dönemi, vakit, devran, çağ: *4-ünçü, bu vaxtlarda biliklik éksildi, ki biliklik bolsa édi, bolur édik sınap u tañlap zemanesine köre; anıñ üçün yiğdik barça milletten u uluslardan, da yazıp ta bérkittik oxşaş Éski u Yeñi Törelerge, né türlü proroklar (peygamberler) xoydı da, Awédaran buyurdu. (21/39), xaytıp tiyesidir ademiniñ yılları u zemanesiniñ hörmetini körgüzmege: 3 yaşar oğlan tilgeçixar, 7 yaşar bitik üvrenir, 14 yaşına ademiliki teprenir, 20 yaşına zinawor bolur biyler éşikine, 25 yaşına k'ahana bolur. (220/15).*

z.+sine 21/39, 206/09, 207/09

z.+siniñ 38/30, 220/15

[=5]

zéра< Fa. *زیرا*, çünkü, nedeni ile, olduğundan, dolayı, nedeni, için: *Zéra köpler bardır, ki maxtarlar özge dayfannıñ törelerni, ki könü bar. (18/17), zéra suvnu da ol toldurmax kérek anıñ xoluna, kim ki ant içtiriyir, éger ki ér bolsun, éger xatun. (185,35), zéra vank' ari atalarnıñ yéridir. (303/39).*

z. 18/17, 19/33, 22/09, 22/19, 23/40, 24/06, 24/37, 24/38, 25/26, 26/10, 26/13, 27/01, 27/04, 27/06, 27/09, 28/18, 28/31, 29/19, 31/29, 32/19, 32/37, 33/02, 34/23, 35/09, 35/32, 36/22, 36/26, 36/35, 37/03, 37/14, 37/32, 38/05,

40/11, 40/35, 41/01, 41/19, 44/05, 47/31, 48/07, 48/35, 49/15, 49/16, 50/26, 51/02, 51/25, 52/07, 53/11, 54/33, 54/36, 55/05, 55/14, 56/17, 57/18, 58/07, 59/24, 60/31, 60/37, 63/20, 63/22, 64/09, 64/16, 64/24, 80/32, 106/06, 110/34, 113/08, 118/06, 136/03, 182/42, 184/35, 185/35, 187/31, 193/33, 203/22, 204/09, 205/09, 206/14, 206/17, 207/14, 207/18, 208/04, 208/06, 208/22, 208/22, 208/35, 209/04, 209/06, 209/22, 209/22, 209/35, 210/02, 210/04, 210/16, 210/18, 210/18, 210/20, 210/41, 211/02, 211/04, 211/16, 211/18, 211/18, 211/20, 211/41, 213/06, 213/18, 214/16, 214/29, 214/38, 214/39, 215/16, 215/29, 215/38, 215/40, 216/22, 216/32, 216/43, 217/23, 217/34, 218/13, 218/14, 218/17, 218/23, 218/27, 218/29, 218/38, 220/03, 220/43, 221/24, 222/10, 222/11, 222/19, 223/10, 223/11, 223/19, 224/20, 225/19, 226/39, 227/39, 228/01, 228/14, 228/23, 228/24, 229/01, 229/14, 229/23, 229/24, 230/02, 230/09, 230/20, 230/29, 231/02, 231/08, 231/20, 231/29, 232/05, 232/34, 232/36, 232/40, 232/44, 233/04, 233/34, 233/36, 233/40, 233/44, 234/22, 234/40, 235/21, 235/40, 236/09, 236/37, 237/09, 237/37, 238/14, 238/17, 239/14, 239/17, 240/17, 240/18, 240/28, 240/32, 240/36, 241/19, 241/20, 241/30, 241/33, 241/37, 254/28, 255/28, 276/36, 277/36, 280/35, 281/35, 282/35, 283/35, 286/40, 287/40, 302/39, 303/39

[=199]

zhoda < Uk, Po. *do zgodu, do zgody*, muvafakat, muvafakat verme, anlaşıma yapma: *da töreçi üsnedir bu iş, ki stronaları keltirgey zhodada da atnı alarga terce buyurmagay. (253/34), da töreçi üsnedir bu iş, ki stronaları keltirgey zhodaga da atnı alarga terce buyurmagay. (78/25).*

z.+da 252/33, 253/33

z.+ga 78/25

[=3]

zından < Fa. زندان, hapis, hapisane, cezaevi, hapis cezası, tutskalıx, türme: *da né türlü ganonk'nu biliçiler tüzüptürler, ol türlü töreni de; da né türlü yañılğanlarga ganonk'ta pokuta (ceza, keffaret) u xorxu bar, ol türlü törede bar; da ne türlü törede zından u baylamaq bar égrilerge, ol türlü ganonk'ta zından u baylamaq xarğamaqtır. (27/23), Alay kérek uzax zındanda olturgay, ki yüke algaylar yaxşı kişiler, ki dodtoyat étkey torge da töre étken işlerge, da yükçige ol kişi bile Birge, kim üçün kiyük kriptir, kérek alarga küñ bérilgey törege dire [=köre] üç haftaga dire, ki turğuzgay érméni töresiniñ*

alnına gönülmede cuvap bérme, né iş için de anı égrî tutsalar.(161/02). Tiyşlidir yarğuçununı ki zıdanı bolğay, kim ki égrî bolsa, zıdanga salgay, ki öğütlegeyler, né türlü K'risdos buyurur Awédaranda, ki détskiy salır zıdanga, angınça, ki tölöv étkey. (218/08).

z. 27/25, 27/26, 111/12, 124/29, 185/42, 210/27, 210/28, 211/27, 211/28, 268/22, 269/22, 282/02, 283/02, 292/35, 293/34

z.+da 161/02, 168/28, 169/02, 169/17, 169/29, 173/19, 178/27, 324/34, 325/34, 330/30, 330/36, 331/30, 331/35, 332/05, 332/11, 333/03, 333/10, 336/07, 337/07

z.+dan 169/12, 332/02, 333/01

z.+ga 36/11, 36/13, 218/06, 218/08

z.+1 36/09, 218/06

[=43]

zıvıçay< Uk, Po. *звичаї, zwyczaj*, özel, görenek, gelenek, örf: *Anıñüçün voyt (karakol başcısı, hakem) Voytséx Pédian da ahalar (agalar) vézdırit étıp (dikkat edip) ilgeri bolğan zıvıçaylarga (geleneklere), dékret (hüküm, buyruk) bile zakroçit (engelleme, önleme) éttiler, barmaga bir kişige de ték réplika (kopya) da dublika (ikinci nüsha).Anda éger xaysı yan néme klese sözleme, né bolmagay triplikaga vınaşat (yapmak, icra etmek) étme, ték duplika (ikili, ikinci kez, ikinci nüsha) tibine bolğay. (196/34).*

z.+larga 196/35

[=1]

zigmunt< La, Uk, Po. *Zsigmond, Сигизмунд, Zygmunt*, özel ad, kişi adı, 16. Asırda Polonya Litva, Rusya ve Prus kralı: *yarıxlı biy dabiy Zigmunt, Téñriniñ düvükü bile korol' pol'skiy, ulu kn'az Litvaniñ, da Orusnuñ, Prusnuñ, dağın da özge uluslarnıñ biyi da dédiçi. (74/13), bérildi töreler zigmunt xandan. (164/15), anıñ için mén, Zigmunt, Téñriniñ sövükü bile korol' Pol'skanıñ, da ulu biy Litvaniñ, dağın da özge uluslarnıñ-Krakovnuñ, Sudémirniñ,Sérazniñ, Kuyavniñ, Lénçitsanıñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xılmétskiy, élbétskiy, Pomorskiy, dağın arı biy da dédiç. (251/12).*

z. 74/13, 74/38, 164/15, 166/07, 197/33, 248/42, 249/42, 250/12, 251/12, 329/11

z.+nuñ 74/05, 248/39, 249/38

293/28, 294/34, 295/33, 296/03, 297/12, 298/32, 299/31, 308/29, 309/29, 310/01, 310/33, 311/01, 311/32, 312/22, 312/23, 312/25, 312/26, 312/28, 313/22, 313/24, 313/25, 313/26, 313/28, 316/22, 316/27, 317/22, 317/27, 320/19, 321/19, 326/20, 327/20

z.+dan 136/37, 304/13, 305/13

z.+ga 87/25, 119/03, 260/36, 261/36, 288/14, 289/14

z.+ı 104/21, 136/25, 286/38, 287/38, 304/08, 305/07

z.+ın 87/22, 89/27, 90/17, 97/33, 99/34, 102/06, 102/09, 107/09, 107/28, 110/32, 111/33, 127/05, 147/01, 150/12, 150/33, 151/11, 154/31, 260/34, 262/32, 263/32, 265/03, 270/09, 271/09, 273/04, 274/04, 274/05, 275/04, 275/05, 278/13, 278/21, 279/13, 279/22, 280/34, 281/33, 281/34, 282/12, 283/12, 294/35, 295/34, 312/29, 313/29, 316/06, 316/16, 316/24, 317/06, 317/16, 317/24, 320/06

z.+ın 321/07

z.+ları 155/28, 320/22, 321/22

z.+ların 145/09, 310/37, 311/37

z.+larını 111/13, 115/26, 282/02, 283/02, 284/37, 285/38

z.+nı 103/36, 104/25, 109/37, 119/15, 145/02, 145/05, 146/30, 150/25, 155/23, 272/04, 274/37, 275/37, 276/06, 276/08, 277/06, 277/08, 280/19, 281/19, 288/20, 289/20, 310/34, 310/35, 311/34, 311/35, 312/24, 313/24, 316/12, 317/12, 320/20, 321/20

[=236]

ziyançı < Fa-Tr. *زبان*, hasar veren, yaralayan, yara vuran, zararlı: *Satuçılar atnı biri birina, bazarı alay bolmax kérek ol atnıñ tanıxlıxı bile 2-niñ ya üçnüñ alnına, anıñ üçün ki oğurlux bolmagay ol at dıxaviçnıy, ya manxov bolmagay. Éger tanısalar yedinçi küñge dire né türlü éksiklik te bu ayılğanlarınıñ ol atta, na ol alıçı anıñkibik atnı ayıblı xaytarma bolur satkanga, Éger yedinçi küñge dira ayılğan aybları kéndinde biri de tapulmagay, ol ol bazar tutulmax kérek. A éger ol at oğurlux bolgay, saktan kişi atnı barça ziyanlarını kérek ol tölegey, da érkli étkey, da barçadan zastupit étkey. (116/03), Éger anıñkibik ot küydürgey tuvar xaranı ya ton-opraxnı, anıñki ziyançıga anıñki yarğuda curumlar da bolmax kérek, néçik kapitulada turptur. (227/10).*

z. 100/27, 116/03, 272/18, 273/18, 286/02, 287/02

z.+ga 104/28, 276/10, 277/10

[=9]

ziyanlı< Fa-Tr. *زيان*, hasarlı, yaralı, yarası olan, zararlı: *éger dağın anıñkibik ögüznüñ éyesi xılıxın bilmese da kiméseni urup naxıs étse, éyesi borçlu tigüldür, né zıyanlı. (99/30), éger ki kimse yeñi kiyöv bogay, añar tiymestir téçe lovga çıxma, anıñ üçün ki xarşıda zıyanlı néme yoluxkay. (127/26). Éger xulu biyniñ bilmeinden başxa bardı ése ol yolga da anda néme satamaga yoluxkay, ol işte biyi égri tigül, né zıyanlı. (307/40).*

z. 99/30, 102/08, 107/22, 116/01, 116/10, 127/27, 140/30, 141/08, 272/02, 273/02, 274/05, 275/05, 278/19, 279/19, 286/02, 286/06, 287/02, 287/06, 295/37, 296/06, 306/40, 307/40, 308/09, 309/09

[=24]

ziyansız< Fa-Tr. *زيان*, hasarsız, yarasız, yarası olmayan, zararsız: *a éger ki ayuv, ya börü, ya özge kiyik aldı ése küçlü tuvar xaranı, buzgay ya yégey, anıñkibik saxlovuçı éyesine körgüz mex kérek yérin da, körgüzüp könüsün u bélgili ol yrin, ziyansız boslar tapkanı bile töreniñ, xayısın ki töre ulu könülük bile taptı. (106/28), Éger anıñkibik işler péşekârlarda sebepinden paxillikniñ otta küygiy édi, péşekâr ziyansız xalır. (150/31), da ol, ki anıñ édi sağıt, bolgiy édi anda buzulgan vaxtta albo tas bolgan vaxtta sağıtını, ziyansızdır ol, kim ki sağıtını ötüñçe alıp édi, anıñkibik işte borçsuz xalır. (279/15).*

z. 106/28, 150/31, 279/04, 316/15, 317/15

z.+dır 107/13, 278/15, 279/15

[=8]

zkorhamirskiy< Po. *Скорхамирский, Скорхимурский*, özel ad, soy ad, kişi adı, Zakorhamlı: *Yan Çolanskiy Zkorhamirskiy. (165/08).*

z. 165/08

[=1]

zkorhimirskiy < Po. *Скорхамирский, Скорхимурский*, özel ad, soy ad, kişi adı: *Yan Çolanskiy Zkorhimirskiy. (329/25).*

z. 329/25

[=1]

zorawor< Er. *զորավոր, զարավոր*, güç, güçlü, gerçek, kuvvetli, iri, iri yarı, sağlam, ağır, sürekli, etkili, cesur, cesaretli: *Da bu iş hawsardırxanlarga, biylerge da xartlarga, xaytıp markarélerge, k'ahanalarga, xayısı ki Movsés xoydı anabaddaa yarđuçuçılar, da*

mundan soñra Jésu zorawor. Ol türlü Soğomon xoldu Téñriden uslulux, ki yarğu étmege bilgey joğovurtka. (213/24).

z. 29/30, 213/24

[=2]

zork< Er. *qnp̄p*, ordu, kuvvet, enerji, kudret, güç: *Da aytkay “bilir Téñri, da bu xaç, da Awédararı, dad surp yıxöv, ki köñüdüñ aytkanım”. Da aytkay alay, ki bularıñ zork’u u höşmeti üçün, ki yağlan aytman, -bu türlü ant xosdovanutiındır, xaçarı ki Téñriniñ yapuxnu bilüçi aytır, Awédararı K’risdosnuñ sözi aytır, da yıxövñü K’risdosnuñ övü aytır. (227/27),*

z.+u 47/04, 226/26, 227/26

[=3]

zratstsalıx< Po-Tr. *zdrajca*, ihanet, hiyanet, hainlik: *da éger tapulur ése bu bitikte, ki köpler, yağlanlıx bile birlenip, da yağlan tanıxlıx bile yamanlıxnu uça çıkarırlar, néçik Napéut’nuñ Éski Törede da surp Sdép’anosniñ Yeñide, bu işler yağlan tanıxlarıñ yamanlıxı bile édi. Yoxése bolmaslardır her kéz zratstsalıx étme.(41/17).*

z. 41/17

[=1]

zraytsalıx< Po-Tr. *zdrajca*, ihanet, hiyanet, hainlik: *da éger tapulur ése bu bitikte, ki köpler, yağlanlıx bile birlenip, da yağlan tanıxlıx bile yamanlıxnu uça çıkarırlar, néçik Napéut’nuñ Éski Törede da surp Sdép’anosniñ Yeñide, bu işler yağlan tanıxlarıñ yamanlıxı bile édi. Yoxése bolmaslardır her kéz zraytsalıx étme.(222/19).*

z. 222/19

[=1]

zrayttsalıx< Pol-Tr. *zdrajca*, ihanetkarlık, hiyanetkarlık, hainlik: *da éger tapulur ése bu bitikte, ki köpler, yağlanlıx bile birlenip, da yağlan tanıxlıx bile yamanlıxnu uça çıkarırlar, néçik Napéut’nuñ Éski Törede da surp Sdép’anosniñ Yeñide, bu işler yağlan tanıxlarıñ yamanlıxı bile édi. Yoxése bolmaslardır her kéz zrayttsalıx étme.(223/19).*

z. 223/19

[=1]

zrgél< Er. *qrl̄ql̄*, çekilmek, vaz geçmek, çıkmak, yitirmek, hakaret etmek, ezmek, sitem etmek, gücenmek, kırgın, kızmak, küskün, baskı, mahrum etmek, incimek: *arıñ üçün, ki barçası bu şnorktan méñerüçi (sahiplenmek) bolgaylar da xaytıp ki*

éksiklikinden yarğuçularnıñ biri birin zrgél (hörmət) étkeyler. (30/04), kimler ki alani yaxşı kişilerdir da kimseni zrgél etmeslerdir, alarga yarğú kérekmestir. (213/42), dağı da né türlü ayırılıpbiz alardan xosdovanutiumumuz bile, dinimiz bile, ol türlü tiyesidir töremiz bile kéri bolmaga alardan. Zéra bizim töremiz tiyesidir, ki könülük bile, toğrulux bile, orunçsuz bolgay, düğül yağlan tanıxlıx bile, ya aldovuçı réçnik bile, ya keçmişlerniñ canıñ zrgél tmex bile, ya žaranksızlarınıñ canıñ ülüşsüz çıxarmak bile alarnıñ can ülüşünden. (233/07).(23/03).

z. 30/04, 30/28, 36/40, 53/16, 212/06, 212/18, 213/30, 213/42, 218/21, 232/07, 233/07

[=11]

zspolznut< Uk, Po. *сповзнути, сповзнуть, spolznac*, akmak, kaymak, atlamak, geçirmek, kaçırmak: *A éger ki kimése şparovat étkey, da da ilgerigi viložonıy törede turmagay üçünçi törege diyin, na anıñkibikniñ şparunku zspolznut (kaçırır, hakkını kaybeder) éter, kérek, ki yene yeniden étkey. (184/33).*

z. 184/33

[=1]

zvada< Uk, Po. *звada, zwada*, kavga, niza, müşacire, ihtilaf, atışma, geçimsizlik, anlaşmazlık, dava dalaş: *ol türlü yarğuçı da töre étken vaxtında, könüsün sorov étip, işitkey tanıxlardan , ki néme zvada bolmagay yarğú arasına. (43/32), da ayblar bérirler, hörmetine tiyip, ki sen yaman kişisen, ya oğursén, ya xaraxçısén, ya taratursén, ya xalpsén, ya xaçxınçısén, ya orospı oğlusén, anda kénsi ya orospı érisén, ya itsén, ya it oğlusén, néçik talaş arasına da içki flinden, né türlü de ki bu añılğan işler yoluxsa, ya köp kéz yoluxur, ki yaxşı xatunlarga da ayblar bérirler, zvada arasına aytır, ki yaman xatun, ya orospı, ya né türlü de ayb bérse, da iş tartılgıy édi yarğuga. (186/19).*

z. 43/32, 186/19

[=2]

zvıklıy< Uk, Po. *звуклиу, zwyкly*, genelde, normal, sıradan, olağan, alışmış, alışık, alışkın: *xaçan ki da yoluxsa kimésege vıyazané bérmege, na kérek, ki voyt turgay töreden, da algay 2 xartın ant içken érménilerden, xayısı ki zvıklıydırlar olturmaga törede (alışık) birgesine, da klegey ol mülkke, da bérgey xalxasın ol kişiniñ xoluna. (180/35).*

z.+dırlar 180/35

[=1]

zyavit< Uk, Po. *з'явити, з'явить, zjawic*, gürüş, olgu, zahir, ortaya çıkarma, açığa vurma, göstermek, duyurma, bildirme, bilinir hale getirmek: *5-inçi, ki bu zamanda Ari Can zyavit étmese, néçik Soğomon u Taniél vaxtına, ya néçik Gorint'os kermenine, ya özge uluslarda, ki könü töre éterler édi. (207/12).*

z. 206/12, 207/12

[=2]

Toplam kelime: 17590

Geçerli kelime:7589

Geçersiz kelime:1

Alt madde:1848

Madde başı:949

SONUÇ

XVI-XVII. yüzyıllarda Gregoryen Kıpçaklar tarafından, Ermeni alfabesi ile oluşturulan eserler, sadece Avrupa Kıpçaklarının yazı dilinin değil onların hukuk, edebiyat ve din dillerinin de örnekleridir. Bu açıdan Kıpçak dilinin hukukî ve dinî söz varlığının kaynağı olan bu eserler daha da fazla önem arz etmektedir. Bu eserlerin arasında kendine özgü yeri olan Töre Bitiği, sadece o döneme ait hukuk dilinin özelliklerini taşıyor, belki tarihin derin katlarından gelen Kıpçakların hukuk anlayışının da şaheseri sayılabilecek bir anıt niteliği taşımaktadır. Bunun esas kaynağı Kıpçak toplumu töreleri olsa da, dinî unsurlarla yoğrulduğu için o dinin terminolojisi ve aynı zamanda bu anıtın yaratıcılarının, Hıristiyan Hay ve Slavlarla bir arada yaşadıkları için onların dillerinden aldıkları sözlerle de anlaşılması zorlaşmıştır.

Töre Bitiği'nin dilinin oran itibari ile esas kuruluşunun Kıpçak Türkçesi olması, ikinci yerde Slav dillerinden alınma sözlerin varlığı ve daha sonra Arapdilinden alınma sözlerin olması bu dili kullananların Gregoryen Kıpçak Türkler olduğunu da göstermektedir. Bu eseri biraz daha anlaşılır hale getirmek ve gelecek araştırmalara yardımcı olmak amacıyla bu eserdeki Slavca (Rusça, Ukraynaca) ve Ermenice, Arapça ve Farsça alıntı sözler, dizin haline getirilip anlamlandırılıp yorumlanmıştır. 949 madde başından Yaklaşık 317'si Slavyan dillerden, 100 söz Arapçadan, 90 söz Ermeniceden, 56 söz Farsçadan, 56 söz Latinceden, 43 söz İbraniceden, 34söz Yunancadan, 14 söz almancdan, 3 Moğolcadan, 3 söz Gıbticeden, 1 söz İtalyancadan ve 1 sözde Sümerceden bu metinde bulunmaktadır. Bu alıntılar madde başı olarak 817 söz içermektedir. Geriye kalan 132 madde başı aynı sözcüklerin farklı yazılışından dolayı bu statistikte gözüküyor.

KAYNAKÇA

- ALASANIA, Giuli (2013), *Gürcüler ve İslam Öncesi Türkler*, Trabzon: Karen Yayınları
- ALTINKAYNAK, Erdoğan (2016), *Gregoryen Kıpçak Dil Yadigârları*, İstanbul: I.Q Kültür Sanat Yayıncılık
- Altinkaynak, Erdoğan, (2014), *Ukrayna Ermenileri veya Ermenileşen Kıpçaklar*, *Yeni Türkiye Dergisi*, 60, 743-755
- Atalay, Besim,(1999), *Divan-i Lügati't-Türk*, Ankara:Türk Dil Kurumu
- Attar, Aygün, (2007), *Ermeni Tarih yazıcılığı*, *Tarih İnceleme Dergisi*, 1(22), 1-18
- Aygil, Yakup,(2003), *Turanlı Hıristiyanlar*, Ankara: İnkılâp yayınları
- Aynakulova, Gülnisa, (2007), *Gregoryen Kıpçaklar ve On İki Hayvanlı Takvim*, *Milli Folklor Dergisi*, 74, 21-28
- Bayat, fuzuli- Esen Aliyeva, Minara, (2008), *Eski Türkçe Sözlüğü*, İstanbul: Yalın Yayıncılık
- Bayat, fuzuli, (2008), *Orta Türkçe Sözlüğü*, İstanbul: Yalın Yayıncılık
- Çirli, Nadejda, (2005), *Algış Bitiği*, *Ermeni Kıpçakça Dualar Kitabı*, Haarlem, Hollanda: Türkistan ve Azerbaycan Araştırmaları merkezi (SOTA)
- Dehhuda, Aliekber, (1962), *Dehhuda Sözlüğü(Lugatname-i Dehhuda)*, İsfahan: Gaimiyye Bilgisayar Araştırmaları Merkezi yayınları
- Efendi Asım (mütercim), (2013), *El-ukyânusu'l-Basit Fi Tercemeti'l-kamusi'l-Muhit Kâmusi'l-Muhit Tercümesi*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
- Garkavets, Aleksandr,(2000), *Urumskiy Slovník*, Almatı:Deşt-i Kıpçak
- Garkavets, Aleksandr, (2001), *Armenian Kıpçak Psalter 1575-1580*, Almatı: Deşt-i Kıpçak
- Garkavets, Aleksandr,(2002), *Kıpçakskoye Pismenoye Naslediye I*, Almatı: Deşt-i Kıpçak
- Garkavets, Aleksandr, (2003), *Töre Bitiği*, *Armyano Kıpçakskiy Sudebnik 1519-1594*, Almatı: Deşt-i Kıpçak
- Garkavets, Aleksandr,(2007), *Kıpçakskoye Pismenoye Naslediye II*, Almatı: Deşt-i Kıpçak

- Garkavets, Aleksandr,(2008), *Karaimskiy Molitvennik*, Almatı: DEŝ-i Kıpçak
- Garkavets, Aleksandr,(2010), *Kıpçakskoye Pismenoye Naslediye III*, Almatı: DEŝ-i Kıpçak
- Harutiyuniyan, Vartan, (2006), *Ermenice Farsça Sözlük*, Tahran: Nairi Yayın Evi
- Kaçar, Turhan,(2012), *Avrupa Hunları ve Hıristiyanlık, Türkler*,https://www.academia.edu/2188572/Avrupa_Hunlar%C4%B1_ve_H%C4%B1ristiyan%C4%B1k_T%C3%BCrkler_c._3_Ankara_2002
- Kalafat, Yaşar, (2012), *Gregoryen Türklerde Halk İnançları*, Ankara: Berikan
- Kalankatlı, Moisey, (2006), *Albanya Tarihi*, Haz. Ziya Bünyadov, Bakü: Avrasiya Press
- Kasapoğlu, Hülya Çengel, (2012), *Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi, Dil araştırmaları*, 10, 17-81
- Kasapoğlu, Hülya Çengel, (2007), *Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi ile yazılmış Töre Bitiği ve Bu Eserdeki Töre, yargı, Bitik Terimleri Üzerine, Gazi Türkiyat*, 1, 77-96
- Kırzioğlu, Fahrettin, (2011), *Ahıska-Ardahan-Artvin ve Oltu'da Hıristiyan Atabekler Hükümeti (1268-1578)*, *Bizim Ahıska*, 10, 12-17
- Küçük, Abdurrahman, (2015), *Ermeni Kilisesi ve Türkler*, Ankara: Berikan
- Mansuriyan, Hayduk, (2006), *Farsça Ermenice Sözlük*, Tahran: Nairi Yayın Evi
- Mustafayeva, E.-Şerbenin, K.,(1996), *Büyük Rusça Türkçe sözlük*, İstanbul: Engin Yayıncılık
- Baskakov, A.N-Golubeva, N.p- Kamileva,A.a.- Lubimova, K.M.- Salimziyanova, F.A.- Yusipova, R.R. (1996), *Büyük Türkçe Rusça sözlük*, İstanbul: Engin Yayıncılık
- Mutçalı, Serdar, (1995), *El-Mucemü'l-Arabie'l-Hadis, Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Dağarcık Yayınları
- Qoş,Mxitar,(2006), *Alban salnamesi, Ziya Bünyadov*, Bakü: Avrasiya Press
- TOBB, (2014), *Dede Korkut Kitabı Orijinal Nüshalar*, Ankara: Özyurt Matbaacılık
- Toparlı, Recep- Vural, Hanifi- Karaatlı, Recep, (2007), *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Tüncay, Bahtiyar-Çataloluk, Osman,(2014), *Orta Asya Türk Hikâye ve Destanlarında Türk Halklarının Etnik Gelişim Aşamalarının İzleri ve Türklerin İlk Atayurdu Meslesi*, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 2(1), 1-49

Tüncay, Bahtiyar, (2010), *Kafkas Albanların Dili ve Edebiyatı*, Bakı: Kanun Yayınları

Tüncay, Bahtiyar, (2012), *Alban (Kafkas) Türkçesi Sözlüğü*, 1. Cilt, Bakü: Elektron Kitap Yayınevi

Tüncay, Bahtiyar, (2012), *X. Asra Ait Hazar Metinleri ve Onların Dili Hakkında*, Bakü: <https://bextiyartuncay.wordpress.com/2012.05.01.279/>

Tüncay, Bahtiyar,(2012), *Grigori hamama ve Onun Alban(Gargar-Kıpçak) Dilinde Kaleme Aldığı “Alban Dilinin Gramatikası” Eserinden Bir Fragment*, Bakü

Zeki, Bedros, (2009), *Ermeniceden Türkçeye Mükemmel Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Zeki, Bedros, (1907), *Türkçeden Ermeniceye Mükemmel Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

[http://turuz.com/az/book/title/Origori+Hamama+V%C9%99+Onun+Alban+\(QarqarQip%C3%A7aq\)+Dilind%C9%99+Q%C9%991%C9%99m%C9%99+Ald%C4%B1%C4%9F%C4%B1+Alban+Dilinin+Qrammatikasi+%C6%8Fs%C9%99rind%C9%99n+Bir+Fragment](http://turuz.com/az/book/title/Origori+Hamama+V%C9%99+Onun+Alban+(QarqarQip%C3%A7aq)+Dilind%C9%99+Q%C9%991%C9%99m%C9%99+Ald%C4%B1%C4%9F%C4%B1+Alban+Dilinin+Qrammatikasi+%C6%8Fs%C9%99rind%C9%99n+Bir+Fragment)19.12.2016-15.26

<http://198.62.75.1/www1/pater/source/armeno-qypchaq.html>09.10.2016-11.47

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Taghi Salahshour Hasankohal

Doğum Yeri ve Tarihi: İran-Tebriz- 1971

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Hukuk

Yüksek Lisans Öğrenimi: Türk Dili

Bildiği Yabancı Diller: Farsça, Eski Arapça

Çalıştığı Kurumlar:

İletişim

E-posta Adresi: xaqan.altayli@hotmail.com

Tarih: 09.07.2017